

EX PANNONIA 24

СТУДИЈЕ / KUTATÁSOK / STUDIES

ИЗ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ / LEVÉLTARI ANYAG / FROM ARCHIVAL MATERIAL

АРХИВИСТИКА / ARCHIVISZTIKA / ARCHIVAL SCIENCE

ИЗ РАДА АРХИВА / A LEVÉLTÁR TEVÉKENYSÉGBŐL / ARCHIVAL ACTIVITIES

ПРИКАЗИ / ISMERTETÉSEK / REVIEWS

СУБОТИЦА / SZABADKA / SUBOTICA

2020

EX PANNONIA

24

Суботица / Subotica / Szabadka
2020

У финансирању овог броја часописа, учествовали су:
Град Суботица, фондација *Bethlen Gábor*

EX PANNONIA

Број 24
Суботица 2020.

Издавач:
Историјски архив Суботица

Publisher:
The Historical Archives of Subotica

Главни и одговорни уредник:
Стеван Мачковић

Editor-in-chief:
Stevan Mačković

Уредник:
Дијана Бореновић

Editor:
Dijana Borenović

Редакција:
Стеван Мачковић, Татјана Сегединчев,
др Золтан Месарош, др Золтан Девавари,
проф. др Борис Стојковски,
проф. др Светозар Бошков, Дејан Мркић

Editorial Board:
Stevan Mačković, Tatjana Segedinčev,
Zoltan Mesaroš Phd, Zoltan Devavari PhD,
Assoc. Prof. Boris Stojkovski PhD,
Assoc. Prof. Svetozar Boškov PhD, Dejan Mrkić

Лектор за српски језик:
Дијана Бореновић

Copy Editor for Serbian:
Dijana Borenović

Лектор за мађарски:
Марта Мачковић

Copy Editor for Hungarian:
Marta Mačković

Превод сажетака на мађарски језик:
Золтан Месарош

Translation of Resumes in Hungarian:
Zoltan Mesaroš

Адреса редакције/Address: Trg slobode 1/III,
Телефон/Telephone: +381 (0)24 626-868

<http://expannonia.suarhiv.co.rs/>
redakcija@suarhiv.co.rs
<https://www.suarhiv.co.rs>
info@suarhiv.co.rs

Часопис *Ex Pannonia* излази једном годишње

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ

ЗАВИЧАЈНА ИСТОРИЈА

Емил Либман, Дејан Мркић,	Живот и рад др Петра Стојковића	5
	Постављање бисте Бозе Шарчевића (Некадашњи изглед једне суботичке пјачете)	14
Тибор Халас,	Суботички коњички клуб и коњске трке 1907. године (A Szabadkai Lóverseny Egyesület és az 1907. évi verseny)	19
Јована Калинић	Мода између два светска рата и њен утицај на Суботицу	28
Карло Славић,	Историјат воћног расадника града Суботице са посебним освртом на сортимент	33
Деже Чусо,	Нови и стари мали сакрални споменици на Чантавирском путу и у Чантавиру (Új és régi szakrális kisémlékeink a Csantavéri úton és a településén)	47
Ласло Марк Неђела,	Иконографија синагоге на Тргу Јакаба и Комора у Суботици	52

АРХИВИСТИКА

Дијана Бореновић,	Општински савез друштва за негу и бригу о деци Суботица (1954)1960–1990. (Формирање фонда ИАСУ, Ф. 504)	62
-------------------	---	----

ИЗ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

Стеван Мачковић,	Инжењер Отон Томандл/Томанић и његово виђење „комуналне провалије“ између Немачке и Суботице 1930. године	70
Татјана Сегединчев,	Школски дневник као сведочанство времена	78
Зоран Вукелић,	Промене назива улица	85
Золтан Месарош,	Додаци биографији Балинта Вујкова	89

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Изабела Папди,	Библиографија издања Историјског архива Суботица. Монографске публикације и електронски извори 1947–2019.	93
----------------	---	----

ИЗ РАДА АРХИВА

Тамара Петковић,	Летопис Историјског архива Суботица у 2019. години	109
------------------	--	-----

ПРИКАЗИ

Драган Роквић,	О феномену рок културе у граду (Тихомир Мишић: Пола века суботичке популарне музике, издавач Историјски архив Суботица)	113
----------------	---	-----

IN MEMORIAM

115

АУТОРИ У ОВОМ БРОЈУ

116

УПУТСТВО САРАДНИЦИМА

117

TARTALOM

KUTATÁSOK

HELYTÖRTÉNET

Libman Emil,	Dr. Petar Stojković élete és munkássága	5
Mrkić Dejan,	Bozo Šarčević mellszobrának felállítása (egy szabadkai terecske egykori kinézete)	14
Halász Tibor,	A Szabadkai Lóverseny Egyesület és az 1907. évi verseny	19
Kalinić Jovana,	A két világháború közötti divat és annak hatása Szabadkára	28
Slavić Karlo,	A Szabadkai Városi Gyümölcsfaiskola története, különös tekintettel a kínálatra	33
Csúsó Dezső,	Új és régi szakrális kisémlékeink a Csantavéri úton és a településén	47
Negyela László Márk,	A szabadkai Jakab és Komor téri zsinagóga ikonográfiája	52

ARCHIVISZTIKA

Borenović Dijana,	Gyermekfelügyeleti és Gondozási Társaságok Önkormányzati Szövetsége Szabadka (1954) 1960–1990.	62
-------------------	--	----

LEVÉLTÁRI ANYAG		
Mačković Stevan,	Tomandl Otto / Tomanić mérnök meglátásai a Németország és Szabadka között tátongó “közüzemi szakadékról” 1930-ban.	70
Segedinčev Tatjana,	Az iskolai napló mint az elmúlt idő tanúja	78
Vukelić Zoran,	Utcanév változtatások	85
Mészáros Zoltán,	Adalékok Balint Vujkov életrajzához	89
BIBLIOGRÁFIÁK		
Papdi Izabella,	A Szabadkai Történelmi Levéltár kiadványainak bibliográfiája. A monografikus kiadványok és az elektronikus források 1947-2019	93
A LEVÉLTÁR TEVÉKENYSÉGÉBŐL		
Petković Tamara,	A Szabadkai Történelmi Levéltár 2019. évi Évkönyve	109
ISMERTETÉSEK		
Rokvić Dragan,	A rock kultúráról a városban (Tihomir Mišić: A szabadkai popzene fél évszázada. Szabadkai Történelmi Levéltár, Szabadka, 2020.)	113
IN MEMORIAM		
E SZÁM SZERZŐI		
UTASÍTÁSOK MUNKATÁRSAINKNAK		

CONTENTS

STUDIES		
LOCAL HISTORY		
Emil Libman,	Life and work of Dr Petar Stojković	5
Dejan Mrkić,	Setting of the bust of Boza Šarčević	14
Tibor Halász,	Equestrian Club in Subotica and horse races in 1907	19
Jovana Kalinić,	Fashion between two world wars and its influence in Subotica	28
Karlo Slavić,	History of fruit tree nursery in Subotica with special reference to assortments	33
Dezső Csúsó,	New and old small sacral monuments on Čantavirski put and Čantavir	47
László Márk Negyela	Iconography of the synagogue in Jakab And Komor Square in Subotica	52
ARCHIVAL SCIENCE		
Dijana Borenović,	Municipal Union of Organizations for Child Care and Protection in Subotica (1954)1960–1990	62
FROM THE ARCHIVAL MATERIAL		
Stevan Mačković,	Engineer Oton Tomandl/Tomanić and his perspective on “communal chasm” between Germany and Subotica in 1930	70
Tatjana Segedinčev,	Grade book as testimony of time	78
Zoran Vukelić,	Changing of the street names	85
Zoltán Mészáros,	Addition to the biography of Balint Vujkov	89
BIBLIOGRAPHIES		
Izabela Papdi,	Bibliography of publications by The Historical Archives of Subotica. Monographs and digital sources 1947–2019.	93
ARCHIVES’ ACTIVITIES		
Tamara Petković,	Chronical of The Historical Archives of Subotica for the year 2019	109
REVIEWS		
Dragan Rokvić,	About the rock culture phenomena in the city (Review of the book <i>Pola veka subotičke popularne muzike</i> by Tihomir Mišić, Historical Archives of Subotica, Subotica 2019)	113
IN MEMORIAM		
AUTHORS IN THIS ISSUE		
INSTRUCTION TO PARTICIPIANTS		

Научно друштво за историју здравствене културе Војводине, Суботица

Живот и рад др Петра Стојковића

Сажетак: У раду је приказан живот и рад др Петра Стојковића, једног од првих суботичких лекара који се вратио да ради после завршених студија медицине, у свом родном граду. Изнет је његов активни рад као здравственог радника, успешан рад као купалишног лекара на Палићу те његово интензиван рад као члана многих организација српске мањине у држави. Дата су мишљења о лековитости језерске воде и развој купалишта Палић. Био је први лекар купалишта а касније и главни лекар Бачко-бодрошке жупаније. Више пута је биран за лекара купалишта односно главног лекара жупаније због своје упорности и ажурности у раду. Као представник српске мањине учествовао је у раду мађарског парламента.

Кључне речи: Др П. Стојковић – здравствени и друштвени радник, купалишни и жупанијски лекар.

Увод

Повељом царице Марије Терезије (Mária Theresia, 1717–1780) Суботица је 1779. године постала члан групе слободних краљевских градова Мађарске (Libera Regiaque Civitas Mária Theresiopolis) и добила одређене повластице али и обавезе.¹

Градска власт је сада непосредно општила са Краљевским намесничким већем, највишим административним органом државе (Consilium Locumtenentiale Regium), у грађанским и политичко-правним пословима и са Краљевском комором, највишом финансијском влашћу државе (Camera Regia), у финансијско-економским пословима.²

Што се тиче јавног здравства, Градска власт је била обавезна да поштује *Општи нормативни акт о организацији здравствене службе* (Normativum Generale in Re Sanitatis), у којем се говори о дужностима и задацима лекара, хирурга, апотекара и бабица који морају имати школско образовање.³ *Норматив* је написао познати бечки лекар

др Герхард ван Свитен 1770. године.⁴ Магистрат је, такође, био обавезан да према *Уредби из 1778.* године, има у граду Дом за збрињавање старих и немоћних као и болницу за лечење оболелих сиромашних грађана.⁵

Др Петар Стојковић (ИАСу, Ф. 180,
Збирка фотографија)

¹ Gašpar Ulmer, *Privilegije Slobodnom kraljevskom gradu Marija Teresiopolis iz 1779. godine*, у: *Koreni – svedočenje vekova*, Subotica 1991, 81–101.

² Emil Vojnović, *Organizacija mesne vlasti 1743–1918*, у: *Koreni – svedočenje vekova*, Subotica 1991, 113–125.

³ Историјски архив Суботица (ИАСу), Ф. 261, Магистрат повлашћене краљевско коморске вароши – Сент Марија (Суботица) 1743–1778, пред. бр. 23/1771. Ferenc Bela, Antal Hededüs, *Az egészség szolgálatában*, Novi Sad 1990.

⁴ Lavoslav Glesinger, *Gerhard van Swieten (1700–1772)*, у: *Medicinska enciklopedija knj. 9*, Zagreb 1964.

⁵ Kosta Popov, *Higijenske prilike i zdravstveno zakonodavstvo XVIII veka u Bodroškoj županiji*, у: *Zbornik radova XIX Naučnog sastanka naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije*, Novi Sad 1968.

Школовани медицински кадар дошао је из других места државе,⁶ јер се Суботичани са дипломом Медицинског факултета јављају тек тридесетих година XIX века: др Јакоб Милер (Müller Jacobus, Суботица, 1809–?),⁷ др Винце Зомборчевић (Zomborcsevics Vincentius, Суботица, 1810 – Суботица, 1900) и Петар Стојковић (Sztajkovicus Petrus, Суботица, 1817 – Сомбор, 1892).⁸

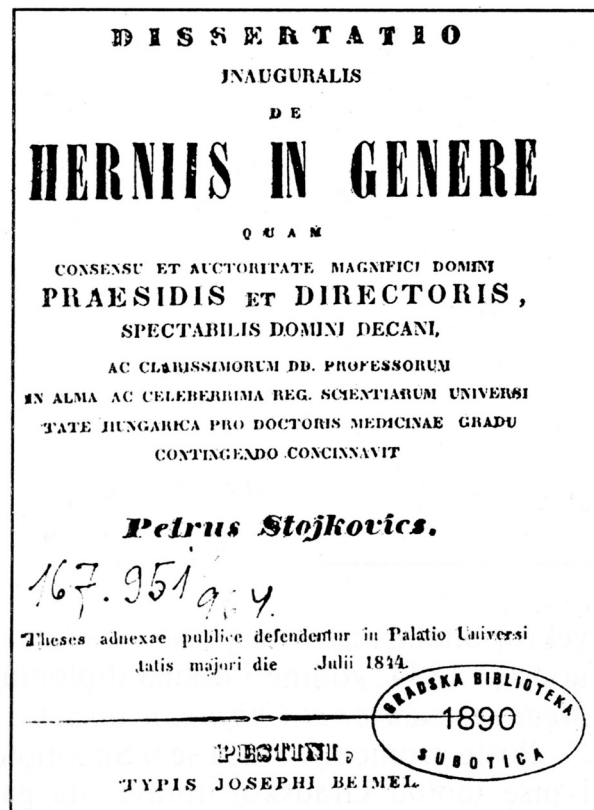
Након многих покушаја да се изгради болничка зграда (недостатак финансијских средстава) купљена је приватна кућа од чврстог материјала која је и уз адаптацију за болничке потребе, била јефтинија инвестиција но улагање и изградњу нове зграде.⁹ Болница је отворена 1841. године.

Убошки дом се, истина, спомиње још 1766. године, али је то била трошна набијаница склона паду и без хигијенских услова, неподесна за смештај старих и убогих лица па је често била празна.¹⁰ Убошки дом се повремено спомиње током XIX века све док није 1897. године саграђена једносратна кућа за смештај угрожених и немоћних сиромаша.¹¹ Кућа некадашњег Дома за немоћне налази се и данас у улици И. Милутиновића (некада Земунски пут), преко пута Болнице.

Прве године рада др Петра Стојковића

Рођен је у Суботици 5. маја 1817. године. Ту је завршио основну школу и гимназију. Родитељи, отац Антоније и мајка Терезија, омогућили су сину да се упише на Медицински факултет Краљевског универзитета у Будимпешти. Дипломирао је 1844. године. Добио је диплому „*medicinae doctor*“ када је јула исте године на јавној свечаној расправи (*Disputatio sollemnis*) одбранио на мађарском инаугуралну дисертацију *De Herniis in Generale* (*Ertekezés a sévrekrol általában* – Расправа о хер-

нијама уопште), што је била обавеза студената на крају студија. Августа је положио и испит из хирургије и стекао звање „*chirurgiae doctor*“.¹²

Дисертација др П. Стојковића (Градска библиотека Суботица, бр. 167.951/964)

По повратку у Суботицу подноси молбу Градском већу да га запосле. У молби пише: „...желим да помогнем оболелим грађанима а граду у решавању здравствених проблема... Великим

⁶ Емил Либман, *Школовни здравствени радници у Суботици крајем XVIII и почетком XIX века – са посебним освртом на рад др Антуна Штробла (1765–1830)*, у: Зборник радова Десетог конгреса историчара медицине – 800 година српске медицине (у штампи).

⁷ Emil Libman, *Doprinos subotičkih lekara–Jevreja zdravstvenoj službi Subotice tokom XIX i XX veka*, у: Ex Pannonia 12–13, Subotica 2009, 33–34.

⁸ Emil Libman, *Istaknuti lekari Subotice 1792–1992*, Subotica 2003, 24–36.

⁹ Emil Libman, *Prva građanska bolnica u Subotici*, у: Ex Pannonia 11, Subotica 2007, 68–73.

¹⁰ ИАСу, Ф. 272, Магистрат слободног краљевског града – Суботица (1779–1849); 1770–1850, пред. бр. 18–А–11/pol. 1785.

¹¹ István Frankl, *Szabadka szabad királyi város ismertetése*, Szabadka 1899, 127–128.

¹² Mirko Dražen-Grmek, *Inauguralne disertacije hrvatskih, srpskih i slovenačkih liječnika (1660–1865)*, у: Starine knj. 43, Zagreb 1951, 97–245. На медицинским факултетима у Бечу од 1749. до 1785, одн. у Пешти од 1770. до 1785. студент је диплому добио после 5 година похађања наставе и одређених вежби, после 2 ригорозна испита, написане дисертације и њене јавне расправе. Цар Јосип II реформише наставу: студира се 4 године, дисертација се укида, докторант по свом нахођењу пише 3 историје болести и полаже усмени и практични испит уз болеснички кревет. Године 1810. уводе се стари прописи: за звање „*medicinae doctor*“ пишу се 2 историје болести, полажу се ригорозни испити, дисертације се пишу на латинском а од 1830. на мађарском језику на Факултету у Пешти. За звање „*chirurgiae doctor*“ врше се 2 „операције“ на лешу. За звање „*magister*“ полажу се посебни испити („*magister chirurgiae*“, „*magister ophtalmologiae*“ итд.). Писање дисертације се у Пешти укида 1848. а од 1878. добија се само звање „*doctor medicinae universalis*“. Дисертација др П. Стојковића има поглавља: 1. Дефиниција и подела; 2. Узроци хернија; 3. Препознавање хернија – знаци и прогноза; 4. Лечење хернија према општем гледишту.

трудом успешно сам завршио студије и добио лекарску диплому и оспособио сам се да обављам лекарски посао...¹³ Напомиње, такође, да говори српски, мађарски, немачки и латински. Молба је брзо решена са образложењем: „...да ће својим радом највише стећи и усавршити своје теоретско знање...“¹⁴

Радио је као квартални лекар а 1847. године изабран је за хирурга у Грађанској болници после одласка др Ђерђа Сеча (Szer György), доктора медицине и хирургије и магистра опстетриције, у Сомбор на дужност главног физикуса Бачко-бодрошке жупаније.¹⁵

Када је 1848/49. године подигнута Револуција у мађарском делу Царевине због националних и социјалних противречности у Хабсбуршкој држави, прихватио се на захтев Војне команде у Сегедину, као и остали лекари и хирурзи у Суботици, да ће за одређену материјалну надокнаду а према важећим прописима, радити на Хируршком одељењу *Привремене војне болнице* која ће бити отворена у случају потребе (ратни сукоб). Како догађаји нису имали озбиљније здравствене последице, Привремена ратна болница отворена је у малом месту Мако крај Сегедина.¹⁶

Пошто је Револуција угушена, формирана је нова градска власт и др П. Стојковић је кратко време (1849–1851) вршио дужност главног градског физикуса, а затим је поново радио као квартални лекар.

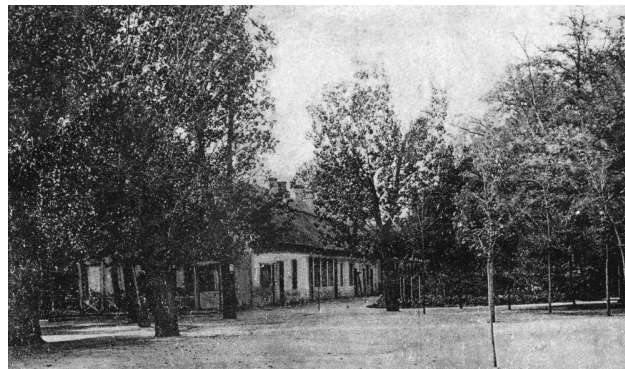
Сваке године повећавао се број корисника „хладног-летњег“ купалишта подигнутог 1845/46. године на језеру крај северне обале а било је и оних који су имали реуматичне тегобе и користили од сунца загрејану топлу језерску воду ради ублажавања својих боли, Градска управа је одредила др П. Стојковића да од 1851. године градским кочијама излази до купалишта од 15. маја до 15. септембра (летња купалишна сезона) да посетиоцима, гостима и корисницима језерске воде указује, по потреби здравствену помоћ.¹⁷ Постао је *први купалишни лекар*.

Вода језера – вода лековита

Јохан Готфрид Либетраут (Liebtraut Gottfried Johannes, ?–1789), главни градски физикус Бачке жупаније од 1776. до 1789. године, пореклом

из Саксоније где је био дворски лекар тамошњег кнеза, поднео је 1780. године молбу, која му је позитивно решена, да може „вадити соду из воде Палићког језера као и да може скупљати соду на обалама језера, јер је анализом у Хемијској лабораторији у Братислави доказано да у води има алкалног минерала (соде)“.¹⁸ Запазио је такође, да топла језерска вода благотворно делује у болесника са кожним променама (не наводи каквим).¹⁹

Касније се јављају слична мишљења. Тако 1820. године Јосип Вистингер (Wüstinger József), дипломирани инжењер и градски инспектор за грађевинарство, наводи: „...умереном употребом, млака језерска вода је лек у болесника са променама на кожи“ (не каже какве су то промене).²⁰ Др Антун Штробл (Strobl Antonius, 1765–1830), градски физикус, такође у једном *Извештају* о здравственим приликама у граду, пише 1823. године, између осталог, да је млака вода језера погодна за лечење кожних болести и хемороида.²¹ Др Антун Ковач (Kovács Antonius, 1804–1880), управник Грађанске болнице предлаже заједно са др Винце Зомборчевићем (Zomborcsевичем Vincentius, 1810–1900), градским физикусом,²² да се изврши нова анализа воде језера и да се на обали језера подигне купалиште пошто је примећено да вода језера има извесно повољно деловање у болесника са хемороидима односно реуматичним тегобама.²³

Зграда „Доње тричаре“ (фото-збирка Градског музеја Суботица, I-468)

Градска управа се заинтересовала за ове предлоге градских физикуса па је донесена *Одлука* да се прво уреди северна обала језера. Тако је 1841. године посађен велики број младог дрвећа, углавном канадске тополе и багрена на северној стра-

¹³ ИАСу, Ф. 272, пред. бр. 1–А–3/pol. 1844.

¹⁴ ИАСу, Ф. 272, пред. бр. 3–А–84/pol. 1844.

¹⁵ ИАСу, Ф. 163, Срески уред – Суботица (1851–1860); 1850–1962, пред. бр. 1868 / Bezirksamt, 1851.

¹⁶ ИАСу, Ф. 2, Градско веће слободног краљевског града Суботице (1861–1918), 1838–1924, пред. бр. 4–А–119/pol. 1849-II.

¹⁷ ИАСу, Ф. 2, 1861, évi tisztválosztási jegyzőkönyv (jk), 29/14 sz., 1861.II.16.

¹⁸ Đula Seleši, *Voda paličkog jezera od 1781. do 1999. godine*, Subotica 2000, 13.

¹⁹ István Ivanyi, Szabadka, szabad királyi város története II rész, Szabadka 1892, 137–154.

²⁰ Đula Seleši, *Voda paličkog jezera od 1781. do 1999. godine*, Subotica 2000, 23.

²¹ ИАСу, Ф. 272, пред. бр. 12–В–78/pol. 1823.

²² Emil Libman, *Istaknuti lekari Subotice 1792–1992*, Subotica 2003, 16–30.

²³ ИАСу, Ф. 272, пред. бр. 12–Е–202/pol. 1837.

ни обале. То ће бити „башта“ (темељ данашњег Великог парка), која ће добро користити свима својим чистим зраком а нарочито онима који имају тегобе при дисању (Bronchitis).

Године 1845/46. подигнута је у центру „баште“ (на месту данашње Велике терасе) паралелно са обалом језера, мала гостионица, покривена трском тзв. „Доња тршчара“, а на самој обали северног дела „дрвена кућа“ са 12 кабина подигнутим на сплаву везаним ланцима уз обалу а до које се долазило преко на стубовима постављеног дрвеног моста – *хладно-летње купатило*. Тако се током летњих месеци користила од сунца загрејана језерска вода за купање односно умањење болова код костобоље. „Доња тршчара“ се касније доградила и имала је 20 соба. У неколико соба постављене су каде за загрејану језерску воду из котларнице подигнуте поред саме гостионице.²⁴

Др Јакоб Милер (Müller Jacobus, 1809–?), први дипломирани суботички лекар радио је као квартовни лекар опште медицине,²⁵ извршио је 1847. године са тада приступачним познатим лабораторијским методама испитивања језерске воде и утврдио *квалитативни састав* хемијских елемената (табела 1), али је сматрао да треба и квантитативно одредити количину хемијских елемената на литар воде. Свој рад је објавио у једном медицинском часопису.²⁶

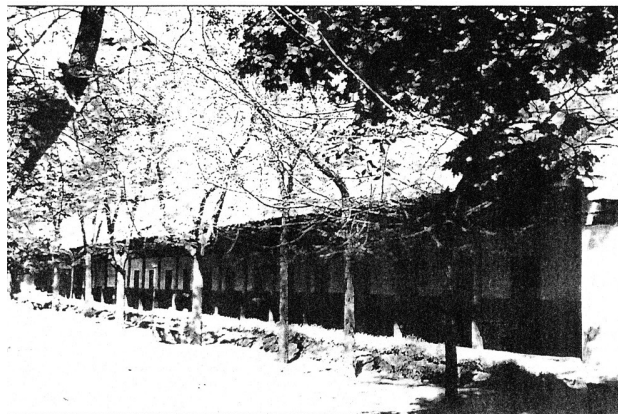
Натријум-карбонат (Na_2CO_3)	веома много
Натријум-сулфат (Na_2SO_4)	
Натријум-нитрат (NaNO_3)	такође много
Натријум-хлорид (NaCl)	
Магнезијум-сулфат (MgSO_4)	вероватно мало
Калијум-нитрат (KNO_3)	вероватно још мање

Табела 1. Квалитативне хемијске анализе др Ј. Милера у Суботици

Источно од Доње тршчаре изграђена је 1851/52. године *зграда топлог купатила*, која је имала 18 соба са дрвеним кадама за купање загрејаном језерском водом из подигнуте котларнице крај зграде.

Др Петар Стојковић – први лекар купалишта Палић

Истих година (1851/52), северно-источно од „топлог“ купатила, почела је, према пројекту Јаноша Скултетија (Scultéty János, 1806–1873), градског архитекте, градња првог хотела званог *Тршчара* (Nádas) или „Горња тршчара“, са 24 собе. То

Stara palička „Trščara“

Трем „Горње тршчаре“
(ИАСу, Ф. 180, Збирка фотографија)

је била дуга приземна кућа са двосливним тршчаним кровом (на месту где је данас простор за паркирање кола и травњак испред данашње *Мале гостионице*). Кућа је била грађена у стилу панонског грађевинарства. Прозори су били постављени према истоку „да би гости могли уживати у изласку јутарњег сунца, и са дугим тремом са вратима соба на којем су гости могли седећи у плетеним столицама посматрати залазак сунца.“²⁷

Забат „Горње тршчаре“
(ИАСу, Ф. 180, Збирка фотографија)

Др П. Стојковић је без икакве надокнаде излазио до 1854. године до купалишта да би помогао, уколико је то било потребно, гостима и болесницима. Те године је поново изабран за лекара који ће излазити на Палић и Градска власт је 1855. године одлучила да добије 60 форинти за свој труд уз обавља свој лекарски посао, да је пажљив и пријатан са болесницима и гостима, настоји да подигне углед купалишта–летовалишта и да лековитост

²⁴ Dragutin Miljković, *Banja Palić – Palicsfürdő*, Subotica 2015, 145–158.

²⁵ Emil Libman, *Doprinos subotičkih lekara–Jevreja zdravstvenoj službi Subotice tokom XIX i XX veka*, у: Ex Pannonia 12–13, Subotica 2009, 33–42.

²⁶ János Müller, *A Palics tó. mint gyógyviz*, Pest 1847, 180–186. Đula Seleši, *Voda paličkog jezera od 1781. do 1999. godine*, Subotica 2000, 24

²⁷ Bela Duranci, *Hotel Trščara (crtice iz Subotice)*, у: Subotičke novine, Subotica, 21. avgust 1998.

језерске воде учини познатом и ван Суботице.²⁸

Др П. Стојковић пише извештаје о лепоти „баште“, о посећености купалишта, о многим гостима који долазе само ради одмора и забаве. Црквени оркестар из града долазио је сваке недеље и одржавао музички програм под ведрим небом испред хотела. Гостима је било на располагању неколико новина.²⁹ Известио је, такође, да је 1854. године било 70 болесника са реуматичним тегобама а међу њима и 11 деце са шкрофулозом. У 23 одрасла болесника запазио је добре резултате након купања у језерској води а у осталих је било задовољавајућих побољшања – умањени су болови. У деце је имао побољшане резултате у 6, у 3 детета дошло је до оздрављења, а у 2 детета није приметио никакво побољшање.³⁰

Године 1856. извршена је анализа језерске воде у Хемијској лабораторији у Пешти. Јанош Молнар (Molnar János), хемичар, приказао је *квантитативно* хемијске елементе и закључио да вода језера Палић припада водама оних језера у држави у којима се лече болесници са реуматичним тегобама – вода је типично натријум-карбонатска.³¹

Хемијски састав воде Палића по Молнару 1856. године

Калијум-сулфат (K ₂ SO ₄)	0,0620 g/литар
Натријум-хлорид (NaCl)	1,2402 g/литар
Литијум-карбонат (Na ₂ CO ₃)	0,0081 g/литар
Натријум-карбонат (Na ₂ CO ₃)	3,1206 g/литар
Карбонат-гвожђа (FeCO ₃)	0,0181 g/литар
Магнезијум-карбонат (MgCO ₃)	0,3715 g/литар
Калцијум-карбонат (CaCO ₃)	0,0372 g/литар
Алуминијев-фосфат (AlPO ₄)	0,0173 g/литар
Силицијумова киселина (SiO ₂)	0,0744 g/литар
Органске материје	0,1800 g/литар
Јод и бор	у траговима

У купалишту је 1857. године било 97 гостију у пансионском смештају и 267 других посетилаца а 1858. – 104 госта су користили хотелске услуге; других гостију ради купања у језеру и забаве било је 286.³²

Др П. Стојковић обавештава Градско веће, да поједине објекте купалишта треба поправити, собе окречити и намештај обновити да би се и даље привлачили и удовољавали гости који остају

по неколико дана. Уколико због тога Градска управа има већих издатака, каже, нека се разматра увођење нових купалишних такси.³³

Зграда једносратног хотела Парк (ИАСу, Ф. 180, Збирка фотографија)

Број гостију који је дошао ради лечења 1860. године износио је 113 а 334 посетилаца посетило је купалиште ради купања, шетње и забаве. Исте године почела је изградња једносратног хотела *Парк* са 32 луксузно намештене собе, салом за музичке програме, друштвеном салом и рестораном.³⁴

Др П. Стојковић извештава Градску управу да је 1861. године сезона била веома успешна: 164 госта боравила су у хотелима и било је 433 других посетилаца (318 одраслих и 115 деце). У 39 одраслих са хемороидима и у 16 болесника са реуматичним тегобама дошло је до побољшања здравственог стања након купања у млакој језерској води – остали гости нису затражили медицинску помоћ. У 11 деце са шкрофулозом забележено је излечење, у 64 побољшање клиничке слике, а у 3 детета није било знакова промене болести, остала деца су имала знаке незнатног побољшања.³⁵

Овој успешној сезони др П. Стојковић приписао је извршеним поправкама и уређењу старих објеката купалишта те изградњи новог једносратног хотела *Парк*.

Године 1864. забележено је само 78 гостију и болесника. Разлог томе сматрао је др П. Стојковић, једним делом у несташици новца (смањење припадности посетилаца) и једним делом због сушне године која је изазвала пад нивоа језерске воде па су се само деца могла купати у корпама од прућа сачињених у ту сврху. Родитељи, међутим, нису имали никакву забаву. „Тако је сезона била веома монотона, могло би се рећи тужна – гости су били изложени непријатној врсти досаде“, пише

²⁸ ИАСу, Ф. 273, Градско начелство – Суботица (1850–1861); 1850–1862, пред. бр. 1503/Вма. 1855.

²⁹ Laslo Mađar, *Jezerske priče*, у: Rukovet br. 1–3, god. 42, Subotica 1996, 40–48.

³⁰ ИАСу, Ф. 273, пред. бр. 285/аес. 1854.

³¹ Đula Seleši, *Voda paličkog jezera od 1781. do 1999. godine*, Subotica 2000, 27–32.

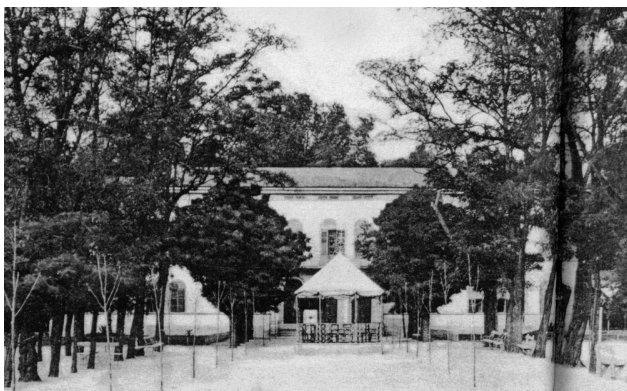
³² Dragutin Miljković, *Banja Palić – Palicsfürdő*, Subotica 2015, 145–158.

³³ ИАСу, Ф. 273, пред. бр. 6608/Вма. 1858.

³⁴ Dragutin Miljković, *Banja Palić – Palicsfürdő*, Subotica 2015, 145–158.

³⁵ ИАСу, Ф. 2, пред. бр. 1943/polg. 1861.

др П. Стојковић. Покренута је, стога, иницијатива од стране гостију (коју је др Стојковић подржао), како да се ситуација поправи јер чак ни чланови оркестра који су раније долазили и давали музички програм нису више били присутни.³⁶

Зграда једносратног хотела Парк са покривеним подијумом за музичаре (фото-збирка Градског музеја Суботица, I-448)

Побољшање временских прилика и долазак Војног оркестра који је одржавао музички програм у сали за музику хотела *Парк* или на покривеном подијуму постављеном испред хотела *Парк*. Гостима су стајала на располагању многе новине, часописи и књиге.

На расписаном конкурс у 1867. године др П. Стојковић је поново изабран за лекара купалишта. Исте године подигнуто је и *ново хладно-летње купатило* а јужно од хотела *Тричара* изграђена је зграда *новог топлог купатила* са 18 просторија у којима су биле једна до две каде. Стара зграда овог купатила преуређена је за *блатно купатило*.³⁷

У свом Извештају др П. Стојковић 1867. године пише да је у хотелу *Парк* боравило 68 а у осталим купалишним објектима 164 госта – болесника, углавном са реуматичним тегобама. Наводи да је од 40 оболела детета од шкрофулозе у 27 дошло до оздрављења а у 13 до побољшања клиничке слике: у 14 деце са кожним променама (не

наводи каквим) запазио је оздрављење након купања у млакој води језера. Коришћењем „топлог“ купатила дошло је до видног побољшања у болесника са боловима у мишићима, у болесника са опстипацијом, „златном жилом“ и у болесника са желудачним сметњама. Истиче, такође, да су шетња кроз „башту“ и крај обале језера допринеле побољшању здравственог стања великом броју болесника са сметњама при дисању (Bronchitis). На крају закључује; „...једну тако корисну воду задивљујућег дејства треба да цене људи јер велике тајне природе, које су за напаћено човечанство скривене, могу само после стеченог искуства да оставе корисне трагове...“³⁸

Бржи развој купалишта долази отварањем железничког стајалишта Палић 1869. године на прузи Сегедин–Суботица–Баја.

Др Петар Стојковић – друштвени радник

Поред лекарског рада био је др П. Стојковић веома активан у друштвеном и културном животу града.

После угушења Револуције (1848/49) наступио је период Баховог апсолутизма (1850–1860).³⁹ У тим постреволуционарним годинама др П. Стојковић био је председник српске православне црквене општине и *први редитељ Српске дилетантске дружине* (Позоришно друштво српских добровољаца) које је основано 1849/50. године и којом је руководио Тодор Прокопчањи (1820–1857), писац и преводаца.⁴⁰

После Баховог апсолутизма, проглашен је октобра 1860. *Угарски устав* којим су укинута сви закони и прописи донети после 1848/49. Тако је 1861. године основан *Школски савет гимназије* и др П. Стојковић је био један од чланова Савета.⁴¹

Захваљујући Антонију Хацићу, рођеном у Суботици и некадашњем глумцу Позоришног друштва српских добровољаца, сада управнику Српског народног позоришта у Новом Саду,⁴² као и другим виђеним Србима, основана је 1862. године

³⁶ ИАСу, Ф. 2, пред. бр. 5436/polg. 1864.

³⁷ Dragutin Miljković, *Banja Palić – Palicsfürdő*, Subotica 2015, 169.

³⁸ ИАСу, Ф. 2, пред. бр. 5252/polg. 1867.

³⁹ В. А. Крестић, Бах Александар (Bach Alexander, 1813–1893), у: Српски биографски речник, књ. 1, Нови Сад 2004. Био је министар унутрашњих послова и представник аустријске буржоазије. Увео је после неуспеле мађарске револуције строги централизам и апсолутизам, укинуо је жупаније и Саборе, ограничио рад многим друштвима, спроводио германизацију, гушио сваки слободоумни покрет. Основао је Српско Војводство и Тамишки Банат. Срби су имали неке одобрене активности али је код свих мањинских народа владало незадовољство. Због тога али и због финансијског краха и пораза у војним сукобима са Италијом и француском укинута је његова политика 1860. и након вишегодишњег преговарања закључена је 1867. Нагодба о двојној Аустријско-Угарској монархији.

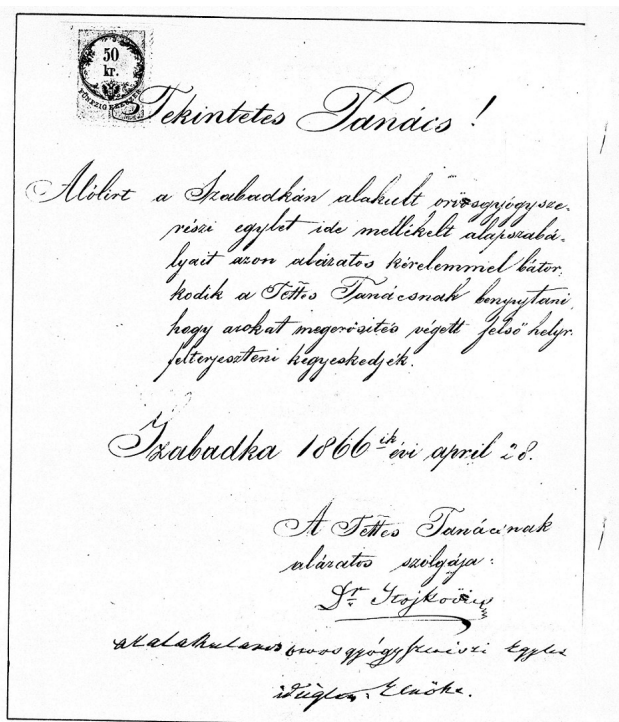
⁴⁰ Blaško Vojnić, *Moj grad u davnini Subotica*, Subotica 1971, 79–80. М. Protić, *Srpski triumvirat u bunjevačkom renesansu od 1860. do 1900*, у: Rukovet br. 4–6, god. 42, 66–100.

⁴¹ ИАСу, Ф. 2, пред. бр. 1-215/1899. (1861. évi április hó 8-án és 9-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvenék kivanat, 142 sz.)

⁴² Enciklopedija Leksikograf. Zav. knj. 3, Zagreb 1958. Хацић Антоније (1831–1916), ученик-глумац у Српској дилетантској дружини, секретар и председник Матице српске, управник народног позоришта у Новом Саду,

Српска читаоница, једна од најстаријих национално-културних установа у Суботици. Читаоница је била у згради Српске православне црквене општине, која је била у порти храма св. Вазнесења Господњег и постала је место друштвеног окупљања, место одржавања националног идентитета, очувања језика и писма. Читаоница је радила иако је *Правилник о раду* одобрен тек 1865. године. Међу оснивачима и члановима Читаонице био је и др П. Стојковић.⁴³

Био је члан организационог и члан Позоришног одбора за дочек новосадске позоришне групе када је А. Хаџић 1862. године организовао прво гостовање Српског народног позоришта из Новог Сада, чији су чланови месец дана боравили у Суботици и дали 14 представа, углавном према делима Јована Поповића Стерије (1806–1856).⁴⁴

Први документ о оснивању Удружења лекара и апотекара (ИАСу, Ф. 2, пред. бр. 2163/polg. 1866)

У Суботици је 1865. године основана Српска певачка дружина која је активно радила без обзира што је *Правилник о раду* одобрен 1876. године. Рад дружине се одвијао у просторијама зграде Српске православне црквене општине а касније у просторијама Музичке школе. Поред свог основ-

ног рада (певање, концерти, појање у цркви), *Певачка дружина* је имала културно-просветни задатак. Међу првим председницима *Дружине* био је и др П. Стојковић.⁴⁵

Покренуо је са осталим лекарима и хирурзима и уз сагласност са апотекарима питање оснивања *Удружења лекара и апотекара*. На Састанку априла 1866. године сачињен је Статут и др П. Стојковић је изабран за првог председника. Након измене и допуне уважавајући примедби Градске власти и жупана Бачко-бодрошке жупаније Статут је упућен Краљевском намесничком већу у Будимпешти. Намесничко веће је преко дворске канцеларије Мађарске проследило акт у Беч са „нотом полицијског министарства којом се допуњује *Статут* што „захтева јавна безбедност а у интересу Удружења“. Цар Фрања Јосип (1830–1916) потписује 23. марта 1867. године акт: „Одобравам оснивање Удружења за лекаре и апотекаре у Марија Терезиополу са исправкама предложеним од Мађарске дворске канцеларије које ће бити садржане у накнадно формулисаном Статуту.“⁴⁶

Документ није стигао у Суботицу (оригинал се налази у Земаљском архиву у Будимпешти а фотокопија у Историјском архиву Суботица) због послова око сређивања административно-правних односа након *Нагодбе* (Ausgleich) о дуалистичкој држави – Аустрије и Мађарске. Држава је имала две владе и два парламента, и заједничко министарство спољних послова, министарство војске и министарство финансија.⁴⁷

Поново је покренуто питање оснивања *Удружења*. Лекари и апотекари добили су 1880. године одобрење да уз поменути *Статут* могу основати своје *Удружење*.⁴⁸

Почетком 1868. године др П. Стојковић је упозорио Градску власт да ће Војни оркестар бити укинут. Пожељно би било стога да се, каже др Стојковић, отвори *Музичка школа* а врсни музичари Војног оркестра да се поставе за наставнике основног и средњег музичког образовања, како град не би остао без квалитетних музичара потребних за музички програм у летовалишту и купалишту на Палићу. Просветни одбор Градске управе подржао је иницијативу др П. Стојковића, јер је сматрао да ће се „оснивањем Градске музичке школе омогућити бољи развој у просветном наставном програму, оплемењити и унапредити смисао за музику... што би било од великог значаја за ширење просвете у граду“. Предлог је прихваћен

драматург. Писао је позоришне комаде, историјске чланке и расправе, књижевне и позоришне критике.

⁴³ Зоран Вељановић, *Српска читаоница у Суботици (1862–1959)*, Суботица 1998. Mirko Grlica, „*Stožer ovostranog srpstva*“ – *Srpska čitaonica 1889–1914*, у: Museion br. 16, Subotica 2018, 17–31.

⁴⁴ Зоран Вељановић, *Суботичко певачко друштво*, у: Ex Pannonia br. 2, Суботица 1997, 121–132.

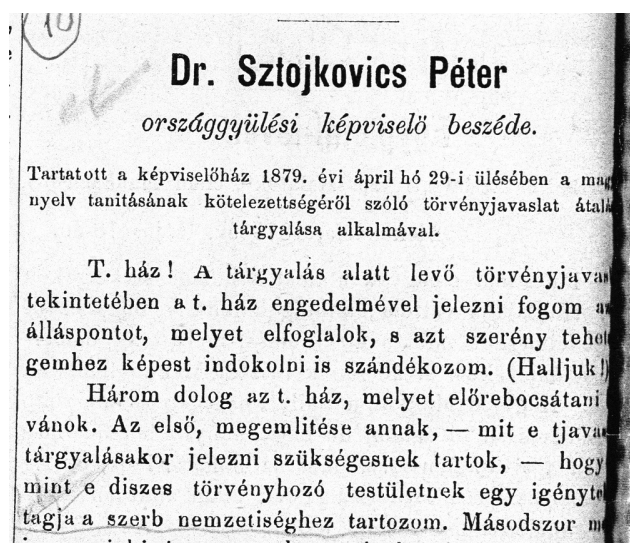
⁴⁵ Исто.

⁴⁶ Emil Libman, *Lekarska društva u Subotici 1880–2005*, Subotica 2005, 17–29. ИАСу, Ф. 172, Збирка копија пред. бр. I–265/1987. (OL–K 150-1867-III.4-2683)

⁴⁷ Mirko Grlica, Slaven Bačić, *Austro-Ugarska monarhija*, у: Leksikon podunavskih Hrvata, Bunjevaca i Šokaca, Subotica 2004.

⁴⁸ Emil Libman, *Lekarska društva u Subotici 1880–2005*, Subotica 2005, 17–29. ИАСу, Ф. 2, пред. бр. 2163/polg. 1866.

па су Градске власти крајем 1868. године отвориле *Суботичку градску музичку школу* и неки чланови Војног оркестра постављени су за наставнике.⁴⁹ Школа је успешно радила. Тако је и Јован Пачу

Део говора др П. Стојковића у Парламенту 1879.

(1847–1902) добио своје прво упознавање са музиком у овој школи па је за време студија медицинских наука у Прагу могао да се усавршава код познатог композитора Беджиха Сметане (1824–1884) и постао касније познатији као пијаниста и композитор но као лекар.⁵⁰

Крајем 1868. године одлази у Сомбор у седиште Жупаније, јер је изабран за главног лекара Бачко-бодрошке жупаније. Учествовао је у раду

Összefoglaló

Dr. Petar Stojković élete és munkássága

A tanulmányban részben Szabadka kulturális, társadalmi és egészségügyi fejlődését mutatják be a 19. század közepén. Dr. P. Stojković ambiciózus és kreatív munkájával mozdította előre ezt a fejlődést, különös tekintettel a palicsi fürdőre. A tanulmányban bemutatják a tó vízének kedvező hatásait és a tó körüli környezet hangulatát. Stojković hozzájárult, hogy a gyógyfürdő híres egészségügyi és nyári üdülőhelyévé váljon. A Belügyminisztérium (amelyhez az egészségügy tartozott) a 19. század végén gyógyfürdővé

Parlamenta у Будимпешти као заступник српске мањине на територији Жупаније у којој је живело 28.600 српског становништва. На Седници Парламента одржаној 29. априла 1879. године поводом расправе *Законског предлога* о обавезном учењу мађарског језика у основним школама, одржао је говор. Сматрао је да предлог треба подржати јер је то државни језик с једне стране, а с друге стране омогућава зближавање националних мањина и омогућава похађање виших школа и факултета. При томе је нагласио да ни једна националан мањина не треба да заборави свој језик већ да га негује и чува и осталу наставу у основним школама обавезно да слуша на свом језику.⁵¹

Мали закључак

Приказан је део културно-друштвеног и здравственог развоја у Суботици средином XIX века. Др П. Стојковић је својим амбициозним и креативним радом допринео овом развоју, нарочито купалишту на Палићу, износећи благодети језерске воде и амбијента око језера. Тиме је допринео да купалиште постане познато лечилиште и летовалиште, тако да га је Министарство унутрашњих послова (којем је здравство припадало) прогласило *бањом* крајем XIX века. Интелигентан и образован, помагао је културно-просветном развоју многих удружења српске мањине у овом делу Аустро-Угарске монархије. Био је заступник српске мањине у Парламенту Мађарске, а као главни лекар Жупаније веома активан па је неколико пута биран на ово место. Преминуо је 1892. године и сахрањен је на Православном гробљу у Сомбору.

nyilvánította. Stojković intelligenciájával és műveltségével, a szerb kisebbséget segítette az Osztrák-Magyar Monarchia e részén. Számos egyesület kulturális és oktatási intézmény fejlődését támogatta. A szerb kisebbség képviselője volt a Magyar Országgyűlésben, és a megye főorvosaként, nagyon aktív volt, ezért többször is megválasztották a képviselői posztra.

Kulcsszavak: Dr. P. Stojković, egészségügyi alkalmazott, szociális munkás, fürdőorvos, megyei orvos.

⁴⁹ Ernest Diamant, Osamdesetogodišnjica Subotičke gradske muzičke škole.

⁵⁰ Зоран Вељановић, *Др Јован Пачу*, Нови Сад 2003.

⁵¹ Dr Sztojkovics Péter, Országgyűlési képviselő beszede, Szabadkai Ellenőr, 1879.V.11.

Summary

Life and work of Dr Petar Stojković

The paper shows part of social and cultural life and healthcare development in Subotica in the middle of 19th century. Dr Petar Stojković contributed to this progress with his ambition and creative work, especially to the swimming area in Palić, by revealing the benefits of the lake water and the lake's surroundings. This helped this area to become famous spa and holiday destination. This encouraged the Ministry of external affairs which had jurisdiction over healthcare, to declare it officially a spa at the end of 19th century. Stojković was intelligent and educated, he contribut-

ed to the growth of many cultural and educational societies of the Serbian minority in this part of the Austro-Hungarian Monarchy. He was a representative of the Serbian minority in the Hungarian Parliament. He was very active when elected for the position Chief Doctor of the County, and he was reelected several times.

Key words: Dr Petar Stojković – medical and social worker, swimming area doctor, Chief Doctor of the County.

Дејан Мркић

Историјски архив Суботица

UDC: 711.4(497.113 Subotica)
725.945:929 Šarčević B.

Постављање бисте Бозе Шарчевића (Некадашњи изглед једне суботичке пјачете)

Сажетак: По урбанистичком плану из 1965. године, спој улица Бориса Кидрича и Владимира Назора замишљен је као пјачета која ће са једном спомен бистом обогатити поново оживљени корзо. Тај захват је планиран као први конкретан вид заштите градског језгра, у оквиру очувања центра као споменика културе. Постављање бисте 1971. године било је тек прво од три преуређења овог малог трга у само три и по деценије.

Кључне речи: Амброзије Боза Шарчевић, Јосо Шокчић, Иван Мештровић

Увод

Најзначајнија суботичка улица и шеталиште, постали су прометна саобраћајница у годинама када је број моторних возила почео нагло да расте. Корзо је водио миран живот стотину година, пре него што су аутомобили загосподарили тим простором. Пролазио је у своје време туда трамвај и по неко моторно возило, али њих је тада било мало да би озбиљније реметили спокој пешака. Шездесетих, а посебно седамдесетих година ствари су се промениле. Временска ограничења за саобраћај увече, донекле су остављала простора за шетњу али не и за летње терасе, клупе или неке детаље који би улепшали променаду.

Када је корзо потпуно затворен за саобраћај 1981. године,¹ неки од пројеката за уређење овог дела града већ су били започети. Почетком седамдесетих, постављена је биста правника и мислиоца Амброзија Шарчевића, коју је обликовао истакнути вајар Иван Мештровић, као поклон граду Суботици.

Писмо Јосе Шокчића

Дугогодишњи суботички новинар Јосо Шокчић, припремајући монографију Бозе Шарчевића за штампу, обратио се Ивану Мештровићу са молбом да направи погрсеј овом познатом Суботичанину. Славни уметник је са задовољством прихватио израду потврђујући то следећим речима:

„Vi me molite da učinim jednu bistu Šarčevića. Ja ću to vrlo rado učiniti za uspomenu na jednog znat-

nog narodnog čovjeka i za ljubav Hrvata Bunjevaca i to razumije se bez ikakve nagrade. Kad bista bude gotova poslati ću Vam jednu fotografiju od nje, koju onda možete eventualno reprodukovati u Vašoj knjizi koju će Matica izdati, a sam original ću Vam poslati na adresu koju budete naznačili, a Vi je onda možete izliti u bronzi i postaviti gdje budete nalazili da je shodno. Toliko na Vašu molbu o ovom pitanju.“²

*Биста Амброзија Бозе Шарчевића,
Збирка фотографија Буле Дитриха*

У писаној оставштини Јосе Шокчића коју чува Надбискупијски архив у Загребу, налази се део кореспонденције:

„Velecijenjeni i dragi gospodine Meštroviću

...Jedva čekam da vidim fotografiju Boze Šarčevića odnosno njegove biste u Vašoj interpretaciji. Biće to

¹ *Korzo zauvek pešacima*, у: Subotičke novine br. 9, 6.3.1981, 1.

² *Faksimil pisma Ivana Meštrovića*, у: Hrvatska riječ br. 39, 26.9.1952.

veliki momenat za mene i za sve nas ovdje u „Subotici bijeloj“. Oprostite što Vam tako dugo nisam odgovorio. Bio sam nešto bolestan, a poslije sam pošao u Zagreb da tražim lijevca. Našao sam Vašeg starog lijevca, koji je sada poslovođa Državne lijevaonice umjetnina u Zagrebu, na Ilici br. 85, Franjo Antolić. Molim Vas lijepo, da bistu, kada bude gotova, izvolite uputiti na adresu Državne lijevaonice umjetnina, Zagreb, Ilica br. 85. Oni je već čekaju i osiguravaju me da će dobro izraditi. Fotografiju biste, kao što ste sami obećali, molim Vas da izvolite poslati na moju gornju adresu i ona će izaći u mojoj knjizi na prvoj unutrašnjoj strani...

*Subotica, 19. avgusta 1952.*³

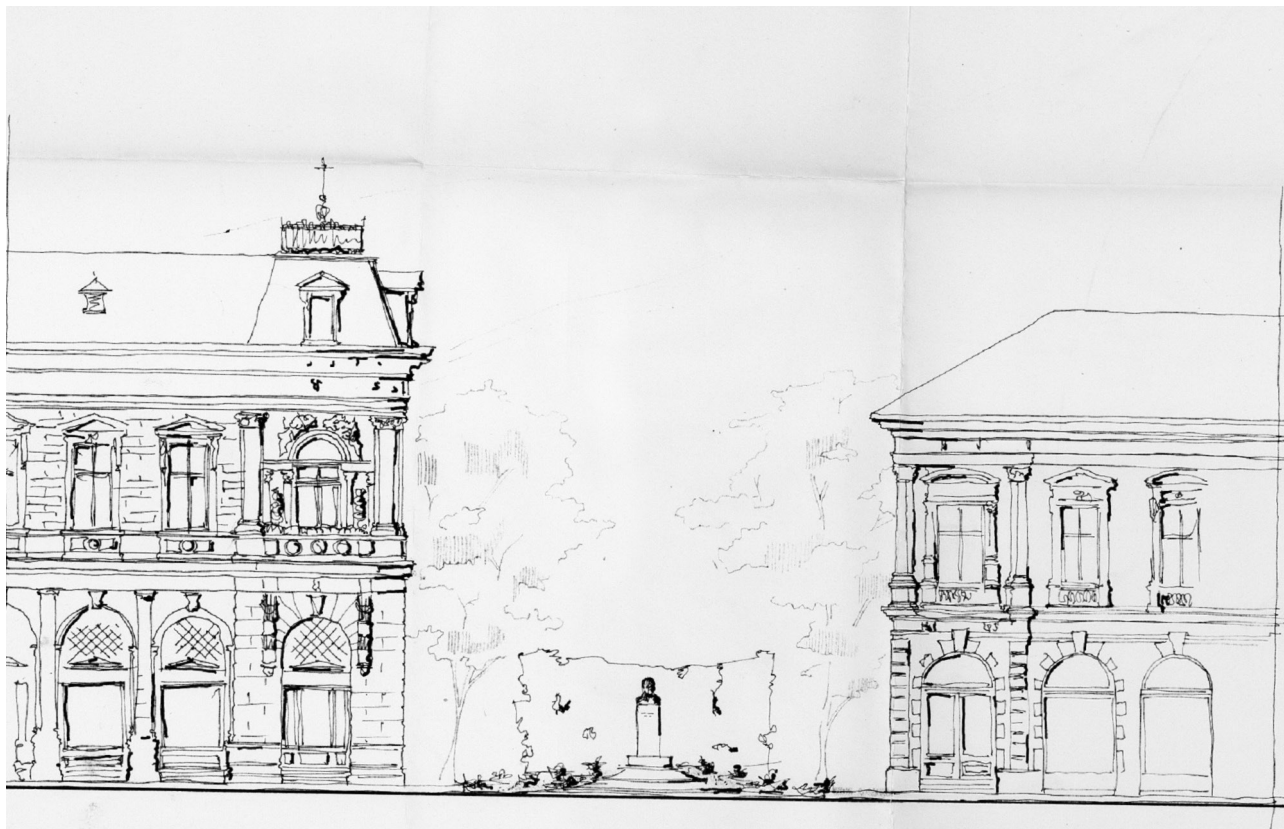
Иван Мештровић је попресе обликовао у Америци, педесетих година. То није био први његов споменик у Суботици. Око 1930. године израдио је бисту Мирољуба Анте Еветовића, свештеника,

бисту Бозе Шарчевића. Чим је примио фотографије, Мештровић се прихватио посла па је убрзо обавестио Шокчића да је бисту у гипсу послао у Загреб, где ће бити направљен одлив. Мештровић је у писму назначио да гипсану бисту поклања Шокчићу, а одлив граду Суботици.⁴

Међутим, док ово дело није добило место у јавном простору требало је да прође скоро две деценије. До седамдесетих година биста се налазила у поставци Градског музеја.⁵ Сачувано је писмо у ком се Шокчић жали пријатељу:

„Dragi Aco!

...A da ti ne govorim o divnoj Meštrovićevoj bisti, koja pretstavlja prvog nacionalnog borca, prvog književnika i javnog radnika Bunjevaca u Vojvodini: Bozu Šarčevića. Ja sam kopiju biste poklonio stanovništvu Subotice, ali gradski narodni odbor, izgleda, ne smatra za potrebno da je stavi na ulicu, da ukrasi jedan trg, već je „sakrio“ u svojoj muzeji...“⁶

Нацрт, ИАСу, Ф. 468, Скупштина општине Суботица, 1971. година, кутија бр. 217, омот III

књижевника и песника. У то доба велики југословенски кипар је навраћао у Суботицу неколико пута. Према његовим речима, Суботица и Суботичани су освојили његове симпатије па је изразио спремност да им и у будуће стоји на располагању. Двадесетак година доцније, на ово га је подсетио Јосо Шокчић, замоливши га да изради

О Амброзију Бози Шарчевћу

Боза Шарчевић борио се за спас свога народа речју и пером. Он је први дао Буњевцима и Шокцима, у ондашњој великој Мађарској, календар, па књигу. Шарчевић је написао прве речнике за Буњевце, он је први буњевачки фолклориста и

³ Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, *Pisana ostavština Jose Šokčića*, kutija br. 1, fascikla br. 1, Izabrani spisi (1918–1956).

⁴ *Poklon Ivana Meštrovića Subotici*, у: *Subotičke novine* br. 14, 2.4.1971, 6.

⁵ Bela Duranci, Vera Gabrić Počuča, *Javni spomenici opštine Subotica*, Subotica 2001, 184.

⁶ Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, *Pisana ostavština Jose Šokčića*, kutija br. 3, fascikla 16.

Откривање спомен бисте, ИАСу, Ф. 180, Збирка фотографија

први дипломата који је одржавао присне односе са руководећим државницима, политичарима и културним радницима некадашње Србије. Његовом иницијативом створен је први буњевачки лист у Суботици (Misečna Kronika Kalora Milodanovića) и сав национални и друштвени прогрес код Буњеваца у току друге половине XIX stoleћа везани су за његово име.⁷

Родио се у Суботици 20. марта 1820. године. У родном граду је завршио гимназију. Свршивши филозофију, учио је право у Великом Варадину и Печују. Радио је као судија, професор, саборски стенограф, жупанијски пододветник и градски архивар. Живео је до 1899. године.⁸

Постављање бисте

О избору места на коме ће бити постављена биста, било је различитих мишљења па је и ондашња штампа пренела полемику „за и против“. Наиме, већ тада је постојало гледиште да је као простор за споменик најподеснији парк, где би фигура посматрачу била приступачна са свих страна, што овако није случај.⁹

Образложење одлуке о локацији за споменик дато је у пројекту изградње: На основу урбанистичког решења територије градског центра, које има претензије да очува амбијент прелаза из XIX у XX век, а на иницијативу заинтересованих кру-

гова и групе архитеката – аутора, након свестране анализе дошло се до закључка да се за постављање предложи простор на споју улица Б. Кидрича и В. Назора.

У трагању за одговарајућим локацијама споменика у структури нашега града, пијацета на споју Кидричеве и Назорове улице одабрана је као најпогоднија за ово уметничко дело. Уоквирен палатама од којих је једна дело познатог архитекте Титуса Мачковића, савременика Шарчевићевог, споменик пружа достојно место и делу Мештровића. Истовремено, учињен је први корак да се улица Бориса Кидрича предодреди као споменик културе, као сведочанство прекретнице векова, сликовит амбијент...

Ова идеја прихваћена је и од стране иницијатора подизања споменика Амброзију Шарчевићу а поклапа се и са жељама аутора бисте Ивана Мештровића. Чувени вајар, у вези са портретом, замолио је да се исти постави у склопу архитектуре са обавезном зеленом позадином јер по димензијама биста не трпи велики слободан простор. Разматрајући све могуће локације, по напред поменутом урбанистичком решењу а у складу са жељама вајара, група аутора дошла је до закључка да је одабрана локација најпогоднија и зато јер је амбијент идентичан са временом у ком је стварао А. Шарчевић, коме се и подиже споменик. Са леве стране, импозантна палата која ће убрзо постати

⁷ *Naš poznati vajar Ivan Meštrović izradiće bistu Boze Šarčevića*, у: *Hrvatska riječ* br 39, 26.9.1952.

⁸ Matija Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica 2010, 403, 404.

⁹ *Polemike – Ponovo o spomen bisti Bozi Šarčeviću*, у: *Subotičke novine* br. 20, 14.5.1971, 2.

ИАСу, Ф. 180, Збирка фотографија

регистровани споменик културе, дело је Титуса Мачковића, архитекте – Суботичанина. Са десне стране је палата, такође из средине прошлог столећа у стилу тада владајуће еклектике. Овим палатама А. Шарчевић добија одговарајући амбијент а дело Ивана Мештровића достојно место у граду. Подизањем споменика на урбанистичким планом предвиђеној локацији, у склопу поменутих објеката, усклађујући споменик са амбијентом, добиће се изузетна и атрактивна слика корзоа а истовремено и вредан елемент заштићеног градског језгра.¹⁰

Откривање бисте

Велики број Суботичана окупио се на корзоу тог недељног поднева, априла 1971. године. Присутни су били и представници културних и друштвено–политичких организација. Испуњена је жеља чувеног вајара Ивана Мештровића и нашег новинара Јосе Шокчића да Суботица добије споменик Амброзија Бозе Шарчевића (1820 – 1899), књижевника и народног препородитеља.

Хрватски и југословенски академски вајар Мештровић обликовао је овај споменик још две деценије раније након преписке са суботичким публицистом Шокчићем (1902-1968). Мештровићева жеља је била да ово попрсе иза себе има зелену „завесу“. Како су урбанисти тада затворили промет између Назорове улице и корзоа, створили су се услови за креирање достојног простора за споменик са „потписом“ једног од највећих југословенских уметника. Пре тога је на Сенћанском гробљу, где је правник и мислилац Шарчевић сахрањен, одржана комеморација и пригодни програм који су приредили чланови Народног позо-

ришта, пионирски дувачки оркестар под водством Иштвана Топлака и Пјевачки збор *Буњевачког кола* под водством Беле Тиквицког.¹¹

Попрсе је постављено на стуб од глачаног јабланичког гранита у складу са жељом уметника. Гранитне плочице и мермерна газашта у више нивоа, заокружено је хоризонталним зимзеленом *Juniperus Sabina*/ а позадину је чинио непрозирни зид од сребрних јела *Pinus Silvestre*/.

Споменик је открио председник општине Карољ Баги.

Изглед из улице Владимира Назора, ИАСу, Ф. 180, Збирка фотографија

Panta rei

Мештровићеву дело постављено је на ово место у намери да то буде почетак уређења и препорода суботичког шеталишта, а када је деценију и по касније завршена обнова центра града, попрсе

¹⁰ Историјски архив Суботица, Ф. 468, Скупштина општине Суботица, 1971. година, кутија бр. 217, омот III.

¹¹ *Otkrivena spomen bista Bozi Šarčeviću*, у: *Subotičke novine* br. 15, 9.4.1971, 1.

Бозе Шарчевића више није било ту. Октобра 1985. године измештено је у прикладно зелено окружење, у парк недалеко од железничке станице.

Бронзана скулптура – чесма,
Збирка фотографија МЗСК

Велики радови у центру града који су тада обухватили и корзо, потпуно су изменили садржај овог простора. Уместо бисте, у средини платоа који је спуштен за три степеника и окружен клупама за седење, нашла се савремена бронзана скулптура - чесма. Креација вајара Саве Халугина која је постављена априла 1986. године,¹² била је прва чесма уметничке израде у центру града. До тада су се грађани освежавали на неколико старих бунара.

Овакав изглед малог трга потрајао је око две деценије, што је нешто дуже него претходно уређење са спомен бистом, али свакако прекратко када имамо на уму да се овакви подухвати праве и за наредне генерације.

Összefoglaló

Bozo Šarčević mellszobrának felállítása (egy szabadkai tereske egykori kinézete)

Joso Šokčić szabadkai újságíró, a leghíresebb jugoszláv szobrászt, Ivan Meštrovićot, kérte meg Bozo Šarčević író és a tizenkilencedik század Szabadkájának köztisztviselőként álló polgára mellszobrának elkészítésére. A művész örömmel fogadta el a felkérést, és a város értékes műalkotással lett gazdagabb. Az

Summary

Setting of the bust of Boza Šarčević

Joso Šokčić, a journalist from Subotica asked the most famous Yugoslav sculptor Ivan Meštrović to make a bust of Boza Šarčević, a prominent literate from Subotica who lived in 19th century. The artist accepted with pleasure and the city got a valuable piece of art. For the first twenty years, this piece was

Ни трећа поставка на овом простору као целина не обећава дуго трајање. Радови започети 2008. године на новоназваном „Платоу Др Зорана Ђинђића“ донели су преуређење на потпуно супротним начелима од оних којима су се водили аутори почетком седамдесетих. Између старих палата овај пут је постављена модерна челична конструкција са прскалицама, чију естетику нису разумели ни грађани као ни већи део стручне јавности. Механизми и осветљење од почетка нису радили како је замишљено, док се на концу није одустало од првобитног идејног решења. Сем клупа које су постављене и чија се сврсисходност не доводи у питање, сваки други елемент платоа показао је велике недостатке.

Извори из архивске грађе

Историјски архив Суботица (ИАСу), Ф. 468.
Скупштина општине Суботица 1971. година
ИАСу, Ф.180, Збирка фотографија
Надбискупијски архив у Загребу, Писана оставштина Јосе Шокчића

Литература и извори

Bela Duranci, Vera Gabrić Počuča, *Javni spomenici opštine Subotica*, Subotica 2001.
Matija Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica 2010.
Subotičke novine, Subotica 1971, 1981.
Hrvatska riječ, Subotica 1952.

első húsz évben a Városi Múzeumban állt a szobor, és amikor elkezdődött Szabadka központjának átalakítása, a mellszobrot immár köztéren állították fel.

Kulcsszavak: Ambrozije Boza Šarčević, Joso Šokčić, Ivan Meštrović

in the City Museum. When the city center was due for a rearrangement, the bust got its place in the public space.

Key words: Ambrozije Boza Šarčević, Joso Šokčić, Ivan Meštrović

¹² Bela Duranci, Vera Gabrić Počuča, *Javni spomenici opštine Subotica*, Subotica 2001, 195.

A Szabadkai Lóverseny Egyesület és az 1907. évi verseny

Összefoglaló: A XIX. században Magyarországon is népszerűek lettek a lóversenyek. A cél a lótenyésztés színvonalának emelése, ami komoly nemzetgazdasági érdek volt. Országszerte a különböző egyletek szervezték a futamokat, a szabadkai egyesület pedig 1891-ben alakult meg és kezdte el megrendezni Szabadkán a lóversenyeket. Az egyesület működése során keletkezett iratanyagból csak kevés maradt meg, mindössze egy doboznyi levéltári anyag. Az egyesület tevékenységével kapcsolatban viszont fennmaradtak dokumentumok a korabeli városi közigazgatási iratanyagban is. Az egyesület és tevékenységének rövid ismertetése mellett, részletesen bemutatásra kerül az 1907-ben megtartott szabadkai lóverseny, annak résztvevői, illetve a futamok győztesei és legjobbjai.

Kulcsszavak: Szabadkai Lóverseny Egyesület, alapszabály, az 1907. évi versenynap, lótenyésztők, versenylovak.

Az előzmények

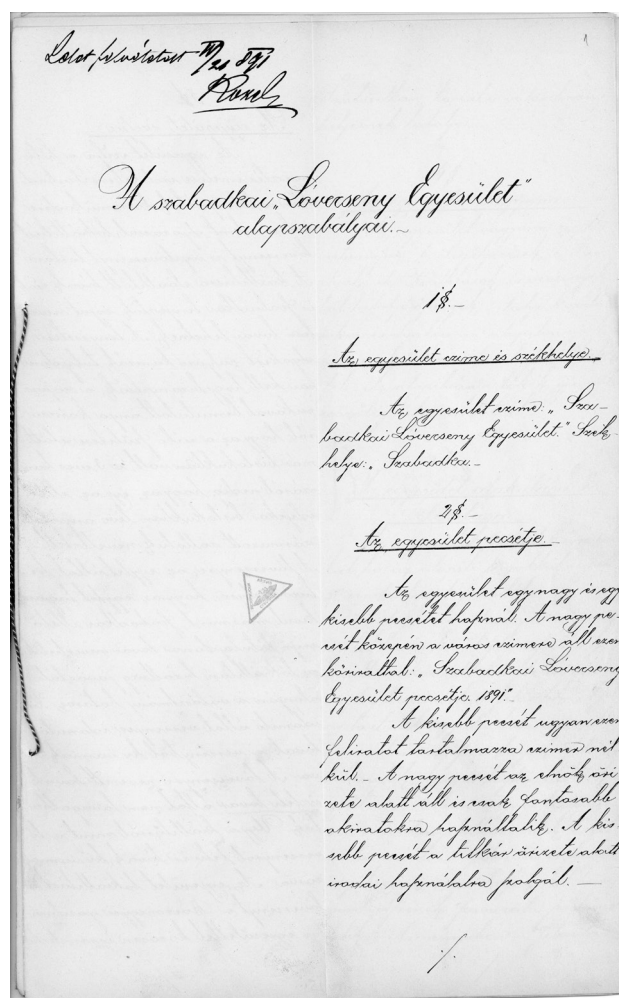
A lóversenyzés különböző formái már az ókorban is nagy népszerűségnek örvendtek. Ezt bizonyítják a különböző régészeti források és írásos dokumentumok is. Az ókori görögöknél a kocsihajtás már olimpiai szám volt, majd kimondottan népszerű versenyszám lett az ókori római stadionokban. A modern lóversenyzés őshazája Anglia, innen indultak világhódító útjukra az angol telivér lófajták.

A lóversenyzés magyarországi története elválaszthatatlanul egybeforrt gróf Széchenyi István nevével. Követve az angliai példákat, megszerkesztette az első versenyszabályzatot és 1825-ben létrehozta az Első Lótenyésztő Egyesületet. Egy évvel később Pozsonyban került sor az első futamra, de az első hivatalosan elismert magyarországi lóversenyt 1827. június 6-án rendezték Pesten. A magyar lótenyésztés csakhamar komoly sikereket ért el és olyan világhírű telivérekkel dicelkedhetett, mint *Kisbér*, aki megnyerte a világ leghíresebb versenyét, az Epsom Derby-t, illetve mint *Kincsem*, aki 54 futamban sosem talált legyőzőre Európa versenyterein.

Az egyesület megalakulása és alapszabálya

A Szabadkai Lóverseny Egyesület az 1891. március

30-án tartott közgyűlésen alakult meg. A közgyűlés által ekkor meghozott alapszabályt a magyar királyi földművelésügyi miniszter a június 1-én kelt, 21561-II/6. számú határozatával hagyta jóvá. Mint az alapszabályban olvasható¹, az egyesület célja „a lótenyésztés emelése érdekében Szabadkán a lótenyésztők közreműködésével évenként díjazással lókiállítás, lóversenyt és ügetőversenyt tartani”, illetve így adni alkalmat a szabadkai gazdáknak, hogy bemutassák tenyészállataikat. Az alapszabály ki is hangsúlyozta, hogy „a kiállításra előállított lovak csakis

A Szabadkai Lóverseny Egyesület alakuló közgyűlésén, 1891. március 30-án meghozott alapszabály első oldala (F.2, 4918/tan. 1891.)

¹ SzTL, F. 2, Szabadka Szabad Királyi Város Tanácsa - Szabadka (1861-1918); 1838-1923, 4918/tan. 1891.

szabadkai tenyésztők saját nevelésű lovai lehetnek”. Továbbá az alapszabály azt is kimondta, hogy az egyesület által szervezett versenyekről eleve ki vannak tiltva a telivér lovak és a hivatásos idomítók által versenyekre felkészített lovak. Az egyesületnek tagjai lehettek egyének és testületek is. Az egyesületnek voltak tiszteletbeli tagjai, az alapítók, rendes és pártoló tagok. Ahogy az alapszabály fogalmazott, „tiszteletbeli tagokká az egyesület oly kiténő egyéneket választ, a kik vagy az egyesület körül, vagy pedig általában a hazai lótenyésztés terén kiváló érdemeket

Az egyesületet a közgyűlés, a választmány és az elnökség irányította, illetve létezett két külön szakbizottság is, a Lókiállítás bizottság és a Lóverseny bizottság.

A közgyűlés évente egyszer ülésezett és jogában állt megalkotni, illetve módosítani az alapszabályt, megválasztani az elnököt, a titkárt, a jegyzőt, valamint a választmány és a számvizsgáló bizottság tagjait. Továbbá elfogadta az egyesület működéséről szóló jelentést, megtárgyalta és döntött az évi költségvetésről.

10
F. 215.1.2.1.

Szabadkai Lóversenyegyesület versenye

**1893. augusztus 27-én d. u. 3 órákor
félóránként új futással.**

I. Egyesületi díj.
Díj: 1000 K. I.-nek, 200 K. II.-nak. Távolság: 2000 méter.

1. Eber János fhdnagy 5 é. p. h. apja Búvár, fehér ibolya	} Villám	71 kg.
2. Vojnich Sándor 4 é. d. ka. apja Atilla, számasárga kek	} Bibitz	70 kg.
3. Rapp János hdnagy 5 é. p. ka. apja Good-Morning, vörös kek	} Marietta	71 kg.
4. Vojnich Sándor 5 é. p. h. apja Atilla, számasárga kek	} Babér	71 kg.
5. Mikonits Agoston 7 é. s. ka. apja Lívno, fehér	} Pille	76 1/2 kg.
6. Ifj. Vojnich Sándor 5 é. s. ka. apja Atilla, sárga piros petty	} Gyöngyvirág	71 kg.
7. Nagy Ákos fhdnagy 5 é. p. h. apja Kisberőcse fv., sárga kek esik	} Pipacs	73 kg.
8. Vojnich Simon 6 é. s. ka. apja Atilla, vörös, sárga, vörös	} Párducz	71 kg.
9. Regényi Lajos 3 é. v. p. m. apja Taurus, fehér kek csikos test, kek fehér sapka	} Meglátjuk	65 1/2 kg.
10. Vojnich Simon 5 é. s. ka. apja Atilla, vörös, sárga, vörös	} Csilla	71 kg.
11. Vojnich Cs. György 4 é. s. p. m. apja Kisberőcse fv., világos kek test, fehér vörös sapka	} Remény	71 1/2 kg.
12. Krüll Nándor fhdnagy 5 é. p. h. apja Hary-Hall, világos kek	} Amansor	71 kg.

II. Szabadka szab. kir. város díja.
Díj: 800 K. I.-nek, 150 K. II.-nak, 100 K. III.-nak. Távolság: 1600 méter.

1. Mikonits Agoston 7 é. p. h. fehér	} Pajtás	70 1/2 kg.
2. Vojnich Cs. György 4 é. p. ka. apja Zaráti, vil. kek test, fehér vörös sapka,	} Csipke	70 kg.
3. Vojnich Simon 5 é. s. ka. apja Atilla, vörös, sárga, vörös	} Csilla	70 kg.
4. Vojnich Simon 6 é. s. ka. apja Atilla, vörös, sárga, vörös	} Párducz	70 kg.
5. Regényi Lajos 3 é. vp. m. apja Taurus, fehér kek csikos test, kek fehér sapka	} Meglátjuk	67 1/2 kg.
6. Rohonczy Lőrincz 5 é. sp. ka. apja Krizidunne, fehér kek csikos test, kek fehér sapka	} Midnight	70 kg.
7. Ifj. Vojnich Sándor 5 é. s. ka. apja Atilla, sárga piros petty	} Gyöngyvirág	70 kg.
8. Bogosits Péter 4 é. sp. m. apja Tápó, kek fehér	} Tápó	70 kg.

III. Lótenyésztő mezeli gazdák versenye.
Díj: 300 K. I.-nek, 100 K. II.-nak, 50 K. III.-nak. Távolság: 1200 méter.

1. Vojnich Cs. György 4 é. p. ka.	} Csipke.
2. Polykónits János 3 é. der. ka.	} Tüzes.
3. Peitsek T. Antal 7 é. p. ka.	} Eszack.
4. Vukoc Márk Istodnyff 3 é. der. m. apja Taurus.	
5. Bogosits Péter 5 é. sp. m. apja Tápó.	

IV. Hölgyek díja.
Díj: Tiszteletdíj I.-nek, Téték II.-nak. Távolság: 1800 méter.

1. Rapp János 5 é. p. ka. apja Good-Morning, vörös kek	} Marietta	71 kg.
2. Harkányi Andor 4 é. p. ka. apja Fenék, fehér kek csikos test, vörös sapka	} Fanatica	70 kg.
3. Rohonczy Lőrincz 5 é. s. ka. apja Gounnersbourny, fehér kek csikos test, egész kek sapka	} Hableány	71 kg.
4. Vojnich Sándor 5 é. p. h. apja Atilla, számasárga, kek	} Babér	71 kg.
5. Vojnich Sándor 4 é. d. ka. apja Atilla, számasárga, kek	} Bibitz	70 kg.
6. Dolnasy Miklós hdnagy 6 é. s. p. h. vörös, kek	} Üstökös	71 kg.
7. Ifj. Vojnich Sándor 5 é. s. ka. apja Atilla, sárga vörös petty	} Gyöngyvirág	71 kg.
8. Krüll Nándor fhdnagy 5 é. p. h. apja Hary-Hall, világos kek	} Amansor	71 kg.
9. Graf Sármany Sándor fhdnagy 3 é. p. h. apja Remény, világos kek, vörös petty	} Rajongó	64 kg.
10. Graf Sármany Sándor fhdnagy 6 é. p. h. világos kek, vörös petty	} Forgószél	71 kg.
11. Geist Gáspár 3 é. s. p. ka. vörös, fekete	} Hites	64 kg.
12. Geist Gáspár 4 é. s. ka. vörös, fekete	} Vicsa	70 kg.

V. Gátverseny.
Díj: 600 K. I.-nek, 200 K. II.-nak. Távolság: 2400 méter.

1. Harkányi Andor 4 é. p. ka. apja Fenék, fehér kek csikos test, vörös sapka	} Fanatica	69 kg.
2. Rohonczy Lőrincz 5 é. s. ka. apja Gounnersbourny, fehér kek csikos test, kek sapka	} Hableány	71 kg.
3. Dolnasy Miklós hdnagy 6 é. sp. h. vörös, kek	} Üstökös	71 kg.
4. Müller Mátyás hdnagy 5 é. sp. h. sárga, fekete	} Usus	72 1/2 kg.
5. Dobi Imre 6 é. s. ka. apja Lívno, megyaszin test, kek sapka	} Lánó	70 kg.
6. Geist Gáspár 4 é. s. a. ka. vörös, fekete	} Vicsa	69 kg.

VI. Nyeretlenek versenye.
Díj: 400 K. I.-nek, 200 K. II.-nak. Távolság: 1400 méter.

1. Vojnich Sándor 4 é. s. ka. apja Atilla.	} (estpós) Virág	70 kg.
2. Vojnich Lajos 4 é. p. ka. apja Maroni, vörös, sárga, vörös	} Mátka	70 kg.
3. Vojnich Cs. György 4 é. s. p. m. apja Kisberőcse fv., világos kek test, fehér vörös sapka	} Remény	71 1/2 kg.
4. Törley Gyula 4 é. p. h. apja Kisberőcse fv., sárga kek csik.	} Patkó	70 kg.
5. Bogosits Péter 4 é. s. p. m. apja Tápó, kek fehér	} Tápó	71 1/2 kg.
6. Rohonczy Lőrincz 5 é. s. p. ka. apja Ernaldunne, fehér kek csikos test, egész kek sapka	} Midnight	70 kg.
7. Ifj. Vojnich Sándor 5 é. s. ka. apja Atilla, sárga piros petty	} Gyöngyvirág	70 kg.

Külön vonat indul d. u. 2 órákor, vissza 6 óra 10 p.-kor, csak a vasúti pénztárnál váltott jegy érvényes.

Felkérletnek a t. tagok, hogy belépő jegyeiket Kopunovits Károly pénztárnoknál a verseny előtt átvegyék, mert a versenyterén nem adnak ki.

Jegyek ára: Tribune jegy 1 frt, állóhelyre 20 kr
Jegyek válthatók Döbel Károly czukraszadjában és kint a verseny pénztárnál.

A tribune közvetlen a vasut mellett van és kényelmes gyalogjáró út vezet hozzá.

Nyomatott Székely Simon könyvnyomdájában Szabadkán.

Az 1893. augusztus 27-én megtartott lóverseny programja (F.215.1.2.1., Fol. 10.)

szereztek”. Alapító tagnak az számított, aki az egyesület pénztárába 100 forintot egyszer és mindenkorra befizetett. A rendes tagok évenként 5 forintot fizettek be az egyesület pénztárába és szavazati joggal rendelkeztek, míg a pártoló tagok évenként 2 forintot fizettek és csak szólási joguk volt. A tagok ingyen vehettek részt az egyesület rendezvényein.

A választmány tagjai az elnök, az alelnök, a titkár, a jegyző, az ügyész és a közgyűlés által 2 évre megválasztott további 24 tag. A választmány intézte az egyesület ügyeit, gondoskodott a vagyonáról, döntött a tagok felvételéről és kizárásáról, valamint megválasztotta a Lókiállítás bizottság és a Lóverseny bizottság tagjait.

Az egyesületet a hat évre megválasztott elnök képviselte, akadályoztatása esetén pedig az alelnök helyettesítette. Feladata volt összehívni a közgyűlést, a választmányt és a szakbizottságokat és azok ülésein elnökölt. Az elnök jogkörébe tartozott a kiadások utalványozása, a pénztár felügyelete, valamint az alapítványokkal kapcsolatos okmányok őrzése is.

F.215.1.5.7. 1

**A SZABADKAI
LÓVERSENY EGYESÜLET
VERSENY FELTÉTELEI**

1896 évi szeptemb. 20. napján.
(Helyben hagyva a «Magyar Lovar Egylet» által)

I. MEZŐGAZDÁK VERSENYE.
1200 kor. Ebből 800 kor. az elsőnek, 250 kor. a másodiknak, 150 kor. a harmadiknak. — Távföld 1400 mtr. Furlat minden szabadkai gárdá saját nevelési 3 év. és id. féléver lova. Teher 3 év. 63 kl., 4 év. és id. 68 kl. Tét tagoknak 10 kor., nem tagoknak 20 kor. F. v. f.

II. EGYESÜLETI DIJ
1000 kor. Ebből 800 kor. az elsőnek, 200 kor. a másodiknak. Tav. 1800 mtr. 3 év. és id. beföldi lovak számára, melyek 1895 és 96 évben 1800 kor. értékű versenyt nem nyertek. Teher 3 év. 68 1/2 kl., 4 év. és id. 73 1/2 kl. Mésék 1 1/2 kl. több. Félévernek 5 kl. engedély. Minden 400 kor. összenyert: 1 kg. több, halmozva 7 kg.ig. Tét 20 kor. nem tagoknak 40 kor. F. v. f.

III. SZABADKA SZAB KIR VÁROS DIJA.
1200 kor. Ebből 900 kor. az elsőnek, 200 kor. a másodiknak, 100 kor. a harmadiknak. Tav. 1400 mtr. Furlat minden szabadkai lakos 3 év. és id. beföldi nevelési féléver lova. Teher 3 év. 68 1/2 kl., 4 év. és id. 73 1/2 kl. Mésék 1 1/2 kl. több. Tét 20 kor. nem tagoknak 40 kor. F. v. f.

IV. GATVERSENY.
1000 kor. (tallambé) Ebből 700 kor. az elsőnek, 200 kor. a másodiknak, 100 kor. a harmadiknak. — Tav. 2500 mtr. 3 év. és id. beföldi lovak számára, melyek 1895 és 96 évben 1000 kor. értékű versenyt nem nyertek. Teher 3 év. 62 kl., 4 év. 71 kl., 5 év. és id. 73 1/2 kl. Mésék 1 1/2 kl. több. Félévernek 5 kl. engedély. Minden 400 kor. összenyert: 1 kg. több halmozva 7 kg. Tét 20 kor. nem tagoknak 40 kor. F. v. f.

A versenyintézőség a következő:
Igazgatók: Schmausz Endre, Törley Antal, ifj. Vojnich Sándor, Varga Ágoston. — Matematikus Lázár. — Biró: Bereznyei István. — Ináltó: Gábray László. — Totalsateur vezető: Milassin Antal. — Verseny titkár: Milassin Károly.

Megjegyzés: «Szabadkai ló» az, mely verseny előtt bonafide (kételyt kizárólag) 14 nappal a verseny tájféltől kezdve, saját nevelési ló, az, mely a versől tájféltől 2 éves korán belül lépett. Oly ló, mely bármely pályán, de csak a gárdák versenyében futott, vagy oly pályán, hol beletpi díjat nem szedtek, ha különben a verseny feltételeinek megjelölésével, a szabadkai verseny pályán minden futamán részt vehet.

Az igazgatóság.

Ny. Szalay S. Szabadska.

Az 1896-ban megrendezett lóverseny versenyfeltételei (F.215.1.5.7., Fol. 1.)

A titkárt a közgyűlés választotta 6 évre. A titkár végezte az egylet írásbeli teendőit, elkészítette az évi tevékenységről szóló jelentést, gondoskodott és őrizte az egyesület okmányait, könyveit, az irodai pecsétet és az egyéb ingóságokat.

A jegyző vezette a közgyűlést, a választmányt és a szakbizottságok jegyzőkönyveit és egyben a titkár helyettesítette.

A ügyész volt az egyesület jogtanácsosa. A különböző határozatokat meghozataluk előtt jogi szempontokat alapján véleményezte, illetve az esetleges perekben képviselte az egyesületet.

A pénztáros kezelte az egyesület vagyonát az elnök és a választmány utasításai alapján. Gondoskodott a tagdíjak és az egyesületet illető egyéb pénzek beszedéséről, a befolyt és a kifizetett pénzeszegekről pontos könyvelést vezetett.

A számvizsgáló bizottság öt tagját a közgyűlés évente választotta és a pénztári számadások vizsgálata volt a feladata.

A Lókiállítás bizottság kötelessége volt a kiállítás megszervezése. A választmány jóváhagyása mellett meghatározta a kiállítás napját, a kiállítandó tenyészállatok minőségét, a díjak számát és nagyságát. A díjak odaítélésében önállóan döntött. A bizottság

ülésein minden érdeklődő tag megjelenhetett, de résztvehetek meghívott vendégek és szakértők is.

A Lóverseny bizottság feladata a lóverseny és az ügétőverseny megszervezése volt. A választmány jóváhagyása mellett kijelölte a verseny napját, a futamok számát és azok hosszát, valamint a díjak nagyságát. A versenydíjak odaítélésében önállóan döntött. A bizottság ülésein résztvehetett minden tag, illetve a meghívott vendégek és szakértők is.

Az alapszabály utolsó, 22. paragrafus a kormány jogkörét határozta meg, ha az egyesület működése során vétene az alapszabály előírásaival szemben és kimondta, hogy „ha az egylet az alapszabályokban kijelölt célját és hatáskörét meg nem tartaná, joga van a kormánynak, a mennyiben további működése által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, az egyleti alapszabályok pontos megtartására utasítani, felfüggeszteni avagy véglegesen feloszlaltatni”.

Tekintetes városi Tanács!

A szabadkai lóverseny egyesület 1907 szeptember hó 29-én tartja meg szokásos évi versenyét, kérem a tekintetes városi tanácsot, hogy az ex évre járó 2400 koronára évi hozzájárulási díjat központosítva kérem az egyesületi pénztárnak kifizetésére kinttal városi kezgyekodjék.

Szabadka 1907 szeptember 2-án.

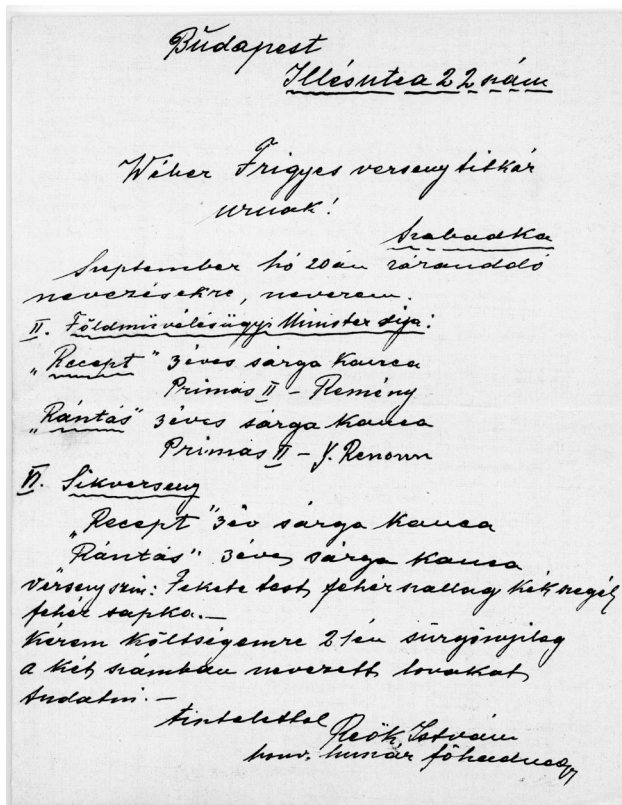
Bíró Károly
Kisvárosi tanácsos elnök.

70272/1913

Az egyesület elnöke, dr. Biró Károly értesíti a városi tanácsot, hogy a lóverseny 1907. szeptember 29-én lesz megtartva és kéri a 2400 korona évi hozzájárulási díjat (F.2, XII-1569/1905.)

Mindössze néhány nappal a miniszteri jóváhagyás után az egylet elnöke, Vojnits Simon levélben fordult a városi tanácshoz. Mint levelében kihangsúlyozta, a Szabadkai Lóverseny Egyesület célja „az eddig is hazánkban kiváló helyet elfoglaló lótenyésztés-

tésünket, évenként lókiállítás, lóverseny és ügetőversenyek rendezése által tenyésztőinknek alkalmat adni a tenyészanyag bemutatására, és ezáltal lehetővé tenni a jónak talált tenyészanyag alkalmazása alatt a ló-

Reök István huszár főhadnagy levele Weber Frigyes versenytitkárnak, melyben két lovat nevezte be a szabadkai versenyre (F.32, főisp. 623/1907.)

tenyésztésünket a siker legmagasabb fokára emelni”² Egyben arra kérte a városi tanácsot, hogy az egyesület erkölcsi és anyagi támogatásban részesítse, illetve a lókiállítás és versenyek megtartása végett egy állandó területet jelöljön ki. Elfogadva a tanács javaslatát, Szabadka város közgyűlése az 1891. június 11-én megtartott ülésén a 194. kgy. számú határozatában kimondta, hogy a folyó évi versenyek díjazására 800 forintot biztosít az egyesületnek, illetve utasította a tanácsot, hogy „költéségetésének tárgyalásánál e címen évről-évre bizonyos összeget hozzon javaslatba”³ A határozat azt is kimondta, hogy Szabadka városa az egyesületnek díjtalanul átengedi az új vásárteret és megengedi, hogy a versenyek tartása idején a közönségtől díjakat szedjen. Mint Mamusits Lázár, Szabadka szabad királyi város akkori polgármestere az 1891. október 7-én, a főispánnak küldött jelentésében írja, „a lóverseny egyesület részére közgyűlésileg kiutalványozott és f. évi szeptember 15-én kifizetett 800 fírt illeti, az az „Előre nem láthatók” számlájánál 1891 évre költségvetésileg felvett 5000 fírból lett kifizetve, s ugyancsak e számlánál az 1892-ik évi költségvetésben külön tétel alatt a lóverseny

² SzTL, F. 2, 7741/tan. 1891.

³ U.o.

⁴ SzTL, F. 32, Szabadka és Baja Városok Főispáni Hivatala - Szabadka (1871-1918); 1872-1918, 196/főisp. 1891.

Felkéretik a t. cz. közönség és a tek. tag urak, hogy jegyeiket és jelvényeiket láthatólag viseljék.

A SZABADKAI
LÓVERSENY-EGYESÜLET

VERSENY-PROGRAMMJA.

1907. évi szeptember 29-én
:: délután fél 3 órakor ::

FÉLÓRÁNKÉNT ÚJ FUTÁSSAL.

AVERSENYINTÉZŐSÉGA KÖVETKEZŐ:

Igazgatók:

Bezeredy István	Varga Ágoston
Biró Károly	Vermes Béla
Boroviczenyi Gyula	Vojnits Simon
Nagy Ákos	ifj. Vojnits Sándor
Regényi Lajos	Zwicker Ferencz

Az úrlovasok szövetsége részéről:

Nagy Ákos.

Biró:

Báró Podmaniczky Endre.

Indítók:

Birkáss Gyula Kiss Lajos

Az úrlovasok szövetsége részéről:

Moschak János.

Kopunovics Károly Milassin Andor
pénztárnok. totalisateur-vezető.

Weber Frigyes Dr. Schnier György
verseny-titkár. orvos.

Az 1907-ben megrendezett lóverseny programjának címlapja (F.32, főisp. 623/1907.)

egyesület javára 1200 fírt vétetett fel”⁴
A Lóverseny egyesület kezdeti sikeres tevékeny-

ségét mi sem bizonyítsa jobban, mint az, hogy a lóversenyterén már két évvel később felépült az állandó nézőtér. Az egyesület elnöke, bajsai Vojnits Simon az 1893. június 14-én kelt levelében a következőket írta a „Tekintetes városi Tanácsnak”: „Alulírt azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a Tektes városi Tanácshoz, miszerint a múlt évben tartott lóversenyter helyén, a város tulajdonához tartozó úgy nevezett nagy réten, állandó nézőtér felépítésére az engedélyt megadni, s erről Milassin Károly egyleti jegyzőt értesíteni mel-

személyek, illetve testületek voltak:

Általános Takarékpénztár, Antunovics Dezső, dr. Antunovics József, Antunovics Máté, Aradszky János, Aradszky Pál, Báics Gergely, Birkás Gyula, ifj. Birkás István, Birkás József, Birkás Lajos, Bogesics Félix, Czrnkovicz Jakab, *a cs. és kir. 4. huszárezred tisztikara*, ifj. Dobel Károly, Döntő István, Dulics A. Jenő, Dulics György, Dungyerszky István, Farkas Zsigmond, Fernbach Antal, Fernbach Károly, Fúró Lajos, Gábry László, Gombos Gyula, Gyelmis Gerő,

Korabeli belépőjegy a nézőtérre, vagyis a Tribune-jegy (F.32, fősip. 623/1907.)

tóztassék”.⁵ A városi tanács a kérelemnek helyt adott és mindössze három nappal később megtartott ülésén határozatban kimondta, hogy „a lóverseny egyesület elnökségének kérelme folytán, tekintettel a nevezett egyesület közgazdasági céljaira – a tanács megengedi, hogy a város tulajdonát képező ugynevezett nagyréten, a tanács által megjelölendő helyen, a mellékelt tervrajz szerint állandó nézőtér állittatik fel,”⁶ azzal a megszorítással, hogy ha a városnak szüksége lesz erre a területre, az egyesület köteles saját költségén, minden kárpótlás nélkül, a nézőteret eltávolítani.

Az elkövetkező években az egyesület rendszeresen megszervezte Szabadkán a lóversenyeket. Az 1897-ig terjedő időszakból fennmaradt egy doboznyi iratanyag és megtalálható a Szabadkai Történelmi Levéltár 215-ös számú fondjában. Az iratanyagban megtalálhatók a meghirdetett futamok versenyfeltételei, maga a versenyprogramok, a közgyűlési, illetve választmányi gyűlések jegyzőkönyvei, az egyesület bevételeit és kiadásait tartalmazó költségvetések, aláírási ívek, levelezések a Magyar Lovaregylettel, illetve a földművelési minisztériummal stb.

Az iratok között fennmaradt az 1893-ban készült névjegyzék is, mely tartalmazza a rendes, illetve a pártoló tagok jegyzékét.⁷ Ebben az évben a Szabadkai Lóverseny Egyesület rendes tagjai a következő

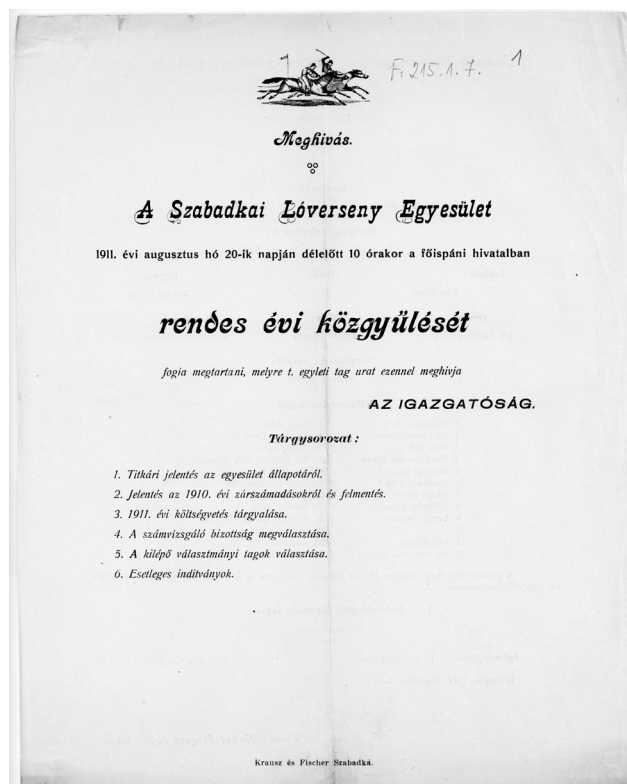
Halbrohr Sándor, Hallosy Ödön, Huszta Ferencz, Janiga János, Joó Nándor, Karner János, Katona Antal, *Kereskedelmi és Iparbank*, Kiss Ábel, Kiss Károly, Kiss Lajos, Koncz András, Kopilovics Lukács, Kopunovics Károly, Kuluncsics Tamás, Krnaiszky Vladó, Lang József, Lang Máté, Lelbach Antal, Lelbach Péter, Lénárd János, Lichtneckert András, Lichtneckert Károly, Macskovics Titusz, Magyar György, Magyar Imre, Malagurszky János, Mamuzsics Lázár, Matievits György, Mészáros Antal, Miatovics Milán, Miatovics Szávó, Mikovics Ágoston, Milassin Ignác, Milodánovics János, Miloszávlyevics Milán, Mukics József, *Nemzeti Casino*, Péics T. Antal, Pertich Mihály, Piukovics József, Pletikoszits Imre, Rádics Dusán, dr. Rádics Péter, Regényi Lajos, báró Rédl Béla, Rohonczy Lőrincz, Romics Antal, Szalai Mátyás, Szárics Károly, Szkenderovics Kálmán, Szkenderovics Lajos, Sztantics József, Sztojkovics Emil, Szudárovits Lőrincz, Schwarcz Mór, Schwimmer M. Miksa, *Takarékpénztár és Népbank*, Törley Antal, Törley Bálint, Törley Gyula, Törley József, Varga Ágoston, Varga Károly, Vermes Béla, Vermes Nándor, Vojnics Béla Simonfi, Vojnics Imre, dr. Vojnics István, Vojnics István Gáborfi, Vojnich Lajos, id. Vojnics Lukács, ifj. Vojnics Máté, id. Vojnics Máté, Vojnics Ottó, Vojnics Oszkár, id. Vojnics Sándor, ifj.

⁵ SzTL, F. 2, III-242/1893.

⁶ SzTL, F. 2, mérn. 603/1893.

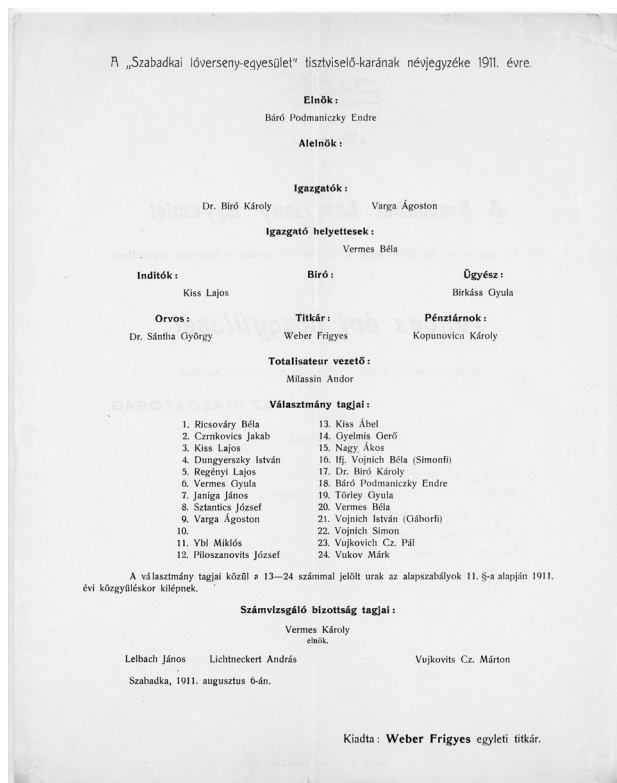
⁷ SzTL, F. 215, Szabadkai Lóversenyegyesület - Szabadka (1891- ?); 1892-1916, 1.2. Fol. 14-15.

Vojnics Sándor, Vojnics Simon, Vojnich Hajdu Antal, Vojnich Hajdu Gábor, Vojnics Puresár Bonó, Vojnics Puresár Márk, Vujkovics Czviin György, Vujkovics Czviin Lázár, Vujkovics Czviin Lőrincz, Vujkovics Czviin Lukács, ifj. Vujkovics Czviin Márton, Vujkovics Czviin Máté, Vujkovics Czviin Pál, Vujkovics Czviin Péter, Vukov Félix, Vukov Márk Gergelyfi, Vukov Márk Sztanisafi, Vukov Pál, Zseni István, ifj. Mukits József, Siskovich Tamás, Milassin Károly.

Meghívó az 1911. évi rendes közgyűlésre
(F.215.1.7., Fol. 1/a.)

Az egyesületet pártoló tagok jegyzéke:
Antunovics István, Balázs Piri Antal, Balázs Piri István, Békeffy Gyula, Birkás Kálmán, Dulics János, Farkas János, ifj. Frankl István, Freidenberg Márk, Gábry Károly, dr. Gyorgyevics Szredoje, dr. Herczeg Lajos, Horváth Cs. István, Ilgen Ágoston, Illés Antal, Ivanics István, Jakobcsics Mihály, Kovacsics Ágoston, Kovács G. József, Kuluncsics Andor, Lipzonsencsics Pál, Lyubibratics Kelemen, Mamuzsics Ágoston, dr. Markovics Lajos, *Mészáros és Krigovszky*, Milassin Antal, dr. Milassin Kálmán, Mucsalov Dusán, Mucsi György, Német Mátyás, Péits István, Pérics Béla, Pertics János, Polyákovics Alajos, Polyákovics János, dr. Reizner Lajos, Scossa Zoltán, Schönfeld Adolf, Szádeczky József, Székely Simon, Szigethy József, Szkenderovics Ödön, Tyákity Márton, Vojnics Z. Félix, dr. Vojnics Tunic Dezső, Vukovics Simon, Wencz Lajos.

A Szabadkai Lóverseny Egyesület vezetősége és tisztviselői 1911-ben (F.215.1.7., Fol. 1/b.)

A minden évben rendszeresen megtartott szabadkai lóversenyek kiérdemelték a földművelési minisztérium elismerését is. A minisztérium évi 500, majd 1000 koronás támogatásban részesítette a Szabadkai Lóverseny Egyesületet.⁸ Maga Szabadka városa is szívügyének tekintette az egyesület segélyezését. A kezdeti évi 1200 koronás támogatást megdupláztta és rendszeresen minden évben 2400 koronával járult hozzá a szabadkai lóversenyek sikeres megrendezéséhez.⁹ A rendszeres évi támogatást a város közgyűlése szavazta meg, illetve szükséges volt a m. kir. belügyminisztérium jóváhagyása is.

Az 1907. szeptember 29-én megtartott lóverseny¹⁰

1907-ben az egyesület elnöke Szabadka sz. kir. város akkori polgármestere, dr. Biró Károly volt. A lóversenyt a versenyintézőség szervezte, melynek tagjai dr. Biró Károly felkérésére aznap délelőtt 10 órakor a városháza tanácstermében a verseny előtti utolsó ülést tartották meg. A versenyprogram tartalmazta az intézőség tagjainak névjegyzékét is.

Az igazgatók voltak: Bezeredy István főispán, dr. Biró Károly polgármester, Boroviczényi Gyula, Nagy Ákos, Regényi Lajos, Varga Ágoston, Vermes

⁸ SzTL, F. 215.1.6. A 3-as számú ügyirat.

⁹ SzTL, F. 2, XII-1455/1902, XII-1472/1903, XII-1569/1905. Az utóbbi ügyiratban az egyesület támogatásával kapcsolatban az 1905 és 1914 közötti időszak dokumentumai találhatók.

¹⁰ SzTL, F. 32, főisp. 623/1907. Az ügyiratban megtalálható az 1907. évi verseny feltételei, a nevezési jegyzék, a verseny részletes programja, a versenyjelentés, levelezés a résztvevőkkel stb.

Béla, Vojnits Simon, ifj. Vojnits Sándor és Zwicker Ferencz. A versenybíró funkcióját báró Podmaniczky Endre töltötte be. Birkáss Gyula, Kiss Lajos és Moschak János az indítók voltak. A versenyintézőség további tagjai voltak Kopunovics Károly pénztárnok, Milassin Andor totalisateur-vezető,¹¹ Weber Frigyes versenytitkár és dr. Schnier György orvos. Az aznapi összesen hat futamra a résztvevőknek szeptember 20-ig volt lehetőségük benevezni. A futamok a következők voltak: a mezőgazdák versenye, síkverseny a m. kir. földművelésügyi miniszter díjáért, gátverseny, futam Szabadka sz. kir. város díjáért, az akadályverseny és a síkverseny.

A mezőgazdák versenyének 1000 korona értékű díját Szabadka városa adományozta. A táv kb. 1600 méter volt és futhatott minden szabadkai gazdának legalább egy éve tulajdonában lévő 3 éves vagy idősebb félvér lova. Összesen öten neveztek be lovaikkal:

1. Dulics Máté – **Bibor** nevű 4 éves pej herélt,
2. Czrnkovic Márk – **Czucza** nevű 4 éves pej kanca,
3. Bogesics Félix – **Kincsem** nevű 4 éves pej kanca,
4. Vujkovics Cz. György – **Vicza** nevű 5 éves sárga kanca,
5. Dulics József – **Boglár** nevű 4 éves pej mén.

A m. kir. földművelésügyi miniszter szintén 1000 korona értékű díjáért tartott síkversenyen résztvehetett minden 3 éves vagy idősebb belföldi mén és kanca. Erre a futamra összesen hét lovat neveztek be:

1. Reök István – **Recept** nevű 3 éves sárga kanca,
2. Reök István – **Rántás** nevű 3 éves sárga kanca,
3. báró Schwaben-Durneiss Gyula – **Peia** nevű 3 éves pej kanca,
4. Nagy Ákos – **Trutscherl** nevű 3 éves pej kanca,
5. Nagy Ákos – **Szép Ilonka** nevű 3 éves sárga kanca,
6. Schey Pál – **Ajándék** nevű 3 éves pej mén,¹²
7. Dobó Imre – **Szolga** nevű 4 éves pej mén.

A gátverseny táva kb. 2400 méter volt és a 800 korona értékű tiszteletdíjat a szabadkai hölgyek adták át. A gátversenyre 4 éves vagy idősebb belföldi lovakat lehetett benevezni. A résztvevők a következők voltak:

1. Nagy Ákos – **Oglander** nevű 5 éves pej herélt,
2. Nagy Ákos – **Tyrann** nevű 6 éves sárga herélt,
3. Jombart Louis – **Gavallér** nevű 4 éves pej herélt,
4. Ghyczy Géza – **Ábránd** nevű 5 éves sárga herélt,
5. Fanta Géza – **Wight** nevű 6 éves s. pej herélt.

A negyedik futam táva, Szabadka sz. kir. város 1000 korona értékű díjáért, kb. 1600 méter hosszú volt. Olyan 4 éves vagy idősebb lovak vehettek részt

a versenyen, melyeket szabadkai gazdák tenyésztettek és neveltek fel. Mindössze négy lótulajdonos nevezett be erre a futamra:

1. bajsai Vojnits Simon – **Páva** nevű 4 éves szögsárga kanca,
2. Dulics Máté – **Bibor** nevű 4 éves pej herélt,
3. Kalmár Imre – **Norma** nevű 4 éves pej kanca,
4. Vujkovics Cz. György – **Vicza** nevű 5 éves sárga kanca.

A m. kir. földművelésügyi miniszter 1400 korona értékű díjáért rendezett akadályverseny táva a leg-hosszabb volt, mintegy 4000 méter. 4 éves vagy idősebb belföldi lovakat lehetett benevezni, a résztvevők pedig a következők voltak:

1. Nagy Ákos – **Oglander** nevű 5 éves pej herélt,
2. Nagy Ákos – **Tyrann** nevű 6 éves sárga herélt,
3. Nagy Ákos – **Matador** nevű 6 éves pej herélt,
4. Pálffy Gábor – **Galmiche** nevű 4 éves pej herélt,
5. Ghyczy Géza – **Ábránd** nevű 5 éves sárga herélt,
6. Markovics István – **Csingilingi** nevű 4 éves pej kanca.

Az utolsó, hatodik futam a kb. 1200 méter távú síkverseny volt, melynek 1200 értékű díját az úrlovasok szövetkezete adományozta.¹³ A síkversenyen 4 éves vagy idősebb lovak vehettek részt és erre a futamra neveztek be a legtöbben:

1. Czrnkovic Márk – **Czucza** nevű 4 éves pej kanca,
2. bajsai Vojnits Simon – **Páva** nevű 4 éves szögsárga kanca,
3. Reök István – **Recept** nevű 3 éves sárga kanca,
4. Reök István – **Rántás** nevű 3 éves sárga kanca,
5. báró Schwaben-Durneiss Gyula – **Peia** nevű 3 éves pej kanca,
6. Nagy Ákos – **Trutscherl** nevű 3 éves pej kanca,
7. Nagy Ákos – **Szép Ilonka** nevű 3 éves sárga kanca,
8. Schey Pál – **Ajándék** nevű 3 éves pej mén,¹⁴
9. Dobó Imre – **Szolga** nevű 4 éves pej mén.

A versenyprogram délután fél 3-kor kezdődött és félóránként új futam indult. A nagyszámú közönséget külön vonat vitte, illetve szállította vissza a városba. A nézőtérre szóló jegy 2 koronába (Tribune-jegy), míg az állóhelyek 40 fillérbe kerültek.

Az első futamot, a mezőgazdák versenyét, Dulics Máté **Bibor** nevű lova nyerte, a lovasa pedig Hajnák István volt. Mint a versenyjelentésben írja, a nyertes ló a kb. 1600 méteres távot 2 perc alatt futotta le és könnyen lett első. A második helyezett Czrnkovic Márk **Czucza** nevű kancája lett (lovasa Czrnkovic József volt), illetve harmadikként Bogesics Félix **Kincsem**

¹¹ A totalisateur-vezető a versenyfogadással kapcsolatos ügyeket intézte.

¹² Az előre meghirdetett programban egy félreértés miatt nem a tulajdonos, hanem a lovas, Pálffy Gábor neve szerepel.

¹³ Az úrlovasok azok a sportemberek voltak, akik lóversenyeken nem hivatásszerűen, hanem sportszeretettel lovagoltak.

¹⁴ Az előre meghirdetett programban egy félreértés miatt nem a tulajdonos, hanem a lovas, Pálffy Gábor neve szerepel.

nevű lova ért célba (lovasa Zvekán János volt).

A m. kir. földművelésügyi miniszter díjáért tartott síkverseny első helyezettje Nagy Ákos **Trutscherl** nevű kancája lett, melyet báró Eltz Hugó lovagolt. A kb. 2000 méteres távot 2 perc 15 másodperc alatt futotta le és egy lóhosszal lett könnyedén első. Második Schey Pál **Ajándék** nevű ménje lett, a lovasa pedig Pállfy Gábor volt.

A mintegy 2400 méteres gátversenyt Pállfy Gábor nyerte, aki Fanta Géza tulajdonában lévő **Wight** nevű heréltet lovagolta és két hossal nyerte ezt a futamot. Másodikként báró Eltz Hugó érkezett **Tyrann** nevű ló nyergében.

A negyedik futamot, Szabadka sz. kir. város 1000 korona értékű díjáért, az első futam győztes lova, Dulics Máté **Bibor** nevű 4 éves pej heréltje nyerte, a lovasa pedig Pállfy Gábor volt. Egy lóhosszal lemaradva, másodikként bajsai Vojnits Simon **Páva** nevű kancája érkezett (lovasa báró Eltz Hugó volt), a harmadik helyezett pedig Vujkovics Cz. György **Vicza** nevű 5 éves sárga kancája lett (lovasa Dobó Ferencz volt).

Az utolsó előtti futamot, az akadályversenyt, Nagy Ákos **Matador** nevű 6 éves pej heréltje nyerte, a lovat pedig báró Eltz Hugó lovagolta. A versenyjelentésben megjegyzésként csak egyetlen szó szerepel, „walkover”, vagyis a győztes könnyedén nyert, számára ez a futam csak sétagalopp volt.

A hatodik, utolsó futam győztese ismét báró Eltz Hugó volt, aki aznap immár harmadszor lovagolt be elsőként a célba. Igaz, mindössze egy nyakhosszal, de megnyerte az 1200 méteres síkversenyt is, **Trutscherl** nevű 3 éves kanca nyergében. A második he-

lyezett Pállfy Gábor volt, Schey Pál **Ajándék** nevű lovával.

Az egyesület utóélete

A későbbi években is a Szabadkai Lóverseny Egyesület rendszeresen megrendezte a futamokat, melyeket, mint a F.2, XII-1569/1905. jelzetű ügyirat dokumentumai bizonyítják, Szabadka városa évről-évre rendszeresen támogatót. Ebben az 1914-ig terjedő időszakban, az egyesület elnöke báró Podmaniczky Endre volt. A 215-ös számú fond iratanyagában az 1911-ben megtartott lóverseny részletes programja maradt fenn.¹⁵ Az egyesület sikeres tevékenységének az első világháború vetett véget. Szabadkán, amely akkor már az új délszláv államhoz tartozott, csak a 1920-as években kezdtek el ismét lóversenyeket tartani. A versenyeket az 1921-ben megalakult Bácska Lóverseny Egyesület szervezte, eleinte a régi versenytéren, majd 1948-tól a mai szabadkai lóversenytéren.

Felhasznált források és irodalom

Szabadkai Történelmi Levéltár, F. 2, Szabadka Szabad Királyi Város Tanácsa – Szabadka (1861–1918); 1838–1923

Szabadkai Történelmi Levéltár, F. 32, Szabadka és Baja Városok Főispáni Hivatala (1871–1918); 1872–1918

www.hu.wikipedia.org/wiki/Lóverseny_Magyarország (Letöltés ideje: 2020. július 25.)

Резиме

Суботички коњички клуб и коњске трке 1907. године

На просторима тадашње Угарске у XIX веку коњске трке су постале врло популарне. Првенствени циљ је био да се побољша узгој расних коња, што је тада било од великог привредног значаја. Коњске трке организовале су разна локална удружења. Коњички клуб у Суботици основан је 1891. године и од тада су сваке године одржаване коњске трке. Списи настали радом овог удружења само су мањим делом сачувани, свега једна кутија архивске грађе, а чува се у фонду бр. 215 Суботички коњички клуб (1892–1916). Међутим, у вези са

делатношћу овог клуба, сачувани су разни документи и у грађи тадашње градске управе (statut клуба, разне молбе за донацију, програм коњских трка 1907. године итд.). Поред кратког приказа коњичког клуба и његове делатности, детаљније је обрађен програм коњских трка које су одржане 1907. године.

Кључне речи: Суботички коњички клуб, статут, такмичење 1907. године, узгајивачи коња, тркачки коњи

¹⁵ SzTL, F. 215.1.7.

Resume

Equestrian Club in Subotica and horse races in 1907

Horse racing became very popular in the territory of Hungary back in 19th century. The primary goal was to improve the breeding of thoroughbred horses, which was of great significance for the economy back then. Horse races were organized by various local associations. Ever since the Equestrian Club in Subotica was established in 1891, horse races were organized annually. Archival documents created by the activities of this Club were preserved in small number, only one archival box kept in the fond no.

215 Subotički konjički klub (1892–1916) (Equestrian Club in Subotica). However, different documents about the activities of this Club were preserved in the archival material of the town government (Statute of the Club, various donation requests, horse race program from 1907 etc.). Next to the short review of the Club and its activities, the horse race program from 1907 is described in more detail.

Key words: Equestrian Club in Subotica, statute, competition in 1907, horse breeding, race horses

Јована Калинић

Историјски архив Суботица

Мода између два светска рата и њен утицај на Суботицу

Сажетак: Нови положај жене у друштву, након Првог светског рата условио је и промену у одевању. Настао је велики преокрет у свету моде управо захваљујући еманципацији жена. Долази до раскида са карактеристичним стегама у одевању, а мода није више резервисана само за аристократију. Модна револуција није заобишла ни нашу земљу, а највише се осетила у престоници. Суботица је у оквиру нове државе, представљала модеран индустријски град, те су у оквиру оваквог једног места, били присутни и сви пратећи модни трендови. Захваљујући бројним сачуваним фотографијама из овог периода, може се видети колико су Суботичанке имале стила и колико су значаја придавале модним трендовима.

Кључне речи: мода, стил, трендови, Суботица

„Мода се јавља као револуционар који обара предрасуде, као анархиста који руши традиције, али истовремено и као деспот који немилостиво потчињава масе и насилнички им намеће своју власт. Њени главни регулатори су климатске, економске и социјалне прилике, државна власт, друштвени мотиви, лични разлози и естетика. Она није само ствар одевања, већ владајући облик понашања и мишљења који делују на породичне односе, политику, уметност, морал, љубав, уопште на све манифестације људског духа.“¹

Бранислав Нушић

Модна револуција

Током двадесетих и тридесетих година XX века долази до драстичних промена у начину одевања, а на модна кретања највише је утицао нови положај жена у друштву. Еманципација жена доводи до ослобађања стега и стварања нових система вредности. У претходном периоду женска мода је била прилагођена кућним условима. Међутим, у новој, можда чак и првој, модној револуцији жене излазе из дотадашњих оквира. Дуге, тешке хаљине и чврсти корсети тј. едвардијанска мода одлази у заборав. Током „флапер ере“² тј. моде 20-тих година, девојке се окрећу против традиције. Након хорора који су људи преживели у Првом

светском рата, јавила се жеља за бољим животом, а тај оптимизам свој израз проналази у ведрим бојама хаљина, капута, шешира и других одевних предмета. Плесање чарлстона, возња аутомобила, као и бављење спортом, представљали су императиве који су диктирали нова модна правила. Најочигледнија промена везана за ово доба јесте дужина сукњи и хаљина, које су почетком 20-тих биле пристојне, да би већ 1925. године почеле да се шију хаљине које откривају колена, што је постало обележје такозваног флапер стила. Новооткривена женска слобода се видела у све краћим и лепршавим хаљинама, али она кратко траје, јер су већ 1929. године дуге асиметричне сукње постале хит.

Прича о овом периоду не би била потпуна без спомињања Коко Шанел, жене која је прва одбацила

¹ Војана Поповић, *Мода у Београду 1918–1941*, Београд 2000, 55.

² Bukvalni prevod *flapper ere* bio bi era *šiparica*.

корсет, исекла косу и обукла панталоне. Она је највише урадила на еманципацији жена и слободи моде и као таква постала једна од најутицајнијих жена XX века.³ Под њеним утицајем јавила се идеја да жена треба да постане јака и слободна колико и мушкарац. Као производ наведених дешавања настаје Гарсон стил, чији су представници управо Коко Шанел и Жан Пату. Стил је наглашавао дечачки изглед и сведену силуету као одлику изгледа модерне жене. Модели Жана Патуа су се одликовали промишљеном једноставношћу, спортском елеганцијом и удобношћу. Како су слобода покрета и динамичност једне од најважнијих одлика епохе, видело се и по његовим спортским колекцијама. Своје свитере Пату је често украшавао кубистичким мотивима. Такође, он је први креатор који је вратио струк на његово природно место и продужио сукњу, чиме је најавио модну силуету тридесетих година.⁴

Суботица око 1930. године.
Збирка фотографија Дејана Мркића

Под утицајем нових музичких праваца, чарлстона и џеза, долази до потребе да се једноставност свакодневне одеће пренесе и на вечерњу тоалету. Хаљине су се израђивале од скупоцених материјала, са великим рукавским изрезима, деколтеима на леђима и појасом спуштеним до бокова. Једноставност у кроју је допуњена ешарпама, фалтама и глокнама на доњим деловима тоалете. Нарочито је била модерна *принцес хаљина*, уска до бокова и широка у доњем делу. На материјале и крој утицала су два етничка стила. Први је кинески утицај са кимоно стилем, материјал је везена свила, а боја црвена. Други је египатски, који се рађа након открића Тутанкамонове гробнице и огледа се претежно у аксесоарима попут змија наруквице. Наравно, када говоримо о моди 20-тих, не треба заборавити и Елсу Скјапарељи, која је многим девојкама помогла да пронађу сопствени стил. За разлику од популарних *chemise* хаљина, које је дизајнирала Коко, Елса је више била инспирисана

стилом Старе Грчке и Рима. Њене хаљине биле су елегантније, пратиле су и наглашавале облик тела, чиме су најавиле модне промене 30-тих година.

Крах Њујоршке берзе 1929. године довео је до Велике економске кризе која је погодила читав свет и проузроковала мењање система вредности, тежњу новим идеалима, космополитизму, модернизму и оживљавању духа класицизма. Оваква ситуација условила је и драстичну промену стила. Нова силуета сводила се на наглашена рамена, подигнут струк и дужину до средине листова. Тако мода постаје женственија и нагиње луксузу. Тих година популарни су болеро, панталоне, које се уводе чак и у вечерњу тоалету, као и сукња панталоне. Хаљине су богато украшене ресама, чипком, вештачким цветовима и дугмићима. На модну сцену понове се на велика врата враћају шешири. Носили су се шешири са дугачком килотом и малим ободом, као и турбани и токе. Што се тиче фризура, за разлику од двадесетих када су жене почеле да се шишају „дечачким“ стилем тј. на кратко, тридесетих се поново у моду враћа таласаста дуга коса. Неизоставан модни детаљ између два светска рата било је крзно, које се знало носити и током летњих месеци, јер се оно сматрало атрибутом праве даме. Бунде су представљале право богатство, а израђивале су се од племенитог крзна, као што је персијанер, чинчиле, астрагана, хермелина.

Нешто мања пажња посвећена је мушкој моди, мада се и ту виде одређене промене. Мушка одела су упрошћена, а уводи с дворедо копчање. Строга одела, која су била популарна пре Првог светског рата замењују се једноставнијим кројевима и ослобађају се црне боје, коју замењују сива и смеђа. Из гардеробера нестају фрак и смокинг, а уместо прслука носе се пуловери са „В“ изрезом. Сакои се ослобађају широких рамена и јастучића, а самим тим се крој поједностављује. Током тридесетих година постају чести и карирани сакои. Што се тиче кошуља, оне бивају практичне тзв. америчке кошуље са пришивеном крагном и манжетнама. Како су спортске активности бивале све популарније и одећа поприма спортски карактер. Такође, ношење шешира представљало је ствар престижа, због чега су били неизоставан детаљ. Најпопуларније марке били су италијански *Борсалино* и *Паница*, бечки *Хабиг*, лондонски *Лок* и *компанија*, као и *Трус* и *компанија*. За преко дана били су популарни хомбург шешири, а у слободно време носили су се качкети. Током кишних јесењих дана, поред кишобрана, били су незаобилазни и мушки свилени мантили произвођача *Барбери*, *Алигатор* и *Акваскутум*. Тако су ове међуратне године донеле мушкарцима природност и лежерност у одевању.⁵

³ Војана Поповић, *Мода у Београду 1918–1941*, Београд 2000, 20.

⁴ Исто, 22.

⁵ Исто, 48–52.

Међуратна мода у Краљевини Југославији

Београд као престоница нове државе, и поред тога што још дуго неће моћи да поправи фасаде кућа, попуни рупе од граната на улицама и укло-ни блато са турске калдрме, пригрлио је дух новог доба. Послератне године најбоље је описао Бранимир Тосић: „Цео Београд нападн у ропству или изгнанству, са препуном душом ратних ужаса, крви, глади, смрти, поче се лудо забављати. Хтело се да се надокнади изгубљено. По подрумима стадоше ницати барови, по салама дансинзи, Цигане заменише салонски оркестри и црначки џазбанди, који су својом дивљом дреком позивали на радост овог света. И цео Београд поче да игра.“⁶

Кнегиња Олга

После Првог светског рата у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца отворено је неколико престижних салона који су се налазили у Београду. Престоница дефинитивно није заостајала за светом, јер је чувена изрека била „када у Паризу пада киша, у Београду се отварају кишобрани.“ Из овога се закључује да је Париз имао водећи утицај на југословенску моду. Када су модне колекције представљене у Паризу, већ након петнаест дана би угледни Београдски трговци и кројачи излага-

ли модне новине у престоници.⁷ Београђани из виших слојева снабдевали су се најчешће у Паризу и Лондону, а ређе у Бечу и Берлину.

На формирање укуса и стила велики утицај имала је страна и домаћа штампа. Популарне модне журнале имала је свака боље снабдевена књижара. Чувени модни часопис био је *Le Jardin des Modes*, на који је била претплаћена и кнегиња Олга. Популаран је био и часопис *Femina*, чије су насловнице представљале врхунска остварења арт декоа, као и чувени *Vogue*.

Суботица око 1930. године.

Збирка фотографија Дејана Мркића

Почетком тридесетих година јавила се могућност да и они мање имућни завире у модни свет захваљујући дневним и недељним листовима, у којима су се налазиле модне рубрике. У њима су се налазили савети у којим приликама се носе какве тоалете, затим извештаји са модних ревија, као и огласи модних салона и трговина. Неретко се дешавало да се у часописима прикажу и фотографије холивудских звезда које су пратили коментари о њиховој одећи. У периоду од 1925. до 1941. године у Београду је излазио илустровани часопис под називом *Жена и свет*. Основан је са идејом да се мода приближи свим друштвеним слојевима. Тако се овај часопис разликовао од осталих, јер је омогућавао да жене остану у моди и поред тешке економске ситуације, јер је поред практичних савета садржао шнитове и кројне аркове. Слични часописи били су *Мода*, *Женски свет*, *Мода у слици и речи*. Захваљујући њима читатељке су саме могле да шију одећу за себе и своју децу, а да при том остану модерне.⁸

Мода у Суботици

Иако знатно мања од југословенске престонице, Суботица није заостајала за светским модним трендовима. Управо у овом периоду, 20-тих и 30-тих година, јасно је постављена граница између

⁶ Исто, 11.

⁷ Žil Lipovecki, *Carstvo prolaznosti, Moda i njena sudbina u modernim društvima*, Sremski Karlovci, Novi Sad 1992, 68.

⁸ Војана Поповић, *Мода у Београду 1918–1941*, Београд 2000, 13.

грађанске и сеоске одеће. Људи са села наставили су да се облаче у традиционалном духу, док грађанска елита настоји да прати моду. Тако на старим фотографијама можемо да видимо даме са прелепим береткама, шеширима, хаљинама, шивеним по угледу на познате светске модне куће. С правом се може рећи да су Суботичанке, што се тиче трендова, али и стила, стајале раме уз раме са париским дамама.

је била задужена за шивење униформи за потребе градских и државних установа. У Суботицу се 1917. године доселила фирма *Меркур*, која основана у Крстуру од стране Хенрика Левентала. Фирма је производила плетену робу, чарапе, купаће костиме, вателин и тканину за поставу мушких одела. Израдом трикотаже бавиле су се фирма *Фако ДД* и *Фабрика Опште кредитне банке*.¹⁰ Неизоставни део готово сваке модне комбинације

Суботица око 1930. године. Збирка фотографија Дејана Мркића

Текстилна индустрија, као једна од нових привредних грана у послератном периоду, брзо се развијала захваљујући све већим захтевима грађанског друштва. Царинска политика државе је била повољна, што је довело до јефтиног увоза текстилних сировина, чиме се смањило увоз готове робе. То је омогућило отварање великог броја фабрика и запошљавање великог броја домаће радне снаге.⁹

Једна од најпознатијих кројачких радионица била је *Конфекција одела Антун Крамер и друг*, која је основана 1868. године у Сегедину. Захваљујући брзом напредовању прерасла је из обичне кројачке радње у специјализовану радионицу за израду конфекције. Фирма је поседовала добре материјале и правила одличне кројеве, због чега

били су шешири, а њихова популарност нашла је одјека и у Суботици. Шеширцијски занат није био нови у нашем граду. Први шеширција био је Јакоб Микл из Алзаса, који је своју радњу основао давне 1777. године. У периоду између 1918. и 1941. године регистровано је укупно 40 мушких и женских шеширција, а једна од најпопуларнијих фабрика била је *Творница шешира Армин Рот*.¹¹

Суботички модни центар била је Рудић улица, где се налазио велики број самосталних кројачких радњи, претежно у власништву суботичких Јевреја. Сличних продавница било је и у Соколској улици (Петра Драпшина), Пашићевој (Димитрија Туцовића), као и у улици краља Александра (Корзо). Поред кројача, обућара, крзнара, у овим улицама налазили су се и салони лепоте,

⁹ Stevan Mačković, *Industrija i industrijalci Subotice (1918–1941)*, Subotica 2004, 337.

¹⁰ Исто, 339–359.

¹¹ Исто, 341.

као и фризерски салони, што упућује на чињеницу да су Суботичанке придавале пажњу и нези. Међутим, 30-тих година полако долази до ширења великих робних кућа, попут робне куће *Тивар* и продавнице обуће *Бата*. Њихов развој довео је до замирања малих занатлијских радњи, који нису могли добити помоћ државе. Конфекција је бивала све присутнија и популарнија, док су мануфактурне радионице добијале све мању пажњу, што је условило затварање појединих. Међу суботичким модискињама и кројачима били су: Марија Матковић (бутик *Tessa*), Јулијана Грос, Ђорђе Вулкан, Јованка Хан, Абрамић и Видић, Јован Ковач, Јосип Перчић, Јелисавета Фламан, Јозефина Лулић.

Захваљујући бројним сачуваним фотографијама, данас можемо да видимо како су флапер и чарлстон ера нашле свој одраз у Суботици.

Извори из архивске грађе

Историјски архив Суботица (ИАСу), библиотека грађа (2531), *Насловник града Суботице*, Суботица 1932.

ИАСу, Приватна збирка фотографија Дејана Мркића

Литература

Жил Липовецки, *Царство пролазности, Мода и њена судбина у модерним друштвима*, Сремски Карловци, Нови Сад 1992.

Стеван Мачковић, *Индустрија и индустријалци Суботице (1918–1941)*, Суботица 2004.

Бојана Поповић, *Мода у Београду 1918–1941*, Београд 2000.

Миња Цветковић, *Мода, они су је променили – Flapper time*, у: Плезир, Београд 2014.

Összefoglaló

A két világháború közötti divat és annak hatása Szabadkára

A nők társadalmi helyzetben az első világháború új helyzetet teremtett, így az öltözködésükben is. Nagy változás történt a divat világában éppen a hölgyek emancipációjának köszönhetően. Eltűntek az öltözködésre jellemző korlátok, és a divat már nemcsak az arisztokrácia kiváltsága volt. A forradalom a divatban nem kerülte meg országunkat sem, és a leginkább a fővárosban volt ez szembeötlő. Az új ál-

lamban Szabadka egy modern ipari város volt, és egy ilyen városban az összes divatirányzat és trend jelen volt. Az ebben az időszakban készült számos fényképnek köszönhetően látható, hogy milyen stílusa volt Szabadka hölgyeinek és milyen nagy jelentőséget tulajdonítottak a divat trendjeinek, és azok követésének.

Kulcsszavak: divat, stílus, trendek, Szabadka

Resume

Fashion between two world wars and its influence in Subotica

The new position of women in society after the First World War caused a change in the way women and men dressed. A big turn occurred in the world of fashion thanks to the emancipation of women. There was a break from characteristic discipline in dressing, and fashion was not reserved only for aristocracy anymore. Fashion revolution did not bypass out country and it was felt the most in the capitol city.

Subotica was a modern industrial town in the newly established state, so it was natural to see new fashion trends occurred in such an urban place. Thanks to numerous photographs preserved from that period, we can see today how much style the lady residents of our town had and how important fashion trends were to them.

Key words: fashion, style, trends, Subotica

Историјат воћног расадника града Суботице са посебним освртом на сортимент

Сажетак: У раду је приказан историјат воћног расадника у Суботици. Питање оснивања воћног расадника је покренуто 1847. године на иницијативу ентузијаста помолога-воћара. Због револуционарних збивања 1848/1849. године, формиран је тек 1860. године. Рад је првенствено заснован на архивској грађи која се чува у Историјском архиву Суботица. С обзиром на значај воћарства региона, посебан осврт је дат на сортимент како би се могла пратити њена измена током времена.

Кључне речи: Воћни, воћно-лозни расадник Суботице и сортимент.

Воће се некада у Суботици и околини гајило екстензивно на окућници и по винограду, искључиво за сопствене потребе. Поједини виногради су више личили на воћњаке пошто су били претрпани воћкама. Воћарство је било примитивно. Непознанице око неге воћака, празноверје и збрка у сортименту само се неке од њих. Као последица наведеног воћке периодично и мало рађају. Само се у годинама обилног рода јавља вишак производа, што прати проблем пласмана који отежава лоша путна мрежа. Воћке се размножавају семеном или изданцима. Користе се и самоникли сејанци. Гаје се као дивљачице или оплемењују калемљењем. Калемљење изводе воћари спретне руке, у пролеће, око или на католички празник Благовест.

Развој природних наука, нарочито у области физиологије и оплемењивања воћака је имао велики утицај и на воћарство. Крајем 18. и почетком 19. века појављују се прве стручне књиге, часописи и долази до формирања све већег броја колекционих и огледних засада. Више учених људи свесни стања у воћарству активно учествује у решавању актуелне проблематике. Увиђају да је развој независив без воћних расадника, чији је првенствени задатак производња квалитетног и сортно чистог садног материјала за грађанство.

У самој Суботици се са порастом броја ста-

новника и развојем грађанског друштва, повећава интересовање за воћарство. Интерес, углавном међу интелектуалцима, пре свега се огледа у набавци и гајењу што већег броја врста и сорти. Међу собом размењују искуства, учествују на изложбама, али све то раде на мало и из задовољства. Прилика за садњу већег броја садница воћа се указала у борби против покретног песка, јер се показало да воћке поред шума и винове лозе везују песак.

Замисао око подизања воћног расадника и у Суботици је везан за ужи круг учених људи. Године 1847, из љубави према племенитом воћу, покрећу иницијативу за формирање расадничарског друштва (удружења).¹ Првенствени циљ је оснивање воћног расадника. Њихову одлучност потврђује и чињеница да су нашли и подесно место за његово подизање. Одабрали су парче узане необрађене земље на крају града, између Сегединских винограда и калварије. Пишу молбу Градском већу 15. марта 1847. године, у којој траже да им се за ову делатност бесплатно додели жељена парцела. Молбу је у име расадничарског друштва у формирању потписао лично главни бележник Фрањо Зомборчевић (Zombortsevits Ferenc).

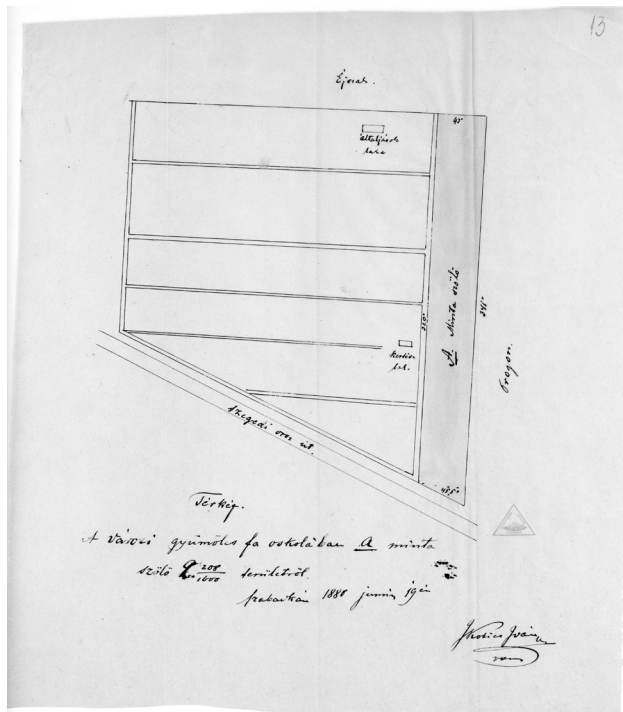
Сенат по убрзаном поступку поставља питање на дневни ред, и већ на првој наредној седници 22. марта доноси позитивну одлуку. За подизање воћног расадника привремено и без накнаде уступа део жељене парцеле расадничарском друштву. Налаже градском инжењеру да премери и уради план парцеле. За надгледање радова је одређен већник Јосип Мачковић (Macskovics József).² На основу ове одлуке градски инжењер Јован Вернер (Verner János) је 31. марта 1847. године премерио и направио план парцеле површине од 818 кв. хвати. Парцела је 8. новембра 1848. године званично предата расадничарском друштву. О томе Јосип Мачковић писменим путем извештава Градски сенат. Из писма дознајемо да је у међувремену расадничарско друштво формирано. Директори друштва су Матија Милашин (Millasin Máté) и Ференц Сеп (Szép Ferenc), капелан цркве Свете

¹ Iványi István, *Szabadka szabad királyi város története. II.* Szabadka 1892, 212. Даље, Iványi II.

² Историјски архив Суботица (ИАСу), Ф. 2, Градско веће слободног краљевског града – Суботица (1861–1918); 1838–1918, 1118/polg. 1847, 4.

Терезије Авилске. Списак активних чланова, симпатизера као и правилник друштва су непознати. Међу члановима се вероватно налазио и подносилац захтева Фрање Зомборчевић.

Није изненађујуће да се капелан Ференц Сеп нашао на месту једног од директора друштва. Он је 1847. године у Суботици издао књигу о производњи и оплемењивању воћака (*A gyümölcsfa tenyésztés és nemesítés. Okszerű módjai a gazdaság e' nemében gyönyörködők használatára kézi könyvül*). Књига поред предговора има 9 поглавља. У првом поглављу су описани различити типови обрадивог земљишта, у другом основна сазнања, у трећем улога расадника, у четвртном различите методе оплемењивања воћака (калемљење, очење итд.), у петом и шестом стручна нега садница, правилно вађење и садња садница, у седмом нега родних стабала, у осмом проблематика неродности, а у деветом начини справљања калем воска и пасти за премазивање стабала. У књизи, Сеп поред осталог наглашава да је производња племенитог воћа важно национално економско питање. Предлаже садњу воћака у баштама, и као дрвореди на широким улицама и поред атарских путева. Књигу је написао да послужи као уџбеник, како за сеоске учитеље тако и за воћаре. Ово само потврђује чињеницу да се расадничарско друштво прихватило важног задатка: да постави основе воћарске струке, како града тако и регије, јер без основе нема ни процвата.

План воћног расадника 1847. г. (ИАСу, Ф. 272, 1848, évi pol. 6. A. II. 32.)

Међутим, формирање расадника је прекинуто због револуционарних збивања током 1848/1849. године, али није заборављен. На инсистирање грађана градско веће 1860. године доноси одлуку о формирању воћног расадника на површини од 5 ланаца (1 ланац = 7.200 м²).³ Руководство над расадником је поверено млађем баштовану Ференцу Жуфију (Zsuffa Ferenc). Поред годишње плате од 250 форинти, следује му службени стан и потребан огрев уз обавезу да остане на постављеном месту 6 година. Након избора баштована, требало је одабрати нову локацију за расадник пошто првобитни (из 1847. године) више није долазио у обзир. У ужем избору су се нашле три локације: 1. Сточно вашариште (простор између Бајске и Халашке капије); 2. Парцела површине 753/1.600 кат. јутара у близини старог (Сенћанског) гробља; 3. Виноград Бодог Цорде (Czorda Bódog) у близини Сегединске капије, површине 34 ½ мотице (4.500/1.600 кат. јутара, п. п.). Осим ове три локације и већник Антал Биро (Bíró Antal) је понудио за продају свој виноград површине 12 мотица (1 мотица = 720 м²) у близини калварије.⁴

За куповину, уз претпоставку могућности цењкања, Градско веће је одредило трочлану комисију коју су чинили Јован Мукић (Mukics János), Ловро Кулунчић (Kuluntsics Lőrincz) и Ференц Вер (Vér Ferencz). Комисија није ни узела у обзир понуду Антала Бироа, већ се одлучила за виноград Бодога Цорде и нагодила са њим. Договорена је цена за виноград површине 34 ½ мотице са два стана за пударе, 160 форинти по мотици, односно укупно 5.520 форинти. Овај износ је Градски сенат планирао обезбедити продајом једне парцеле у њеном власништву у близини бивше Мале гостионе, површине 9 ¾ ланаца на Палићу. Ова парцела је иначе имала мале приходе. У образложењу се наводи да се продајом постиже два циља: један је повећање броја становника купалишта, а други да се куповином винограда за потребе расадника не оптерећује буџет. На основу наведеног, Градско веће доноси одлуку о продаји парцеле на јавној лицитацији.⁵

Договорену цену од 5.520 форинти град је Цорди исплатио у две рате од по 2.760 форинти. На крају се воћни расадник састојао из две парцеле. Прва је била близу Сенћанске капије површине 753/1.600 кат. јутара, а друга, бивши виноград Бодога Цорде, поред Сегединске капије површине 4.500/1.600 кат. јутара. Укупна површина расадника је износила 11.553/1.600 кат. јутара.

Да би воћарство што више одговарало потребама од јавног интереса, 1862. године Намесничко веће тражи податке, поред осталог, и о воћним и лозним расадницима.⁶ Из одговора дознајемо да на територији Суботице постоје три општинска

³ ИАСу, Ф. 2, 241. sz. jk. 1860.

⁴ ИАСу, Ф. 2, 521/polg. 1861.

⁵ ИАСу, Ф. 2, 521. polg. 1861.

⁶ ИАСу, Ф. 2, 3099/polg. 1862. 4-6.

расадника. Других „уређених“ расадника нема. Што се тиче воћног, односно лозног расадника, оно је формирано 1862. године и простире се на 4 кат. јутра. Због изузетно велике суше и недостатка дивљачица, расадничарска производња је у значајној мери мања од планиране. Произведено је укупно 2000 комада сејанаца јабуке, 5000 комада крушке и 200 комада резница винове лозе. На питање на које начине се користи произведено воће, дознајемо да се у случају малог рода користи у свежем стању и продаје по околним местима, док у случају обилног рода, она количина која се не потроши у свежем стању или се не прода, испече се за ракију.

Након одабира локације баштован се могао посветити организацији расадничарске производње. Након припреме земљишта баштован Жуфа и већник Еде Цорда (Czorda Ede) наручују потребан репроматеријал (семе, подлоге, калем гранчице итд.) из расадника у Оросвару (Oroszvári Növény művelési Intézet). Од садница су наручили: јабуке 62, крушке 89, трешње 24, шљиве 26, кајсије 19, брескве 25, мушмуле 2, рибизле 4 и огрозда 11 врста. Саднице су намењене за матична стабла, што потврђује чињеница да је наручен само по један комад од сваке сорте јабуке, крушке, шљиве, кајсије, брескве, трешње и мушмуле. Од рибизле и огрозда је наручено по 10 комада од сваке сорте

Списак наручених сорти:

Јабука: *Alexander Kaiser von Rusland, Aports apfel groser, Bohn apfel groser, Borovicsky, Burlington, Bourns sedling, Calville rouge de hiver, Capucine, Carolina augusta, Charlamovszky, Courtpendu gris legros, Danczinger Kantapfel, Double rouge de paradis, Erdbeer apfel, Esopus Spitzenberg, Taros groser Kaiser apfel, Gloria mundi, Haglve Summer apple, Hative avanti toutes, Jeffery's Seedling, Inconnue de Transylvanie, Mätz apfel, Moscovitercis, Newton Spitzenberg, Orthlei, Oslin, Parmain Federal, Parmain Scarlatznon pareil, Peppin Cambusnetham, Peppin Sturmern, Pavnal Spitzenberg, Princesse Diels, Quince apple, Raban blanc d été, Rambur de Lorain, Reinette de Ananas, Reinette von Canada, Reinette Tlotts, Reinette gris d oree, Reinette des hopitaux, Reinette nordische Edl, Romaniste, Roman blanc, Rote panachee, Schafnase, Stettin jaune de hiver, Stocke Tulip, Steifling, Szercsika Ananas illatú, Taffetas blanc, Tollmans Sveting, Virginia apple. Новумему: Baldvin d Amerique, Belle de Saumer, Calville rouge sanscotes, Gros Papa, Monstreuse de Bergerac, Northern Spy, Reinette d Anjon, Reinette colossale, Reinette monstreuse, Victoria.*

Крушка: *Alexander von Rusland, Ambrette d hiver, Ananas, Anosterine, Aston tonv, Beaushamp grose, Belle de Bruceles, Belle fondante, Bellissime de été, Bergamotte de automne, Bergamotte Sylvange, Beure de Adam, Beurre de Argentum, Beurre de Bruál, Beurre Capiaamont, Beurre de Louvain, Beurre gris Superieur, Beurre de Vindre, Bezy da*

Bretagne, Bezy da Montigni, Bezy Vaet (: van Mons), Blanquet le gros, Bonaparte grose, Bouchretien d été, Cambronne, Cassiemann, Chere a Dames, Citron des Carmes, Clou Marcean, Colmar epineux, Colmar de été, Comte Canal de Mastarva, Conde's Birne, Crasanne de hiver, Cuiste Madame la grose, Cuvelier (:van Mons), Dia birne, Doyenne gris, Doyenne long, Dushesse de Berny, Echasserie, Epange, Epine d hiver, Flemish Beauty, Fondante de Pickler, Geishirtlebirne, Helosie, Jacquiris, Imperiale, Isenbart, Kramelbirne, Louvain (van Mons), Marianne St Flore, Neptus meuris, Parfum d Avut, Pastorale, Reine d hiver, Bousselet de Bretagne, Bousselet musque, Bousselet de Reims, Royal d hiver, Saint Mare, Saint Michel Archangel, Sarazin des Chartaux, Schötting, Sucere de Hoyerswerda, Sucere de verta, Trult Patchel, Virgulense, Wasser ZanKarbirne, Wilhelmine, Zoutman. Новумему: Angora, Beau pretent d Antois, Beau des Flandres, Bergamotte de Pantecotte, Bergamotte sans pepin, Beurre blanc des Capucins, Beurre de Merode, Beurre Gilfart, Beurre Navez, Bezy d Esperen, Calebasse Bote, De Bavay, Doyenne Goubault, Duchesse d Angouleme panachee, Leon Leclerc de van Mons, Leurs, Seigneur d Esperen.

Трешња: *Belle de Chatenay, Bigarrau d. Elton d. Angl., Bigarrau gros tardif, Bigarrau noir d. Espagne, Bigarrau noir le gros, Bigarrau Princesse, Florena Kirsche, Griotte d. Espagne, Guigne douce rose nouv, Guigne noire hative, Giugne noir precoce de Verde, Giugne noire de Tartarie, Guigne tuceree, Late Duke, Montmorency, Nouvelle de Anglettare, Reine Hortensa. Новумему: Bigarrau monstreux de Mezil, Cerise Abesse d. Dignies, Griotte de Portugal, Guigne a gros fruit blanc, Guigne a gros fruit noir luisant, Monstreuse de Zodoigne, Monstreuse de Bavay.*

Шљива: *Damas blanc legros, Grosse luisante, Isabellen Pflaumen, Mirabelle rouge, Perdigon violet, Prune d Antriche, Prune maraichere, Prune de Monsier hative, Reine claude van Mons, Reine claude Monstreuse, Reine claude verta grose, Royale tucre rouge, Saint Jean nouvelle, Yellow American. Новитети: Belle de Louvain, Coopers large vev, Grosse hative de Rodt, Jefferson, Imperiale blauche, Imperiale rouge, Kerks-plum, Orange plum, Pond's Seedling, Reine Victoria, Reine monstreuse a bulens, Yellow magnum bonum.*

Кајсија: *Abricotin precote legros, Alberge gros, Alberge de Montgament, D Alsace, De Holland Amande Avelline, De Saint Ambrosie, Blance le gros, Gros Commun, Gros Pricoce, Hative musque, Musch le gros, Moorpark, De Naor, Orange precoce, Abricot peche nouveau, Precoce da esperen, Royal, Vertmusque de Vachise, De Versailles.*

Бресква: *Admirable Bella de Virty, Bella Beauce on Bausse, Bella Conquette, Chancelière, Chevreuse de Metz, Grosse bonne di Audibert, Madalaine rouge peche d. Vin. rouge, Madalaine de Courson, Monstrueux Pavie rouge de Pomponne, Monstrueux delikat, Mignonne la grosse, Muscade rouge, Pavie precoce, Royale, Sanquinolte au Betterava, Smiedbergers,*

Teton da Venus. Новитети: George Weiss, Brugnon Downton, Laurent de Bavay, Madelaine de Bollvoller, Nablesse, Reine des Verger, Royal Charlotte, Susette de Vilvorde.

Мушмула: Nefliers d Allemangn, Nefliers monstruena.

Рибизла: Cerise a tres-gros fruit rouge, Hative de Brettin, La Versaillaise, Qoin Victoria.

Огрозд: D. Amerique, Golden chains, Lobster, Monstruense d. Amerique, Napoleon, Overel, Plumb, Rouge jauna tre lisse. Новитети: Coronation, Treehold, Rolland.⁷

Oroszvár, Carlburg April 12° 1865

OROSZVÁRI Növény művelési Intézet
PÉCSI KÖRNYÉKI
Növény m. Intézet

JEGYZÉK
VERZEICHNISS

Carlburger Pflanzenkulturanstalt
PÉCSI KÖRNYÉKI
Növény m. Intézet

a város szabadkai városi népeire megrendelt és Bajára postáján postáltak.

32 db	Mla napostoin Rosaras	26...	52	F. valdett. Alrafak napostoin	
10 "	" " " " " "	6...	53	239 90 17 24 25 32 33 34 40	
72 "	Körte " " " " " "	26...	59	50 57 56 65 300 30 92 173 99	
19 "	" " " " " "	12 50	101	208 102 141 147 148 71 152 162	
14 "	" " " " " "	11 20	284	150 155 190 191 110 9 203 220	
10 "	" " " " " "	...	226	218 222 240 245 177 167 77	
19 "	Kajsi barack	11 40	281	260 231 281 315 275	
17 "	Spi barack	10 20	10	314 317 340 341 319 326 320 331	
3 "	" " " " " "	6 40	328	329 336	
5 db	Kajsi barack	1 20	70	Körte fajta napostoin	
40 "	Ribizke	...	52	6 7 9 14 290 17 19 20 23 28	
50 "	Algod. jabolka	...	57	41 50 50 190 51 46 56 60 60 100	
57 db	begyűjtökhöz költés	...	64	67 100 51 80 56 90 90 91 121	
6 csomag	101	268 126 98 283 103 152 114 116	
50 "	Algod. jabolka	...	117	119 126 276 225 139 141 200 193	
57 db	begyűjtökhöz költés	...	120	107 161 170 180 178 210 213 226	
6 csomag	224	229 198 240 202 226 249 281	
		...	211	261 260 265 273	
		...	19	Körte új fajta napostoin	
		...	220	220 224 221 265 249 234 263	
		...	206	292 267 240 202 205 212 213	
		...	246	218 240	
		...	14	Körte új fajta napostoin	
		...	240	245 278 332 331 337 330 344	
		...	108	354 355 242 287 292	

5 kr.

Листа послатих садница из Оросвара (ИАСу, Ф. 2, 1923/polg. 1865. 1)

Наручене саднице су 12. априла 1865. године упаковане у 6 пакета и утоварене на пароброд у Оросвару. У истовајарну станицу Бају, стигле су у мају. Одатле су запрегом допремљене у Суботицу. У пропратном писму директор расадника у Оросвару Михаљ Кохањи (Kohányi Mihály) извештава градоначелника Суботице да су изузетно ниске температуре које су биле те зиме начиниле велике штете нарочито код садница трешања и шљива, те да их због тога није ни послао. Предлаже јесењу испоруку. Међутим, дошло је и до других измена у послатом материјалу. Стигло је 62 сорте јабуке, 115 сорти крушке (10 сорти приде), 19 сорти кајсије, 25 сорти брескве, 3 сорте мушмуле, 4 сорте рибизле и 11 сорти огрозда, укупно 374 садница. Од крушака су приде послате следеће сорте: Des deux loeur, Frederic de Wirten-

berg, Grand Loleil, Amand Bivort, Charles Durieux (van Mons), Doyen Dillen (van Mons), Louis Dupont (van Mons), Louise d'Orleans, Philippe Gves (Bivart), Saint Germain Vauguelin.⁸ Трошкови садница са паковањем и превозом су износили 159 форинти и 40 крајцара.

Szinteles Janics!

A város birtokához tartozó gyümölcsfajonellátás, amellyel megújítatlanul foglalkozunk, ébrenként adatlakodó némi gyümölcsök, a lakosság szükségességét fedezendő, melytől jelen városban is előfordulhat, megvásárolásukra készült. Először megelődő szűk feltételek, osztályozás, és anyagok elosztásával, így hiányzó elosztásos munkák, egyfelől a városi kincseink megőrzésének, másfelől az elosztásos munkák, a lakosság, és a vidéki városok megújítására, és a munkák, és a munkák megújítására, és a munkák, és a munkák megújítására.

Maradnak a Szinteles Janicsnak a városi kincseink megőrzésére, és a munkák megújítására.

Juzepf Szinteles

Subotikán 1867. október 23.

Молба бајшована Жуфе да се цена садница повећа за 5 крајцара по комаду (ИАСу, Ф. 2, 5203/polg. 1867)

Након пријема садница је установљено да се највећи број осушио, односно да нису за садњу. Већник Еде Цорда је одмах упутио писмену жалбу директору расадника у Оросвару, у којем изражава наду да ће јесења пошиљка бити одговарајућег квалитета. Упркос претрпљеној штети град је у целости исплатио наведену суму.

Баштован моли Градско веће 1867. године, да због лоших временских прилика у току вегетације, повећа цену садница за 5 крајцара. Предлог се не прихвата, остаје на снази стара цена, 20 крајцара за једну садницу.⁹

Како је сам град основао расадник сви трошкови и издаци су строго вођени и контролисани. Сваке године је у јесен пред вађење садница од

⁷ ИАСу, Ф. 2, 1923/polg. 1865.

⁸ Исто.

⁹ ИАСу, Ф. 2, 5203/polg. 1867.

стране Градске управе именована једна комисија која је у присуству баштована пребројавала извађене саднице и проверавала њихов квалитет о чему је састављан записник. Продаја садница је обично почињала почетком новембра, у зависности од временских прилика. Посебна књига је вођена о продатим садницама, њиховој новчаној вредности, наводећи име купца и место становања. Најстарија оваква књига је сачувана из 1867. године и обухвата период од 14. новембра до 30. децембра. Из ње дознајемо да је продаја садница почела 14. новембра, да је било 56 купаца, који су купили укупно 1.036 садница. Од тога 157 јабука, 169 крушке, 83 кајсије, 199 брескве, 56 шљиве и 378 комада трешње у вредности од 207 форинти и 20 крајцара. Купци су углавном из Суботице, али се спомиње и име велепоседника Беле Талиана (Tallian Béla) из данашњег Новог Кнежевца. За његов рачун је купљено 40 садница. Од продатих садница баштовану је поред редовне припадности припадао и бонус од 20%.

Баштован већ наредне 1868. године, сматра да није довољно плаћен за посао који обавља и тражи повећање плате. Градско веће формира комисију са задатком да испита ствар и напише извештај о раду расадника. Из извештаја председник комисије Имре Мађара (Magyar Imre) дознајемо да се у расаднику на две локације налази 54.000 садница племенитог воћа. Надаље наводи да грађани, чак и они најсиромашнији, захваљујући расаднику сада лако долазе до квалитетног садног материјала, и да је добит која ће се временом од тих садница слити у њихове џепове немерљива. Сматрају да је самим тим град у обавези да обезбеди несметан рад расадника.¹⁰ Остали чланови комисије су такође били задовољни радом расадника и предлажу да се годишња плата баштована са садашњих 250 повећа на 400 форинти, као и да даље добија бонус али 10% од сваке продате саднице. Побројаних 54.000 садница свакако није мали број и показује добро функционисање расадника, односно стручан рад баштована.

У пролеће 1868. године продато је 6000 садница. Цена је и даље 20 крајцара комад. Ради упоређења наводим да је цена 1 кг говеђег меса износила 24 крајцара. Питање је да ли је цена меса била ниска или је садница била скупа.

Од продатих 218 садница и 75 сејанаца у пролеће 1871. године баштован Жуфа је од уплаћених 57 форинти и 10 крајцара, на име бонуса од 20% примио 11 форинти и 42 крајцара,¹¹ а наредне 1872. године расадник је поред Сегединске капије остварио промет од 83 форинте и 9 крајцара, од чега је баштован у име бонуса примио 16 форинти и 61 крајцара.¹² Ово значи да Градско веће није

умањило раније прописан бонус баштована од 20% за продате саднице.

Комисија за преглед расадника 1872. године у саставу већника Алберта Леваија (Lévay Albert), Иштвана Мамужића (Mamuzsits István), рачуновође Јакаба Стантића (Sztantics Jakab) и баштована Жуфе је у периоду 6–14. новембар нашла следеће стање:¹³

Из записника дознајемо да су матична стабла била у расаднику код Сегединске капије. Од укупно 495 матичних стабала се осушило 90 комада (18%). Од укупно 9.282 комада садница у расаднику код Сегединске капије се осушило 415 (4,5%), а од 37.664 комада у расаднику код Сенћанске капије 1938 (5%).

Код Сегединске капије,	матична стабла	405	ком.
„	саднице	8.867	„
Код Сенћанске капије,	саднице	35.726	„
	укупно:	44.998	„
Број сувих матичних стабала и садница:			
Код Сегединске капије	матична стабла	90	„
	саднице	415	„
Код Сенћанске капије,	саднице	1.938	„
	укупно	2.444	„

Може се поставити питање због чега се осушио тако велики број матичних стабала. Зато што их нису могли заливати или је заливање почело касно? Нажалост одговор је непознат. Што се тиче броја осушених садница, (4,5–5%) сматра се ниским процентом. На основу произведених 44.593 садница да се претпоставити да је годишња производња расадника износила око 50.000 садница.

Цену садница је одређивало Градско веће. За јесен 1872. / пролеће 1873. године важио је следећи ценовник:¹⁴

У ценовнику је било 64 сорти јабука, 99 крушке, 3 трешње, 1 шљиве и 9 кајсије. Из непознатог разлога у продаји нема садница брескве и вишње.

Познатије сорте јабука: Кожара, з. Калвил бели, з. Дивља јабука (*Rugus malus bassata*). Фунтача, л. Јегешка, л. Гаравуша. з. Црвена енглеска парменка, з. Златна енглеска парменка, з. Зелени пепин, з. Златни енглески пепин, з. Лондон пепин, з. Погачара, з. Слатка црвена јабука, л. Ананас ренета, з. Златна ренета, з. Канадска ренета, з. Ренета из Орлеана, з. Ренета крупна, л. Ренета из Кентерберија, з. Енглеска ренета, л. Француска ренета, з. Сикулска, з. Шовари, з. Суботичка срчика, з. Срчика ананас, з. Миришљава срчика, з. Терек Балинт, з. Вирцинијска ружица, л. Новитети:

¹⁰ János Muhi, *Mesélő múlt*, Szabadka 1979, 86–87.

¹¹ ИАСу, Ф. 2, 1871. 9034/58.

¹² ИАСу, Ф. 2, 6813/polg. 1872.

¹³ ИАСу, Ф. 2, 1872. 2238/1013.

¹⁴ ИАСу, Ф. 2, 7293/polg. 1872.

I.	Јабуре	2 и 3 годишње саднице	20	крајцара/комад
	„	4 и 5 годишње саднице	30	„
II.	Крушке	2 и 3 годишње саднице	20	„
	„	4 и 5 годишње саднице	30	„
III.	Трешње	1 и 2 годишње саднице	20	„
IV.	Шљиве	двогодишње, на слабој бујној подлози	20	„
V.	Кајсија	1 и 2 годишње	20	„
VI.	Бадем-мекушац	1 и 2 годишње	20	„
VII.	Сејанци. Јабука	четворогодишње, 1-100 комада	1	форинта
VIII.	Сејанци. Крушка	двогодишње, 1-100 комада	2	форинте ¹⁵

Апијева црвена, л. Мосова јединствена, з. Бикторија, з. Као једногодишње саднице могле су се набавити: Крупна пасуљ јабука, з. Барнов зедлинг, з. Гарибалдијев калвил, з. Кармен, ј. Глорија мунди, ј. Хатив авант тут, л. Иванданска. л. Фрањо Јосип, з. Картонка, л. Нортерн спај, з. Француски рамбур, з. Рудолфова јабука, з. Шафназе, з.

Познатије сорте крушке: Ананаска, ј. Јечменка, л. Дилова масленка, з. Часарка, ј. Лимунка, з. Колмарова игличаста, з. Харденпонова, з. Франгепан, л. Империјал, ј. Кармелићанка, з. Мала госпојина, л. Принц Фердинанд, з. Наполеонова, ј. Пастрмка, з. Цар Александар, з. Масленка летња, л. Масленка јесења, ј. Новитети: Клержо, з. Жифардова, л. Есперенова, з. Вилијамовка, з. Генерал Тотлебен, ј. Краљ Едвард, л. Принц од Шварценберга, з. Принц Алберт, з. Зефирин Грегорије, з., итд.

Једногодишње и двогодишње саднице: Есперенова, з. Бергамота тракаста, з. Харденпонова, ј. Караманка црвена, л., итд.

Трешња: 1. Бигаро бели. 2. Монстос од Жодоње. 3. Татар фразер.

Шљива: 1. Зелена ренклода.

Кајсија: 1. Анжумонска. 2. Нансијска. 3. Албриктова рана. 4. Елзашка. 5. Амброзија. 6. Мурпарк. 7. Мушова крупна. 8. Наранцаста рана. 9. Версајска.

На крају ценовника се налазило следеће обавештење Градског економског савета, као одговорног за делатност расадника:

1. Време зрења сорти: л-летње, ј-јесење, з-зимске.
2. Саднице купцима из Суботице издаје баштован на основу ваучера издатог од стране одељења за градска економска питања.
3. Код наруџби са стране писма су бесплатна. Уз наруџбу се прилаже уплаћен износ, који садржи и трошкове паковања. Адреса: Градски Економски Савет, Суботица.
4. Код наруџби треба јасно нагласити да ли купац, уколико је наручена сорта распродата, жели

сличну сорту која је на располагању или не?

5. Трошкови паковања. Од 1–25 комада 50 крајцара, а изнад тога се за сваку садницу рачуна по 2 крајцара.
6. У случају наруџбе поузећем роба се шаље железницом по редоследу на ризик наручиоца.

Из једног извештаја баштована Жуфе дознајемо да је снежна мећава 11. јануара 1872. године поломила много садница у расаднику у близини Сенћанског гробља. Тражи формирање комисије за процену штете.¹⁶

Рад воћног расадника се показао веома успешним, што потврђује и одлука градског већа да са воћем произведеним у расаднику учествује на светској изложби наредне 1873. године, у Бечу.¹⁷ О развијеном воћарству у Суботици сведочи и податак да су узорци крушке и другог воћа на изложби у Будимшешти 1875. године награђени сребрном медаљом.¹⁸

Приликом израде плана проширења железничке станице, испоставило се да се земљиште на којем лежи расадник код Сегединске капије налази у тој зони. Из тог разлога Градско веће доноси одлуку о измештању целог расадника. За нову локацију је одабрана парцела поред Сегединског пута, у близини железничке станице на Палићу, површине 25.151/2000 ланаца.¹⁹ Измештање расадника је завршено 1875. године. У међувремену је површина расадника повећана на 431.223/2000 ланаца, и подигнут нов службени стан за баштована.

Током производне 1874/1875. године, продато је укупно 2.629 садница. Јабуре 936, крушке 997, трешње 96, шљиве 112, кајсије 401, меког бадема 87 комада и 2.702 сејанаца јабуке. Овако мали број се може образложити мањом површином и пословима око измештања расадника. У књизи (регистру) о продатим садницама су наведена имена купаца, укупно 245, од којих неки више пута. Од њих издвајамо општину Сентомаш (да-

¹⁵ Исто

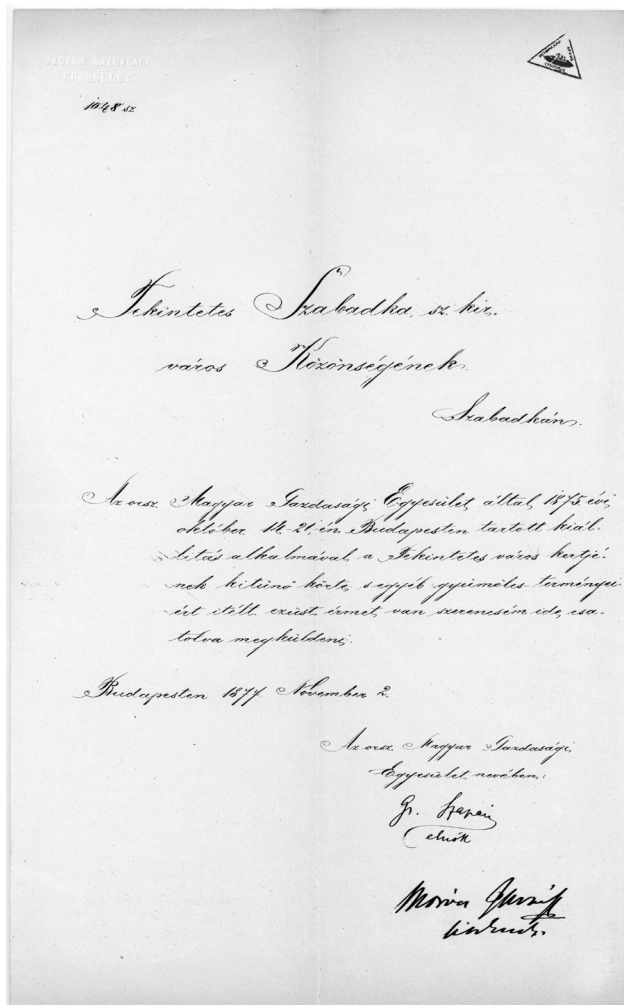
¹⁶ ИАСу, Ф. 2, 1288/706, 1872.

¹⁷ ИАСу, Ф. 2, 3883/polg.1877.

¹⁸ ИАСу, Ф. 2, 9006/polg. 1877.

¹⁹ ИАСу, Ф. 2, 1873. évi kgy. jk. 223.

нашњи Србобран, п. п.) са купљених 2000 комада сејанаца јабуке, вероватно за потребе општинског расадника. На основу података о продатим садницама, од воћних врста највећа је потражња за крушкама и јабукама. Надаље сазнајемо да расадник има новог баштована, Кароља Беднарца (Bednarcz Károly). Од запримљених 662 форинти и 60 крајцара одобрава му се исплата бонуса од 10%.²⁰

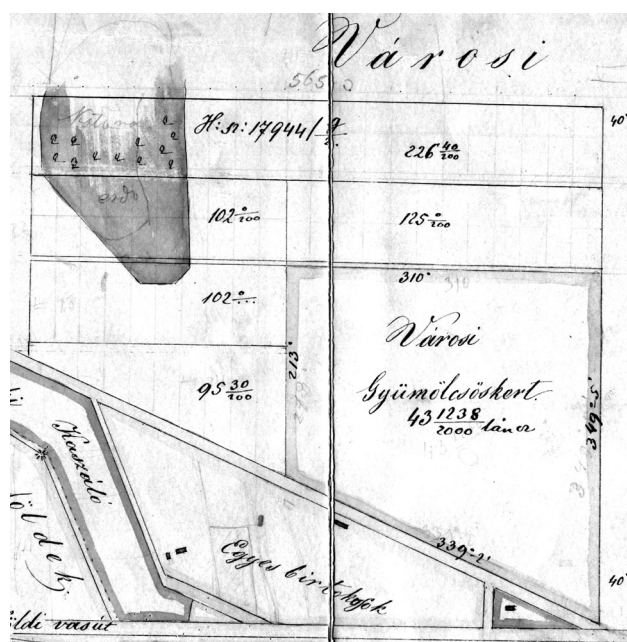

Обавештење о награди сребрном медаљом (ИАСу, Ф. 2, 9006/polg. 1877)

У циљу унапређења воћарства министарство пољопривреде свесрдно помаже формирање воћних расадника по селима (општинама) како би ђацима поред теоријске, била омогућена и практична обука из воћарства. Са овим циљем је стигао и у Суботицу правилник о њиховом формирању и деловању. У правилнику, поред осталог, стоји да је учитељ дужан да недељно најмање два пута практично обучава ђаке из области воћарства. Само градско руководство је такође свесно економског значаја воћарства, те 1783. године о свом трошку

шаље 7 ученика у завод за воћарство у Будим.²¹

Министарство пољопривреде поред општинских расадника велику пажњу посвећује и пошумљавању. Циљ је да се пошуме што веће површине. За ову сврху се користе и саднице воћа, пре свега високостаблашице јабуке, крушке, трешње и ораха. Суботички градски оци се невољно прихватају овог задатка и одуговлаче њихово извођење, те министарство дописом потражује правилник о пошумљавању.²² Правилник о пошумљавању на ужој и широј територији Суботице је усвојен доста касно, тек 3. априла 1900. године. У њему, поред осталог, пише да се воћни и шумски расадници воде у складу са важећим прописима министарства унутрашњих послова и уредбама министарства пољопривреде.

Нов воћни расадник на мапи Палића. Детаљ (ИАСу, Ф. 3, 3.1.2.45)

У допису министарства пољопривреде бр. 69370/VI., поред осталог стоји да се саднице дуда и воћа саде посебно. Надаље било би пожељно да се поред јавних путева ван рампи, односно градских капија, на дужини од 2 км посаде саднице дуда, а после саднице воћа.²³

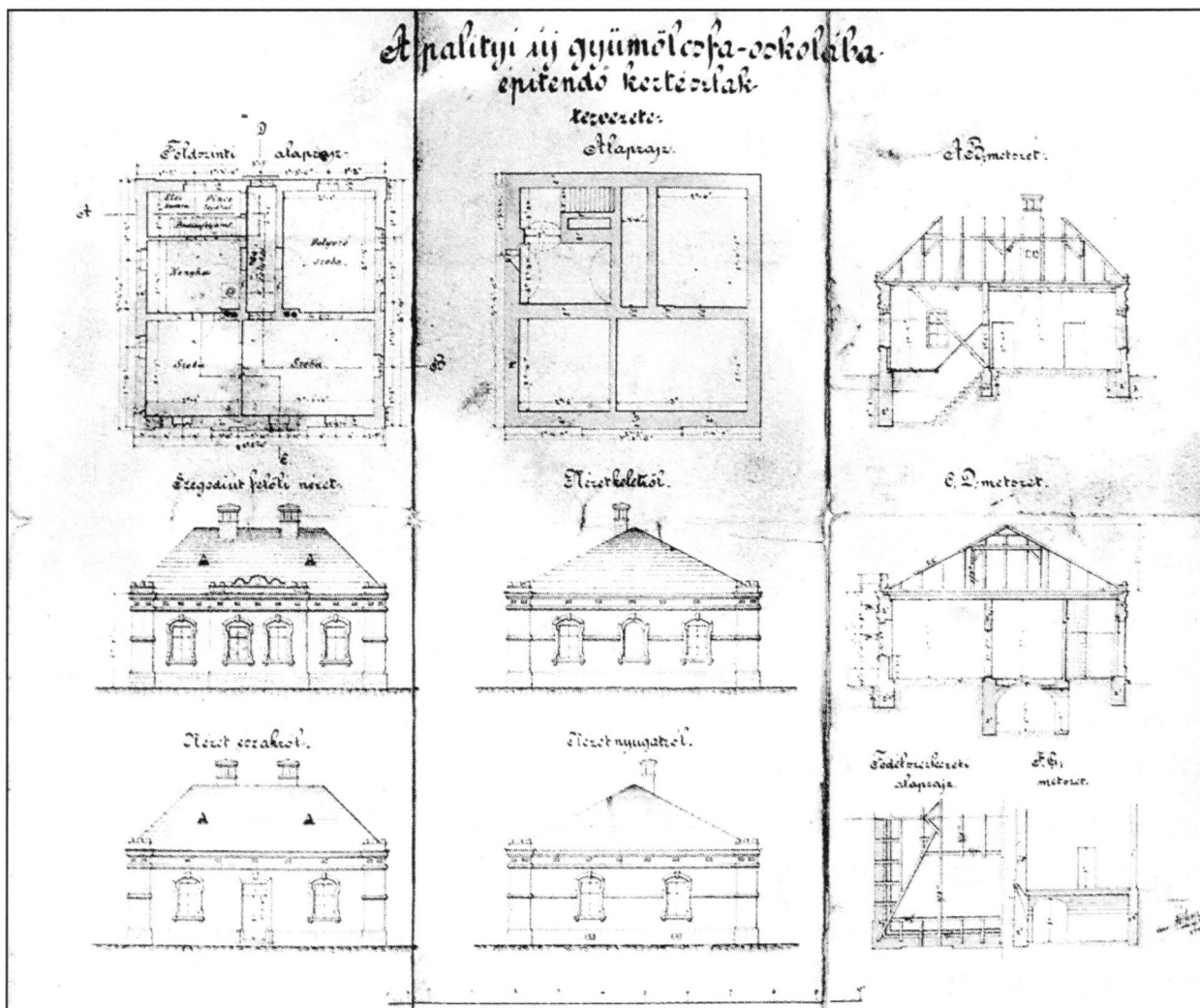
За рад расадника и текуће послове око пошумљавања у жупанији је био надлежан Вилмош Рац (Rác Vilmos), економски референт. У свом извештају 1882. године посебно истиче да се ситно поседници упркос уложеним напорима тешко одлучују да се баве воћарством. За овакво стање криви расаднике због нестручности и алкавости. Предлаже расподелу садница по што нижим ценама, а сиромашнијима бесплатно како би економ-

²⁰ ИАСу, Ф. 2, 4315/polg. 1875.

²¹ ИАСу, Ф. 2, 387/polg. 1873.

²² ИАСу, Ф. 2, 2882. XV 439/1897.

²³ ИАСу, Ф. 2, XV 439/1897.

План службеног стана баишована (Laslo Mađar, Palićke šetnje, JP „Palić–Ludoš. Subotica 2003, 76)

ски ојачали.²⁴

Министарство пољопривреде се 20. фебруара 1878. године у свом циркуларном писму бр. 4045. у циљу бржег развоја воћарства, између осталог интересује да ли у дотичном месту постоји расадник, воћни или други, колико садница производи годишње, издаје ли каталог и сл. Шаље и образце за попуњавање. Циркуларно писмо са упитником и образцем је стигао и у Суботицу.²⁵ Образац је попунио економски референт. Из њега дознајемо да се расадник налази на отвореном и равном земљишту типа црни песак. Налази се на Палићу на површини од 40 кат. јутара од којих је 17 јутара ограђено живицом. Бави се искључиво производњом и продајом воћних садница. На залихи има 57 сорти јабуке, укупно 16.500 комада садница; 67 сорти крушке, укупно 22.840 комада; 12 сорти кајсије, укупно 8.190 комада; 21 сорту трешње и вишње, укупно 7.730 комада; 12 сорти брескве

од којих нема залиха јер су све саднице распродате. Саднице јабуке, крушке, кајсије и брескве су стајале 20, трешње и вишње 30 крајцара комад. Занимљиво је да у сортименту нема шљива. Анализирајући податке из каталога 1872/1873. и 1878/1879. године видимо да је код јабуке у мањој, а код крушке у већој мери смањен асортиман, док је код трешње и кајсије повећан.

У другој половини 19. века воћарство на територији Суботице је на доста ниском нивоу. Изузетак је неколико мањих узорних засада од којих се издваја засад Ласла Малаховског (Malachovszky László), који макар у мањим количинама извози квалитетно воће и стоно грожђе. Највећи део произведеног воћа се потроши, односно прода у месту, док зими пристиже са стране. Има и неколико специјализованих продавница воћа.²⁶

Локалне новине 1894. године пишу да је воћарство неразвијено и примитивно. Од сто људи

²⁴László Magyar, *Továbbító évszázadok*. Iratváltató IV. Szabadka. 97.

²⁵ИАСу, Ф. 2, 2155/polg. 1878.

²⁶Iványi II. 213.

само један зна да калеми. Становништво, нарочито салашари трампе жито за воће из Славоније.²⁷

1. A városi gyümölcsfajta...
 1885. évi. jú. 16. 885.
 A bejött 662ft. 60k. egyben
 a helyi jüshelye bűnhelent...
 valamelyest, az igazán gaz
 jüshelye aláigötök, elad
 a köcsökli. Ha a faja kembe
 jüshelyi egy jüshelye...
 mel. kúndok. —
 Hect m. f.
 Munka
 jüshely
 Típi: jüshelye.
 1884. júl. 20. 885.
 melyket a jelen isben elad
 262ft. Darab esővagy óra fejé.
 ben behárolt 662ft. 60k. becs.
 jüshely.
 1/6 mel. kúndok.
 be. sup. 444. 2. d. adhé. alu. fejé,
 jüshelye. 1884. 885.
 kúndok. jüshelye.
 a jüshelye. 1884. 885.
 a bot.
 662ft. 60k.

Записник о исплати бонуса баштовану Беднарицу (ИАСу, Ф. 2, 4315/polg. 1875)

Градско веће 1888. године у оквиру воћног расадника формира лозни расадник. Овим се проширује делатност и расадник мења име у Воћни и лозни расадник сл. краљ. града Суботице на Палићу. Расадником руководи градски баштован Матеј Руткаи (Ruttka Máté). На основу правилника из 1891, има плату од 400 форинти годишње, ужива бонус од 20% од продатих садница и следеће му службени стан и 24 кубика дрва за огрев.²⁸ Површина воћно-лозног расадника 1893. године износи 54.830/1600 кат. јутара. Рад и пословање надзире економски референт.²⁹

У каталогу воћно-лозног расадника за јесен 1894. / пролеће 1895. године, који је приредио Матеј Руткаи, налазимо саднице следећих врста и сорти воћа: Саднице јабуке. Старост, две до осам година. Подлога сејанац, високостаблашице, 130–150 цм. Цена 40 филира комад.

Летње сорте. 1. Фунтача слатка. 2. Фунтача. 3. Иванданска црвена. 4. Иванданска бела. 5. Картонка. 6. Два пута родна. 7. Девојачке груди. 8. Њупарк Свитинг. 9. Спектабилис црвени. 10. Црвена слатка. 11. Свилена јабука. 12. Вирцинијска ружица.

Kérdő ív
 1. Kerttelep felvétele. Melyik, s hányszor, a tulajdonosok által...
 2. Telep tulajdonosa neve s hányszor...
 3. Telep felvétele...
 4. A telep birtokosainak...
 5. A kerttelep...
 6. A mezei...
 7. A telep...
 8. Melyek...

Попуњен упитник (ИАСу, Ф. 2, 2155/polg. 1878)

Јесење сорте. 13. Кожара (Француска сива ренета). 14. Изванредна тамно црвена јабука. 15. Калвил црвени. 16. Цар Александар. 17. Кисела масленка. 18. Огледалце. Зимске сорте. 19. Адамова парменка. 20. Златна енглеска парменка. 21. Златна ренета. 22. Златни енглески пепин. 23. Апијева јабука. 24. Бретањска. 25. Берегијева. 26. Бленхајмска ренета. 27. Зимска житна. 28. Лешанвов калвил. 29. Канадска црвена. 30. Каселска крупна ренета. 31. Калвилова масленка. 32. Ренета лимунска. 33. Ждрал јабука. 34. Дафина француска. 35. Елзашка црвена ренета. 36. Енцова. 37. Француска племенита ренета. 38. Рузмаринка бела. 39. Зимска Хаверда Болдичара. 40. Дамска ренета. 41. Ајванхо. 42. Миришави пепин. 43. Јегешка. 44. Кивијева укусна. 45.

²⁷ Bácskai Ellenőr, 1894. március 25. 4.

²⁸ Iványi II. 60.

²⁹ ИАСу, Ф. 2, XV. 51/1893.

Криков рамбур. 46. Кечкеметска црвена погачара. 47. Спиталска ренета. 48. Лангстон нонпарфал. 49. Лондон пепин. 50. Михалфијев пепин. 51. Мосова јединствена. 52. Племенита ренета. 53. Шоварска племенита. 54. Калвилова парменка. 55. Паркер пепин. 56. Рузмаринка црвена. 57. Пустарска жута. 58. Пепин на Духове. 59. Орлеанска ренета. 60. Крупна ренета. 61. Калвил жути. 62. Шармањска. 63. Сикулска (Склеренапфел). 64. Шимонфијева црвена. 65. Шоварска. 66. Суботичка срчика. 67. Срчика са зеленом покожицом. 68. Срчика са жутом покожицом. 69. Срчика потпуно жута. 70. Зимски бели калвил. 71. Терек Балинт. 72. Ивањданска зимска. 73. Зелени пепин. 74. Веллингтон. 75. Вагенерова. 76. Краљица Викторија. Саднице крушке. Старост, две до осам година. Подлога сејанац, високостаблашице, 130–150 цм. Цена 50 филира комад.

Крушка са црвеним месом. 21. Трејвејова. 22. Боншретинаова. 23. Вилијамова. 24. Зелена Магдалена.

KIMUTATÁS

Szabadka város gyümölcsfa-iskolájából 1878-ik év őszén és 1879-ik év tavaszán kiadható csemetékről.

I. Almák.

Darabja 20 kr.

1. American nonpareil t.
2. Api rose t.
3. Boston Russet t.
4. Bőr alma t.
5. Calvill fehér t.
6. " piros ő.
7. Court pendu rouge royal t.
8. " Tourmay t.
9. Cseresznye alma (piros malus baccata)
10. Eperalma ő.
11. Fontos alma ny.
12. Hawley t.
13. Imperiale magnifique t.
14. János napi (Szt. Iván) ny.
15. Jászapítai vadóka ny.
16. Jeges alma ny.
17. Kétszer termő ny.
18. Kormos alma t.
19. Ledényecsei piros alma ny.
20. Menacher ő.
21. Moss's incomparable t.
22. Parmain american t.
23. " angol arany t.
24. " piros t.
25. " calville t.
26. " Loau t.
27. Pepin angol, arany t.
28. " London t.
29. " zöld t.
30. Piros béli ny.
31. " édes ny.
32. " kintő ő.
33. Págyás alma t.
34. Pome du Clocher ny.
35. Pónals Spitzberg t.
36. Rambour de la reine ny.
37. Reinette ananas t.
38. " angol ny.
39. " arany t.
40. " csaudai t.
41. " cantebury t.
42. " francia t.
43. " kormos t.
44. " óriás ő.
45. " orleans t.
46. Romarin d' Hillard t.
47. " Pastel sárga t.

48. Rozmaring t. fehér t.
49. " " piros t.
50. Sikulai t.
51. Szereska ananas t.
52. " illatos t.
53. " szabadkai t.
54. Tafota, fehér t.
55. Tűzők Bálint t.
56. Victoria t.
57. Virginiai rózsá alma ny.

II. Körték.

Darabja 20 kr.

1. Ananas de Courtraí ő.
2. " d' été ny.
3. Anglaise de Laner t.
4. Archiduc Charles ny.
5. Arpaőr ő.
6. Aurora ő.
7. Bergamotte d'automne ő.
8. " d'Espereu ő.
9. " d'été ny.
10. " eszkos t.
11. " Thuiu t.
12. Beurrée Adam ny.
13. " Clauges ő.
14. " Colmar t.
15. " de Diel "
16. " d'Erole.
17. " de la reine ő.
18. " de Nantes ny.
19. Bouchretien William t.
20. Calchasse hosc ő.
21. " cavafon ő.
22. Charlotte de Brouwer ő.
23. Citron des carmes panachée t.
24. Colmar d'Arenberg ő.
25. " d'été ny.
26. " d'hiver t.
27. Crassane d'hiver t.
28. Császár körte ő.
29. " édi
30. De Bavay ny.
31. Delices d'Hartenpont t.
32. De Tongres ő.
33. Doyenne gris ő.
34. " long ő.
35. Epine d' hiver t.
36. Flemy t.

Katalog za 1878/1879. godinu (IASU, Ф. 2, 2155/polg. 1878)

Летње сорте. 1. Јечменка. 2. Ананас куртри. 3. Калуђерка. 4. Црвена као кајсија. 5. Масленка Мајке Божје. 6. Кармин црвена. 7. Конгресовка. 8. Дентлерова масленка. 9. Жифардова. 10. Гијова. 11. Јулска деканткиња. 12. Колмар, два пута родна. 13. Клапов лубимац. 14. Госпођица. 15. Бергамот рани. 16. Мускат ројал. 17. Бергамот летњи. 18. Летња деканткиња. 19. Летња игличаста. 20.

37. Frangepán ny.
38. Gargeanville ny.
39. General Tottleben ő.
40. Hardenpont ő.
41. Isenbart ő.
42. Kármán körte piros ny.
43. Kecskőr ny.
44. Kisasszony körte ny.
45. Kopertscher ő.
46. Kronprinz Ferdinand t.
47. Magdolna körte ny.
48. Maréchal de la Cour ő.
49. Mescat d'été ny.
50. " nouvelle ny.
51. " royal ny.
52. Napoleon ő.
53. Noveau Puteau t.
54. Pisztráng körte t.
55. Prinz Albert t.
56. Prinzesse Angouleme ő.
57. Rouselet musque ny.
58. " de Rheime t.
59. St. Germain t.
60. Salisbury ő.
61. Torzsátlan ny.
62. Vajkörte ő.
63. Verté long panachée.
64. Virguleuse t.
65. " panachée ő.
66. Wasser Zanker ő.
67. Zephirin Gregoire t.

III. Cseresznyék és meggyek.

Darabja 30 kr.

1. Abesse guigne (megy).
2. Amarella (cseresznye megy)
3. Barna muskotály
4. Bittner viaszcsereznyéje (ropogós)
5. Corise de Spa (megy)
6. Chateaux (megy)
7. Choque (megy)
8. D'Espereu (ropogós)
9. Donnisen, sárga (ropogós)

10. Dowton szivcsereznyé
11. Dupla üveg (megy)
12. Fekete ropogós
13. Fromu fekete szivcsereznyéje
14. Hortensia királyné (megy)
15. Kolmann barnacsereznyéje
16. Korai ropogós
17. Nápolyi ropogós
18. Ökorszív csereznyé
19. Piros ropogós
20. Piros szivcsereznyé
21. Tatar, fekete.

IV. Kajsi barackok.

Darabja 20 kr.

1. Abricot nouveau
2. " peeli du Nancy
3. Albergro gros
4. Ambrosia
5. Angoumois
6. Elzászi
7. Moor Parc
8. Muschel le gros
9. Oranai
10. Precoce d'Espereu
11. Rotterdami mandula kajsi
12. Versailli.

V. Őszi barackok.

Darabja 20 kr.

1. Charlotte királyné
2. De Bavay
3. De Vitry
4. De Douce
5. Fehér kopasz violány
6. Gross bonne.
7. Királyi muskátly
8. Lindley
9. Magdolna, piros
10. Perni korai piros
11. Württembergi hercegnő.

- Jegyzetek.** 1. A nyári gyümölcsfajok: ny. az ősziek ő. és a téliék t. betűkkel jelölék. 2. Helybelieknek a városi gazd. ügyosztály hivatalos helyiségében váltott utalványra, az illető csemeték, a városi gyümölcsfa kertész által szolgáltatnak ki. 3. Vidéki megrendeléseknél a levelek bérmentesítendőek s azok a megrendeléshez csatolandó vétélárral és alábbi csomagolási díjjal együtt, a helybeli városi gazd. tanácshoz intézendők. 4. Világosan kitéendő, hogy ha valamely gyümölcsfaj elfogyott volna, lehet-e azt más hasonlóval pótolni. 5. Csomagolási díj gyaunát 1—25 darabig 50 kr. s azon felül mindenegyes darabtól 2 kr. számítatik. 6. A szállítás a megrendelés vesztélyére, a megrendelési sorrend szerint vaspályán eszközöltetik.

Kelt Szabadkán, 1878. október hóban.

A városi gazd. tanács.

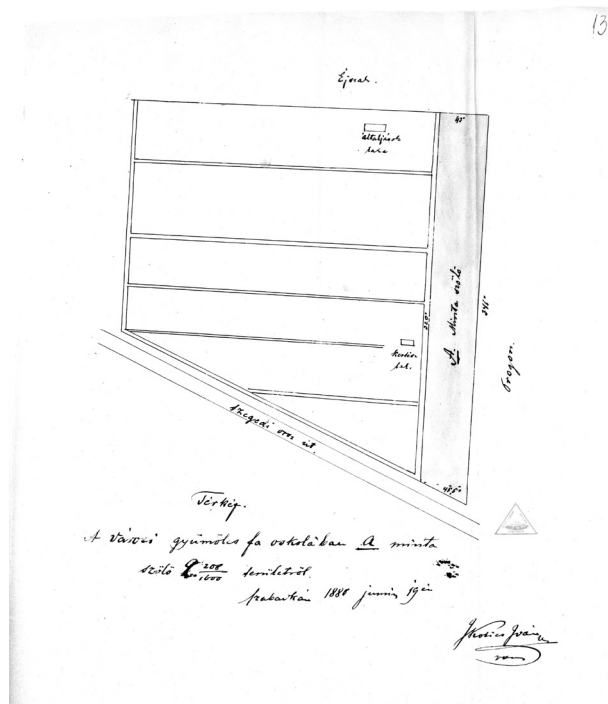
Szabadka, Bittermann József könyvtárossal.

Katalog za 1878/1879. godinu (IASU, Ф. 2, 2155/polg. 1878)

Jeseње сорте. 25. Ангулемска. 26. Боскова бочица. 27. Клержо. 28. Часарка. 29. Диленова. 30. Дилова. 31. Шумска масленка. 32. Авраншка. 33. Лигелова масленка. 34. Наполеонова. 35. Цар Александар. 36. Принцеца Маријана. 37. Изембарт. 38. Зефирин Грегорије. Зимске сорте. 39. Принц Алберт. 40. Принцеца од Бордоа. 41. Брум парк. 42. Кросова. 43. Марија Гвис. 44. Часарка са разноликим лишћем. 45. Сен Жерменова. 46. Есперенова. 47. Вирцулеза. 48. Харденпонова. 49. Бергамота из Жодона. 50. Кеверонова бергамота. 51. Мас Александрина. 52. Манин колмар. 53. Племенити колмар. 54. Лепинова. 55. Пастрмка. 56. Шарл од Виртенберга. 57. Зимска деканткиња. 58. Силвестрова зимска. 59. Турнајева зимска. Саднице кајсије. Трогодишње и четворогодишње. Подлога сејанац, високостаблашице, 130–150 цм. Комад 40 филира. 1. Бешир. 2. Есперенова рана. 3. Обична мађарска кајсија. 4. Мађарка. 5. Мурпарк. 6. Кајсија мускатна. 7. Алберго Велики. 8. Наранцаста кајсија. 9. Кајсија Фране Деака. 10.

Версајска.

Саднице шљиве. Двогодишње и трогодишње. Подлога сејанац дивље кајсије. Високостаблашице, 120–150 цм. цена 40 филира комад. 1. Алтанова ренклода. 2. Бавајева ренклода. 3. Пожегача. 4. Бјандекова рана. 5. Цеферсонова. 6. Рани љубимац. 7. Монфорт. 8. Крупна шећер шљива. 9. Италијанска плава. 10. Италијанска жута. 11. Жута јајарица. 12. Пердригон шарени. 13. Принц од Велса. 14. Краљица Викторија. 15. Зелена ренклода.

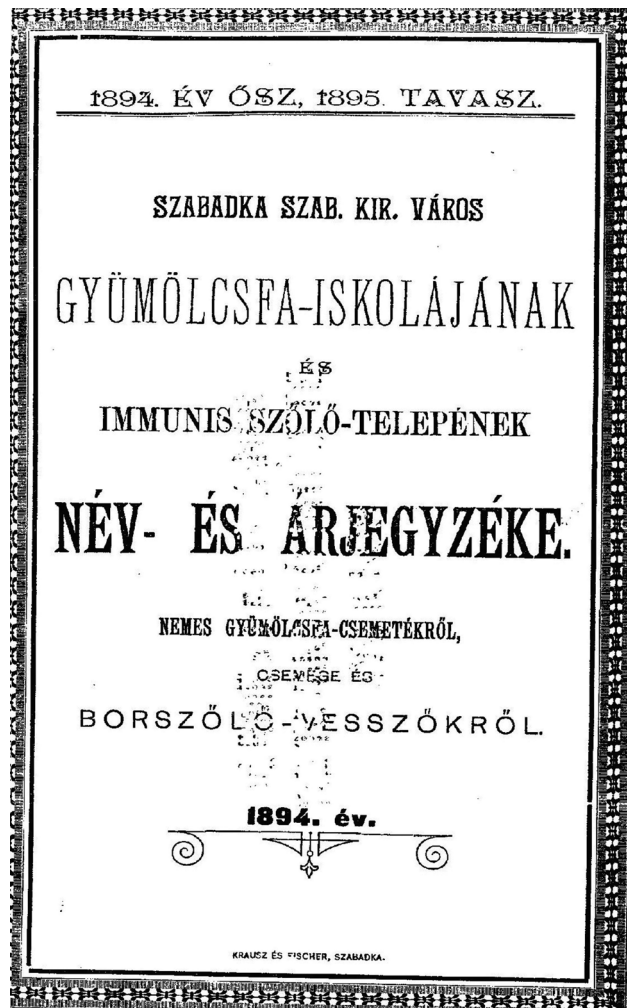
План воћно-лозног расадника на Палићу (ИАСу, Ф. 2, 5531/polg. 1888)

Саднице брескве. Једногодишње и двогодишње, жбунастог облика. Подлога сејанац дивље кајсије. Цена 50 филира комад. 1. Амсен. 2. Бојал Шарлот. 3. Барон Дуфур. 4. Дуова лепотица. 5. Шеврова. 6. Чикова. 7. Егрешијева дуранцлија. 8. Нектарина бела. 9. Мињон крупни. 10. Позна дуранцлија. 11. Краљица Олга. 12. Рана дуранцлија. 13. Цепача рана. 14. Лаудон. 15. Лорд Палмерстон. 16. Мадлен црвени. 17. Мезекомармска дуранцлија. 18. Халеова рана. 19. Рана цепача из Перуа. 20. Нектарина црвена. 21. Рани Риверс. 22. Дицлов Сан Жозе. 23. Лепа гардисткиња. 24. Венусове груди. 25. Санквин. 26. Везерлова дуранцлија.

Саднице трешње. Двогодишње и трогодишње. Подлога цанарика. Високостаблашице, 150–180 цм. Цена 60 филира комад. 1. Балтаварско воловско око. 2. Бадачоњски цин. 3. Браунасти мускат. 4. Чудо од трешње. 5. Битнерова. 6. Есперинијева хрскава. 7. Срцаста црна. 8. Црни татар. 9. Црна хрскава. 10. Микелбершка крупна. 11. Мајска црна. 12. Мајска црвена. 13. Напуљска хрскава. 14. Срцаста црвена. 15. Црвена хрскава. 16. Трешња стакленка.

Саднице вишње. Двогодишње и трогодишње.

Подлога цанарика, високостаблашице, 130–150 цм. Цена 60 филира комад. 1. Опатица, веома рана. 2. Шарнауова лепа. 3. Двострука стакленка. 4. Марела двострука. 5. Црна шпанска вишња. 6. Хеделфингенова крупна. 7. Краљица Хортензија. 8. Хортензија рана. 9. Краљица башта, стакленка. 10. Керешка. 11. Шпанска вишња са кратком петљом. 12. Шпанска црвена. 13. Мускатна из Прага. 14. Наизменично сазревајућа. 15. Царица Евгенија.

Каталог воћно-лозног расадника за јесен 1894. / пролеће 1895. године (Градска Виблиотека Суботица)

Саднице дуње. Трогодишње и четворогодишње. Подлога сејанац. Високостаблашице, 150–180 цм. цена 80 филира комад. 1. Ангерсов јабучаст. 2. Португалски јабучаст. 3. Најмски крушкаст.

Саднице дуда. Једногодишње и двогодишње. Подлога сејанац. Високостаблашице, 150–180 цм. Цена 30 филира комад.

Орах. Сејанци, мекане љуске. Високостаблашице, 100–130 цм. Цена 40 филира комад.

Као што видимо у асортиману је било 76 сорти јабуке, 59 сорти крушке, 3 сорте дуње, 10 сорти кајсије, 26 сорти брескве, 16 сорти трешње и 15 сорти вишње. Од винове лозе у продају се само ожиљене резнице европске лозе. Винске сорте: Бакатор црвени, Велики бургундац, Фурминт, Ка-

дарка, Кевидинка, Мали бургундац, Италијански ризлинг, Португизер, Семијон, Совињон, Црвени велтинац, Зелени силванац и Ротгипфлер. Сто-не сорте: Калабријска, Мускат Хамбург, Мускат Евгенија, Мускат шасла Нантска, Мускат Р. Хуг, Мускат Фронтинџон бели, М. Ф. црвени, Мускат г. Пинкес бели, Шасла Духамел, Шасла де ла Дром, Шасла Фонтенебло црвени, Фердинанд Лесепс и Мадлен Ројал.

Vinogradarsko-voćarska stanica

na Paliću kod Subotice

Telefon broj 17-91 i na Palić broj 10

Žiro račun broj 320—T—7

Proizvodi, prodaje i vrši usluge u sledećem:

Preko glavnih proizvodnih delatnosti proizvodi:

- Voćni i lozni sadni materijal,
- Voće i groždje,
- Vino i rakiju,

Preko sporednih proizvodnih delatnosti proizvodi u manjem obimu:
Zitarice, povrtno i krmno bilje kao i hmelj,
Priplodne ovce rase „Merino” i „Cigaja”,
Priplodne svinje rase „Pfajffer”,
Tovne svinje i ovčiju vunu.
Pruža usluge vlastitim mašinama pri podizanju dugogodišnjih zasada:

- a) buldožiranje neravnih terena,
 - b) rigolovanje za vinograde na 80 cm. a za voćnjake na 56 cm.
 - c) preko svojih 12 ispostava na terenu subotičke peščare, izdaje proizvođačima voćne prskalice i snabdeva ih sa svim potrebnim hemijskim sredstvima za zaštitu vinograda i voćnjaka. Putevima otseka za unapređenje vinogradarstva i voćarstva, a kome rade visokokvalifikovani stručnjaci daje:
 - a) stručne savete pri podizanju vinograda i voćnjaka,
 - b) pomaže pri izradi ili radi investicione elaborate za vinogradarstvo i voćarstvo i podrumarstvo,
 - c) upućuje široki krug proizvođača na primenu naprednih metoda rada u vinogradarstvu, voćarstvu i podrumarstvu. Ovo obavlja preko redovnih predavanja i obilazaka proizvođača.
 - d) rukovodi akcijama na suzbijanju štetočina i bolesti u vinogradima i voćnjacima, a posebno protiv najopasnijih — peronospora i štitaste vaši — preko antiperonosporne službe i zimskog prskanja. Uputstva za preduzimanje odgovarajućih mera dobijaju proizvođači preko terenskih poverenika, oglasnih tabli i letaka koji se rasturaju avionom.
 - e) u svojoj laboratoriji ispituje bolesti i mane vina, zatim uzorke zemljišta i po ovim pitanjima daje nalaze i potrebna uputstva.
- Za sva pitanja iz oblasti vinogradarstva, voćarstva i podrumarstva obrađajte se na Vinogradarsku voćarsku stanicu na Paliću.

Реклама Виноградарско-воћарске станице на Палићу
(Каталог, власништво аутора)

У каталогу за јесен 1895. / пролеће 1896. године баштована Руткаија³⁰ се налази 91 сорта јабуке, 59 сорти крушке, 10 сорти кајсије, 15 сорти шљиве, 28 сорти брескве, 16 сорти трешње, 15 сорти вишње, 3 сорте дуње као и саднице дуда и сејанци ораха. Поред њих продају се и подлоге џанарике, украсно дрвеће и резнице, оживљене и неоживљене, винове лозе. Од јабука се продају двогодишње и трогодишње саднице на подлози сејанац дивље јабуке. Високостаблашице, 130–150 цм. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Фунтача, Картонка, Вирцинијска ружица (летње); Кожара, Калвил црвени, Цар Александар (јесење); Златна парменка, Златна ренета, Енглески златни пепин, Батулова, Лимунка, Рузмаринка бела, Ајванхо, Лондон пепин, Крикова, Мосова јединствена, Калвил

жути, Суботичка срчика, Срчика са зеленом покожицом, Срчика жута, Сегединска срчика, Зимски бели калвил, Терек Балинт, Лепоцветка (зимске). Саднице крушке. Двогодишње и трогодишње, на подлози сејанац дивље крушке. Високостаблашице, 130–150 цм. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Јечменка, Конгресовка, Гијова, Жифардова, Клапова, Зелена Магдалена (летње); Ангулемка, Боскова бочица, Клержо, Часарка (јесење); Есперенова, Харденпонова, Зимска деканткиња (зимске).

Суботичка срчика (Из збирке Инж. Саве Туранова)

Саднице кајсије. Трогодишње и четворогодишње, на подлогама сејанац дивље кајсије и црни трн. Високостаблашице, 130–160 цм. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Есперенова рана, Мађарска обична.

Саднице шљива. Двогодишње и трогодишње, на подлогама сејанац дивље кајсије и црни трн. Високостаблашице, 120–150 цм. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Алтанова, Пожегача, Цеферсонова, Зелена ренклода.

Саднице брескве. Једногодишње и двогодишње, жбунастог облика на подлози сејанац дивље кајсије. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Амсен, Краљица Олга, Лорд Палмерстон.

Саднице трешње. Двогодишње и трогодишње, на подлогама џанарика и сејанац дивље трешње. Високостаблашице, 150–180 цм. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Бадачоњски цин, Мајска црна.

Саднице вишње. Двогодишње и трогодишње, на подлогама џанарика и сејанац дивље трешње.

³⁰ ИАСу, Ф. 2, XIV. 1/1895.

Високостаблашице, 130–150 цм. Цена 40 филира комад. Познатије сорте: Шпанска црна, Краљица Хортензија, Керешка, Царица Евгенија.

Саднице дуње. Једногодишње и двоногодишње на подлози сејанац дивље јабуке. Високостаблашице, 100–200 цм. Цена 40 филира комад.

Саднице дуда. Троногодишње и четворогодишње на подлози сејанац. Високостаблашице, 150–180 цм. Цена 30 филира комад.

Орах. Сејанци мекане љуске, висине 100–130 цм. Цена 40 филира комад.

Резница и прпорака винове лозе има 28 сорти. У односу на претходну годину мањи је избор винских а већи стоних сорти.

Након вишегодишњег натезања, Градско веће априла 1895. године доноси одлуку о оснивању Пољопривредне школе. За ту намену је вољно доделити земљу површине 200–250 ланаца. Наредне 1896. године, формирана је комисија за изградњу школе, која је од више локација одабрала земљиште у својини града на Палићу недалеко од воћно-лозног расадника. Школске зграде и помоћни објекти се подижу у близини воћно-лозног расадника, а школска економија нешто даље, у Војној шуми и на пустарама Радановац и Хајдуково. У склопу школе се подиже нов воћно-лозни расадник на површини од око 7 кат. јутра. Стари расадник се напушта и земљиште од 38.400/1600 кат. јутара се размарава и продаје за плацеве. Након изградње и опремања школских и помоћних објеката као и школске економије, настава је свечано почела 2. априла 1898. године.

Предњи део расадника је уређен репрезентативно. У том делу су посађена и матична стабла, укупно 640 комада. Баштован Руткај у другом полугодишту због малверзација добија отказ, а за новог баштована и наставника воћарства је именован Ласло Бала (Balla László).

Из првог каталога издатог у јесен 1898. године дознајемо да се у понуди налазе само оне сорте које су прописане за Бачкободрошку жупанију и препоручене од стране суботичких помолога. Прописане сорте јабука: Суботичка велика срчика, Терек Балинт, Енглеска златна парменка, Лепецветка, Погачара бела, Погачара црвена. Сорте препоручене од стране суботичких помолога: Зимски бели калвил, Мосова јединствена, Тиролски рузмарин, Зимска голубица.

Познатије сорте крушке: Јечменка, Наполеонова, Ангулемка, Харденпонова, Зимска деканткиња, Дилова, Вилијамовка, Ангерсова.

Познатије сорте шљиве: Пожегача, Цеферсонова, Аженка, Алтанова, Велика зелена ренклода.

Сорте кајсије: Мађарска најбоља, Мађарска рана, Нансијева.

Познатије сорте брескве: Амсен, Арканзас, Лорд Палмерстон.

Познатије сорте трешње: Хајнцова рана, Кобургова, Гермерсдорфска.

Сорте вишње: Шпанска, Остхајмска, Керешка.

Уочљиво је да је асортиман сорти знатно мањи него у бившем расаднику. У продаји је било укупно 50 различитих сорти воћака (јабуке 11, крушке 11, шљиве 7, кајсије 3, брескве 8, трешње 7 и вишње 3 сорте). Помало је чудно да се не производе популарне сорте крушке као што су Зелена Магдалена и Часарка. Није нам познато у којој мери је за то криво само руководство расадника.

Крајем 19. и почетком 20. века, захваљујући интензивнијом садњом воћа, воћарство постаје значајна грана пољопривреде. Ово не би било могуће без развијене железничке мреже. Осим што се продаје на локалној пијаци, воће са Суботичке пешчаре, нарочито трешња, вишња, кајсија, јабука и крушка, доспева и тржиште Будимпеште и других већих градова.

Из школског извештаја Пољопривредне школе за 1909/1910. годину дознајемо да је површина расадника у међувремену повећана и износи 28 кат. јутра. Продато је укупно 19.683 садница воћа (2.300 јабуке, 2.000 крушке, 2.650 трешње, 2.340 вишње, 2.000 шљиве, 6.348 кајсије, 2.000 брескве и 45 садница бадема.). Осим воћних, продато је још 1.500 садница дуда и 10.535 комада разног украсног дрвећа и шибља. У извештају нажалост није исказан сортимент.³¹

У извештају за школску 1911/1912. годину пише да је продато укупно 9.319 садница воћа (980 јабуке, 731 крушке, 1.485 трешње, 645 вишње, 2.144 шљиве, 2.804 кајсије, 498 брескве и 32 саднице бадема), 108 садница дуда и 3.109 комада разног украсног дрвећа и шибља.³² Из података видимо да је изражен пад продаје како воћних садница тако и осталог садног материјала. Разлог је, за сада, непознат.

Пољопривредна школа на Палићу се укида 1922. године. Воћно-лозни расадник и школска економија улази у састав новоформиране Градске економије. О њеном раду немамо података. Касније расадник мења име у Бановински расадник. У периоду 1941–1944. ради под другим именом, а од 1945. је поново у саставу Градске економије. Од 1953/1954. делује у склопу Виноградско-воћарске станице, и даље се бави производњом воћног и лозног садног материјала, првенствено за локалне потребе. Воћарско-виноградска станица се 1958. године интегрише у П. П. *Палић*, унутар којег се производња воћног и лозног садног материјала врши искључиво за сопствене потребе, а затим укида. Потребне саднице воћа, прпорке и лозне калемове набављају са стране.

Можемо рећи да се око 110 година рада воћног односно воћно-лозног расадника, основаног са великим жаром у нади просперитета воћарства

³¹ István Czajlik, *A szabadkai földművesiskola vizsgáljelentése az 1909-1910. tanévben*, Szabadka 1909, 22.

³² István Czajlik, *Szabadka szab. kir. város földművesiskolájának vizsgáljelentése az 1911-12. tanévben*, Szabadka 1912, 20.

Суботице и регије, неславно завршио. Жељени циљ је постигнут, али процват воћарства се везује за један други расадник, расадник Ладислава Хиршла (Hirschl László) и Вилима Конена (Conen Vilmos), будућег *Hortus*-а, који после 1944. пада под удар национализације. Рад наставља под именом *Покрајински воћно-лозни расадник*. Његов правни наследник је *Расадник Пешчара*, који после приватизације ради умањеним капацитетом све до друге декаде 21. века, када и он престаје са радом.

Литература

Antal Biacsi, *Szép Ferencz emlékére*. Meggyőződésem parancsolta. Szabadka 2007.

István Frankl, *Szabadka szabad királyi város ismertetése*. A magyar orvosok és természetvizsgálók Szabadkán tartott XXX-ik vándorgyűlése alkalmából. Szabadka 1899.

Stevan Mačković, *Industrijalci Subotice*, Subotica 2004.

Összefoglaló

A Szabadkai Városi Gyümölcsfaiskola története, különös tekintettel a kínálatra

A szabadki gyümölcsfaiskola létrehozásának kezdeményezése 1847-ben történt, viszonylag korán, és az amatőr gyümölcsészek szűk köréhez kapcsolódott. Azonban a faiskola csak 1860-ban alakult meg. Két helyen folyt a munka - az egyik Szegedi kapu közelében, a második a Zentai kapu közelében volt. A főkertész Zsufa Ferenc volt. A vasútállomás kibővítése miatt az egyik faiskola Palicsra költözik. 1888-tól szőlőtőkkel is elkezdtek foglalkozni. Évente mintegy 50 000 gyümölcsfa tőt és körülbelül 10 000–15 000 szőlő dugványt termelnek. Az almafa fajták közül a Szabadkai szív különösen népszerű volt, és amelyből több fajtát állítottak elő.

A Palics Mezőgazdasági Iskola részeként új fais-

kola épül, amely a szőlővesszőkkel is foglalkozik. A régi faiskolát megszüntetik, a földjét telkeként értékesítik. A mezőgazdasági iskola 1922-es megszüntetésével a gyümölcsfa- és szőlőiskola, valamint az iskolai gazdaság a város gazdasági igazgatóság részévé vált. Később a gyümölcsfa- és szőlőiskola nevet váltott, és Bánsági Faiskola (Banovinski rasadnik) lett, és 1941-ig működött. A gyümölcs- és szőlőművelő állomást 1958-ban integrálták *P. P. Palić* közvállaltba, ahol a szaporítóanyagot kizárólag saját szükségleteikre állítják elő, majd azt is megszüntették.

Kulcsszavak: Szabadki gyümölcsfa-, gyümölcsfa- és szőlőiskola, és fajtaválaszték.

Summary

History of fruit tree nursery in Subotica with special reference to assortments

The initiative to establish a fruit tree nursery in Subotica was appeared in 1847, thanks to a small circle of fruit growing enthusiasts and amateur pomologists. The nursery is established in 1860, and it was in two locations. Ferenc Žufa was the nursery gardener. The nursery was relocated to Palić due to the railway station being extended. In 1888, grapevine was added to the existing fruit tree nursery. Around 50 thousand fruit tree seedlings were produced annually and 10 to 15 thousand grapevine seedlings, pruned or otherwise. Subotička srčika is a type of apple tree seedlings that was particularly popular and from which multiple assortments can be produced.

A new fruit tree and grapevine nursery was established as a part of the new Agriculture school. The old one was cleared and sold for land. After the school was closed in 1922, the fruit tree and grapevine nursery fell under the City Economy. The nursery was active until 1941.

Fruit growing and viticulture station is integrated in P. P. Palić, where the production of fruit tree and grapevine seedlings is limited exclusively for private needs, and later is discontinued.

Key words: fruit tree and grapevine nursery in Subotica, assortment.

Vajdaság egészségügyi kultúrájának történetével foglalkozó tudományos bizottság, Szabadka

Új és régi szakrális kisémlékeink a Csantavéri úton és a településen

Összefoglaló: 12 év múlt el az utolsó a könyvem megjelenésétől és olvasásának eredményei nyomon is követhetők. A régi szakrális kisémlékeink mellé újak is kerültek, akár Csantavérnél, vagy akár a zentaörsi-kereszt, és a Toldi-féle kereszt. Sorba vettem mindent, ami a könyvben megjelent – Csúsó Dezső: Könyörgésünk színhelyei I., II., III., IV., V., valamint mindazt, ami könyvben még nem jelent meg.

Kulcsszavak: könyvek, leírás, Csantavér, Csantavéri út, újságcikkek

Bevezető

Az utóbbi években önállósultak a Csantavér város déli részén lévő tanyacsoportok. A Csantavéri utat jobról-balról „díszít” tanyák egész sora fogott össze, és megalapították helyi közösségüket, Verusics (Vörösegyháza) Helyi közösség néven. A Csantavéri út mentén kiszabott parcella nyugati részén felépítették a leendő helyi közösség épületét, míg az út másik fele egyháziilag Sándorhoz tartozott. A hívek és az egyház képviselői (a városi Szűz Mária, az Egyház Anyja-templom és a csantavéri Szent Antal-templom) úgy határoztak, hogy egy új szakrális együtttest fognak kialakítani a téren – keresztet és kápolnát építenek. Tárgyalásokon döntöttek arról, hogy közös megegyezés alapján a hívők és a Pásztorális Tanács fogja mindezt pénzelni. Döntést hoztak arról is, hogy a szakrális tér kialakítása mellett azokat a régi emlékeket is felújítják, mint amilyenek a: Kuluncsich-kereszt, Fülöp-kereszt, Szabó-kereszt, a zentaörsi (Bačko Dušanovo) templomterv, Dér Sándor-féle kereszt, Toldi-kereszt, a harmadik kálvária Csantavéren, a csantavéri Szentháromság-szobor és a Szent (Lipót) Leopold-kápolna, Vörösegyháza (Verusics). A Könyörgésünk színhelyei I-V. könyveim megjelenése óta hozzávetőlegesen 10 év telt el az alábbiakban felsorolt változásokig.

Kuluncsich-kereszt

A Csantavéri út keleti oldalán, a néhai Jakov Kujundžić Jordan szállásának udvarában állt (Könyörgésünk színhelyei III., Verusics). A régi fakereszt 1967-ig állt a megszokott helyen, amíg egy vihar ki nem döntötte. Azóta a szállásudvar kereszt nélkül állt, még gazdát is cserélt (most Nikola Kujundžić lakja).

Ez így volt 2017 szeptemberéig, amikor a dédunoka, szintén Jakov Kujundžić Jordan úgy határozott, hogy újra állítja a keresztet. Azonban nem a régi, hanem egy új és másmilyen – egy kőkereszt felállítása mellett döntött. Az újságíróknak elmesélte, hogy mennyire kötődött gyermekkorában a kereszthez – az állandó imádkozók és böjtölők emlékéhez. A kereszt nyugati oldalán egy horvát nyelvű felirat áll:

“Na slavu božiju križ podigao Jakov Kujundžić Jordan 1864. Križ obnovio praunuk Jakov Kujundžić Jordan 2017.”

[Isten dicsőségére emeltette Jakov Kujuncsich Jordan 1864. A keresztet felújította a dédunoka– Jakov Kujundžić Jordan 2017-ben]. A békovai plébános, Julije Bašić volt az egyházi vezető a kereszt elkészítetkező, amelyet meg is áldott a helyszínen. (Bővebb tájékoztató: a Hrvatska Rijec, 2017. szeptember 22-i,

számában.)¹

Fülöp-kereszt²

A csantavéri Kistemetőben álló keretszet 2011 és 2014 között megtisztították és felemelték a felső részét, amelyen csak az INRI-jelölés formája látszik. Mivel az újjáépítésnek nincs sehol sem látható jele – a fenti jelölés megjelenése időközben bármikor megtörténhetett.

Szabó-kereszt

A csantavéri templom előtt álló keresztet 2014 nyarán egy „különös” baleset érte – egy nyárvégi viharban a felső része ledőlt. A plébános összeszedte a

lehullott darabokat és félretette azokat, amíg a mester hozzá nem látott a kisemlék helyreállításához. Még ugyanabban az évben, karácsony előtt egy új felső-rész került a keresztre (a többi rész nem károsodott).

A zentaörsi (Bačko Dušanovo) templomterv

A zentaörsi hívek 2010-ben döntöttek úgy, hogy templomot szeretnének. Mindjárt meghatározták annak helyét is – a labdarúgópálya mellett, a falu irányában. Ősi szokás szerint egy fakeresztet (prayoszláv) állítottak fel (Лера господњег 2010. – Az Úr 2010. évében), és azonnal fogadták is az első jótékonyági adományokat: a téglát. Azóta megtorpanás állt be, így még nem jutottak előbbre – csak a határozat, a kereszt és a téglá várják a további fejleményeket.

Dér Sándor-féle kereszt³

A Magyar Szó 2020. március 5-i számában számolt be a felújításról: „A szántóföldek örei három vajdsági út menti keresztet újítanak fel. Vidékünket járva rengeteg kereszttel találkozhatunk a települések utcáin, határaiban és a szántóföldeken is. A 18. századi feszületek fából készültek, és pléhkorpusszal voltak felszerelve. A 19. század második felétől terjedtek el a homokkőből, később a nemesebb kőből állított kereszttek. A XIX. század végétől öntött vas

¹ Subotica, Hrvatska Riječ, 22. rujna 2017. Blagoslov obnovljenog križa Jakova Kujundžića Jordana, Crkva, 34-35. o.

² A szakrális objektumról szó esik: Csúsó Dezső: Könyörgésünk színhelyei IV. (Életjel, Szabadka, 2006.) c. könyvében.

³ Erről a szakrális tárgyról Csúsó Dezső: Könyörgésünk színhelyei IV. (Életjel, Szabadka, 2006.) c. könyvében esett szó.

kereszteket is állítottak. A magyarországi Keresztény Értelmiségiek Szövetsége Alapítvány, a Kárpát-medencei Magyarság Evangelizációjáért Alapítvány (KÁMME) pályázatot írt ki olyan út menti keresztek felújítására, amelyeknek a korpusza bádogból készült. Ezen szabadkai Keresztény Értelmiségi Kör sikeresen pályázott. Három vajdasági kereszt felújítására nyílt lehetőség. A fészületek Csantavéren, Egyházaskéren és Völgyparton találhatóak. Ezek rekonstrukcióját és felújítását *dr. Korhecz Papp Zsuzsanna*, a Szabadkai Városi Múzeum festőrestaurátor művésze végzi.” Néhány hétre rá az egész keresztet fölújították és kicserélték a korpuszokat. 2010 után egy kisméretű fekete márványtáblát állítottak a kereszt elé a következő felirattal: *Radák Mario 1987–2010 Meet me half way...* (Találkozunk féluton...) a Balassa szállásoknál. A szerencsétlenség helyszínénél már hat éve ott a tábla.⁴

A Toldi-kereszt

2020 nyarán bővült a vallási kisemlékek száma – megjelent egy új kereszt, a Toldi-féle kereszt. A fehér márványkő keresztet a Csantavért Tornyossal összekötő úton emelték. A csantavéri határban, az út nyugati oldalán – az utolsó szállás mellett, a műúttal párhuzamos részen – a határtól egy kilométernyire, illetve attól 700 méterre áll. A mellékletek hiányoznak, csak a korpusz van meg, hiányzik a Mária kép, az INRI felirat és a mester neve. Az útra néző felirat a következő: “ISTEN MA IS VÁR TÉGED KEZD VELE A NAPOT ÉS FOLYTASD VELE AZ ÉLETEDET. EMELTETTE TOLDI ZSOLT ÉS CSALÁDJÁ. – 2020 –”. Az utolsó virágcsokor 2020-ban Péter-Pálkor kerülhetett a kereszthez - akkor lehetett a templomi felszentelése.

A harmadik kálvária Csantavéren⁵

A kálvária állomásai a már néhány éve felújított kálváriai képek és az eléjük szerkeztett vasrácsok között vannak. A képeket különböző személyek, például 2008-ban két képet Szedlár, festették 2008 és 2011 között. A falu helytörténésze, Szedlár Rudolf a Topolyai úti kálváriáról így ír a Bácsországbán: „Ezerkilencszázhuszonolcban Csantavéren új templomot terveztek építeni. A vállalkozás azzal kezdődött, hogy a régi barokk stílusú, kisméretű templomot le kellett bontani, és annak a helyére építeni az újat. Bontásra került az akkori Kálváriadombon 1796-ban épült kápolna is, amelyet Barta Gergely, tehetős jobbágy állíttatott a saját költségén. A kápolnával együtt lebontották a keresztút állomásait, és a téglákat beépítették az új templom alapjaiba. A falu éveken át Kálváriadomb nélkül maradt. 1936-ban egy tehetős ember, név szerint Pálity Mihály, azzal a kéréssel fordult a szabadkai egyházmegyei hatóságokhoz, hogy a Topolyai úti temető dombján új kálváriát építtetne egy kápolnával,

amelybe ő és családja temetkezne. A sírboltba temetkezhetne ezentúl a papság is. Pálity Mihály jelentős összeggel járult hozzá az építkezéshez, és kérelmét a püspökség jóváhagyta. 1937-ben felépült az új kápolna, amely magán hordozza az 1929-ben felépült és felszentelt templom neoromán (újlatin) jegyeit.

A kápolna tervezője bizonyára Molczer Károly építész-mérnök lehetett, akárcsak a templomé. Az épület kezdetben nyitott volt, de később a betolakodók ellen vaskeretes dróthálóval látták el, amelyet csak alkalmanként nyitnak ki. Az oltár felett egy művészietlen, rusztikus dombormű áll, amely egy ácsolt deszka alapon, kasirozott, kifestett gipszből készült Krisztus-alakot és egy előtte térdeplő katonát ábrázol. Az oltárt évtizedekkel később vörös festékekkel bemeszelték, a kápolna mennyezetére pedig a bibliai utolsó ítéletből festettek részleteket. Újabb évtizedek múltak el, és a Kálváriadombról mindenki megfedkezett. A téglából épített állomások (stációk) közül néhány a gyönge alapozás hiányában erősen megdőlt, kettő pedig a szomszédos téglagyár által legyalult völgybe omlott. A kápolna alatti sírboltba temetkezett Pálity házaspár mellé helyezték az 1967-ben 91 éves korában elhunyt Takács Gáspár címzetes apátplébánost. Emlékére egy márványtáblát helyeztek a kápolna falába, de a sírját nem látogatják, a kápolna pedig erős javításokra szorul. Főtisztelendő Utcai Róbert 2007 nyarán került Csantavérré, és ugyanazon a télen együtt mentünk el a Kálváriadombra terepszemlét tartani. A rákövetkező

⁴ Magyar Szó, Művelődés – oktatás, LXXVII. évf., 52. (24655.) szám, 2020. március 5., 9. o.

⁵ Erről a szakrális térről Csúsó Dezső: Könyörgésünk színhelyei V. (Életjel, Szabadka, 2006.) c. könyvében esett szó.

évben Utcai plébános helyre hozatta a dűledező stációkat, és a hiányzókat újakkal építtetett. 2009 nagypéntekén a hittanórákra járó gyermekeket kivette a dombra, és együtt végezték el a Keresztútjárást, egy évvel később a hittanosokhoz már felnőttek is csatlakoztak. A 14 stáció mélyedéseiben korábban gipszből készült domborművek voltak elhelyezve, amelyek védelem hiányában sem az időjárás szélsőségeinek nem tudtak ellenállni, sem pedig a rongálóknak. A gipszből készült domborművek helyére táblaképek készültek, amelyek üveggel és ráccsal védettek. 2011 nagypéntekén, verőfényes tavaszi időben került sor az első, tömeges Keresztútjárásra. Utcai plébános olyan hagyományt hívott életre, amelyre még az idősek sem emlékeztek. Míg korábban ezt a rítust a templomban végezték el, újabban a szabad ég alatt végzik, és ezt a jövőben is hasonlóképpen fogják gyakorolni. A Kálváriadomb egyszerűen megélné, a környezetét rendbehozták, és a vidéken és a külföldön élő csantavérik is gyakrabban meglátogatják, ha az időjárás megengedi.”⁶

A csantavéri Szentháromság-szobor⁷

A csantavéri Szentháromság-szobrot 124 évvel ezelőtt, 1893-ban állították fel a helyiek közadakozásából a helyi templom közelében. Akkoriban a hívek imádkozni jártak a szobor elé. Körmös Rudolf így emlékezett: „Nem is egyszer láttuk, hogy idősebb személyek odatérdeltek és kértek mindig valamit Szent Antaltól. Ő a védőszentünk, a templomunknak is, és valószínűleg az Úr meg is hallgatta.” Az elmúlt évtizedek alatt nagyon rossz állapotba került az emlékmű. Az időjárási viszontagságok és az évek múlása mély nyomot hagyott a szobron. A 2009-es vihar pedig különösen nagy kárt tett benne. A Magyar Szó közölt néhány cikket a csantavéri nagy viharral kapcsolatban, de a legteljesebb cikk Seregély Orsolya tollából származott⁸. A csantavéri műemlékkel Szedlár Rudolf⁹ csantavéri helytörténész foglalkozott, aki elmondta, hogy „Sóskúti mészkből faragták, amit vésővel nagyon szépen lehetett faragni, viszont porózus lévén beszívta a nedvességet, és a téli fagy szétporlasztotta a szobrokat. 2009-ben nagy szél volt Csantavéren, amire elég sokan emlékeznek, és a vihar a még meglévő szobrokat is lesöpörte.”¹⁰ Noha közadakozásból állították fel, a helyieknek már nem volt anyagi forrásuk a felújítására. A csantavéri Ozsvár család, a helyi Gebi takarmánygyártó cég tulajdonosai úgy döntöttek, hogy nemrég elhunyt családtagjuk, Ozsvár Márta tiszteletére felújíttatják a

Szentháromság-szobrot. Erre Ozsvár Zoltán így emlékezett vissza: „Édesanyám 2016-ban elhunyt, de már előtte is szóba került a családban, hogy a Szentháromság-szobrot felújítjuk, és az mellett, hogy még az előző években kivilágítottuk a templomot, úgy döntöttünk, hogy a nagy hirtelenséggel elhunyt édesanyám tiszteletére felújítjuk.” A helyi plébános már többször is próbálkozott helyreállíttatni a szobrot, anyagi források hiányában azonban ez nem sikerült. Így most különösen nagy örömmel fogadták, hogy

ismét ép az emlékmű. A csantavéri Szent Antal-templom plébánosa, a szobrot felszentelő Utcai Róbert így nyilatkozott: „A Szentháromság-szobor mindig is a szerető Istenünket jeleníti meg, így a templomon kívül a templomkertben, vagy a templomudvarban szólták elhelyezni, hogy az arra járók figyelmét felhívja a háromszemélyű szerető, irgalmas Istenre.” 2017. 12. 25-én felavatták és megszentelték a Szentháromság-szobrot Csantavéren. Az emlékmű felavatása után kezdődött a karácsonyi ünnepi szentmise, amelyet a Pannon RTV is közvetített, a Hét Nap pedig

⁶ Bácsország, 2014, 3 (70. szám), Szabadka, 96. oldal. Szedlár Rudolf: Nagypénteki keresztútjárás Csantavéren.

⁷ A szoborcsopotról szó van: Csúsó Dezső: Könyörgésünk színhelyei V. (Életjel, Szabadka, 2008.) c. könyvében is.

⁸ Seregély Orsolya: Magyar Szó, 2018. január 21.

⁹ Magyar Szó, 2018. január 20., 21., Hétféve, 20. o. „Megújult a Szentháromság-szobor” „Szedlár Rudolf helytörténész kutatta fel, hogy kiket ábrázol a szoborcsoport. Csantavéren karácsonykor átadták a templom előtt álló, felújított Szentháromság-szoborcsoportot. A Gebi takarmánygyártó cég tulajdonosai, az Ozsvár család jóvoltából került sor a helyreállításra.”

¹⁰ A Magyar Szó is beszámolt a viharról (Kabók Erika, 2009. június 13-14.), Hétféve, 15. o. A csantavéri tornádóról (A hatalmas erejű forgószél bármikor bárhol kialakulhat, előre jelezni érkezését lehetetlen.)

írt róla.¹¹

A Szent Lipót-kápolna (Kapela sv. Leopolda), Vörösegyháza (Verusics)

A vörösegyházi kápolnát tíz évig építették,¹² mire elkészült és fel lehetett avatni Szent Leopold Mandić tiszteletére. A kápolnát a msgr. dr. Péntes János megyéspüspök által celebrált eucharisztikus szentmise keretében avatták fel 2017. május 12-én, pénteken. A Hrvatska Rijječ folyóiratban is megjelent erről egy érdekes cikk 2017-ben.¹³

Резиме

Нови и стари мали сакрални споменици на Чантавирском путу и у Чантавиру

Прошло је 12 година од штампања моје последње књиге, и види се да су оне имале резултата. Поред наших старих светих споменика, подизани су и нови у случају Чантавира, или нпр. крст у Душанову и Толди крст. Осврнуо сам се на све о чему сам писао у тим књигама (Деже Чусо, Ме-

ста наших молитви I, II, III, IV, V), а видео сам и сакралне објекте о којима нисам писао у тим књигама...

Кључне речи: књиге, опис, Чантавир, Чантавирски пут, новински чланци

Resume

New and old small sacral monuments on Čantavirski put and Čantavir

It has been 12 years since the publication of my last book, and I can say it is noticeable that my books made a difference. Next to our old sacred monuments, new monuments were built in Čantavir, or the cross in Dušanovo and Toldi cross. I have reflected on

everything I wrote about in my books (Dezső Csúszó, Mesta naših molitvi I, II, III, IV, V), and I have seen sacral objects which I haven't written about in them...

Key words: books, description, Čantavir, Čantavirski put, newspaper articles

¹¹ 2018. 01. 04-i szám, Szabadkai Napló, Bíró Tímea: Adomány és örökség Csantavérnek

¹² Bácsország, Szabadka, 2016-1.

¹³ Hrvatska Rijječ, 19. svibnja 2017. J. Dulić Bako: „Fotoreportaža: Blagoslov kapele sv. Leopolda Bogdana Mandića »Euharistijski krist je u vašem šoru«, 26 o.

Независни истраживач

Иконографија синагоге на Тргу Јакаба и Комора у Суботици

(превод са мађарског језика: Марта Мачковић, аутор фотографија: Жолт Тимар)

Сажетак: Синагога се као свето место развијала заједно са историјом Јевреја. Зграда Велике синагоге у Суботици има две осе симетрије (хоризонталну и вертикалну), а у средини је Велика купола. У суботичкој синагоги не постоји просторна организација главног и бочног брода, већ се зграда тако планирала да има свој центар. Ова зграда је прво значајно дело Марцела Комора и Дежеа Јакаба у Суботици. Архитекти синагоге су намеравали да прате традиционалну осу грађења синагога запад–исток, где се главна фасада и главни улази налазе на западној страни, а молитвени део је окренут ка истоку, тачније у правцу Јерусалима. Аутор рада представља верско историјски карактер распореда простора синагоге на тргу Јакаб и Комор у Суботици, са њеним верским симболима.

Кључне речи: Суботица, синагога, теологија, архитектура синагоге, религија

Синагога је реч грчког порекла, чији је хебрејски еквивалент בית כנסת, кућа заједнице. Иако Халаха (јеврејски верски закон) не сматра његову употребу неопходном: десет, у религиозном смислу зрелих јеврејских мушкараца старијих од 13 година може одржати молитву потпуне вредности готово на било ком месту. Синагога, као институционализовано место молитве, успостављена је током вавилонског заточеништва, где се народ окупљао због молитве.¹ У доба другог храма, у Јерусалимском храму, које је служило као једино место богослужења, наставило се са жртвеним представљањем из првог светишта, али су синагоге без географских или других ограничења и даље остале доступне за молитву и учење. Улога синагога је значајно порасла након рушења друге цркве, тј. 70. године после нове ере. Одређене архитектонске и литургијске елементе је институција синагога „наследила“ из уништеног Јерусалимског храма (распоред, вечни пламен, меноре). Ови „наслеђени“ елементи су или преживели, или су остали симболични, или су се трансформисали,

али је рушењем другог светилишта представљање жртве у потпуности ишчезло. Синагоге су заједничка места окупљања јеврејске заједнице у којима се одвијају појединачни, породични и заједнички догађаји. Институција синагога била је једно од најважнијих места одржавања и јачања идентитета у последњих две хиљаде година: места за молитву, учење и друге догађаје заједнице.

Синагога као сакрално, свето место се развијала паралелно са историјом јеврејства. Док је у јеврејској историји пустињски шатор за молитву вековима служио као место религијских обреда, а деловање Јерусалимског храма се може мерити у миленијуму, дотле су синагоге институције јудаизма које постоје већ скоро две и по хиљаде година. Током тих година је архитектонски идентитет облика синагоге био подложен променама, као што је још и данас отворен за промену. Синагога је свето место (у дијаспори) које је у прилици да архитектонски комуницира са културним и архитектонским обичајима и формама друштва већине које прима јеврејску заједницу. Идеолошки или теолошки принципи архитектуре приликом изградње синагоге се јављају као резултат изградње хришћанских цркава.

Према Ричарду Краутејмеру (Richard Krautheimer),² архитектонска, формална решења, маса и декорација синагога, не вуку корене из јеврејске културе. Рудолф Клајн³ истиче да иако не постоји формални континуитет у архитектури синагоге, ипак би било погрешно претпоставити да не постоји веза између молитвеног шатора у пустињи, јерусалимског храма и синагога каснијих времена.

Синагога на Тргу Јакаба и Комора

Јеврејска заједница Суботице је донацијом Адолфа Гајгера дошла до простора омеђеног данашњим Тргом Јакаба и Комора и Тргом синагоге, које земљиште је донатор поконио заједници у сврху изградње синагоге. У јуну 1900. године

¹ Donald D. Binder, Second Temple Synagogues, <http://www.pohick.org/sts/index.html>; преузето 16. јануар 2019.

² Richard Krautheimer, *Mittelalterliche Synagogen*, Berlin 1927.

³ Rudolf Klein, *A szabadkai zsinagóga : a zsidó közösség, az építés, a város és kultúrtörténeti jelentőség*; Subotica 2015.

крнула је акција прикупљања донација, од којих средстава би били покривени трошкови изградње. Град Сегедин је 1900. године расписао тендер за пројекат тамошње синагоге. Конкурсна комисија је прихватила и откупила пројекат Липота Баумхорна (Baumhorn Lipót). Јеврејска заједница Суботице је откупила пројекат другопласираних Марцела Комора (Komor Marcell) и Дежеа Јакаба (Jakab Dezső). Због карактеристика расположивог земљишта у Суботици, сегедински пројекат је претрпео неколико корекција. Изградња је започела у априлу 1901. године. Верска заједница је 17. септембра 1902. године преузела објекат. Радови на уређењу ентеријера су још увек били у току, тако да се на потпуну, свечану примопредају храма требало чекати још годину дана, али је неукрашени и тако недовршен суботички храм био спреман за употребу, и то пре завршетка сегединске синагоге.

функцији степеништа, а пројектанти су имали у виду, да оне не буду више од нивоа суседних стамбених зграда.

Суботичка синагога је репрезентативни простор. Писац Милко Изидор (Milkó Izidor), који је у време изградње био председник јеврејске верске заједнице, описује то на следећи начин: "... на самом почетку изградње нам је био циљ да створимо једно дело, које неће бити искључиво само верски објекат, већ да то буде један апсолутно диван, гледе архитектонских погледа значајан храм, објекат, који неће служити само уздицању побожности верника него ће биће и драгоцену успомена заједнице и велелепни украс града."⁴

Зграда заправо никада није довршена. Са спољне фасаде недостају сатови са торња, а њихова планирано место од тада стоји празно. Декорација од теракоте на фасадама првобитно је дизајнирана као привремена, пошто није било на

Зграда Велике синагоге у Суботици има две симетричне осе (хоризонталну и вертикалну), у средини се налази главна купола. Основа суботичке синагоге нема главни брод и две споредне лађе, него је централно оријентисана. Ова зграда је прво значајније суботичко остварење Марцела Комора и Дежеа Јакаба. На згради се и даље осећа утицај Лехнера (Lehner Eden) (употреба сирове цигле, валовит покров). Док четири куле служе као сценографија за публику, а у стварности су у

располагању мајолике одговарајуће боје (као на фасадама Музеја примењене уметности у Будимпешти). Нажалост, ни ови „привремени“ украсни елементи нису замењени приликом рестаурације зграде. Никад није довршена десна и лева аркада која је требала да повеже западну фасаду, на чијем десном крају је планирана стражарска кула, а на левом крају канцеларије јеврејске заједнице. Овај ред аркада је требао обликовати једно декоративно предворје и раздвајати економски део.

⁴ Milkó Izidor, *Hogyan építettük fel a templomot*, у: Szombat, Суботица, 8. децембар 1925, 27.

Исте године су изграђене и обредна кланица пред источног подножја синагоге и зграда Јеврејске црквене општине на источном крају земљишта. У 1944. години синагога је претворена у магацин. Град Суботица је од октобра 1944. године поново припао Југославији, али се живот у Јеврејској црквеној заједници тек почетком 1945. године почео враћати у нормалу. Број некадашње велике верске заједнице се смањивао, главна купола се искривила, па је постојала опасност од урушавања. Године 1979. јеврејска заједница је поклонила зграду граду Суботици, под условом да је град обнови и искористи у културне сврхе. Дана 29. августа 1980. суботички недељник *7 Nap* извештава о расправи – округлом столу у организацији књижевних новина *Életjel* одржане претходног понедељка, којој су присуствовали историчар уметности Бела Дуранци и архитекта Ендре Леваи (Lévay Endre).

Леваи је о плановима за будуће коришћење рекао следеће: „Храм, који тренутно обезбеђује место за 1.380 посетилаца је погодан за биоскопске, позоришне и камерне представе, за концерте и конгресе. Граде се ходници, разне просторије, кабине, гардеробе, канцеларије и друге просторије, тако да је број седишта смањен на пола хиљаде. Све се то ради на начин да се у наредних педесет

до шездесет година не морају предузети никакве измене. Неке од изузетно занимљивих витража направљених у радионици Микше Рота (Róth Miksa) у Будимпешти и клупа ће бити сачуване, како би будуће генерације могле да виде како је изгледала изнутра синагога, чији ће спољашњи изглед сачувати у првобитном стању.“⁵ По налогу градске управе је 1985. године срушена зграда бивше јеврејске школе у дворишту синагоге, због планова да се на њеном месту изгради једна петоспратница. Тај исход би поред естетског уништења неповољно утицао и на стање саме зграде синагоге. Изградњу петоспратнице је с једне стране зауставило негодовање јавног мњења, а с друге стране је дошло и до промене власти. Током позоришне сезоне 1985/86. године зграду синагоге преузело је авангардно позориште Љубише Ристића. У згради која је првобитно била пројектована да буде без грејања, велика потрошња грејних тела је узроковала кратки спој и пожар, а неизолорирана „рабиц“ конструкција куполе се није могла адекватно изборити великом разликом између високе унутрашње и спољне температуре. Пред заветним ковчегом су се изводили опсцени призори, глумци су тамо уринирали, а чак је и коњ био уведен ради представе. Кад је председник јеврејске заједнице подигао свој глас против богохуљења, државна штампа је почела да пише о томе, како председник, по струци стоматолог, може да даје своје мишљење о култури.

Маја 11 године 2006. дневни лист *Magyar Szó* извештава под насловом *Поново се покрећу радови на обнови*.⁶ Ствари се захуктавају „захваљујући“ чињеници да је синагога сврстана у сто најугроженијих светских културних добара. Према архитекти Габору Деметеру (Dömötör Gábor), реновирање ентеријера могло би бити готово у року од 2 до 3 године. Између 2011. и 2014. године синагогу су могли видети посетиоци преко Центра за посетиоце којим је управљала јеврејска верска заједница. Године 2013. Ксавер Варнус (Varnus Xavér) је одржао добротворни концерт у корист реновирања синагоге, а 2014. Габор Пресер (Presser Gábor) је његови пријатељи. Обнова која је започета 1976. године, 2014. је добила на замаху, када је мађарска влада одлучила да финансијским средствима потпомогне обнову синагоге у Суботици. У марту 2017. године обновљена зграда је свечаним протоколом предата широј јавности.

Иконографија синагоге на Тргу Јакаба и Комора у Суботици

Хришћански уметници погрешно поистовећују некадашњи храм у Јерусалиму са Куполом на стени у Јерусалиму. Тако се десило, да се на фресци Перуђино Предаја кључева Светом Петру

⁵ A zsinagóga újjászületése, u: *Életjel Évkönyv* 4, 113-114; Репринт чланка недељника *7 Nap* од 29. новембра 1980.

⁶ *Magyar Szó/Művelődés*, 11. мај 2006.

која се налази у Сиктинској капели, појављује Купола на стени. Хришћанска архитектура се такође придружила овој заблуди: Фирентинска катедрала и њена купола је био први велики корак према легитимизацији катедрале као храма у Јерусалиму. У овом случају спољна купола не служи само у циљу доминације над крајоликом, већ исто тако прати и Мајмонидова (Maimonides)⁷ упутства: „Мора бити изграђена [на тај начин] да њена висина премаши све остале зграде у граду.“⁸

ходности источне оријентације и Мајмонид спомиње ову референцу из Торе.¹⁰ Јерусалим је удаљен 134,63° од суботичке синагоге, тј. молитву би требало обављати према југоисточном прочељу синагоге, да би поглед верника приликом молитве био прикован према Јерусалиму. Оберландер Барух (Oberlander Báruх), главешина будимпештанског ортодоксног рабината, цитира¹¹ рабина имена Цви Елимелех Спиро (Tzvi Elimelecha Spiro), који је службовао прво у Мункачу а затим у Динову и

Синагога на Тргу Јакаба и Комора у Суботици покушава да следи традиционалну осовину запад–исток, где се главно прочеље и главни улази на њему налазе на западној страни, а молитва се одвија према истоку, тачније у правцу Јерусалима. С обзиром на карактеристике земљишта и улице, зграда прати правац југозапад-североисток. Источна оријентација се првобитно појављује у Књизи бројева: „А пред шатором од састанка с истока стајаху у око Мојсије и Арон и синови његови чувајући светињу [...]“⁹ Поводом неоп-

који је био мишљења да се не треба окретати тачно према истоку, само се не сме молити окренут према западу. Према мишљењу Катама Софера (Chátám Szofer) из Братиславе, мора се све учинити у циљу да синагога буде правилно усмерена. Према његовим речима, до мањег одступања може доћи само ако је то неопходно због карактеристика парцеле. Рабин Оберландер Барух предлаже¹² да се приликом молитве Амиде треба окренути према Израелу.

Комор и Јакаб су угаоне пиластере главног

⁷ Moses Maimonides или Мајмонид (1137. или 1138, Кордоба – 1204, Фустат), средњовековни јеврејски рабин, лекар, филозоф, активан у Шпанији и Египту. Његово име повезано је са систематизацијом закона јеврејског верског права (Халака).

⁸ The Rambam's Mishneh Torah: Tefilah and Birkat Kohanim 11:2, www.chabad.org/library/article_cdo/aid/920174/jewish/Tefilah-and-Birkat-Kohanim-Chapter-Eleven.htm; преузето 16. јануар 2019.

⁹ Књига бројева 3, 38.

¹⁰ Види напомену 7.

¹¹ Oberlander Báruх, *Tényleg Izrael felé vannak tájolva a budapesti zsinagógák?*, у: *Egység*, 15. новембар 2019.

¹² Исто.

улаза задебљали, стварајући стубове сличне двама стубовима некадашњег јерусалимског храма, који представљају стубове Јакина (Jachin) и Боаза (Boáz).¹³ У Првој књизи о царевима проналазимо историју ова два стуба. Током изградње првог храма, краљ Саломон је позвао код себе кујунцију из племена Нафталија, Хирама. Хирам је израдио обе украшене бронзане статуе које су постављене испред улаза у храм. Хирамових руку дело је сва резбарија читавог храма.¹⁴

Трострука подела јерусалимског храма: предворје (Ulam), главна одаја (Hekhal), светиња над светињама (Debir), појављује се и у тлоцрту суботичке синагоге: предворје, молитвени простор, орман за чување свитака Торе. Орман за чување свитака Торе суботичке синагоге насупрот уобичајених грађевина тог типа, у потпуности губи своје карактеристике ормара, а просторија без прозора, која је одвојена двокрилним вратима има за циљ да подсећа на Светињу над светињама. Овај утисак је све јачи при погледу на стилизоване палмине гране на зиду ормара, које подсећају на крила керуба, чуваре Заветног ковчега.¹⁵ По традицији Ашкеназа, врата ормана за чување свитака Торе у оригиналу је покривао украшени парохет.

Извана, суботичка Велика синагога оставља утисак да се ради о храму византијског типа крстастог тлоцрта. Реалност се очитава у ентеријеру: простор је централно мапиран и квадратног облика, над којим доминира главна купола. Као украси на унутрашњем тамбуру куполе појављују се флорални мотиви. Јакаб и Комор су с овим имали намеру да све подсећа на пустињски молитвени шатор.¹⁶

Марсел Комор се и другом приликом бавио теолошким приступом архитектури синагоге. У својим пројектима за синагогу у Липотварошу пише: „Сама чињеница да се приликом изградње јеврејског храма у изради његовог тлоцрта треба избегавати крстасти облик, доводи до централног распореда тлоцрта, али би такав тлоцрт био прижељкиван и због тога, како би сви верници били што ближи светињи. Храм Саломона не треба прихватати као оличење модерног јеврејског храма, пошто су се од тада религијски ритуали радикално променили. У то време су животиње стварно жртвоване, у унутрашње светилиште су могли приступити само одабрани Господњи и свештени-

ци, док је народ морао остати у атријуму (трему). Данас ни нема потребе за атријумом, пошто се читава заједница окупља унутар храма. Кад би истраживали историјат јеврејских храмова, сигурно би могли установити, да се њихов архитектонски стил увек подударало са грађевинским укусом који је преовлађивао у држави.“¹⁷

Суботичка синагога не следи архитектонски програм синагога у Сегедину или Новом Саду: уместо лонгитудиналног пролаза, галерија се наслања на греде са дугим распоном. Како Рудолф Клајн истиче, суботичка синагога представља антиготски програм, док у готици сваки детаљ (носећи елементи, кључни камен) одмах постаје видљив сваком посматрачу, што носи у себи и одређени теолошки значај, у суботичкој синагоги су стубови који држе галерију и главну куполу сакривени иза гипсане орнаментике.¹⁸ Захваљујући „рабиц“ конструкцији, лагана, самоносива купола је створена без непотребних сводова. Док је у готици највиша тачка објекта кула на улазу, купола суботичке се синагоге уздиже нешто даље. Деже Јакаб то објашњава на следеће начин: „...Главна купола је симбол небеског и земаљског јединства Господњег, и стога је оправдана при градњи јеврејских храмова. А четири мање угаоне куполе симболизују четири стране света, изнад којих стоји купола свеобухватне моћи.“¹⁹

У приземљу молитвеног простора синагоге на Тргу Јакаба и Комора налази се 12 прозора, како то Кодекс верских прописа Шулхан арух и препоручује.²⁰

Умиваоник – умиваоник за прање руку се налази у уском пролазу (ветробрану) испред предворја главног улаза. Објект је старији од садашње синагоге, према натпису потиче из 1855. године, највероватније је спасен из старе, порушене синагоге. Умиваоник за прање руку замишљен је да буде симболички наследник базена за прање главе и стопала подигнутом испред јерусалимског храма. За израду тог базена је сам Свевишњи дао упутства.²¹ На мађарском преводу хебрејског текста на умиваонику суботичке синагоге пише: „Вечна успомена. Gewidmet von Marcus Klein u. frau. Кад ступите у храм, оперите их водом (руке). Вода за прање руку, из којих (рука) благослов долази. Оперимо руке кад се приближавамо светишту како бисмо дошли до Господа. Даровао пле-

¹³ И начини пред домом два ступа, у висину од тридесет и пет лаката, и оглаваља озго на сваком од пет лаката. И начини ланце као у светињи, и метну их на врх ступова, и начини сто шипака, и метну их међу ланце. И постави ступове пред црквом, један с десне стране а други с лијеве, и десни назва Јакин а лијеви Боас. Друга књига дневника 3, 15–17.

¹⁴ Види: Прва књига о царевима 7, 13ск.

¹⁵ Dezső Jakab, *A templomról*, у: Szombat, Суботица, 8. децембар 1925, 26.

¹⁶ Исто, 28.

¹⁷ Marcell Komor, *A lipótvárosi templom tervei*, у: Egyenlőség, Будимпешта, 19. марта 1899, 5.

¹⁸ Rudolf Klein, *A szabadkai zsinagóga mint a gótikus templomok ellentéte*, у: Létünk, Нови Сад, 1987, 471–512.

¹⁹ Dezső Jakab, *A templomról*, у: Szombat, Subotica, 8. децембар 1925, 28.

²⁰ Arukh, Schulchan, ОС 90:4, www.sefaria.org/Shulchan_Arukh_Orach_Chayim.90.4; преузето 16. јануар 2019.

²¹ Књига изласка 30, 17-21.

менитом поштованом и важном Мордехаи Лебу, сину Габријела Клајна са супругом Гитле, који нека да буде благословљен. Године 5615.”

Кутије за донације – долазећи од (мушког) главног улаза у унутрашњи простор синагоге, са десне и леве стране се налазе двоструке кутије за донације. Натписи на касицама са леве стране: Хевра кадиша (Chevra kadish), цедака (cedáká). Натписи с десне стране су: matan baseter, анонимне / тајне донације, Намењено држави Јерусалиму (Erec Israel).

Менора – седмокраки свећњак се првобитно налазио у храму у Јерусалиму. Упутства за начин израде је дао сам Свеприсутни Господ: „И начини свећњак од чистог злата, једноставан нека буде свећњак; стуб и гране и чашице, јабуке и цветови нека буду у њега.“²² На средини је грана, а три гране с једне стране свећњака а три гране с друге стране свећњака.

Бима тј. алмемар/алмемор – бима је узвишени пулт, сто са којег се чита Тора. Уместо на централном месту, бима суботичке синагоге је постављена са степеницама и оградом у одвојеном простору који је формиран испред ормара за чување свитака Торе. Ово је типично за неолошку архитектуру изградње синагога у Мађарској. Око биме се налазе клупе намењене главном рабину, председнику јеврејске верске заједнице и повереницима.²³

На своду изнад биме је насликано позлаћено Сунце у стилу сецесије. Свевишњи Господ је створио Сунце четвртог дана стварања, заједно с осталим небеским телима: „Створио велика виде-ла; ... [...]Сунце, да управља даном.“²⁴ Сунце је ту пребивало: „Сунцу је поставио стан на њима“,²⁵ а сунце је симбол вечног гласника добре вести: „Име ће његово бити увек; докле тече сунца, име ће његово расти.“²⁶ Њен нестанак је први знак почетка краја: „Јер звезде небеске и прилике небеске неће пустити светлости своје, сунце ће помрчати о

²² И начини свијетњак од чистог злата, једноставан нека буде свијетњак; ступ и гране и чашице, јабуке и цвјетови нека буду у њега. А шест грана нека му излази са страна, три гране с једне стране свијетњака а три гране с друге стране свијетњака. Три чашице као бадем нека буду на једној грани и јабука и цвијет, и три чашице као бадем и јабука и цвијет на другој грани; тако нека буде на шест грана што излазе из свијетњака. И на самом свијетњаку нека буду четири чашице као бадем и јабуке и цвјетови. Једна јабука под двије гране што излазе из њега, и једна јабука под друге двије гране што излазе из њега, и једна јабука под друге двије гране што излазе из њега; тако ће бити под шест грана што ће излазити из свијетњака; Јабуке и гране њихове из њега нека излазе; све једноставно од чистог злата. И начинићеш му седам жижака, и палићеш их да свијетле са сваке стране; И усекачи и спремице за гар нека буду од чистог злата. Од таланта чистог злата нека буде начињен са свијем тијем справама. И гледај, те начини све ово по слици која ти је показана на гори. Књига изласка 25, 31–40.

²³ www.myjewishlearning.com/article/synagogue-layout/; преузето 16. јануар 2019.

²⁴ Псалм 136, 7а, 8а.

²⁵ Псалм 19, 5б.

²⁶ Псалм 72, 17а.

рођају свом, и месец неће пустити свјетлости своје.²⁷ У кабалистичкој литератури Сунце је мушки симбол који у ствари представља самог Абрахама а у исто време и Самуела.²⁸ Као што то објашњава рабин Менахем Шнирсон (Menahem Schneerson) из Лубавича: Сунце симболизује постојаност и непромењивост.²⁹

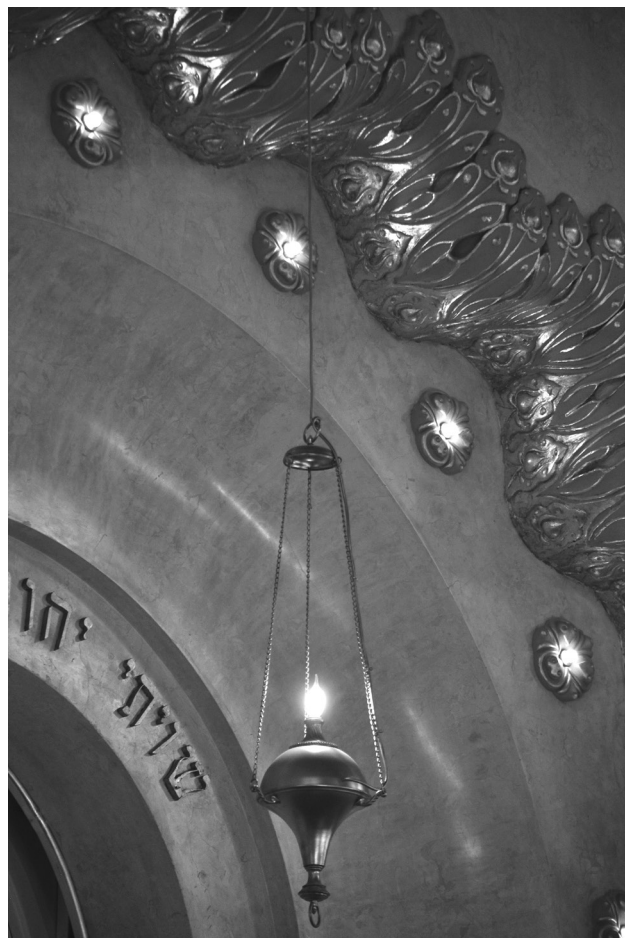
Свод изнад оргуље (хора) – на месту данас постојећег „Источњачког тепиха“ је изворно било насликано звездано небо. Деже Јакаб је на овај начин упућивао на Рош хашану и Јом кипур.³⁰ Небеса су седиште Вечног Господара (Господ над војскама),³¹ овде би биле усмерене све молитве, али су небеса такође место и за одређивање људских судбина.³²

Вечна свећа – Нер тамид, Вечна светлост – светиљка која виси испред ормара за чување свитака Торе. Њен задатак је па вернике подсећа на светост свитака Торе и присуство Господње. Њен претходник је стално горео у западном делу храма у Јерусалиму.

Проповедаоница – проповедаоница суботичке синагоге је мобилна, као што је то случај, сем неких изузетака, у синагогама у Мађарској. Талмуд спомиње неколико рабинских предавања. Подучавање/проповедање у синагоги је обично суботом. Раши (Rási) напомиње да би проповед требао имати за циљ, да застраши присутне. Талмуд разликује две врсте рабинског проповеда: један се фокусира на тумачење закона, док је други наративне природе. Као пример наводи рабина Абахуа (Rabbi Abbahu) који је причао приповетке и био популарнији, те рабина Хија (Rabbi Hiya) који је предавао о Халахи, па га је публика напустила.³³

Места за седење – првобитно у синагогама нису постојале столице или било која опрема намењена за седење. Док се на истоку седело на теписима, у Европи је постало распрострањено седење на столицама или другим местима за седење.³⁴ Истакнути чланови заједнице седе насупрот остатка заједнице.³⁵

На стакленим прозорима синагоге се појављују флорални мотиви, који се неизменично понављају све до куполе. Архитекти су на овај начин желели алегорички повезати земаљско постојање са небесима.³⁶

Свечана инаугурација храма је одржана у четвртак 17. септембра 1903. године. „Око олтара су се окупили предводници јавног и верског живота Суботице“, преноси лист *Egyenlőség* (Равноправност).³⁷ Вечерња молитва одржана је у старој синагоги, а потом се главни рабин Мор Кутна (Kuttna Mór) у свом кратком и дирљивом говору опростио од старог храма. Након тога су извадили свитке Торе из ормана за чување свитака Торе, те су суботички и гостујући свештеници верске заједнице испод два шатора носили их на својим рукама према новом храму. Свечану поворку је предводио вагрогасни оркестар, који је свирао старе јеврејске молитве. До нове синагоге су стигли у 16 часова. Архитекта Деже Јакаб је одржао кратак говор ис-

²⁷ Књига пророка Исаије 13, 10.

²⁸ www.jewishencyclopedia.com/articles/14112-sun; преузето 16. јануар 2019.

²⁹ A Passover Message: The Difference Between Night and Day 11th day of Nissan, 5744 [1984], Correspondence by Rabbi Menachem M. Schneerson, The Lubavitcher Rebbe, www.chabad.org/therebbe/letters/default_cdo/aid/2172629/jewish/A-Passover-Message-The-Difference-Between-Night-and-Day.htm; преузето 16. јануар 2019.

³⁰ Види напомену 17.

³¹ Прва књига о царевима 18,15.

³² www.jewishencyclopedia.com/articles/7440-heaven; преузето 16. јануар 2019.

³³ Sotah 40a.

³⁴ The Rambam's Mishneh Torah: Tefilah and Birkat Kohanim 11:5, www.chabad.org/library/article_cdo/aid/920174/jewish/Tefilah-and-Birkat-Kohanim-Chapter-Eleven.htm; преузето 16. јануар 2019.

³⁵ Исто.

³⁶ Види напомену 17.

³⁷ A szabadkai zsidóság ünnepe, у: *Egyenlőség*, 20. септембар 1903, 7.

пред улаза, а затим је предао кључ синагоге председнику јеврејске заједнице Гези Блау (Blau Géza), који је овај кључ проследио градоначелнику др Карољу Бироу (Bíró Károly). Затим је поворка кренула у зграду, а за то време је црквени хор певао псалме. Након певања псалама, однели су свитке Торе испред ормана за чување свитака, док је хор певао молитву која почиње текстом „Како су ти лепи твоји шатори”. Затим су Торе поставили у орман, а главни кантор је отпевао уобичајену суботњу молитву. Главни рабини Мор Кутна и Бернат Сингер (Singer Bernát) су Торе које су остале у њиховим рукама носили око биме, па положили их на своје место у орман за чување свитака. Након тога, главни рабин Кутна је благословио храм, а затим публику, потом је запалио вечни пламен. Зачула се прелепа јеврејска молитва у извођењу супруге др Мађаша Клајна, коју су пратиле оргуље. Главни рабин др Бернат Сингер, одржао је свој свечани говор. Након његовог говора следила је химна.

Треба напоменути и тај суботички обичај пре Другог светског рата, да су суботом ујутру мушкарци сачекали главног рабина испред улаза у синагогу. По доласку главног рабина, они су под његовим вођством заједно ушли у храм.³⁸

Натписи суботичке синагоге

וְהָהֵשֶׁעַר לַיהוָה; צְדִיקִים, יְבֹאוּ בוֹ – Ево врата Господња, на која улазе праведници!³⁹ – изнад главног улаза на западној фасади је написан цитат из Псалма 118. Сам псалм је део Халелове молитве, која се састоји од Псалма 113 до 118, а изговора се поводом радосних, свечаних прилика (укључујући Песах, Шавоут и Сукот).

שְׂוִיתִי יְהוָה לְנֶגְדִי תָמִיד: כִּי מִיְמִינִי, בְּלֹא-אָמוֹן – Свагда видим пред собом Господа: он ми је с десне стране да не посрнем.⁴⁰ – 8. реченица Псалма 16. написана је изнад врата ормара за чување свитака Торе. Натпис Псалма 16: Господ је мој део наследства. Наследство је алегорија текста хебрејске Библије која се више пута понавља, али се наслов може односити и на племе Левија, које за време освајања није добило своју територију, пошто је на њих чекао задатак свештенства.⁴¹ Баштина на коју се свештенство треба усредсредити је богослужење,

а у овом случају то фигуративно означава читаву паству. У ормару за чување свитака Торе на средини сунчевог симбола који подсећа на златну Давидову звезду,⁴² написана су четири хебрејска слова, која означавају хебрејско име Господње.

Засведена таваница изнад ормара за чување свитака Торе је у оригиналу представљало плаво звездано небо са небеским телима, а постојећу мустру „источњачког тепиха” са већ споменутих натписима су насликали тек касније. Током реставрације је обновљено ово стање: הַלְלוּהוּ, בְּתִקְוַע שׁוֹפָר – Хвалите га уз глас трубни (средњи натпис, горе);⁴³ מִמִּזְרַח-הַשֶּׁמֶשׁ, עַד-מְבֹאוֹ – од истока сунчаног до запада,⁴⁴ מְבֹאוֹ מְהִלֵּל שֵׁם יְהוָה – да се слави име Господње⁴⁵ (средњи натпис, у центру на плавој позадини) – детаљи Псалма 150 и 113; הַלְלוּהוּ בְּתִקְוַע וּמְחוּל – Хвалите га с бубњем и весељем,⁴⁶ (натпис на левој страни) и הַלְלוּהוּ, בְּמִנִּים וְעִנָּב – хвалите га уз жице и орган⁴⁷ (натпис на десној страни), цитати су из Псалма 150.

לְיָהוָה בְּעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ – Наредба из Другог законика. Ова наредба је такође услов за стављање молитвених ремења.

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ – Љуби ближњег својега као себе самога.⁴⁹ Овај цитат из Треће књиге Мојсијеве је на унутрашњем тамбуру куполе. Као и у Сегедину, и у суботичкој синагоги су ова два цитата исписана на мађарском језику.

У предворју је Свето Друштво (Chevra Kadisa) подигло две велике табле са натписима на мађарском језику. Насупрот ових табли су спомен-плоче породицама Кунец (Kunetz) и Халброр (Halbrohr)

³⁸ *Az elnök mesél*, у: Szombat, 8. децембар 1925, 15.

³⁹ Псалм 118, 20.

⁴⁰ Псалм 16, 8.

⁴¹ www.magyarokurir.hu/hirek/ii-janos-pal-papa-katekezise-15-psalmarrol/; преузето 16. јануар 2019.

⁴² Давидова звезда састоји се од два спојена троугла. Иако је древног порекла, тек је од XIX века поново постала важан симбол јудаизма.

⁴³ Псалм 150, 3а.

⁴⁴ Псалм 50, аб.

⁴⁵ Псалм 113, 3б

⁴⁶ Псалм 150, 4а

⁴⁷ Псалм 150, 4б.

⁴⁸ Други Мојсијев законик 6, 5.

⁴⁹ Левитски законик 19, 18б.

које су помагале у изградњи синагоге. Ове потоње плоче не садрже верске цитате. Са леве стране главног улаза се налази табла с натписима на мађарском и хебрејском језику, које садрже распоред суботњег и свечаног молитвеног времена. Са десне стране стоји у каснијим временима израђена мермерна плоча са хебрејским натписом следећег садржаја: „За вечну успомену: Новчана средства за ову таблу је обезбедила госпођа Гитл, нека живи сто година. У знак сећања на свог драгог и милог сина, Дова Пинхаса, нека му је мир. Године 5682.“

На плочама Јеврејског Светог Друштва на хебрејском и мађарском језику исписана су имена и година смрти донатора браће по вери. На првој плочи су наведена имена рабина верске заједнице. На врху плоче је угравирано име и тачан датум смрти Франца Јозефа (Ferenc József). За Јевреје у Мађарској су времена у знаку Франца Јозефа значила златна мирнодопска времена. Неологија се с посебним поштовањем опходила према њему, за његов имендан и рођендан је била изречена посебна молитва.

Пре обнове синагоге, на слепим прозорима изнад трију врата која су водиле из предворја према главној одаји, такође су стајали натписи. На жалост, током реновирања ти натписи нису обновљени. Текстови некадашњих натписа בָּאוּ, נִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה עֲשׂוּנוּ וְנִכְרַעְתָּהּ; נִכְרַעְתָּהּ, לְפָנֵי-יְהוָה עֲשׂוּנוּ – Ходите, поклонимо се, припаднимо, клекнимо пред Господом творцем својим⁵⁰ (лево); הִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה, בְּהִדְרַת-קִדְשׁ – Поклоните се Господу у светој красоти⁵¹ (у средини); נִכְרַעְתָּהּ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ – Ти слушаеш молитву; к теби долази свако тело⁵² (десно). На десној страни постоји и други натпис לִפְקֵי, који наговештава да су градитељи у тексту сакрили датум. Цитат започиње נִכְרַעְתָּהּ, која има нумеричку вредност од 663.⁵³ Ово упућује на 5663. годину синагоге, која је према грађанском времену била 1903. година. Тада је предата суботичка синагога.

Литература

István Iványi, Szabadka szabad királyi város története II., Subotica 1892.

Dezsó Jakab, A templomról, Sombat (Szombat), Subotica, 8. decembar 1925.

A tizenöt éves szuboticaí zsidókórház (1923–1938), Subotica 1938.

Rudolf Klein, A szabadkai zsinagóga mint a gótikus templomok ellentéte, Létünk, 3-4/1987., Novi Sad, str. 471-512.

Rudolf Klein, Zsinagógák Magyarországon 1782–1918 – Synagogues in Hungary, Budimpešta 2011.

Rudolf Klein, A szabadkai zsinagóga : a zsidó közösség, az építés, a város és kultúrtörténeti jelentőség; 2. dopunjeno izdanje, Subotica 2015.

Marcell Komor, A lipótvárosi templom terve, Egyenlőség, Budimpešta, 19. marta 1899.

Richard Krautheimer, Mittelalterliche Synagogen, Berlin 1927.

Izidor Milkó, Hogyan építettük fel a templomot. In: Sombat (Szombat), Subotica, 8. decembar 1925.

László Márk Negyela, Újratervezés, Subotica 2012.

Arukh, Shulchan, Orach Chayim, Sombat (Szombat), Subotica, 8. decembar 1925.

Báruch Oberlander, Tényleg Izrael felé vannak tájoltva a budapesti zsinagógák?, Egység, novembar 2019.

Извори са интернета

A Passover Message: The Difference Between Night and Day 11th day of Nissan, 5744 [1984] In: Correspondence by Rabbi Menachem M. Schneerson, The Lubavitcher Rebbe; www.chabad.org/therebbe/letters/

www.zsido.com/tema/biblia

www.pohick.org/sts/index. Donald D., BINDER: Second Temple Synagogues;

www.jewishencyclopedia.com

www.magyarokurir.hu/hirek/ii-janos-pal-papakatekezise-15-zsoltarrol

www.myjewishlearning.com/article/synagogue-layout

www.chabad.org/library/article_cdo/aid/920174/jewish/Tefilah-and-Birkat-Kohanim-Chapter-Eleven.ht

www.gradsubotica.co.rs/meg-egy-szabadkai-zsinagoga

https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Orach_Chayim

⁵⁰ Псалм 95, 6.

⁵¹ Псалм 29, 26.

⁵² Псалм 65, 6а.

⁵³ ג = 50, ר = 200, א = 1, ו = 6, ת = 400 = 657.

Összefoglaló

A szabadkai Jakab és Komor téri zsinagóga ikonográfiája

A zsinagóga, mint szakrális hely a zsidóság történetével együtt alakult. A zsidó történelemben a sivatagi imasátor évszázadokig a kultusz helye volt, a jeruzsálemi templom működése évezredben mérhető, de a zsinagógák mintegy 2 és fél ezer éve létező intézményei a zsidóságnak. A zsinagóga építészeti formanyelve az évezredek folyamán változott, és ma is a változásokra nyitott. A zsinagóga az a szakrális hely (a diaszpórában), amely építészetiileg kommunikálni képes a közösséget befogadó többségi társadalom kulturális és építészeti szokásaival, formanyelveivel.

A szabadkai nagyzsinaogóga épületének két (horizontális és vertikális) szimmetriatengelye van, melynek közepén helyezkedik el a nagykupola. A szabadkai zsinagógában nincs főhajó és oldalhajó tésrszervezés, hanem az épület centrális jellegű. Komor Marcellnek és Jakab Dezsőnek ez az első jelentősebb

(szabadkai) munkája.

A szabadkai Jakab és Komor téri zsinagóga a hagyományos nyugat-keleti tengelyt próbálja követni, ahol a nyugati oldalon a főhomlokzat és rajta a főbejáratok kapnak helyet, az imádkozás pedig keleti irányba, pontosabban Jeruzsálem irányába történik.

A szabadkai nagyzsinaogóganak nem csak építészeti formanyelve van, hanem vallástudományi (teológiai) reflexióval is rendelkezik: a zsinagóga – mint intézmény – egyes berendezési tárgyakat a jeruzsálemi templomból „örökölt”, míg mások az évszázadok folyamán alakultak ki, és akár területenként változhatnak is. A szerző a Jakab és Komor téri zsinagóga vallástörténeti programját mutatja be, annak vallási berendezéseivel és szimbólumaival.

Kulcsszavak: Szabadka, zsinagóga, teológia, zsinagógaépítészet, vallástudomány

Resume

Iconography of the synagogue in Jakab And Komor Square in Subotica

The synagogue, as a sacred place, developed along with the history of Judaism. In Jewish history, the desert prayer tent was a place of worship for centuries. The presence of Jerusalem temple can be recognized for millennia, while the synagogues have been Jewish institutions for about two and a half thousand years. The architectural form of the synagogue has changed over the millennia and is still changing today. The synagogue is the sacred place (in the diaspora) that is adapt with the cultural and architectural customs and forms of the majority in society that accepted the Jewish community.

The building of the Great Subotica synagogue has two axes of symmetry (horizontal and vertical), in the middle of which is the central dome. There is no spatial organization of the main nave and side nave

in the Subotica synagogue, but the building is central in nature. This is the first significant work of Marcell Komor and Dezsó Jakab (from Subotica).

The architects of Subotica synagogue followed the traditional west–east construction axis, where the main facade and the main entrances are located on the west side, and the praying part of the temple faces the east, more precisely Jerusalem.

The Great Subotica synagogue is not only an architectural achievement, but also a religious (theological) reflection. In this paper the author presents the religious and historical character of the order of space of the synagogue in Jakab and Komor Square, with its religious parts and symbols.

Key words: Subotica, synagogue, theology, architecture of synagogues, religion

Општински савез друштава за негу и бригу о деци Суботица (1954) 1960–1990.

(Формирање фонда ИАСу, Ф. 504)

Сажетак: Одлуком стручног већа Историјског архива, из фонда Дом омладине и пионира 1972–1983, издваја се грађа и настаје Ф. 504, Општински савез друштава за негу и бригу о деци Суботица. Ова организација добија тај назив 1960. године. Савез своју делатност развија на територији општине Суботица, и окупља друштва, организације и установе које се баве васпитањем, збрињавањем и заштитом деце. Рад Савеза одвија се по Комисијама. Савез развија друштвену бригу о деци и њихову заштиту, и ради на развијању пионирске организације, те организује и управља разним активностима и догађајима у том циљу, преко друштава који га чине. Сређивање грађе овог фонда одвијало се уз препреке које су уобичајене код сређивања фондова друштвено-политичких организација тог периода.

Кључне речи: општина, савез, друштвено-политичке организације, брига о деци, заштита деце, Пионири

Када су архивисти Историјског архива Суботица својим годишњим планом обухватили и сређивање фонда 327, Дом омладине и пионира – Суботица 1972–1982, нису ни сумњали да ће се тај

посао претворити у сређивање два потпуно различита фонда. Преузети регистратурски материјал Дома омладине је био смештен у измештени депо Архива, који се налази у згради суда,¹ а пренет је у депо у суботичкој Градској кући где се налазе и канцеларије Архива, ради сређивања. Приликом прегледа грађе, уочили смо да постоји део грађе у регистраторима и ринфузи који не припада Дому омладине него Општинском савезу друштава за негу и бригу о деци Суботица, и тиме је почео процес издвајања грађе овог Савеза и формирања новог фонда. Претпостављамо да је грађа заједно преузета случајно,² с обзиром да су архиве оба ова ствараоца биле у истом простору.³ Одлуком XI седнице стручног већа Историјског архива, из Ф. 327, Дом омладине и пионира 1972–1983, издваја се грађа Савеза и у регистру фондова Историјског архива Суботица носи бр. 504 и назив Општински савез друштава за негу и бригу о деци Суботица.⁴

Грубим прегледом грађе новонасталог фонда, уочили смо да одређени већи периоди недостају и закључили да постоји могућност да на терену има још грађе овог фонда, те је тако након истраживања о томе, са терена преузет остатак грађе Савеза,⁵ која је касније употпуњена још након

¹ Историјски архив Суботица користи простор од 2805,9 м² као складиштени простор. Ови депои су распоређени на неколико локација у граду и чине неколико објеката: депои на 3. и 4. спрату Градске куће, где се налазе и канцеларије Архива; део сутерена зграде Суда у улици Сенћански пут 1; део објекта у улици Матије Гупца – 1, 2. и 3. спрат; депо у Бачкој Тополи – део приземног магацина у улици Бајшански пут 21 и 3 склоништа у стамбеним зградама у Суботици.

² ИАСу, Ф. 327, Дом омладине и пионира – Суботица 1972–1982, Досије фонда, 5/3, Записник о примопредаји архивске грађе 03-18/15 дана 7 новембра 1988. Овај регистратурски материјал укинута Дома омладине преузет је у несређеном стању, без увида у пописне листе и архивску књигу.

³ Касније из грађе сазнајемо да је Савез једно време имао просторије, па вероватно и архиву, у Харамбашићевој улици, одакле је преузета и несређена грађа Дома омладине.

⁴ У Ф. 327, Дом омладине и пионира 1972–1983, по основу методолошког плана сређивања и прегледа фонда, пронађен је архивски материјал Општинског савеза за старање о деци Суботица, и с обзиром да се ради о два различита фонда, на основу предлога донета је Одлука да се та грађа издвоји и да у регистру фондова Историјског архива Суботица носи бр. 504. Извод из Записника са XI седнице стручног већа Историјског архива бр. 07-05/24, 2014, Одлука о формирању фонда 504, Општински савез друштава за негу и бригу о деци Суботица.

⁵ ИАСу, Ф. 504, Општински савез друштава за негу и бригу о деци Суботица 1960–1990, Досије фонда, 2/3, Запис-

преузимања грађе Народне технике.⁶ Након тога, приступило се изради класификационог плана и методског упутства за сређивање овог фонда,⁷ и почело је сређивање.

Ф. 180, Дечји фестивал у Суботици 1961. године

О ствараоцу фонда из прелиминарне Историјске белешке

Градско друштво пријатеља деце са територије града Суботице основано је 13. априла 1954. године, како сазнајемо из Записника са Оснивачке скупштине. Друштво је регистровано 26. фебруара 1955. године код Секретаријата за унутрашње послове среза Суботица под регистарским бројем 65/55.

Ова организација мења назив у *Општински савез друштава за бригу о деци Суботице* 24. марта 1960. године. Савез своју делатност развија на територији општине Суботица. У Савез се може учланити друштво, организација или секција као и самосталне друштвене установе које се баве васпитањем, збрињавањем и заштитом деце. Године 1961. у Савезу је 12 друштава за старање о деци при основним школама и једно друштво при стамбеној заједници. Укупан број чланова друштава у суботичкој општини прелази преко 2000, а сталних сарадника и активиста има око 80.⁸ Савез добија плаћеног секретара којег је предложио средњи одбор Савеза друштава, а поред њега Савез има председника и потпредседника. Органи савеза су:

Скупштина – која је највиши орган и коју сачињавају делегати појединих учлањених друштава. Може бити редовна и ванредна и њеним радом руководи радно председништво и о њеном раду се води записник. Надлежности скупштине су да утврђује смернице о будућем раду и доноси одлуке од општег значаја за сва друштва; доноси/мења и допуњује Правила; решава жалбе и претставке

упућене Скупштини; врши избор нових органа, Пленума, Надзорног одбора.

Пленум – у који се бира највише 25 лица. Пленум разрађује основне смернице и утврђује сва важнија питања од општег значаја дајући оријентацију за њихово спровођење. Пленум доноси буџет, одобрава годишњи завршни рачун, сазива редовну и ванредну скупштину. Пленум се сазива на иницијативу Извршног одбора и састаје се најмање два пута годишње.

Извршни одбор – који се бира из редова Пленума и то председник, два потпредседника, секретар и чланови Извршног одбора и ма највише 11 чланова. Извршни одбор спроводи одлуке Скупштине и Пленума и решава питања која нису искључиво у надлежности неког другог органа Савеза. Он рукује имовином и средствима Савеза.

Надзорни одбор – који чине 3 члана и 3 заменика које бира скупштина. Он врши контролу у погледу материјалног и финансијског пословања Извршног одбора вршећи преглед документације најмање једном и 6 месеци.

Ф. 180, Дечји фестивал у Суботици 1961. године

Циљ Савеза је да развија друштвену бригу о деци, да шири и помаже делатност свих друштава и организација на подручју Општине, да се залаже за још већу координацију свих друштвених фактора, и на унапређењу дечје заштите на територији општине Суботица. Задаци Савеза су: да развија мрежу друштава и организација за старање о деци на читавој територији општине Суботица; да помаже друштва и друге организације и установе и њиховом раду обједињавањем и усклађивањем њихове делатности на бази измена искустава, проучавањем и унапређивањем метода рада; да прати развој и проучава проблеме породице и пропaгира разне мере за педагошко уздизање родитеља, да развија друштвену бригу за породицу у којима мајка ради; да подстиче активност и развија ва-

ник о примопредаји бр. 03-14/7-01 дана 10.6.2015.

⁶ ИАСу, Ф. 504, Досије фонда, 4/3, Записник о примопредаји бр. 03-8/13-01 дана 30.11.2017.

⁷ ИАСу, Ф. 504, Досије фонда, Предлог Методског упутства и Класификационог плана, Класификациона шема.

⁸ Извештај Среском савезу друштава за старање о деци среза Суботица, 2. април 1962.

спитни рад са децом кроз пионирске организације и подмлатка других дејчјих организација; да буде носилац борбе за идејност, за уношење напредних схватања, за етничко-педагошко-марксистичку основу тога рада; објекат за децу. Новчана средства Савеза чине дотације, поклони и остала имовина Савеза.

Ф. 180, Дејчи фестивал у Суботици 1961. године

У Извештају о раду Општинског савеза који се налази као прилог Записнику са годишње скупштине одржане 24. марта 1960. године, сазнајемо да се рад Савеза одвија по Комисијама: 1. Комисија за рад са родитељима; 2. Комисија за предшколске узрасти и дејче установе; 3. Комисија за социјално и здравствено питање; 4. Комисија за пионирске задруге; 5. Комисија за естетско васпитање; 6. Комисија за филмско васпитање; 7. Комисија за физичко васпитање; 8. Комисија за летовање. Чланови комисија одржавају седнице. По програму Савеза за 1960. годину, Савез ће посебну пажњу посветити решавању васпитања код деце, даљем развијању пионирске организације и интезивирању рада у правцу стварања услова за свестраније физичко радно техничко и естетско васпитање деце.

У складу са овим задацима, Савез се ангажује на: 1. даљем учвршћењу и организационом сређивању друштава у комуни и стамбеним заједницама (дејче установе у комуни и стамбеној заједници);

2. Рад на проширењу зелених површина и паркова за децу, дејчјих игралишта; 3. Рад са родитељима и пионирским организацијама; 4. Учествовање у разним акцијама и манифестацијама (организација Смотре пионира, културно музичко драмска делатност пионира, логоровања и летовања, Дан младости...).

Постоји посебна група при Савезу а то је Општински савет пионира (ОСП), који сачињавају чланови који су на Годишњој скупштини Општинског савеза друштава за бригу о деци изабрани. ОСП из својих редова бира Извршни одбор, председника, потпредседника и секретара и одржава седнице.⁹ ОСП настоји да се у свим школама формирају Савети пионира и да се спроводе задаци и одлуке Среског савеза пионира; спроводи смотру пионира и друге акције и манифестације; организује изложбе, курсеве и семинаре.

Срески савези су били надлежни над општинским савезима своје територије. Општински савези пријатеља деце су на нивоу комуне, стамбене заједнице и школа¹⁰ окупљали друштва пријатеља деце, тј. друштва за старање и бригу о деци. Сва друштва у општинама среза морала су бити регистрована у Среском савезу. Срески савез је био степеница у вертикалној линији организација за старање о деци за преношење директива, планова и акција „одозго“.¹¹

- Савет друштава за старање о деци и омладини Југославије,¹² кровна организација која је издала правила, планове, програме на основу којих су радили и организовали се сви савези нижег ранга, организовала семинаре, саветовања и конференције;
- Савез друштава за старање о деци Народне Републике Србије;
- Савез друштава и организација за старање о деци Војводине;¹³
- обласни, срески и коначно општински савези.

У грађи Општинског савеза се могу наћи списи Среског савеза од 1960–1965, након чега нема докумената из Среског савеза, што је и за очекивати с обзиром да се 1965. укидају срезови на тери-

⁹ Правилник Општинског савеза пионира Суботица 1960/1961.

¹⁰ *Дејча заштита у комуни и рад општинских савеза са старање о деци*, у: Друштво и васпитање, savet друштава за старanje о деци и омладини Југославије бр. 12, Београд 1960, 1–3.

¹¹ Савезе и савете називамо оним називом који су имали у периоду рада среских савеза. Ови савети и савези су мењали називе и унутрашњу организацију пратећи опште промене уређења у земљи.

¹² Савет друштава за старање о деци и омладини Југославије је био главна организација. Грађа овог савеза се чува у Архиву Југославије и то је фонд бр. 637, Савез организација за васпитање и бригу о деци Југославије 1952–1992, који није архивистички сређен.

¹³ Архив Војводине, Ф. 281, Пријатељи деце Војводине – Нови Сад, 1950–1989. Количина грађе: метара 8, књига 6, кутија 59. Преузимање грађе: Мањи део регистратурског материјала овог фонда преузет је 1964. године (Записник о примопредаји бр.01-271/64) и обухватао је период од формирања до 1960. године. Године 1991. преузет је већи део регистратурског материјала, око 17 метара (Записник о примопредаји бр.VII 031.5/91). Очекују се допуне, у регистратури се налази материјал Савеза организација за социјалистичко васпитање и бригу о деци САП Војводине.

торији АП Војводине¹⁴ и престају са радом среске скупштине и њихови органи, као и Срески савези друштава за старање о деци. Из грађе сазнајемо да се 1964. навршава десет година рада Среског савеза, тако да претпостављамо да је основан 1954, али о томе још немамо тачан податак. Суботички срез у том периоду обухвата општине Сента, Бачка Топола, Бајмок, Ада, Кањижа, Стара Моравица, Чантавир и Мали Иђош.¹⁵

1956–1964. Овај фонд је сређен и садржи 2 м грађе међутим нема Сумарни инвентар.¹⁷ Историјски архив Срем, Сремска Митровица има фонд Савет друштава пријатеља деце среза Сремска Митровица – Сремска Митровица (?–1965), 1960–1962. Количина грађе је једна кутија.¹⁸ Из Белешке у Сумарном инвентару фонда бр. 228, Срески савез друштава за негу и бригу о деци – Кикинда, 1950–1959. у Историјском архиву Кикинда, са-

Ф. 180, Пионери и војници у насељу Прозивка у Суботици

У другим архивима АП Војводине, постоје фондови Среских савеза.¹⁶ У архиву града Новог Сада фонд бр. 512 је Срески савез друштава за старање и бригу о деци Нови Сад (1953–1962),

знајемо податке да је Савез имао надлежност над општинским савезима који су деловали на територији кикиндског среза.¹⁹ Фонд бр. 394 у Историјском архиву Зрењанин носи назив Савез друшта-

¹⁴ Уставни закон о укидању срезова у Аутономној покрајини Војводини, Службени гласник СРС бр. 7/1965 и 53/1966.

¹⁵ Дијана Бореновић, *Архивска грађа и рад Среских савеза друштава за старање о деци у Војводини 1950–1965*, у: *Atenditte*, Гласник Историјског архива у Кикинди, Кикинда 2018, 75–84.

¹⁶ Услед недостатка Водича кроз архивску грађу Историјских архива, као и стање самих фондова у питању, осим неких основних података који су доступни на интернету, није могло превише да се сазна о њима.

¹⁷ Преузето са сајта Историјског архива Града Новог Сада новембра 2017.

¹⁸ www.arhivsrrem.org.rs/site/registar2.php, преузето са сајта Историјског архива Срем – Сремска Митровица новембра 2017.

¹⁹ ИАКи, Ф. 228, Срески савез друштава за негу и бригу о деци – Кикинда, 1950–1959, Сумарни инвентар. Садржај грађе чине Деловодни протоколи, Списи који садрже Извештаје о раду, Записнике са седница и скупштина, статистичке и административне списе, регистрацију друштва, статистику, Програм рада, анкете о раду, пројекте, Пионирске приручнике, евиденције одржаних састанака

ва за старање о деци среза – Зрењанин (?–1965), 1957–1965. Количина грађе износи 0,47 м тј. једна књига и 4 кутије. Фонд је несређен.²⁰

Савез у Суботици мења назив у Општински савет за друштвено васпитање и бригу о деци – Суботица и 1967. мења Правила. Органи Савета су:

Ф. 180, Дечја парада 70-тих година, Суботица

Скупштина – чине је делегати организација и установа које су у сфери васпитања, заштите и друштвеног рада са децом и она утврђује смернице рада, бира Председништво и Надзорни одбор. доноси и мења/допуњује Правила.

Председништво – из својих редова бира председника, секретара и Секретаријат и сазива се по потреби. Утврђује годишњи план рада и предрачун прихода и расхода и потврђује завршни рачун. Утврђује сва важнија питања од општег значаја по смерницама Скупштине.

Секретаријат – има извршну улогу у реализацији годишњег плана и осталих задатака, организује саветовања и семинаре, усмерава рад комисија.

Надзорни одбор – врши контролу над финансијско-материјалним пословима и о томе подноси извештај Скупштини.

Тада у Савету постоји 8 комисија: 1. Комисија за рад са пионирима; 2. Комисија за здравствено –социјална питања; 3. Комисија за педагошко образовање родитеља; 4. Комисија за рад школских кухиња; 5. Комисија за естетско васпитање; 6. Комисија за рад дечјих установа; 7. Комисија за рад са друштвима за старање о деци и саветима пионира; 8. Комисија за културни и забавни живот деце. Формирају се и привремене Комисије или групе као у вези са спровођењем ЛПИ, Дечје недеље, Дана дечје радости, одлазак ученика на летовање. одржавање семинара, васпитања омладине у општини, разних прослава...

Задаци и циљеви се не мењају, друштва за старање о деци и савети пионира сарађују са одго-

варајућим саветима у комуни, као и другим организацијама и институцијама заинтересованим за исто подручје друштвене делатности. Савет има свој округли печат са називом организације и петокраком у средини. Финансијска и материјална средства савета образују се из дотације Општинског буџета, од прилога организација и установа и ванредних прихода.

Савез мења назив у *Савез организација за социјалистичко васпитање и бригу о деци општине Суботица* на Конференцији 30. маја 1978. када је усвојен и нови Статут. Највиши орган Савеза је Конференција која се сазива према потреби и која има своје Председништво. Она утврђује Програм рада, доноси Статут, доноси Правила Савеза пионира општине Суботица, додељује награде и признања, доноси годишњи план рада и завршни рачун, доноси одлуке о формирању сталних и повремених тела којима одређује делокруг рада и задатке. Конференција бира Председништво, Одбор самоуправне контроле, Савез за унапређивање рада Савеза пионира и друге сталне или повремене облике рада.

Општински Савез са својим основним организацијама које се формирају у месним заједницама и организацијама удруженог рада и члановима, део је Савеза организација за соц. васпитање и бригу о деци Војводине, а заједно са њим Савеза СР Србије и Савеза за васпитање и заштиту деце Југославије, а и део фронта социјалистичких снага са Савезом комуниста на челу и Социјалистичким савезом радног народа Војводине и колективни члан Савеза социјалистичке омладине Војводине. Дефиниција циљева и задатака је прилагођена, и бива наглашено да је циљ допринос развијању соц. васпитања деце сагласно потребама и начелима самоуправног соц. друштва путем организовања активности предшколских установа, основних школа, пионирских одреда и друштвених организација које окупљају децу, и у складу са тим целокупан рад са децом се заснива на идејним основама СКЈ и развојним потребама деце.

У грађи смо наишли на допис Савеза организација за социјалистичко васпитање и бригу о деци Југославије из 1990. године у којем се објашњава да та организација мења назив у Пријатељи деце Југославије, да се мења организација њиховог рада и удружења. Након тога нема трагова о активностима суботичког Општинског савеза нити података о његовој судбини.

Активности Савеза су многобројне! Ради се на обнављању и изградњи објеката дечје заштите (вртића, летовалишта, школе), организовање и одржавање школских кухиња, спровођење и координирање Југословенским пионирским играма,

²⁰ Водич кроз архивске фондове Историјског архива Зрењанин XIV/2 у рукопису, Ф. 394, Савез друштва за старање о деци среза – Зрењанин (?–1965), 1957–1965, 207–209. Територијална надлежност Савеза простира се на територији зрењанинског среза. Садржај грађе чине Деловодни протоколи, записници Управног и Извршног одбора, скупштински записници, подаци о друштвима са територије среза, програми рада, упутства и смернице за рад покрајинског и републичког савеза, општа преписка и финансијска документа.

Дечје недеље, акција солидарности, смотри пионира, путовања, посета пионира, просветних радника и радника Савеза. Организују се саветовања, сусрете, семинаре, екскурзије, прославе, приредбе, свечаности, изложбе, такмичења, фестивали, ликовни и писмени конкурси, излети, активности током распуста, разни наступи. Додељују се награде најбољим пионирским одредима.

за родитеље, покретање питања педагошко-психолошке службе у школама и могућност формирања саветовалишта итд.; рад пионирских организација; рад комисија (комисија за дечје установе, за летовање, за естетско васпитање, за пионирске задруге, педагошко образовање родитеља) – извршити анализе стања и рада, разрадити програме рада, припреме материјала и организовање саста-

Ф. 180, На Малом стадиону у Суботици

По програму рада Савеза друштава за старање о деци среза Суботица за 1960. и 1962. годину, сазнајемо прецизније о активностима и задацима овог савеза. Активније деловање заштите и подизање деце је основни задатак савеза, и стварање услова за што свестраније физичко, радно техничко и естетско васпитање деце. Савез оријентише свој рад на пружање помоћи организацијама и друштвима за старање о деци у оквиру општина у решавању специфичних проблема, планирању активности и унапређењу кадра и квалитета рада. Према томе, поред активности надзора, савез фокусира активности на: решавање проблема дечјих установа у комуни и стамбеној заједници – отварање дечјих вртића и пионирских домова, игралишта, спортских терена као и проширење зелених површина; рад са родитељима – изучавање облика и метод рада са родитељима, организација школа

нака; уздизање кадрова – организовање семинара и саветовања у циљу оспособљавања кадрова за рад са децом.

О грађи

Након грубог сортирања, шкартирања и излучивања,²¹ ове грађе је остало око 5 дужних метара. Списи су скоро у потпуности сачувани, док књиге нису сачуване. Грађу овог фонда чине Записници са седница Председништва Савеза, Секретаријата Савеза, Комисија, Савета Пионира, заједничких седница; Извештаји, програми рада, планови, статистика, анализе; нормативна акта, обилата разнолика преписка, штампани материјали, Билтени, позивнице, памфлети, плакати, материјал у вези са Дечјом недељом, Југословенским пионирским играма, школама и другим организацијама, разни

²¹ ИАСу, Ф. 504, Досије фонда, 3/3, Записник о излучивању 01-17/8, 4. јул 2018.

извештаји друштава при школама и стамбеним заједницама, персонални списи, финансијски списи (завршни рачуни, финансијски планови и извештаји). Међу списима овог фонда се налазе документа која су настала у Среском савезу друштава за старање о деци Суботица и чине део преписке Општинског савеза. Грађа је на српском језику, а међу грађом се може наићи и на понеки документ на мађарском, енглеском, македонском и словеначком језику.

Граничне године творца фонда Општинског савеза за негу и бригу о деци Суботица су 1954–1990, међутим хронолошке границе фонда су 1960–1990, с тим да постоји препис записника са оснивачке скупштине из 1954. У грађи се могу наићи списи Среског савеза од 1960–1965, након чега нема докумената из Среског савеза, што је и за очекивати с обзиром да се 1965. укидају срезови на територији АП Војводине и престају са радом среске скупштине и њихови органи, као и Срески савези друштава за старање о деци.

Позната је проблематика око сређивања грађе друштвено-политичких организација.²² Честе територијално-административне и управне промене, идентичне са променама подручја друштвено-политичких организација, срезова и општина најчешће, нису се поклапале са претходним променама, те је то отежавало принцип формирања фондова, као и принцип сређивања грађе.²³ Упут-

ство за сређивање архивских фондова органа управе, радних, друштвено-политичких и других организација²⁴ регулише методологију сређивања ове грађе, међутим услед недостатака примене система канцеларијског пословања и начина одлагања и чувања регистратурског материјала који ће чинити ову грађу,²⁵ архивиста се може суочити са разним препрекама при активностима у вези са сређивањем једног фонда. Стање такве грађе надаље утиче на истраживање за писање информативних средстава о фонду, те анализи њиховог рада на основу грађе. Конкретно за овај фонд, нису сачуване деловодне нити архивске књиге, не постоји израђена Листа категорија, а Правилник о канцеларијском пословању смо нашли у грађи и израђен је тек 1973. Пре тога су ипак постојале неке категорије докумената, регистратори су били обележени шифрама. Огромна количина фотокопија, мултипликата, рукописа који су прекуцани а сачувани, канцеларијског материјала и осталих категорија грађе која се шкартира, чинила је огроман део грађе фонда 504.

Тренутно стање овог фонда је такво да је његова грађа пописана, сортирана и спакована у архивске кутије. Део грађе који чине Записници са прилозима, очишћен је и стављен у кошуљице, и хронолошки послоган унутар кутије. Остатак грађе чека на детаљније сређивање када за то буде било прилике, времена и кадра.

Összefoglaló

Gyermekfelügyeleti és Gondozási Társaságok Önkormányzati Szövetsége Szabadka (1954) 1960–1990.

A Szabadkai Történeti Levéltár szakértői tanácsának döntése alapján, az Ifjúsági és Pionírok Háza 1972–1983 irataiból kiválasztották a „Gyermekgondozási Szövetségek Önkormányzati Szövetsége Szabadka” fondot, F. 504. Ezt a nevet ez a szervezet 1960-ban kapta. Az Egyesület Szabadka önkormányzatának területén fejtette ki tevékenységét, és olyan társaságokat, szervezeteket és intézményeket gyűjtött maga köré, amelyek a gyermekek nevelésével, gondozásával és védelmével foglalkoztak. Az Egyesület munkája a Bizottságonként zajlott. A Szövetség fej-

lesztette a gyermekek szociális gondozását és védelmét, a pionír szervezetet, és ezért különféle tevékenységeket tartott fenn és rendezvényeket szervezett és irányított tagszervezetei által. Az alap iratanyagának rendezése a szokásos akadályokkal együtt zajlott, amelyek az adott időszak társadalmi-politikai szervezeteinek iratainak rendezésében gyakoriak.

Kulcsszavak: önkormányzat, szövetség, társadalmi-politikai szervezetek, gyermekgondozás, gyermekvédelem, pionírok.

²² Архивски фондови друштвено-политичких организација (Сређивање, обрада и израда научно-информативних средстава). Реферати са семинара за архивске раднике одржаног у Панчеву 20. и 21. новембра 1974, Сремски Карловци 1975.

²³ Богдан Лекић, *Неке опште карактеристике грађе и општи принципи и методи рада на сређивању грађе друштвено-политичких организација*, у: Архивски фондови послератних друштвено-политичких организација, Сремски Карловци 1975, стр. 1–2.

²⁴ Донето на седници Архивског већа СР Србије 21.12.1973. године; Објављено у: Архивски преглед, бр. 1–2, Београд 1973, 177–191.

²⁵ Прва Уредба о канцеларијском пословању после рата, донета је тек 1957, са применом од 1958, изузев Упутства о вођењу јединственог деловодника из 1950. Уредбе о канцеларијском пословању нису обавезивале друштвено-политичке организације на њихову примену, те су оне канцеларијско пословање решавале својим упутствима.

Summary

Municipal Union of Organizations for Child Care and Protection in Subotica (1954)1960–1990 (Forming of IASu, F. 504)

By the decision of Historical Archives of Subotica Professional Council, fond no 504, Municipal Union of Organizations for Child Care and Protection in Subotica was formed by separating its archival material from fond Youth and Pioneer Centre - Subotica 1972–1982. This name the Union established in 1960 and had jurisdiction over organizations, communities and institutions that were in child care and protection. The Union worked through Committees. It involved

the society in general child care and protection, organized and managed various children events, and developed Pioneers organizations. The arrangement of this fond went on with many obstacles which were to be expected when dealing with archival material of social political organizations from that period.

Key words: municipality, union, social and political organizations, child care and protection, Pioneers

Стеван Мачковић

UDC: 62:929 Tomandl O.

711(497.113 Subotica)“1930”

Историјски архив Суботица

Инжењер Отон Томандл/Томанић и његово виђење „комуналне провалије“ између Немачке и Суботице 1930. године

Сажетак: Након посете међународној Хигијенској изложби у Дрездену 1930. године, градски службеник инжењер Томандл извештава градске власти о виђеним урбанистичко-хигијенским достигнућима и упоређује такво стање са оним које је владало у Суботици. Разлике односно заосталост домаће средине бива у том светлу врло наглашена, али Томандл даје предлоге и смернице којима би се она могла смањити.

Кључне речи: Отон Томандл, Суботица, Дрезден, модерно урбанистичко уређење градова

Отон Томандл/Томанић

Отон Томандл (Брчко, 11.4.1890 – Суботица, 1982) је рођен у Брчком 11.4.1890. године од оца Јозефа¹ и мајке Катарине Плетенац. Уписан је као римокатолик. У току Првог св. рата је мобилисан и у униформи је провео 4 године и 4 месеца.² Долази и насељава се у Суботици 1919. године. Ту се оженио 1924. године Суботичанком Јелицом Вујковић (1904– ?). Имали су сина Константина (Суботица, 18.9.1925 – ?). Из персоналног картона Отона Томандла видимо да је издржавао родитеље помажући их новчано.³

Високу Техничку школу завршио је у Грацу 1918. године. Након рата радио је прво као шеф Техничког одељка при Команди места, па затим у градској служби. Године 1926. инж. Отон Томандл је заменик главног градског инжењера Косте Петровића.

Како није поседовао некретнине у Суботици, Отонова породица је становала по изнајмљеним

становима. Тако је 1927. године њихова адреса била Сијенкијевићева 28.⁴ Након тога, као и други високи градски службеници, и породица Томадла је добила право да станује у градским становима на адреси Позоришна 2, намењеним управо за те сврхе.

Активан је био у соколској организацији и у Луткарском позоришту, које је основано управо захваљујући њему а којим руководи од 1934. године. На свечаности 4.12.1934. приликом отварања Луткарског позоришта, било је и 11 сокола, који су имали своју представу са марионетема.

Од 1937. мења породично презиме Томадл у Томанић.⁵

Томандл на Хигијенској изложби у Дрездену⁶ 1930. године

У Дрездену је 1930. приређена Хигијенска изложба. Свечано отварање је било 17.5.1930. и трајала је до краја 12. октобра исте године. Поред домаћина Немачке, биле су заступљене организације: Хигијенска секција Друштва Народа и Међународног бироа рада, Црвени крст, Мормони, Друштво за заштиту здравља Јевреја и друге, као и читав низ држава: САД, Аргентина, Чиле, Данска, Енглеска, Јапан, Литва, Мексико, Холандија, Норвешка, Аустрија, Румунија, Шведска, Швајцарска, Чехословачка, Турска и Унија социјалистичких совјетских република. Југославија такође учествује на њој. О томе пише др Алфред Шалек у *Гласнику за сталешка и здравствена питања* бр. 8 од августа 1930. године.⁷

¹ У „крсном листу“ стоји да је Јозеф „магазинер на лагји“. Историјски архив Суботица (ИАСу), Ф. 47, Градско поглаварство – Суботица 1919–1942, 1361. Види и: <https://suistorijablog.wordpress.com/inzenjer-otomandltomanic/> (преузето 16.1.2020).

² ИАСу, Ф. 47, Gradon. 1202/1925

³ ИАСу, Ф. 47, 1361.

⁴ Сачуван је позив „Суда за станове“ са потписом Др Ферда Чулиновића.

⁵ ИАСу, Ф. 47, 1361.

⁶ О дрезденској изложби 1930. види: https://de.wikipedia.org/wiki/Internationale_Hygiene-Ausstellung_Dresden_1930 <https://theculturetrip.com/europe/germany/articles/a-brief-history-of-dresden-germany/> О првој изложби 1911. види: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Hygiene_Exhibition

⁷ Исто.

SL. KR. GRAD SUBOTICA

Su cell. Ban. Nys. št. II 73833/1937 promeni prezime na „Tomani“

Službenički list

1. Porodično i rodno ime službenika Tomanić Oton
2. Rođen 11. dana aprila meseca 1890 godine
u mestu Briko srezu brčanskom banovine Drinska Sanjina
3. Narodnost Jugosloven vera rimokat zavičajnost Subotica
državljanstvo: Kraljevina Jugoslavija
4. Položaj u gradskoj službi, gr. položajna grupa zamenik šefa gradskog telničkog odeljenja, I. kat. 5 grupa 6 stepen

5. Da li je ženjen, udata, neženjen, neudata, udov(a), nadležno razveden(a), podaci o dokumentima kojima se to utvrđuje, (nadležstvo, mesto, datum, broj i t. d.), ranije porodično ime i zanimanje supružnika i sve eventualne docnije promene		oženjen		
6. Deca		Dan, mesec i godina rođenja	Zanimanje	Punoletstvo, udaja, svršetak studija ili redovnog roka, smrt
Redni broj	Rodena imena			
1	<u>Konstantin</u>	<u>18. septembra 1925</u>		
7. Lica koja izdržava (oca, mater, sestru i t. d.) Njihovo porodično i rodno ime		daju mesečnu potporu u novcu roditeljima.		
8. Imovno stanje		nema imetka		
9. Da li je u srodstvu sa licima, koja su u službi državnih ili samoupravnih ustanova		sa Vukovićem Aleksandrom, kod subot. grad. trošar. odel.		
10. Služba u kadru:				
Nadležni vojni okrug br. <u>Stara Bečejski</u> Godina rekrutovanja <u>1912</u> Služio u <u>bečejskom</u> puku, div. anđeo vojne				
..... bataljonu, divizionu četi, bateriji, eskadronu				
u vremenu od <u>1. VII 1914</u> do <u>1. XII 1918</u>				
Kao misijerski potporučnik bio na veži u jugoslovenskoj vojsci godine 1925 i 1930				

ИАСу, Ф. 47, 1361.

„Pozivu internacionalne higijenske izložba odzvala se i naša država, ali nažalost na takav način, za koji se može reći, da je gore nego sirotinjski, jer u svakom pogledu nepovoljno iskačemo spram ostalih zemalja. Izložba Jugoslavije ograničila se na

jednu jedincatu prostoriju. Cijeli zid nasuprot ulazu zauzimalje zemljopisna karta, koja još nije dovršena (sredinom juna, dakle mjesec dana nakon otvorenja izložbe), a na njoj piše: Na jugoslovenskom rivijeru. Ostala tri zida prekriva 25 slika (u svemu samo

Prvostepeni Sud za stanove u Subotici.

Br. 342 1927.

Pozivnica.

Poziva se Oto Tomandl stanovnik
 iz Subotice Licekrijenićeva 28
 da po tužbi: Žele Tashković protiv
 molbi: Oto Tomandl radi

dodele stana
 otkaza stana
 kirije otkaz
 pristupi na usmeno raspravu, koja će se održati dana 17/V.
 1927 u 3 sati ^{pre} _{po} podne u Prvostepenom Sudu za Stanove u
 Subotici — Varoška kuća — soba broj 175. III. sprat.

Subotica, dne 10/V 1927

Dr. Ferdo Čulinović s. r.
 predsednik.

Za vernost otpisao:

Tomandl

ИАСу, Ф. 47, III, 718, 1926.

25 slika), većinom krajolika, od kojih je osma vidika na 'Kupari, das Paradies der Kinder'. Većina ostalih slika uopće nema ni natpisa, a time se sasna naravno gubi cilj propagande. Osim ovih slika obješeno je još i osam ćilimova. U svemu dakle reprezentiranju Jugoslaviju: 1 zidna karta, 25 slika i 8 ćilimova. Na malom stoliću u sredini izložbenog prostora leže prospekti dresenskog putnog ureda I L F. Na ovo nemam što pridodati, samo još postavljam pitanje: zar Jugo-

slavija nije imala nikakov drugi izložbeni materijal na raspoloženje, da na dresenskoj internacionalnol higijineskoj izložbi prikaže u higijenskom smislu ljepotu i bogatstvo naše zemlje i veliki zamah higijenskog rada kod nas?"

Хигијенски завод са школом народног здравља у Загребу под својим бр. 12520/30 од 22.5.1930. писао је Градском начелству у Суботи-

ци.⁸ Обавештава градске власти да је затражио од надлежног Министарства дозволу за посету конгресу немачког удружења за комуналну хигијену у Штутгарту и Хигијенској изложби у Дрездену⁹ која је била постављена од краја маја до половине октобра 1930. те *Института Баухаус* у Десау. Југославија је имала свој део – павиљон (у 6 просторија) на изложби, који је поставио *Централни Хигијенски Завод из Београда*, отворен је додуше тек 28. јуна, 23 дана након службеног отварања. Загребачка установа *Хигијенски завод* у свом је допису уједно упутила позив да дозволе „...којему од Ваших инжењера“ да се прикључи групи стручњака Школе и отпутује у Немачку. Истичу да програм Конгреса почиње 1. јуна а завршава 4. јуна... „По припремама које су се чиниле за ту изложбу кроз дуго времена, може се очекивати, да ће изложба бити свјетска сензација, те стога сматрамо нарочито корисним, да је простудирају техничари, којима је повјерена у много случајева брига

Плакета изложбе

хигијене градова“. Кажу и да ће посета југословенске делегације трајати 10 до 14 дана, и да ће бити успешнија ако је они припреме и организују.

Сенат града Суботице 13559/930, 31.05.1930. разматра допис *Хигијенског завода* и доноси одлуку да на пут пошаље инж. Отона Томандла. Одређено је и да му се исплати свота од 5000 динара.

Томандл по повратку у Суботицу пише граду 6. августа 1930, и подноси извештај на 20 страница.¹⁰ Наводи да је поред Дрездена посетио и Лајпциг, Берлин и Потсдам. Захваљује што му је град то омогућио. У његовом извештају стоји:

„Internacionalna higijenska izložba u Dresdenu prostire se na površini od okruglo 400 000 kvadr. metara sa zgradama koje zauzimaju 46 700 kvadr. metara površine. Sem Nemačke zastupane su na izložbi 24 države odnosno strane higijenske organizacije i instituti. Među ovima i naša država po Centralnom higijenskom zavodu u Beogradu. I zaista, telesno i duševno zdravlje prvi je uslov za moćnost naroda i njegovo blagostanje. Sve je to u higijenskoj izložbi savršeno razrađeno, prikazano i dokazano bezbrojnim statistički, podacima i zornim primerima ukazujući vazda na pravi put, kojim treba da se ide. Svakome se čoveku stavlja pred oči, što treba da čini ne samo za svoje zdravlje već i za dobrobit svoga naroda i budućih generacija. Organizacija izložbe je savršena, sve teče primernim redom a upotpunjuju je vlastite novine, koje izdaje.“

Томандл је био изузетно одушевљен изложбом, приказаним најновијим достигнућима, моделима кућа и станова који су савршено одговарали хигијенским захтевима, и свиме што је тамо видео. То је сигурно била огромна разлика у односу на већину суботичких стамбених јединица. Управо поред описивања тих модерних резултата виђених у Немачкој он даје и описује стање у Суботици.¹¹ Изложба је била на неколико целина, па се и Томандл држи у описивању тих група. Прву су чиниле теме:

1. Stan i neselje 2. Zdrav grad 3. Zdravstvenost nemačkih gradova

„Kada sam sve to posmatrao, vazda sam pomišljao na naše u mnogome jadne prilike. Setio sam se na tako zvane komare u kojima možeš često naći zbijenu familiju do petoro dece sa roditeljima, pa onda one niske i mračne sobice da zidovima od nabijen zemlje, vlažne i plasnive, pred kojima obič-

⁸ ИАСу, Ф. 47, П 37/1930.

⁹ ИАСу, Ф. 47, П 37/1930. Прва Хигијенска изложба у Дрездену одржана је још 1911. Након рата формиран је Хигијенски музеј. О реаговањима у штампи на Хигијенску изложбу 1930. види: <http://library.foi.hr/m3/>

¹⁰ ИАСу, Ф. 47, П 37/1930.

¹¹ Примери које описује Отон сигурно се на односе на уски слој богатих грађана који су становали у центру, у кућама од тврдог материјала, који су се снабдевали водом из кућних бушених бунара, имали у становима купационице и енглеске тоалете, централно грејање, собе за послугу, телефон...

no stoji hodni, koji oduzima i ono malo najnužnijeg svjetla. Povrh toga prozorčići dobro zatvoreni i 'zafirandeni', da ne bi muhe sa đubrišta došle u sobu, jer đubrište leži razbacano po dvorištvu bez jame i poklopca. Klozeti strašni, skrpljeni od nekoliko dasaka sa nezidanim jamama, koji kad se napune, jednostavno premeste na drugo mesto, pošto odvažanje izmeta čini nepotreban izdatak. Na tavanima svega i svašta: dotrajali šezloni i slično, obuća, krpe, perje, vreće, đubre a pored toga visi slanina, šunka i kobasice... Ako tome dodamo neizgrađenu, zemljanu i prašinjavu ulicu, higijena je onda naravno daleko ispod nule. Nemci u pogledu higijenske izgradnje stanova i gradova postupaju nemilosrdno, znajući da to nemilosrdje ide u korist zdravlja i trajanja života stanovništva.“

GLASNIK ZA STALEŠKA I ZDRAVSTVENA PITANJA Prilog „Liječničkog Vjesnika“

1930.

AUGUST

Broj 8.

Higijenska izložba u Dresdenu 1930.

Dr. Alfred Šálek, Zagreb.

Bivši francuski ministar pretsjednik Herriot zapisao je u zlatnu knjigu dresdenske izložbe god 1911. slijedeće riječi:

„Pošto sam čitavih osam dana isključivo posvetio posjetu higijenske izložbe, nalazim se pod dojmom dubokog i neizbrisivog utiska. Ovdje je prvi put obradjena znanost o ljudima; svatko od najjednostavnijeg posjetioca, pa do najdubljeg mislioca nalazi ovdje pouku. Takva priredba znači osvit novog vremena i sa svom iskrenošću slobodnog duha ja se klanjam ljudima, koji su ovo djelo zamislili, kao i zemlji, koja je to ostvarila.“

Mislim da nemam šta pridodati ovom mišljenju o kulturnom značenju dresdenske higijenske izložbe. Zanimanje, koje je ova izložba pobudila, najbolje nam ilustrira brojka od pet i po milijuna posjetilaca, za ono vrijeme sasvim neobična.

Iz ove higijenske izložbe od god. 1911. nastao je u Dresdenu muzej za higijenu. Osnivač ove izložbe, pokojni tajni savjetnik Karl August Lingner označio je ovim riječima cilj i zadaću novo osnovanog muzeja:

„Muzej za higijenu treba da bude mjesto, gdje će se podučavati cijelo pučanstvo, gdje će svatko moći gledanjem doći do spoznaje, koja će ga osposobiti, da živi u zdravlju i zadovoljstvu.“

Poslije rata, nakon velikih poteškoća, osobito finansijskih, došlo je napokon do gradnje muzeja za higijenu, prvorazrednog instituta za izobrazbu naroda. Milijuni Lingnerove zaklade propali su poslije rata, kad je pala vrijednost novca, ali pronašlo se nove puteve i nova sredstva, kako bi se ostvarila misao oko uređenja muzeja. Predmete ove izložbe bi umnožavali, pa bi onda slike, plakate, odlijeve, preparate, dijapozitive i filmove skupljali u skupine, u pojedine male muzeje za njegu zdravlja i prodavali bi ih u tuzemstvu i inozemstvu. Putujuće izložbe muzeja za očuvanje zdravlja nijesu pokazivale samo u Njemačkoj, nego su ih slali u Švicarsku, Italiju, Nizozemsku, Letonsku, Dansku, Čehoslovačku, Švedsku, Norvešku, Madjarsku i Austriju, pa su tako ondje tvorile odlomak trijumfalnog napretka u djelovanju samog muzeja. Broj posjetilaca iznašao je otprilike jednu trećinu pučanstva dotičnog mjesta, gdje bi se izložba održavala. Muzej je također sudjelovao i na velikoj izložbi u Düsseldorfu 1926. „Gesolei“ (sastavljeno od pokrata: Gesundheit - zdravlje, soziale Fürsorge - socijalna skrb, Leibesübungen - tjelovježba).

Ovim vlastitim nastojanjem i materijalnim doprinosima grada Dresdena, koji je uz to stavio muzeju besplatno na raspolaganje prekrasno gradilište u gradskom parku, što je po cijelom svijetu poznat pod imenom „veliki vrt“,

ulice dotirane još od njenog postanka nisu izgrađene. Sa uređenjem grada paralelno se diže i higijena. Ako se bude stajalo na mrtvoj tačci, Subotica će pasti unazad, mortalitet stanovništva nesrazmjerno će porasti, a gradovi sa povoljnijim uslovima iz okoline, privučići će sebi iz Subotice i ostatak njene životne snage. Ozbiljan znak propadanja Subotice biće naglo dizanje kojeg od njenih susednih gradova ili mesta.“

O delu izložbe „zdravstvenost“

„Važno je znati; da Nemačka ima 46000 lekara, 100 000 osoba koje je zaposleno pri negi bolesnika, 3800 bolnica sa 358 000 kreveta, i nekih 400 zavoda za umobolne. Na mnogim mestima, obično u písoarima, našao sam na opomene sa uputom, gde se polne bolesti mogu lečiti besplatno bez obaveze davanja ličnog imena. Kultura Nemaca u uređenju njihovih bolnica i sva moguća sredstva za lečenje, daju impresiju, da Nemačkinji čoveka u bolnici što pre izlečiti i osposobiti, dakle što pre van. ...Bezbrojni statistički podaci što ih higijenska izložba daje, pokazuju napredak u trajanju života Nemaca i njihovoj sposobnosti za rad. ...Kako se Nemački gradovi brinu za svoje stanovništvo ne da se u kratko opisati. Svuda su uređena razna obdaništa, skrovišta za majke, čeda i malu decu, lečilišta za tuberkolozne i mnogo drugo. Posebno je istaknuta važnost, koju nemački gradovi polažu na negu zubi dece u dobi školovanja. Paralelno sa negom zdravlja dece u školama, vodi se briga i o dečijim oporavilištima.“

a / čišćenje ulica

„Pet do deset puta manje troši Subotica na čišćenje ulica. Odvoz đubreta posebnim kamionima, građani pakuju u posebne limene kofe od 110 litara zapremine.“

Наводи и податак да једна немачка фамилија годишње има 1380 кг ђубрета.

b / vodovod

„Veliki gradovi imaju vodovodne mreže, Dresdenski obezbeđuje 150 litara po osobi. “Ja bi za naš subotički sistem bunara, dnevnu potrošnju vode po osobi procenio na najviše 30 litara. U kućanstvo upotrebljava se samo najnužnija količina vode iz arteškog bunara jer se ta voda obično mora nositi 200–300 koraka, a sem toga treba često čekati da se dođe na red. Voda iz subotičkih kopanih bunara u 90% nije dobra kako za piće tako ni za kuhanje ni za pranje. To nosi za posledicu veću prljavštinu i nehigijenski život.“

c / kaldrme i kanali

„Idealno je u nemačkim gradovima, što su kaldrmisane sve njihove ulice i trгови. Prah je time kao najveći neprijatelj čovečijeg zdravlja vezan na minimum.“

Примећује да Немци дају врло повољне кредите за изградњу

Zdrav grad

„Za higijensko uređenje grada Subotice, prema ovim naslovima ne zna se gde i šta bi valjalo pre početi. Sve je potrebno, a sva ta pitanja stoje još uvek otvorena. Na nesreću, ona raste u širinu, umesto da se diže u visinu. Stalno nastaju nove ulice, a mnoge

Ulice I. i II. reda pokrivene su asfaltnom kaldrmom. Time su u njima skoro sasvim uklonjeno stvaranje prašine, smanjena buka i data mogućnost, da se lako održavaju u dobroj čistoći. U Subotici je 'velikom kamenom kockom' pokriveno bilo 6,2%, malom kamenom kockom 0,2%, keramitom 3,7%, asfaltom 4,1%, nepravilnom kaldrmom 0,5%, 'makadamom vezanim vodom' 2,7%, a neizgrađeno (zemljani putevi) bilo je 82,6% ulica. Ako se gradnjom novih kaldrma u zemljanim ulicama bude štedelo kao u minulim godinama, onde će Subotica biti cela kaldrmisana tamo za nekih 996 godina.“

Наводи да су наши вањски путеви у које се готово ништа не улаже, ужасно лети прањави а зими блатњави.

d / parkovi

„Na važnost parkiranja gradova, ukazano je internacionalnoj izložbi u obilnoj meri. Smatra se, da gradovi a pogotovo veliki gradovi – nisu idealna forma za skupni život ljudi. Zato ih treba tako preinačavati i proširivati, da odgovaraju svima uslovima zdravlja, svrsi i lepoti. Mreža zelenih površina: gradske šumice, parkova za oporavak, mesta za igralište i sport, pa stalne male bašte, treba da grad budućnosti isprepliću kao žice u čovečjem telu. Grad se mora smatrati kao telo, koje treba da ima svoja pluća na kojima diše – a to su njegovi parkovi i nasadi. Najidealniji oblik grada sa higijenskog gledišta zamišljen je u izložbi tako, da nutarnji grad prstenasto opkoljuju male bašte, ove opet koncentrično naselja, iza naselja po celoj periferiji šumice i gradski parkovi, pa onda izletišta i drugo.“

ИАСу, Ф. 180, I-D-2

Управо због тога сматра он да се о том питању мора изузетно водити рачуна, на периферији Суботице не би смела стварати насеља, непосредна околина морала би остати зелена. Јасно му је да је готово немогуће изграђене површине накнадно претварати у зелене.

„Parkovi su u nemačkim gradovima jednostavni ali zato ukusni i lepi. Lepa engleska trava, žbunje i drveće, glavni su njihovi uresi. Posebno se vodi

briga, da deca u parkovima nađu svoja zdrava igrališta gde će se na svetlu u zdravom vazduhu igrati i sunčati.“

Истиче да Суботици недостају зелене површине – паркови!

e / škole

„U higijenskoj izložbi zapaže se sasvim nova struja u izgradnji škola. Škole sa zbijenim razredima i spratovima sa teškim zidinama, na uskom prostoru i izgrađenoj neposrednoj okolini, smatraju se kao nehigijenske i zastarela. Prelazi se na prizemno zidanje škola na velikoj površini u preobilnom svetlu u posve zelenoj okolini, zdravoj prirodi. Sve to odiše u nameri, da se dete oseća vedro i sveže pa i onda kada radi. Želi se, da škola bude detetu škola prirodne svežine, škola zelenila i škola rada. Jednim potezom, rešenje za podizanje škola treba da bude decentralizacija. Sve što se detetu ili za dete u školi daje, ništa se ne smatra za luksuz, već kao preka potreba: engleski klozeti sa školjkama od fajansa, zidovi klozeta obloženi emajliranim pločicama, posude za pranje ruku, prvoklasna korita upuštena u patos za pranje nogu, tuševi, garderobe, vodovod, higijenski uređaj za pitku vodu, sprave za gimnastičke vežbe pod vedrim nebom i tako redom. A kod nas? Kod nas često nalazimo tesnu školsku dvoranu u kojoj se daje obuka za nekoliko razreda, deca zbijena u dugačke klupe, teška atmosfera sa istrošenim vazduhom, oskudna ventilacija, trošni zidovi itd. pa čovek ne zna koga više sažaljeva, učitelja ili decu. Često nije potrebno začu u razred, da se vidi to stanje jer žalosni spoljašnji izgled zgrade kaže sve. Dete kad ulazi u školu treba da oseti da je u domu prosvete gde sve odiše kulturom, koja privlači i uzdiže. Deca su naša nada, na njima svet ostaje, ona su produženje našeg života, zato treba dati sve što ide u korist i dobro njihove duševne i telesne snage.“

f / tržnice

„Kako se u poslednje vreme u Subotici češće vodila reč o tržnicama, to sam se u pojedinim gradovima interesovao za tu vrstu gradnje, te sam u Dresdenu našao najprikladniji tip za naš Zrinjski trg. Ona je nekih 30 metara široka, ima 4 uzdužna prolaza za publiku, svaki po dva reda štandova za prodavače. Od vremena do vremena ima poprečne prolaze za bržu komunikaciju. Takva pijaca ima dobru ventilaciju i čist vazduh usuprot tolikih mirisa usled raznih namomilanih životnih namirnica.“

За разлику од тога у Суботици на пијаци царује прашина „у обилној мери, не може се довољно нагласити.“

g / razno

„Kućne i ulične tablice. U Dresdenu, Leipzigu i

Berlinu kućne su tablice izvedene od emejla. U Berlinu su te tablice sa crnim slovima na beloj podlozi, dakle iste kao što su poručene nove subotičke tablice.

Suncobrani /ponjave/ pred izlozima trgov. radnja. Vešanje po strani ponjava pred izloge dućana nije kao kod nas da ih čovek mora obići ako želi da prođe, već je udešeno, da se postrana ponjava dok sunce upire, pričvrsti direktno na izlog, a da time izlog nije posvema zakriljen.

sudeluje veća masa ljudi. Prednost je potpuno higijensko uređenje i praktičnost.

Železne kuće. U poslednje vreme mnogo se grade kuće sa železnim kosturom. Tanki železni stubovi omogućuju izgradnju velikih prozora tako da čitava fronta kuće bude u staklu, što je veoma podesno za trgovačke radnje, koje potrebuju obilnog svetla.

I tako bi se o posmatranjima u internacionalnoj higijenskoj izložbi u Dresdenu i o utiscima što sam ih

LUFTBILDDRESDEN, KUGELHAUSAUF DER HYGIENE-AUSSTELLUNG

Saobraćaj publike na trotoarima. U velikim Nemačkim gradovima i publika koja ide trotoarima, drži se uvek desne strane. Zato se mogu i u najprometnijim ulicama kretati bez gužve. Kako se mora čovek kretati u prometnim ulicama i poznavanje saobraćajnih signala i pravila, uče već deca u školi.

Kiosci i bude. Običnih buda daščara nema nigde u velikim nemačkim gradovima. Kioska zidanih ima u veoma malom broju i to obično ukusno građenih za prodaju knjiga, razglednica i novina. Zato ima više oglasnih stupova i takvih predmeta, koji služe za potrebe saobraćaja. Prodavcu nije dozvoljeno, da izvan i pored kioska drži ma kakvu robu.

Osvetljenje ulica. Ulice se u velikim nemačkim gradovima pretežno osvetljavaju plinskim svetlom. Sa osvetljenjem ulica se ne štedi. Obično na svakih 20 metara postavljena je po jedna lampa.

Pokretni klozeti. To su kompletno uređeni klozeti za muške i ženske, na točkovima, koji se mogu otpremiti na svako mesto, gde se čini priredba na kojima

stekao na kratkom putu u Nemačkoj, moglo nastaviti dok ne bi nastala čitava knjiga što nije svrha ovog izveštaja. Zato su i izveštaju iznešene najmarkantnije stvari obzirom na subotičke prilike. Ja sam blagodaran opštini, što mi je dala potporu za to putovanje te sve što sam tom prilikom dobrog i kulturnog naučio, upotrebiću u svakom mojem poslu i radu za napredak naše Subotice.

30. VII. 1930. Subotica Gradski inženjer Ing. Tomandl Oton“

Нажалост градске власти до почетка Другог св. рата нису учиниле готово ништа по питању решавања комуналних проблема и недостатака на које је указивао инж. Томандл. Они се чекали нека друга повољнија времена, а неки сегменти и достигнућа којима се дивио у Немачкој, нису остварена у Суботици ни до дан данас.

Összefoglaló

Tomandl Otto / Tomanić mérnök meglátásai a Németország és Szabadka között tátongó közüzemi szakadékról” 1930-ban.

Tomandl Otto mérnök 1919-ben telepedett le Szabadkán. 1926-ban már a város főépítész mérnökének Kosta Petrovićnak a helyettese. Miután 1930-ban meglátogatta a drezdai nemzetközi higiéniai kiállítást, Tomandl beszámolt a városi hatóságoknak az ott elért városi-higiéniai eredményekről, és összehasonlította azokat a Szabadkán uralkodókkal. A szabad-

kai helyzet különbségei és lemaradására a Drezdában látottak fényben nagyon hangsúlyos volt. Tomandl javaslatokat és lehetséges irányokat fogalmaz meg különbségek csökkentésére.

Kulcsszavak: Tomandl Otto, Szabadka, Drezda, modern várostervezés

Summary

Engineer Oton Tomandl/Tomanić and his perspective on “communal chasm” between Germany and Subotica in 1930

Oton Tomandl came to Subotica and became its resident in 1919. He was Deputy Chief City Engineer in 1926. After visiting The Hygienic Exhibition in Dresden in 1930, he reports to the city government about urban and hygienic accomplishments and he compares those to the state in Subotica. The dif-

ferences, that is the backwardness of local surroundings had been very emphasized in that light. Tomandl gives suggestions and guidelines which could reduce the differences.

Key words: Oton Tomandl, Subotica, Dresden, modern urban city planning

Школски дневник као сведочанство времена

Сажетак: У Суботици је у периоду 1941/44. године радила Јеврејска основна школа. Ову школу су до школске 1943. године похађала деца мешовите исповести, да би од 1943. школу похађала искључиво јеврејска деца. На основу сачуваног школског дневника може се пратити рад школе и њених ђака.

Кључне речи: Архивска грађа, докуменат, школски дневник, Јеврејска школа, вероисповест, жртве депортованих у логоре.

Увод

Архиви су установе које се баве чувањем и заштитом писаних докумената. Многе научне студије своје темеље истраживања имају у архивској грађи, у фондовима који се чувају у архиву. Ради истраживања и долажења до података за тражену тему истраживања, често се истраживања врше у више архивских фондова.

Различити историјски услови под којима се одвијао живот на нашим просторима, утицали су на степен очуваности докумената. За бољи резултат истраживања свакако је значајно ако су одређени документи у већем броју сачувани.

При проучавању постоји потреба да се таква архивска грађа систематски истражује, како би се приближила истраживачу и допунила постојеће изворе. Код тематског истраживања од велике помоћи је постојање ефикасних евиденција о постојећим фондовима и документима. Различита евиденциона и научно-информативна средства која се воде у архивима упућују нас у постојање извора са подацима.

У архивским депоима се понекад, и поред тога што је постојећа архивска грађа пописана, може десити да се пронађу поједини документи који су неким случајем остали непописани. Ако такви документи садрже још неистражене или нове податке, онда они имају велики значај за истраживање одређене теме које су најчешће из локалне завичајне прошлости.

Дневник Јеврејске основне школе у Суботици 1941–1944. година

Међу многобројном архивском грађом и фондовима који се налазе у депоима Архива Суботице, затечена је књига Дневник која сведочи о постојању и раду Јеврејске основне школе у Суботици из времена 1941–1944. година, која је дуго година била непописана па самим тиме и непозната, и која је изазвала интересовање за проучавање.

Обавеза школовања дубоко је повезана са прошлошћу Јевреја, код којих је још у старој јеврејској држави била обавезна школска обука,¹ када је за сваког мушкарца Јеврејина било обавезно да зна читати и писати, дечаци су учили хедеру (основну школу) а девојчице код куће.

Осавремењавање школовања на нашим просторима започето је Наредбом од 14. фебруара 1782. године, када је цар Јосип II поставио питање осавремењавања верских школа укључујући и јеврејске. Међутим модерно, и по земаљским прописима организовано, школство у Суботици Јевреји нису остварили све до 1873. године. Од педесетих година XIX века, јеврејска деца у Суботици су све више похађала градске школе, али тек онда када су у јеврејској школи добили потребно образовање. Касније ће се у школи организовати и женска одељења. Постојећа школа је егзистирала у веома скромним материјалним условима.

Са изградњом нове Синагоге (1902) у Суботици, подигнута је нова школа у дворишту. Школа је имала шест одељења и 1905. године укључена у рад општинских народних школа.²

О фонду

Дневник се налази у оквиру архивског фонда Збирка матичних књига основних школа у Суботици 1871–1946. година.³ У оквиру ове Збирке се чувају матичне књиге, дневници, прозивници, уписнице основних школа у Суботици, које су затечене у садашњим просторијама Архива приликом оснивања Архивског средишта почетком

¹ Dušan Jelić, *Kratak pregled istorije subotičkih Jevreja i njihovog doprinosa razvoju grada*, у: Rukovet br. 4-5, 1994, 11.

² Исто, 21.

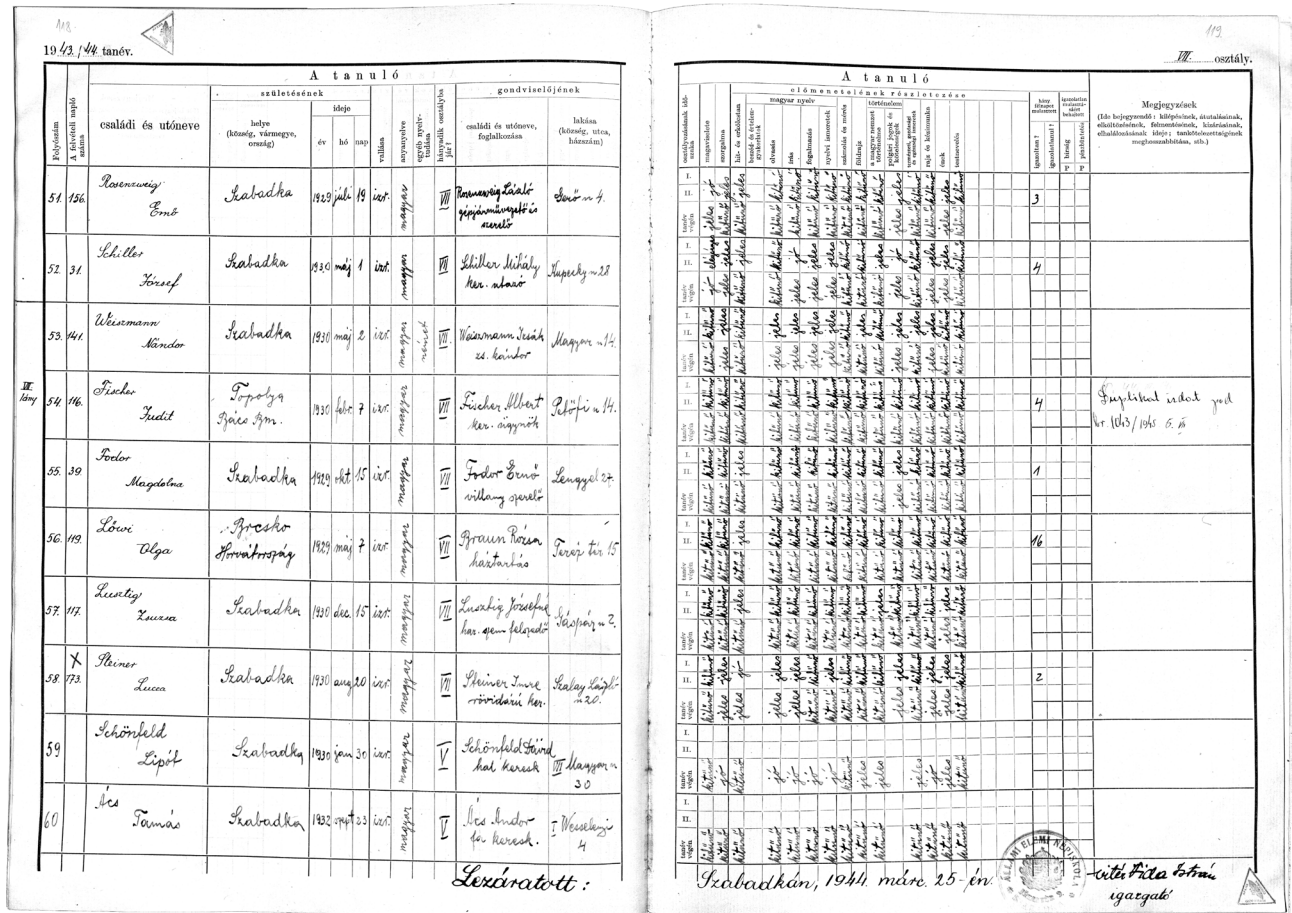
³ *Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица XVIII/1*, приредили Татјана Сегединчев Зоран Вељановић, Суботица 2012, 77.

1949. године. У првим послератним годинама након завршетка Другог светског рата, постојале су акције прикупљања архивске грађе, па су књиге вероватно тада предате у Архивско средиште које ће 1952. године постати самостална установа под називом Градска државна архива у Суботици. Извршни одбор Градског народног одбора донео је, на својој седници одржаној 10. марта 1952. године, решење да се Архивско средиште претвори у Градску државну архиву.⁴

школа, о броју разреда и ученика у њима, о наставним предметима и приказаном успеху појединих ђака на крају школске године. Књиге садрже вишеструке податке о Суботичким школама као и о ученицима који су их похађали.

У ову Збирку уврштена је и књига дневника Јеврејске основне школе у Суботици.

Само постојање књиге значајно је допринело истраживању и расветљавању теме постојања и рада ове школе у прошлости Суботице. Због пр-

Ф. 24, Упис из дневника Јеврејске школе у Суботици

Збирка матичних књига основних школа у Суботици вештачка је творевина настала пре њеног преузимања, те су подаци о ствараоцу збирке непознати. Књиге су настајале радом у више основних школа на подручју Суботице. Поједине књиге потичу из првих година после проглашења XXXVIII законског чланка из 1868. године, којим је утврђено обавезно школовање деце између 6. и 12. године живота. Обухватају више временских периода до 1946. године. Књиге су пописане по годинама настанка у оквиру којих се налазе књиге из више школа.

У архивском фонду се налазе матичне књиге основних школа, дневници и уписници са ужег и ширег градског подручја. Књиге ове Збирке садрже податке о броју, локацији и називима основних

воразредне вредности документа (књиге), она је обрађена као књига од великог значаја.

Књига представља највреднији историјски извор прве врсте за проучавање историје Јеврејске основне школе у Суботици у периоду Другог светског рата.

Истраживање теме

Као први корак у истраживању коришћена је написана литература у којој су се налазили подаци о томе да је школа у прошлости постојала и радила, где се шире објашњава систем и историја школства као и у студији о историји Јевреја у Суботици под називом:

- *Кратак преглед суботичких Јевреја и њихов до-*

⁴ Средоје Лалић, Архивска служба у САП Војводини 1944–1975, Сремски Карловци 1984, 51.

принос развоју града, коју је написао Душан Јелић;⁵

- студија Павла Шозбергера, *Јевреји у Војводини*;
- часопису за књижевност, уметност и културу *Руковет*, Историја суботичких Јевреја;⁶
- податке о Јеврејској школи у Суботици проналазимо и у књизи коју је написао инжењер Коста Петровић, под називом *Суботица и купалиште Палић*, која је штампана 1928. године у Суботици, где се наводи као основна школа „Краљица Марија“, VII, Зрињски трг 6.⁷

Документи

У више архивских фондова који се чувају у Архиву из различитих временских периода, пронађени су документи који сведоче о школству, школовању Јевреја и постојању школе у Суботици.

Примери:

1. То је докуменат из 1846. године и представља диплому о завршеној школи настао у Будимпешти. Докуменат је писан на мађарском, немачком и хебрејском језику и налази се у фонду Ф. 272, Магистрат слободног краљевског града под називом Марија Терезиопел (Суботица).⁸ Рад Магистрата тече до 1848. године када је изгласано његово распуштање. Фонд је од изузетног значаја.
2. Потом је сачуван Записник Градског већа из

1866. године где се признаје рад школе и пропишују се правила. Налази се у фонду Ф. 2, Градско веће Слободног краљевског града Суботице (1849–1918). Фонд је од изузетног значаја, највећи је архивски фонд у нашем архиву, од 487 мета-ра, писан је на мађарском, немачком, латинском и српском језику. Састоји се од више одељења, пре спајања документи су се налазили у више институција. У овом фонду се налази докуменат из 1866. године у којем је сачуван податак о почетку рада Јеврејске школе у Суботици. О школи нам сведочи докуменат – Извештај из 1907. године, о наставницима као и помоћи за сиромашне ђаке, као и одлука Градског сената из 1922. године о помоћи Јеврејској школи за њеног вероучитеља.

3. Податке о школи налазимо и у документима који се налазе у фонду Ф. 47, Сенат града Суботице 1919–1941. година. У оквиру докумената сачуван је нацрт из 1929. године о ситуацији школе, где се види адреса и назив, као и докуменат наставног програма односно предмети који су се предавали у школи, и о раду школе. Пример је сачувана молба управитеља Јеврејске школе Самуила Росенштајна.⁹

4. У архивском фонду Ф. 22, Школско надзорништво Суботица (1869–1945), налазе се подаци у допису Просветном инспектору у Суботици о томе да ли је школа почела са радом – допис који је упућен школском надзорнику. Поред тога по-

Школске 1941/42. године у школу је било уписано 184 ђака, од тога 118 су били Јевреји.

- Брумер Ференц (Brummer Ferenc)
- Дојч Пал (Deutsch Pál)
- Фишер Ђерђ (Fischer György)
- Кронхаузер Вилмош (Kronhauzer Vilmos)
- Штолеберг Шандор (Stoleberg Sándor)
- Штрасбургер Ђерђ (Strasburger György)
- Штраус Иштван (Strausz István)
- Словак Тамаш (Szlovák Tamás)
- Таркеи Тибор (Tarkói Tibor)
- Вајс Андраш Адолф (Weisz András Adolf)
- Балабан Бланка (Balaban Blanka)
- Балабан Магда (Balaban Magda)
- Бергер Мирјан (Berger Mirjan)
- Дојч Катица (Deutsch Katica)
- Енгел Ибоља (Engel Ibolya)
- Франкл Ана (Frankl Ana)
- Глид Едит (Glid Edit)
- Грин Хедвиг Хермина (Grün Hedvig Hermina)
- Хорват Ана (Horváth Anna)
- Кахан Хедвиг (Kahan Hedvig)
- Ленарт Жужа (Lénárt Zsuzsa)
- Московитц Хилда (Moskovits Hilda)
- Полак Едит (Polák Edit)
- Прангел Регина (Prangel Regina)
- Соненберг М. Вера (Sonnenberg M. Vera)
- Фодор Ласло (Fodor László)
- Золтан Лајпник (Leipnick Zoltán)
- Браун Шаролта (Braun Sarolta)
- Адлер Јудит (Adler Judit)
- Брукер Јожеф (Brucker József)
- Дојч Бернат (Deutsch Bernát)
- Донат Шандор (Donáth Sándor)
- Енглеер Ева (Engler Éva)
- Фишер Естер (Fischer Eszter)
- Франк Петер (Frank Péter)
- Грасбергер Тамаш (Grassberger Tamás)

⁵ *Studije, arhivska i memoarska građa o istoriji subotičkih Jevreja*, у: Јеврејски историјски музеј – Београд Зборник 5, Београд 1987.

⁶ *Istorija subotičkih Jevreja*, у: *Rukovet* бр. 4–5, 1994.

⁷ Kosta Petrović, *Subotica i kupalište Palić*, Subotica 1928, 48.

⁸ Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица XVIII/2, Суботица, 2015, пун назив фонда Магистрат Слободног краљевског града (Magistratus liberae et regiae civitatis Maria Theresiopel; Stadtrath der königlichen freistadt Maria Theresiopel; Szabadka szabad király város tanácsa) - Maria Theresiopel (Subotica) (1779–1849), 1770–1850

⁹ ИАСу, Ф. 47, XVIII 36/1922. Предмет о одбијању молбе управитеља јеврејске школе Самуила Росенштајна да наставници добију код купања на Палићу.

- Гросман Алфред (Grossmann Alfréd)
- Гутман Ноеми (Guttman Noémi)
- Кац Ева (Katz Éva)
- Камхи Рахел (Kámhi Ráhel)
- Лебовиц Тибор (Lebovits Tibor)
- Лајпник Ева (Leipnik Éva)
- Ленард Петер (Lénárd Péter)
- Леви Петер (Lövy Peter)
- Манхајм Вера (Manheim Vera)
- Менцер Иван (Menzer Ivan)
- Пресбургер Тибор (Presburger Tibor)
- Сапира Михаљ (Sapira Mihály)
- Шпицер Цецилија (Spitzer Cecilia)
- Шпицер Ото (Spitzer Ottó)
- Шпицер Ласло (Spitzer László)
- Сајнбергер Ласло (Seinberger Miklós)
- Солцберг Феликс (Szolcberg Félix)
- Словак Ричард (Szlovák Richárd)
- Вандман Ђерђ (Wandmann György)
- Вајс Алис (Weiss Alicz)
- Вилхајм Ержебет (Wilhajm Erzsébet)
- Адлер Миклош (Adler Miklós)
- Ач Тамаш (Ács Tamás)
- Браун Андор (Braun Andor)
- Денеберг Имре Мађаш (Deneberg Imre Mátyás)
- Ереш Алис (Erős Alice)
- Филгут Ливија (Filgut Livia)
- Fišer Ištvan (Fischer István)
- Голдштајн Антал Тамаш (Goldstein Antal Tamás)
- Гутман Андраш Ендре (Guttman András Endre)
- Халиф Пал (Chalif Pál)
- Калмар Пал (Kalmár Pál)
- Келнер Леа (Kellner Lea)
- Клајн Хаје (Klein Haje)
- Краус Ирма Ева (Krausz Irma Éva)
- Кунец Естер (Kunetz Eszter)
- Лајпник Андраш (Leipnik András)
- Лајпник Ибоља (Leipnik Ibolya)
- Лихт Мартон (Licht Márton)
- Липковиц Вероника Марија (Lipkovits Veronika Mária)
- Левентал Ливија (Löventhal Livia)
- Левентал Жофија (Löventhal Zsófia)
- Леви Шаролта (Lövi Sarolta)
- Нидерман Олга (Niederman Olga)
- Розенфелд Тибор (Rosenfeld Tibor)
- Шенфелд Липот (Schönfeld Lipót)
- Шпицер Аранка (Spitzer Aranka)
- Шпицер Серена (Spitzer Szeréna)
- Секељ Магдолна Ева (Székely Magdolna Éva)
- Вајс Ана (Weisz Anna)
- Вајс Агнеш (Weisz Ágnes)
- Вајс Магдолна (Weisz Magdolna)
- Вајс Жужана (Weisz Zsuzsanna)
- Весел Ђерђ Тамаш (Wessel György Tamás)
- Нојбергер Миклош (Neuberger Miklós)
- Nojberger Artur (Neuberger Artur)
- Бајнхауер Лајош (Beinhauer Lajos)
- Биндер Ђеза (Binder Géza)
- Блум Шандор (Blum Sándor)
- Грос Јожеф (Gross József)
- Хан Јанош (Haán János)
- Хитер Тибор (Hütter Tibor)
- Ледерер Иштван (Léderer István)
- Рајх Јанош (Reich János)
- Розенфелд Јанош (Rosenfeld János)
- Словак Јене (Szlovák Jenő)
- Шенбрун Ђерђ (Schönbrunn György)
- Тенер Ђерђ (Tener György)
- Требич Ференц (Trebitsch Ferenc)
- Ароести Алегра (Aroesti Alegria)
- Адлер Катица (Adler Katica)
- Balaž Franciska (Balázs Franciska)
- Балог Олга (Balog Olga)
- Баш Етелка (Basch Etelka)
- Бех Вера (Bech Vera)
- Бем Ева (Böhm Éva)
- Дојч Мирјам (Deutsch Mirjam)
- Ерман Ализ (Ehrmann Aliz)
- Фишер Хава (Fischer Hava)
- Гинс Аранка (Günsz Aranka)
- Леви Јудит (Lövy Judit)
- Манхајм Ева (Manheim Éva)
- Рајс Марија (Reisz Mária)

Школска година је закључена 25. маја 1943. године.

Школске 1943/44. године у школу је било уписано 174 ђака, сви су били Јевреји.

- Балабан Шамуел (Balában Sámuel)
- Баш Ђерђ (Basch György)
- Денеберг Пал (Deneberg Pál)
- Дојч Еде (Deutsch Ede)
- Ерењи Ђерђ (Erényi György)
- Фархи Марио (Farhi Mária)
- Фројдингер Иван (Freudinger Iván)
- Глазер Јене (Glaser Jenő)
- Глид Ласло (Glied László)
- Халброр Петер (Halbrohr Péter)
- Корнштајн Пал (Kornstein Pál)
- Лајпник Тибор (Leipnik Tibor)
- Лихтман Тибор (Lichtman Tibor)
- Штерн Алберт (Stern Albert)
- Шугар Тамаш (Sugár Tamás)
- Сеге Петар (Szegő Péter)
- Вајс Јожеф (Weisz József)
- Винклер Миклош (Winkler Miklós)
- Бергер Марија (Berger Mária)
- Барух Марика (Baruch Marika)
- Ерман Јудит (Ehrman Judit)
- Енгел Серен (Engel Szerén)
- Хорват Ливија (Horvát Livia)
- Калмар Марија (Kalmár Mária)
- Лихт Шаролта (Licht Sarolta)
- Лихтиг Ана (Lichtig Anna)

- Лихтман Ева (Lichtmann Éva)
- Рабиновиц Јудит (Rabinovits Judit)
- Роснер Матилд (Rosner Matild)
- Шпицер Магда (Spitzer Magda)
- Словак Гертруд (Szlovák Gertrud)
- Виг Марија (Vig Mária)
- Вајнбергер Јудит (Weinberger Judit)
- Готесман Миклош (Gottessmann Miklós)
- Хитер Тамаш (Hütter Tamás)
- Розенфелд Пал (Rosenfeld Pál)
- Сенеш Пал (Szenes Pál)
- Вајман Едуард (Weizsmann Eduárd)
- Адлер Хилда (Adler Hilda)
- Бем Ана (Böhm Anna)
- Дојч Дита (Deutsch Ditta)
- Фишер Јудит (Fischer)
- Херцог Ева (Hercog Éva)
- Хитер Мирјам (Hütter Mirjam)
- Лихт Вера (Licht Vera)
- Нидерман Вера (Niederman Vera)
- Полак Рожа (Pollák Rózsa)
- Шафер Етелка (Schaffer Etelka)
- Шпицер Ева (Spitzer Éva)
- Шпицер Жужана (Spitzer Zsuzsanna)
- Тенер Беатрикс (Tenner Beatrix)
- Вајс Алис (Weisz Alice)
- Вајс Рене (Weisz René)
- Брумер Ференц (Brummer Ferenc)
- Дојч Пал (Deutsch Pál)
- Фелдман Ђерђ (Feldmann György)
- Фелдман Ласло (Feldmann László)
- Фишер Ђерђ (Fischer György)
- Фодор Ласло (Fodor László)
- Корнхаузер Вилмош (Kornhauser Vilmos)
- Лајпник Золтан (Leipnik Zoltán)
- Штрасбургер Ђерђ (Strassburger György)
- Штраус Иштван (Strausz István)
- Штолцберг Шандор (Stolzberg Sándor)
- Словак Тамаш (Szlovák Tamás)
- Таркеи Тибор (Tarkói Tibor)
- Вајс Адолф (Weisz Adolf)
- Балабан Бланка (Balabán Blanka)
- Балабан Магдолна (Balabán Magdolna)
- Бергер Мирјам (Berger Mirjam)
- Дојч Каталин (Deutsch Katalin)
- Енгел Ибоља (Engel Ibolya)
- Франкл Ана (Frankl Anna)
- Глид Едит (Glied Edit)
- Грин Хермина (Grün Hermina)
- Хорват Ана (Horvát Anna)
- Кахан Хедвига (Káhán Hedviga)
- Ленард Жужана (Lénárd Zsuzsanna)
- Москович Хилда (Moskovits Hilda)
- Полак Едит (Pollák Edit)
- Прангел Регина (Prangel Regina)
- Соненберг Мира Вера (Sonnenberg Mira Vera)
- Брукер Јожеф (Brucker József)
- Дојч Бернат (Deutsch Bernát)
- Донат Шандор (Donáth Sándor)
- Гросбергер Тамаш (Grossberger Tamás)
- Гросман Алфред (Grossmann Alfréd)
- Лебовиц Тибор (Lebovits Tibor)
- Ленард Петер (Lénárd Péter)
- Пресбургер Тибор (Pressburger Tibor)
- Сапира Михаљ (Sapira Mihály)
- Шпицер Ласло (Spitzer László)
- Шпицер Ото (Spitzer Ottó)
- Штајнбергер Миклош (Steinberger Miklós)
- Штолцберг Феликс (Stolzberg Félix)
- Словак Ричард (Szlovák Richárd)
- Вандман Ђерђ (Wandmann György)
- Адлер Јудит (Adler Judit)
- Енглеер Ева (Engler Éva)
- Фаркаш Жужана (Farkas Zsuzsanna)
- Фишер Естер (Fischer Eszter)
- Гутман Ноemi (Guttman Noémi)
- Кац Ева (Katz Éva)
- Камхи Рахел (Kámhi Ráchel)
- Келнер Рахел Леа (Kellner Rachel Lea)
- Лајпник Ева (Leipnik Éva)
- Лихтман Агнеш (Lichtmann Ágnes)
- Манхајм Вера (Manheim Vera)
- Розенфелд Ливија Вероника (Rosenfeld Livia Veronika)
- Шпицер Аранка (Spitzer Aranka)
- Шпицер Цецилија (Spitzer Cecilia)
- Вајс Алис (Weisz Alice)
- Вилхајм Ержебет (Wilhelm Erzsébet)
- Адлер Миклош (Adler Miklós)
- Халиф Пал (Chalif Pál)
- Фишер Иштван (Fischer István)
- Гутман Андраш (Guttman András)
- Лајпник Андор (Leipnik Andor)
- Лихт Мартон (Licht Márton)
- Нојбергер Артур (Neuberger Artur)
- Нојбергер Тибор (Neuberger Miklós)
- Розенфелд Тибор (Rosenfeld Tibor)
- Вајсман Ђула (Weismann Gyula)
- Ереш Алис (Erős Alice)
- Филгут Ливија (Filgut Livia)
- Клајн Хаје (Klein Haje)
- Краус Ирма Ева (Krausz Irma Éva)
- Лајпник Ибоља (Leipnik Ibolya)
- Липковић Вероника Марија (Lipkovits Veronika Mária)
- Левентал Ливија (Löwenthal Livia)
- Левентал Жофија (Löwenthal Zsófia)
- Леви Шаролта (Löwi Sarolta)
- Шпицер Серена (Spitzer Szeréna)
- Вајс Ана (Weisz Anna)
- Вајс Агнеш (Weisz Ágnes)
- Вајс Магдолна (Weisz Magdolna)
- Вајс Жужана (Weisz Zsuzsanna)
- Блум Шандор (Blum Sándor)
- Грос Јожеф (Grosz József)
- Хорти Хенрих (Horti Henrich)
- Лајпник Ференц (Leipnik Ferenc)
- Мајнхајм Шандор (Meinheim Sándor)
- Шалаш Ђерђ (Sálás György)
- Словак Јене (Szlovák Jenő)
- Требић Ференц (Trebitsch Ferenc)
- Адлер Каталин (Adler Katalin)

- Ароести Алегра (Aroesti Alegra)
- Балаж Франциска (Balázs Franciska)
- Бем Ева (Böhm Éva)
- Ерман Ализ (Erman Alíz)
- Фишер Хава (Fischer Hává)
- Гинс Аранка (Günsz Aranka)
- Манхајм Ева (Manheim Éva)
- Рајс Марија (Reisz Mária)
- Глид Ализ (Glied Aliz)
- Бриц Тибор (Britz Tibor)
- Ерман Ервин (Ehrman Ervin)
- Фројнд Ласло (Freund László)
- Фридман Реже (Fridman Rezső)
- Гросбергер Деже (Grossberger Dezső)

стоји попис Суботичких школа из 1935. године где се види да је школа „Краљица Марија“ (Јеврејска школа) уписана под бројем 12.

5. У архивском фонду Ф. 24 сачуван је школски дневник из 1941/1944. године, Јеврејске школе (Állami elemi népiskola - Jókai tér 2), у Суботици. Интересантан је податак да је ова књига накнадно пронађена—затечена у депоу Архива, те је накнадно прикључена архивском фонду под називом Збирка матичних књига основних школа у Суботици 1871–1946. година.

Зграда Јеврејске школе, збирка Буле Дитриха

Дневник који осликава рад школе и у коме проналазимо податке о ученицима који су похађали школу, наставницима и предметима који су се учили у школи, настао је у време Другог светског рата. Листајући дневник пратимо и ситуацију која је била усклађена са политичким догађајима Другог светског рата, осликана кроз посебне законе који су били прописани за Јевреје.

За сваког ученика који су похађали школу у дневнику су уписани следећи подаци:

– датум рођења, вероисповест, адреса где је рођен/а, име оца, занимање и адреса становања, који је разред ђак похађао, наставни предмети и оцене из тих предмета.

Школа је била мешовита, похађали су је и девојнице и дечаки различитих вероисповести као: римокатоличке, православне, реформатске, еванђелистичке и већином израелске вероисповести – током школске 1941/1942. године били су

- Хан Ласло (Hahn László)
- Кахан Деже (Kahán Dezső)
- Леви Давид (Lövi Dávid)
- Розенцвајг Ерне (Rosenzweig Ernő)
- Шилер Јожеф (Schiller József)
- Вајсман Нандор (Weizsmann Nándor)
- Фишер Јудит (Fischer Judit)
- Фодор Магдолна (Fodor Magdolna)
- Леви Олга (Lövi Olga)
- Лустиг Жужа (Lusztig Zsuzsa)
- Штајнер Луцеа (Steiner Lucea)
- Шенфелд Липот (Schönfeld Lipót)
- Ач Тамаш (Ács Tamás)

мешовите вероисповести, током 1942/1943. мешовите вероисповести, док су школске 1943/1944. ђаци били искључиво јеврејске вероисповести. У школској 1941/1942. години школу је похађало 184 ученика, у школској 1942/1943. похађао је 181 ученик, а школске 1943/1944. похађало је 174 ученика. Укупно у времену од 1941. до 1944. године школу је похађало 539 ученика.

Настава у школи је започета 1. септембра 1941. године. Од тада се води и дневник. За сваког ученика сачувани су подаци попут редног броја, презимена и имена, из ког места је, датума рођења, вероисповести, матерњег језика, који разред похађа, имена родитеља и његовог занимања, адресе становања, као и подаци о ђацима и успеху у првом и другом полугодишту и оценама из предмета које су слушали од I до IV разреда (читање, писање, писање састава из језика, познавање језика, математика, географија, мађарска национална историја, познавање природе, економије и здравствено васпитање, цртање и ручни рад, музичко и физичко васпитање).

Пример једног уписа за ученика је био следећи:

„Redni broj. 41, Rosenfeld Tibor, mesto rođenja Subotica, 29. decembar 1933. godine, izraelske veroispovesti, sa maternjim jezikom mađarskim, pohađao je IV razred, ime oca Rosenfeld Pal (Rosenfeld Pál) po zanimanju berber, sa stanom u VI kvartu Mađarska ulica broj 25, kao i podacima o ocenama u I i II polugodištu, i brojem izostanaka“.

Како дневник представља својеврстан библиографски лексикон, наводимо имена ђака Јевреја који су ишли у Јеврејску основну школу Краљица Марија од 1941. до 1944. године. Школска година те 1944. године се завршила 25. марта, раније од уобичајене дужине школске године, када је закључен и дневник. Након тога су уследили несрећни догађаји затварање суботичких Јевреја у гето и касније депортације у логоре у складу са политичком ситуацијом окупационог режима. Депортовани су сви присутни Јевреји у граду, и то претежно деца, жене, старци и болесници. Депортовано је 3.000–3.500 суботичких Јевреја (укључујући и покрштене Јевреје на које се односио Закон

о припадности јеврејских раси), од укупно 6.105 суботичких Јевреја.¹⁰ Из гета су 16. јуна 1944. године депортовани у сабирни логор у Бачалмашу, одакле су их Немци спровели у злогласни Аушвиц где је огромна већина страдала.¹¹

Закључак

Колико један архивски докуменат може бити вредан у тумачењу прошлости је управо пример овога Дневника чији је запис јединствен са становишта анализе и реконструкције националне, професионалне, друштвене и политичке слике.

Последњих година интензивније је активно питање прошлости и историје Јевреја. По-

стојање архивских извора даје могућност даљег и детаљнијег истраживања што представља допринос чувању колективног сећања на невино страдале ђаке Јеврејске школе у Суботици. У времену 1941/44 година школу је похађало 539 ученика од којих су 365 били Јевреји међу којима су се нашли и они који су нестали и страдали у погрому Другог светског рата.

С обзиром да је већ дато објашњење значаја наведене архивске грађе за догађаје из политичког, друштвеног и културног живота Јевреја у Суботици, а сама је архивистички сређена и обрађена она може послужити својим садржајем за даље научно истраживање.

Összefoglaló

Az iskolai napló mint az elmúlt idő tanúja

Hogy egy a napló mennyire értékes lehet a múlt értelmezésében éppen ez a levéltári dokumentum világítja meg. Ennek tartalma egyedülálló, a nemzeti, vallási, társadalmi és politikai helyzet elemzése és rekonstrukciója szempontjából.

Az utóbbi években fokozódott a zsidók múltjának és történelmének kutatása. A levéltári források megléte lehetőséget nyújt további és részletesebb kutatásokra. Ezek hozzájárulnak a kollektív emlékezéshez, azaz Szabadkai Zsidó Iskola ártatlan áldozatairól való emlékezéshez. Az 1941-44 közötti időszakban az iskolában

539 tanuló járt, akik közül 365 zsidó volt, beleértve azokat is, akiket elpusztítottak a második világháborúban.

Mivel az említett levéltári anyag jelentőségét megállapítottuk a szabadkai zsidók politikai, társadalmi és kulturális életében játszott szerepével kapcsolatban, így az alkalmas arra is, mivel levéltári szinten rendezett, hogy alapja legyen más tudományos kutatásoknak.

Kulcsszavak: levéltári iratok, dokumentum, iskolai napló, zsidó iskola, vallás, táborokba deportált áldozatok.

Resume

Grade book as testimony of time

The value of archival document in interpretation of the past can be observed in the Gradebook analyzed in this paper, which contains a unique source for reconstruction of national, confessional and political side of society.

The question of the history of Jewish people has been intensified these last few years. The presence of archival sources gives the possibility of further and

more detailed research which contributes to preservation of collective memory of innocent suffering of Jewish students in Subotica. In 1941 to 1944, there were 539 students among which 365 Jews which disappeared or died in the Second World War.

Key words: archival material, document, gradebook, Jewish school, religion, victims of deportation to concentration camps

¹⁰ Istorija subotičkih Jevreja, Dušan Jelić, *Kratak pregled istorije subotičkih Jevreja i njihovog doprinosa razvoju grada*, у: Rukovet бр. 4–5, 1994, 70.

¹¹ Исто.

Промене назива улица

Сажетак: После сваког сукоба у којем победник преузима власт и почиње да реализује своју визију друштвено-економско-политичког система живота у друштву, дешавају се и козметичке промене. Тако, по правилу, нова власт мења и називе улица и тргова у градовима и насељеним местима. Текст је приказ како су то радили наши суграђани, у времену непосредно после Другог светског рата.

Кључне речи: промена, назив, улица, скупштина, власт, рат

Други светски рат завршен је пре непуна четири, у Европи нешто више од седам месеци. Органи власти новоформиране југословенске државе раде пуном паром. На дневним редовима заседања органа власти на свим нивоима прегршт је тачака којима је циљ утврђивање власти. Тако је и у Суботици и околним насељима. Нова власт најављивала је нови друштвено-економско-политички поредак. Како је И обећала, са речи прешла је на дела. Низ потеза нових власти, непосредно пред и по окончању ратних сукоба, представљао је потврду обећања која су ратни победници истакли у ратним годинама. Нова власт одлучно је растакала стари систем, не марећи чак ни за добре стране.

Делегати Скупштине градско-среског народног одбора у Суботици, на заседању које је одржано 23. децембра 1945. године у Суботици, расправљали су о једанаест тачака дневног реда, којима је „цементирана“ територијална организација власти, одлучено о организацији и органима судске власти, и, нарочито, под редним бројем осам расправљано о променама назива улица.¹ Судићи по записничару Записника,² седница је почела у 8 часова и 45 минута, уводним обраћањем Ивана Миланковића, председника Скупштине.

„По прочитаном именику Миланковић Иван, претседник ГНО-а констатује да је присутно 45 чланова и да је скупштина способна за решавање. Поздравља присутне чланове скупштине, претседника, секретара ОНО-а³, окружног народног суда и среског народног суда као и све остале госте.“⁴

Потом је именовани Миланковић поднео оставку на место председавајућег Скупштине, јер је ступио на нову дужност. После избора новог руководства, почео је радни део заседања. Пред вредним делегатима предстојали су часови рада, читаних реферата, припремљених предлога и наступи бројних дискусаната, о свим темама. Тачка по тачка, и на ред су стигли предлози и објашњења промена назива улица у граду.

Ф. 180, улица Ђуре Ђаковића

„Миланковић Иван претседник ГНО-а⁵ подноси предлог измене назива улица чији назив не одговара данашњем духу времена и моли за овлашћење да измену назива осталих улица извршни одбор у свом делокругу изврши. Чита имена улица као и предлог у који наназиви имали би се изменити. Војнић П. Фрањо предлаже да се назив Дулићеве улице измени у назив Мерковићева улица. Магарашевић Александар потпредседник ГНО-а предлаже да се Карађорђево трг измени у назив трг Маршала Тита. Тиквицки Геза предлаже да се назив Јелачићеве улице измени у назив Матка Вукића⁶ улица и да се на почетку улице стави спомен плоча у знак успомене погинулог Матка Вуковића са кратким историјатом истога. Вуковић Иван

¹ Називи улица о којима су расправљали делегати Скупштине били су они који су важали пре Другог светског рата.

² Историјски архив Суботица (ИАСу), Ф. 68, Градски народни одбор Суботица – Суботциа (1944–1955), 1944–1958, 1 – Записници, стр. 46.

³ Скраћеница за Окружни народни одбор.

⁴ ИАСу, Ф. 68, 1, стр. 46.

⁵ Скраћеница за Градски народни одбор.

⁶ То је грешка записничара, јер је у наставку текста јасно да је у питању презиме Вуковић.

предлаже да се Трг Војводе Путника измени у назив Нешић Лазара трг. Лакичевић Милија предлаже да се Позоришна улица измени у назив Владимира Назора улица. Лулић Грга секретар ГНО-а предлаже да се предлози за измене назива улица поднесу писмено извршном одбору који ће по размотрењу истих исте изнети пред скупштину.⁷

Записнички део о овој теми завршен је реченицом: „Извршни одбор се упућује да по овом предмету даље поступи.“⁹

Нешто више од годину дана касније, у грађи Историјског архива Суботица, наилазимо на документ настао у преписци између надлежних у Извршном одбору Градског народног одбора Субо-

Ф. 180, улица Матка Вуковића

Потом су делегати Скупштине усвојили предлог председника ГНО-а и једногласно одлучили „да се назив улице: Баруна Рудића измени у назив Ђен. Милутиновића, Цара Душана у назив Украјинска улица, Четничка у назив Бихаћка улица, Ђен. Милојевићева у назив у Толбухинову улицу, Ђен. Недића у Лоле Рибара ул, Кнез Михајлова у назив Партизанска ул, Кр. александра у назив Републиканска ул, Парк Краља Петра у назив Лењинов парк, Престолонасл. Петра у назив Југословенске Армије пут, Трг Ериоа у назив Стаљинов трг, Трг Војводе Путника у назив Трг Лазара Нешића, Соколска улица у назив Ђен. Драпшина улица, Карађорђево трг у назив трг Маршала Тита, 13. новембра улица у назив Црвеноармејски пут, VIII Пеш. пука ул. у назив VIII Бригаде ул, Змај Јовин Трг. у назив 29. Новембра трг, Дулићева у назив Мерковићева улица, Јелачићева у назив Матка Вуковића улица.“⁸

тица, Одсека за комунално газдинство и Месног народног одбора Бајмок. Мирко Бачлија, повереник Извршног одбора Градског народног одбора Суботица, Одсека за комунално газдинство потписао је допис бр. 3534/1947, од 22. јануара 1947. године Месном народном одбору Бајмок, следеће садржине:

„Да би се могло средити питање назива улица и тргова и у вези тога извршити давање кућних бројева са коначним називом дотичних улица, позивате се да непрекорачиво до 1. фебруара 1947. год. доставите овом градском народном одбору: 1/ Тачан списак назива и улица и тргова у Бајмоку, 2/ Предлог за измену садашњих назива оних улица, које Одбор сматра за потребно. У томе предлогу назначити садашњи назив и поред истог предложени нови назив улице / трга. Смрт фашизму – слобода народу!“¹⁰

По примљеном допису, Бајмочани су одгово-

⁷ ИАСу, Ф. 68, 1, стр. 60.

⁸ ИАСу, Ф. 68, 1, стр. 60–61.

⁹ ИАСу, Ф. 68, 1, стр. 61.

¹⁰ ИАСу, Ф. 434, Општина Бајмок – Бајмок (1945–1965), 1945–1965, бр. 1055/1947.

рили документом *Списак назива улица*, по истеку два дана од задатог рока.

„У вези Вашег тражења број горњи, овај Одбор извештава да за измену назива улица и тргова измени код ниже наведених, а да се код истих даду ниже наведена имена:

1. Александрова – Црвене армије улица, 2. Бискуп Антуновића – Браће Радића, 3. Ердељанска – Кратка, 4. Југ Богдана – Ади Ендре улица, 5. Краља Звонимира – Омладинска улица, 6. Кнез Михајла – Орешковић Марка, 7. Капелска – Партизанска, 8. Кр. Ђорђа – Трбовић Марка, 9. Матије Губца – Војвођанска, 10. Поп Паје Кујунџића – Матије Губца, 11. Мије Мандића – Божицара Аџије, 12. Немачка – Огњен Прица, 13. Пашићева – Лоле Рибара, 14. Петрова – Мишкинова, 15. Словенска – Петефи ул, 16. Трг Кр. Петра – Трг Маршала Т И Т А, 17. Трумбићева – Толбухинова ул, 18. Војводе Мишића – Владе Ђетковића, 19. Војводе Путника – Петра Драпшина, 20. Војводе Степановића – Раде Кончара, 21. Војводе Бојовића – Саве Ковачевића, 22. Цара Јована – Шарановић Милевана улица, 23. Ђуре Даничића – Томовић Буда ул, 24. Луке Вукајловића – Младена Стојановића ул, 25. Марка Миљанова – Дукица Граховац, 26. Престолонаследник Петра – Трг Пеке Дапчевића, 27. Szabadcsag ter – Трг слободе.¹¹

Документ настао у Народном одбору у Бајмоку 3. фебруара 1947. године, потписали су секретар и председник Народног одбора, после завршне напомене како је: „предњи предлог за нови назив улица и тргова сачињен у сагласности и договор представника Народне Фронте у Бајмоку,

водећи рачуна, да имена улица добију најзаслужнији људи Ослободилачког рата. Смрт фашизму – СЛОБОДА НАРОДУ!“¹²

Закључак

Нова власт – нова нафака, често је цитирана мудрост, која верно осликава шта се дешава када стари систем одлази на сметлиште, а нови, жељан свеопште потврде и доказа да је ту – устоличава се на пиједесталу живота, и смрти. Свака власт, од када је века и човека, приписује себи право да тумачи и организује живот по својим правилима. Такав принцип присутан је и на нашим просторима. Дешавања у ратом разрушеној и осакаћеној Југославији нису изузетак. Нова власт је промену система пренела на све поре друштва. Једна од њих је и именовање односно преименовање улица у насељима. Заправо, нова власт није кретала од промена назива које је тим улицама дала окупаторска власт, што би било разумљиво. Нова власт је била нови почетак живота заједнице, како је представљана народима и народностима државе, па су на мети били називи улица које су тим сокацима и трговима наденули „они други“, пре „нас“ – прави непријатељи напредне народне власти. Окупатор је ту имао само успутну улогу, готово минорно епизодну.

Тест дуговечности таквих одлука одржао се до нове промене система, крајем двадесетог века, када су заслужни појединци и колективи социјалистичког времена замењени називима јунака које поштују и популаришу они који су сада на власти. До следеће промене.

Összefoglaló

Utcanév változtatások

Minden konfliktus után a győztes hatalom, elkezd megvalósítani elképzeléseit a társadalmi, gazdasági és politikai rendszerről. Így a társadalmi életben is, változások történnek. Az új hatalom rendszerint megváltoztatja az utcák és terek nevét a városokban és más településeken. A tanulmány arról szól, hogy polgáraink hogyan tették ezt, közvetlenül a második világháború után. Az új kormány új kezdetet is jelentett az állam népei és nemzetiségei számára. Tehát a korábbi hata-

lom által adott utcanevek megváltoztatásai is sorra kerültek. Az ilyen döntések élettartamának próbája az új rendszerváltozásig tartott, esetünkben a huszadik század végéig. Ekkor a szocialista korszak érdekesnek tartott egyénei és csoportjai helyébe az új hatalom új hőseinek nevei kerültek, akiket az aktuálisan hatalmon lévők tisztelnek és népszerűsítettek.

Kulcsszavak: változás, név, utca, képviselő ház, hatalom, háború

¹¹ ИАСу, Ф. 434, исто.

¹² ИАСу, Ф. 434, исто.

Resume

Changing of the street names

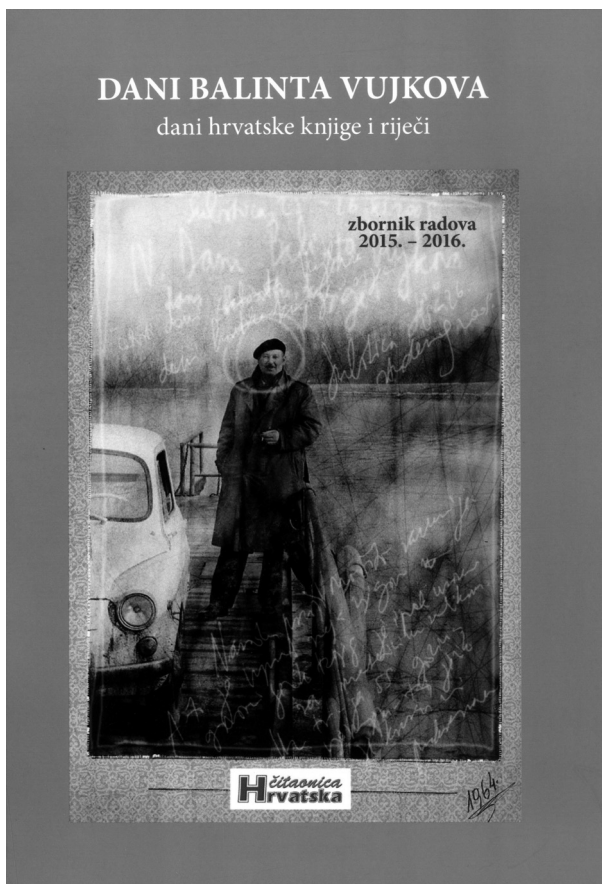
After every conflict in which the winner overtakes the power and begins to implement its vision of the social, economy and political system in society, various changes are made. One of those is the changing of street and square names in towns, by the new government. The paper presents how this was done by our fellow citizens after the Second world War. New authority means new beginnings, as it was presented to the new nation, so the names of the streets assigned by the old government were targeted for the change.

The longevity of these decisions is tested by the next change of the government and the system, when the street names were changed again. The street titles bearing names of the meritorious individuals and collectives of the socialistic system were replaced by the names of the heroes declared by the ones holding the power and the government now.

Key words: change, street, assembly, government, war

Балинт Вујков као студент права

Вујков је све своје школе завршио у Суботици, основну (1919–1923), Гимназију (1923–1931), а након тога и Правни факултет (1931–1936).

Дани Балинта Вујкова

Балинт Вујков се уписао на студије права 10.11.1931. године. Интелектуалац Јене Губаш (Gubás Jenő) је у својим мемоарима писао о томе како су Суботичани који су били похађани Правни факултет били у лошем друштвеном положају, јер нису имали избора, то је био случај и са Балинтом Вујковом. Његов отац Фрањо, који је био кројач, погинуо је 1915. године у Првом светском рату, те је Балинт имао само подршку своје мајке Јелене (рођене Пољаковић Ковачев). Испит зрелости је стекао у Гимназији у Суботици, али ју је примио назад од секретара Правног факултета Рједкина 14.3.1936. године, па у његовом досијеу нема те исправе, само трага о томе да га је било у том досијеу који је носи број 2536. У досијеу је најчешће сачуван само један Семестрални лист и то из осмог (8) семестра 1935–1936, из којег се види да је тада слушао шест предмета: код професора др Чеде Марковића – Грађанско право 3: Наследно и задужно право (2 часа недељно), семинар из Грађанског права (1 час недељно), Грађанско-судски поступак (3 часа недељно); код професора др Ива Милића – Трговинско и менично право (2 часа недељно), Стечајно право (1 час недељно) и Међународно приватно право (2 часа недељно).

Своје испите је полагао прилично одлучно, и све из првог покушаја. Помало збуњује да су током његових студија (са 1932. на 1933) мењали начин оцењивања, међутим види се да је свега неколико пута добијао осредње оцене, а доста често високе, свега је једном добио пролазну оцену (од професора Федора Никића). Такође се види да је у рукопису користио у већини случајева латиницу, иако је образац био на ћирилици. Приликом уписа се изјашњавао као Југословен. Сачувани су следећи документи о положеним испитима:

1. Историја Јужних Словена (у Деловодник уписан као Историја Срба у Угарској) 3.6.1932. године, оцена 5.
2. Римско право 3.6.1932. године, оцена 5.
3. Црквено право 3.6.1932. године оцена 4.
4. Енциклопедија права, 4.10.1932. године, оцена 5.
5. Историја словенског права, 4.10.1932. године, оцена 3.

Начин оцењивања се променио 1933. године:

6. Политичка економија 30.1.1933. године, оцена 7.
7. Статистика, 3.10.1933. године, оцена 10.
8. Кривично право, 3.10.1933. године, оцена 10.
9. Економска политика, 3.10.1933. године, оцена 10.
10. Државно право, 2.6.1934. године, оцена 7.
11. Грађанско право 1, 2.6.1934. године, оцена 8.
12. Наука о финансијама, 2.6.1934. године, оцена 9.
13. Међународно јавно право, 4.2.1935. године, оцена 8.
14. Административно право, 4.2.1935. године, оцена 8.
15. Кривични судски поступак, 3.6.1935. године, оцена 8.
16. Грађанско право 2, 3.6.1935. године, оцена 10.
17. Судска медицина, 5.10.1935. године, оцена 6.
18. Грађански судски поступак, 3.2.1936, оцена 9.
19. Трговачко и менично право, 3.2.1936, оцена 9.
20. Наследно и задужно право, 3.2.1936, оцена, 10.
21. Међународно приватно право, 3.2.1936, оцена, 10.
22. Стечајно право, 3.2.1936, оцена 10.
23. Писмени, Грађанско право (1, 2, 3), Положио (није било оцене).

Правни Факултет у Суботици

ретаријату Факултета

Пријављујем се за редовног универзитет ученика Правног Факултета у Суботици у
1. зиме семестар.

Потребне податке исписујем: Балинт Вујков

Дан, месец и година рођења 27. V. 1912
Место рођења Суботица срез
покрајина Дунавска банована
Народност Југословен
Вера римо-католик
Држављанин Југословен
Презиме и име очево Франсо Вујков
Очево занимање (садање ако је жив или раније ако је умро) Вујар
Очева или стараочева адреса Иванова 26. Суботица
Стан учеников (улица и број) Иванова 20.
Место и врста школе где је положио испит зрелости Гимназија у
Суботици
9. XI 1931
у Суботици.

Балинт Вујков

(Пријавни лист треба пажљиво и тачно испунити. За нетачне и непотпуне податке одговоран је потписник овога листа).

Штамб. Суботица, Загребачка 2

Уписни лист Балинта Вујкова на Правни факултет

Балинт Вујков као правник и као део суботичке литерарне сцене

Био је покретач и члан уредништва у већем броју књижевних часописа, новина и народних календара. По струци је био правник и радио је у служби правне помоћи и као адвокат између 1954. и 1966. године. Био је судија Суботичког окружног суда до 1973. године. Радио је у банци, био је адвокатски приправник у више канцеларија, а ратне године је срећом преживео, ипак га је ослобођење нашло у логору у Аустрији.

Његово дело скупљања и стваралаштва је скоро безбројно, срећа је да је Катарина Чалић све то избројала. Написао је осам ауторских дела, као и три књиге драме. Његових 37 дела су у преведена на мађарски, а 25 на словеначки. Значајна је и звучна и филмска грађа која је остала о њему. Матичних публикација је имао 35, док је чак 200 пе-сама објавио. Укупно је објавио двадесетак књига, од којих су неке антологијске.

У својим делима није само дотакао социографију Хрвата у Војводини (Буњеваца и Шокаца), него је био и друштвено активан, радио је на оснивању Матице хрватске у Суботици крајем 1960-их година. Такође је сматрао да је важно сакупља-

ти дела у локалном дијалекту, тако да је на живи говор обратио пажњу. Сам је имао слуха за нијансе локалног говора.

Умро је у Суботици 23. априла 1987. године, у 75. години живота. Ту се није завршило његово присуство на суботичкој сцени... Од 2002. године се организују *Дани Балинта Вујкова*, и с времена на време се сакупе студије о њему и његовом делу, те се објаве и дела о њему као и књижевнику и сакупљачу народне усмене заоставштине.

Извори из грађе

Историјски архив Суботица (ИАСу), Ф. 228, Правни факултет – Суботица (1920–1941); 1920–1941, предмет 29 и 2536

ИАСу, Ф. 506, Збирка Позивница и каталога (1096)

Литература

Gubás Jenő, *Értelmiségünk bolcsője* (2., bővített kiadás) [Kolevka naših intelektualaca (2. dopunjeno izdanje)], Aracs Könyvek 12., Horgos, 2017.

Katarina Čeliković, *Bibliografija narodnih pri-povedaka i djela Balinta Vujkova*, Subotica 2013.

Összefoglaló

Adalékok Balint Vujkov életrajzához

Balint Vujkov Szabadka közismert írója, aki szenvedélyesen gyűjtötte a horvát-bunjevac népi irodalmát főleg Szabadkán és környékén. Számos könyvben foglalta ezeket össze, de publikált saját könyveket is. Tanult hivatását, a jogot is művelte, és bíró is volt. A népi bölcsességek gyűjtésével és kiadásával kapcsolatos munkájának folytatói és elemzői 2002 óta minden évben megemlékeznek rá. Tudomá-

nyos konferenciát szerveznek, ezek eredményeképpen több könyvet jelentettek meg róla. Ebben a rövid bemutatóban nem a lelkes etnológussal és íróval foglalkozunk, hanem a fiatal Vujkov Balinttal, aki a Szabadkai Jogi Kar hallgatója volt.

Kulcsszavak: jog, jogi egyetem, vizsga, vizsgák osztályzata

Summary

Addition to the biography of Balint Vujkov

Balint Vujkov is a well-known writer in Subotica. He was passionate about collecting Croatian-bunjevac folk literature, especially in and around Subotica. He published summarized contents in several books, but he has also published his own books. He studied law in Subotica, and also practiced law, and was a judge. He has been commemorated every year since 2002 by the followers and analysts of his work

on collecting and publishing folk wisdom. A scientific conference is being organized as well, as a result of which several books have been published about him. In this short presentation, we are not dealing with the enthusiastic ethnologist and writer, but with the young Balint Vujkov, who was a student of the Faculty of Law in Subotica.

Keywords: law, law university, exam, exam grade

Библиографија издања Историјског архива Суботица Монографске публикације и електронски извори 1947–2019.

Увод

Крајем 18. века, на територији данашње Суботице, створили су се услови за стицање културне, политичке, економске, административне и просветне аутономије, што је довело до потребе за организовањем архива који би прикупљао и чувао писану грађу градске администрације. озбиљнијем формирању архивске службе приступило се тек по окончању Другог светског рата. Заштита архивских фондова и збирки, као и регистратурске грађе, који су се непрестано увећавали, била је и остала приоритетан задатак Историјског архива Суботица. Међутим, као установи која тежи ефикасности и разноврсности у пружању података из области свог деловања заинтересованим појединцима, колективима или организацијама, издавачка делатност се јавила као потреба и логичан след у раду. Публиковањем резултата истраживачког и научног рада запослених у Архиву, као и других лица чији су радови у домену завичајне историографије и архивистике, ради се на њиховом популарисању.

Иако је под окриљем Историјског архива Суботица прва публикација издата шездесетих година прошлог века, о правој издавачкој делатности (у складу са могућностима) може се говорити тек почетком деведесетих година. Тада долази и до покретања сопственог часописа *Ex Pannonia*. Оно што се у архивској струци постиже кроз часописе јесте доступност грађе, још једно начело делатности историјских архива које се остварује публиковањем грађе, где истраживачи али и шири круг корисника, могу остварити увид у одређена документа, поред употребе научно-информативних средстава о архивској грађи.¹

Од 1994. године покренуте су следеће едиције књига: „Северна звезда“ (излази од 1994. године) са појединачним научно-истраживачким радовима

завичајне историје; „На песку кругови“ (од 1994. године) – каталожка издања која прате изложбено делатност; „Научно-информативна средства о архивској грађи (од 1995. године) – ту пре свега спадају аналитички инвентари појединих фондова или збирки или њихових одељења; „Посебна и специјална издања“ (од 1996. године) – свечарске монографије или пригодна издања поводом одређених јубилеја; и „*Ex Pannonia*“ (од 1996. године) – зборник садржи прилоге за науку, уметност и културу.² Едиција „Северна звезда“ обухвата два наслова: *Просјаци у Суботици крајем XVIII и првој половини XIX века* и *Занатство у Суботици крајем XVII и поткрај XVIII века (1686–1779)*. Едиција „На песку кругови“ обухвата пет наслова: *Школство у Суботици ОШ „Свети Сава“ – Александрово (1865–1994)*, *Коло српских сестара Суботица : сећања : изложба, Др Јован Пачу - народни трибун, Школство у Суботици : Основна школа „Иво Лола Рибар“ и Напред у отаџбину и славу*. У оквиру едиције „Научно-информативна средства о архивској грађи. Аналитички инвентари“ налазе се четири свеске наслова *Среско начелство Суботица (1934–1941)*. Наслов *Prothocollum Oppidi Cameralis Regio Privilegiati - Szent Maria, antehac Szabatka vocati (1743–1756)* део је едиције „Научно-информативна средства о архивској грађи. Аналитички инвентар серија Протоколи Магистрата“. У оквиру едиције „Научно-информативна средства о архивској грађи. Аналитички инвентар серија Краљевски комесари“ постоје три наслова о комесарима Скултетију, Ирмењију и Глудовцу. Едиција „Посебна и специјална издања“ обухвата три наслова: *Мишићево (1925–1926)*, *Истакнути лекари Суботице (1792–1992)* и *Индустријалци Суботице (1918–1941)*. Две свеске Водича кроз архивске фондове Историјског архива Суботица део су издавачке целине „Водич кроз архивску грађу Србије. Водич кроз архивске

¹ Дијана Бореновић, *Библиографија Ex Pannonia 17–21, 2013–2017.*, у: *Ex Pannonia*, 22, Суботица 2018, 73.

² Зоран Вељановић, *Историјат и делатност Историјског архива Суботица у 1994–1995. години*, у: *Ex Pannonia*, 1, Суботица 1996, 209.

фондове за архиве у Војводини“. Едиција „Корени = Gyökerek“ обухвата наслов *Сведочење векова – правни положај и становништво Суботице*, а у оквиру „Библиотеке Луча Севера“ налази се наслов *Српска читаоница у Суботици (1862–1959)*. Свакако, у издању Историјског архива Суботица су и наслови који нису саставни део едиција и издавачких целина, као и CD издања.

графича Ex Pannonia 17–21, 2013–2017. у: *Ex Pannonia*, 22, Суботица 2018, 73–82).

За потребе ове библиографије претражен је фонд библиотеке Архива и електронски каталог COBISS +.

Током протеклих седамдесетак година, поред 23 броја часописа, у Архиву су објављене 44 књиге и 7 CD-а. Грађа ове библиографије груписана је

Напомене приређивача

Циљ ове библиографије је да представи издавачку делатност Историјског архива Суботица (у даљем тексту Архив) од његовог оснивања 1947. до 2019. године. Прва публикација је штампана 1964. године.

Монографије *60 година деловања Историјског архива Суботица* и *Наших првих 70 година* представљају два најзначајнија извора за ову библиографију. У првој књизи су публикације Архива наведене на следећи начин: Каталогска издања публикована уз изложбене поставке од 1955. до 2007. године, Издања на CD-у, Часописи, Едиције. Друга књига, која обухвата период од 2007. до 2017. године, наводи издања делећи их на: Информативна средства, Часопис *Ex Pannonia*, Монографије, Каталогси, Дигитална издања.

Радови објављени у часопису *Ex Pannonia* изостали су из овог рада јер су били тема ранијих библиографија (Зоран Вељановић, Дијана Мусин, *Библиографија Ex Pannonia 1–16 : 1996–2012*. Нови Сад : Мало историјско друштво : Градска библиотека, 2013. и Дијана Бореновић, *Библио-*

у пет целина:

- I Информативна средства (11 библиографских јединица)
- II Монографије (18 библиографских јединица)
- III Каталогси изложби (14 библиографских јединица)
- IV Сепарат (1 библиографска јединица)
- V Електронски извори (7 библиографских јединица)

Обрада библиографске грађе рађена је према Међународном стандардном библиографском опису монографских публикација ISBD (M) и Међународном стандардном библиографском опису електронских извора ISBD (EP). Библиографске јединице су у целинама распоређене хронолошки, према години издавања, а у оквиру исте године, према азбучном реду презимена аутора, колективног тела или наслова дела. Библиографске јединице под редним бројевима: 18, 30, 34, 35, 36, 38 преузете су из публикације *60 година деловања Историјског архива Суботица* (подаци на странама 56, 57, 58 и 63) и из Узајамно библиографско-каталожке базе података COBIV (библиографске

јединице под редним бројевима: 6, 14, 30, 35, 38, 44, 50). У овом раду је већина библиографских јединица допуњена садржајем публикације у подручју напомена.

Употребну вредност библиографије повећавају насловни регистар, именски регистар, регистар штампарија, предметни регистар, регистар суиздавача. Регистар наслова подељен је на наслове на српском језику (на ћирилици и латиници), на хрватском, мађарском, енглеском и латинском језику. У именском регистру наведена су сва имена која се јављају у раду.

Захваљујем запосленима у Архиву који су прикупили потребну грађу. Посебан допринос раду дала је и Јелена Цветић, библиотекарка Градске библиотеке Суботица. Захвалност дугујем и библиографу саветнику Марији Јованцаи, рецензенту *Библиографије Ласла Мађара* (аутори: Золна Матијевић и Изабела Папди, у: *Ex Pannonia*, 22, Суботица 2018, 83-115), на дугогодишњој сарадњи.

Литература:

Биљана Албахари, Весна Јовановић, *Библиографија издања Института друштвених наука 1957-2007.*, Београд 2007. (доступно и на: http://www.idn.org.rs/biblioteka/bibliografija_instituta_drustvenih_nauka.pdf)

Невенка Башић Палковић, *Библиографија издања Градског музеја Суботица (1948-2010)*, Суботица 2012.

Дијана Бореновић, *Библиографија Ex Pannonia 17-21, 2013-2017.* у: *Ex Pannonia*, 22, Суботица 2018, 73-82.

(доступно и на: http://suarhiv.co.rs/downloads/expannonia/exPannonia_22.pdf).

Зоран Вељановић, *Историјат и делатност Историјског архива Суботица у 1994-1995. години*, у: *Ex Pannonia*, 1, Суботица 1996, 201-211.

Зоран Вељановић, Дијана Мусин, *Библиографија Ex Pannonia 1-16 : 1996-2012*, Нови Сад 2013. (доступно и на: http://suarhiv.co.rs/downloads/expannonia/bibliografija_exPannonia.pdf)

Историјски архив Суботица, „Актуелности”, Историјски архив Суботица, <http://www.suarhiv.co.rs> (преузето 03.08.2020).

Ксенија Лазич, *Библиографија издања НБ Србије : 1871-1983*, Београд 2002.

Наших првих 70 година, Суботица 2017.

Узајамно библиографско-каталожка база података COBIB.SR.

60 година деловања Историјског архива Суботица, Суботица 2007.

I Информативна средства

1996.

1. МАЧКОВИЋ, Стеван

Среско начелство Суботица : (1934-1941). Св. 1, Среско начелство Суботица : 1934-1936 / Стеван Мачковић ; [превод [сажетка] на немачки Золна Матијевић]. – Суботица : Историјски архив, 1996 (Суботица : Историјски архив). – IV, 53 листа ; 30 см. – (Научно-информативна средства о архивској грађи / Историјски архив, Суботица. Аналитички инвентар ; 1/1)

Тираж 50.

С а д р ж а ј : Напомене корисницима (I) ; Предговор (II-III) ; Zusammenfassung (IV). Среско начелство (1934-1936) (1-43). Именски регистар (44-53).

1997.

2. МАЧКОВИЋ, Стеван

Среско начелство Суботица : (1934-1941). Св. 2, Среско начелство Суботица : 1937. / [текст и израда регистара] Стеван Мачковић. – Суботица : Историјски архив, 1997 (Суботица : Историјски архив). – III, 82 листа ; 30 см. – (Научно-информативна средства о архивској грађи / Историјски архив, Суботица. Аналитички инвентар ; 1/2)

Тираж 100.

С а д р ж а ј : Напомене корисницима (II) ; Скраћенице (III). Среско начелство (1-62). Именски регистар (63-72) ; Предметно-тематски регистар (73-82).

3. МАЧКОВИЋ, Стеван

Среско начелство Суботица : (1934-1941). Св. 3, Среско начелство Суботица : 1938. / [текст и израда регистара] Стеван Мачковић. – Суботица : Историјски архив, 1997 (Суботица : Историјски архив). – II, 88 листова ; 30 см. – (Научно-информативна средства о архивској грађи / Историјски архив, Суботица. Аналитички инвентар ; 1/3)

Тираж 100.

С а д р ж а ј : Напомене корисницима (I) ; Скраћенице (II). Среско начелство, аналитички списи (1-64). Именски регистар (65-76) ; Предметно-тематски регистар (77-88).

4. МАЧКОВИЋ, Стеван

Среско начелство Суботица : (1934-1941). Св. 4, Среско начелство Суботица : 1939-1941. / [текст и израда регистара] Стеван Мачковић. – Суботица : Историјски архив, 1997 (Суботица : Историјски архив). – II, 54 листа ; 30 см. – (Научно-информативна средства о архивској грађи / Историјски архив, Суботица. Аналитички инвентар ; 1/4)

Тираж 100.

С а д р ж а ј : Напомене корисницима (I) ; Скраћенице (II). Среско начелство, аналитички списи

(1-38). Именски регистар (39-45) ; Предметно тематски регистар (46-54).

1998.

5. УЛМЕР, Гашпар

Kraljevski komesar Skulteti u Subotici : (1819-1823) : analitički inventar / Gašpar Ulmer. – Subotica : Istorijски архив, 1998 (Subotica : Copyprint). – 187 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Naučno-informativna sredstva o arhivskoj građi. Analitički inventari serija „Kraljevski komesari” ; br. 3) Tiraž 500.

S a d r ž a j: Predgovor (1-2) ; Beleške o fondu (3-36) ; Napomene korisnicima (37) ; Organizaciona struktura fonda (37-40) ; [Faksimil spisa 1. A. 1/Skult. od 8. februara 1821. (38-40)]. Analitički inventar spisa (41-158) ; [Faksimil spisa 9. E. 193/Skult. od 8. avgusta 1823. (159-161)] ; Ostala građa u sastavu fonda (163). Összefoglalás (165) ; Zusammenfassung (165) ; Summarium (165) ; Predmetni registar (167-175) ; Imenični registar (177-185).

2000.

6. УЛМЕР, Гашпар

Kraljevski komesar Mihalj Irmenji u Subotici : (1782-1788) : analitički inventar / Gašpar Ulmer. – Subotica : Istorijски архив, 2000 (Novi Sad : Panpir). – 68 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Naučno-informativna sredstva o arhivskoj građi. Analitički inventari serija „Kraljevski komesari” ; br. 1) Tiraž 150. – Str. 3-4: Stogodišnjica Arhiva Srbije i zaštita arhivske građe u arhivima Srbije (1899-1999) / Zoran Veljanović. – Registar. – Primeraka knjige ima u fondu Gradske biblioteke Subotica.

2003.

7. УЛМЕР, Гашпар

Kraljevski komesar Jozef Gludovac u Subotici : (1788-1790) : analitički inventar / Gašpar Ulmer, Zorica Pavić. – Subotica : Istorijски архив, 2003 (Subotica : MM print). – 147 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Naučno-informativna sredstva o arhivskoj građi / Istorijски архив, Subotica. Analitički inventari serije „Kraljevski komesari” ; br. 2) Tiraž 150.

S a d r ž a j: Predgovor / sastavila Zorica Pavić (3-4). Beleška o fondu / Gašpar Ulmer (5-11). Analitički inventar (13-130). Predmetni registar (131-147).

2006.

8. МАНДИЋ, Зорица

Prothocollum Oppidi Cameralis Regio Privilegiati - Szent Maria, antehac Szabatka vocati : 1743-1756 : analitički inventar / Zorica Mandić, Vera Manasijević. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár, 2006 (Subotica : MMprint). – 248 str. ; 24

cm. – (Naučno-informativna sredstva o arhivskoj građi / Istorijски архив, Subotica. Analitički inventar serije „Protokoli Magistrata” : (1743-1779) ; br. 1) Na prelim. str. i: Protokol Magistrata povlašćene kraljevsko-komorske varoši Sent Marija - pre zvane Sabatka = Szent Mária kiváltságos királyi kamarai mezőváros tanácsának jegyzőkönyve - korábbi nevén Szabatka. – Tiraž 150.

S a d r ž a j: Predgovor (5-9) ; Službenici i pomoćno osoblje magistrata (9-10) ; Merne jedinice (11). Analitički inventar : protokol magistrata povlašćene kraljevsko-komorske varoši Sent Marija - pre zvane Sabatka (13-216). Predmetni registar (217-226) ; Imenski registar (227-245) ; Geografski registar (246-248).

2012.

9. ИСТОРИЈСКИ архив (Суботица)

Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица / приредили Татјана Сегединчев, Зоран Вељановић. – Суботица : Историјски архив, 2012 (Суботица : Репринт). – 392 стр. ; 24 cm. – (Водич кроз архивску грађу Србије ; 18/1. Водич кроз архивске фондове за архиве у Војводини)

„На изради прве свеске Водича је радило више архивиста. Предговор, Историјат Историјског архива Суботица, поглавље Архивска грађа, Напомена кориснику, Класификациону шему и именски регистар саставила је Татјана Сегединчев као и опис 56 фондова, затим на опису Фондова су радили и Зоран Вељановић укупно 56 фондова и географски регистар, Зоран Вукелић 50 фондова, Санела Плетикосић 38 фондова, Золна Матијевић 18 фондова и Смиља Продановић са 2 фонда.” --> стр. 8. – Тираж 500. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Доступно и на: http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/vodici/Vodic-kroz-arhivske-fondove-Istorijskog-arhiva-Subotica-XVIII-1.pdf

S a d r ž a j: Предговор (7-21): Увод (7-8) ; Историјат Историјског Архива Суботица (9-14) ; Архивска грађа (15-17) ; Напомена кориснику (18-19) ; Списак скраћеница (20-21). Фондови, породични и лични фондови и збирке (23-326) ; Попис фондова по класификационој шеми / [саставила Татјана Сегединчев] (327-360). Именски регистар / [саставила Татјана Сегединчев] (361-376). Географски регистар / [саставио Зоран Вељановић] (377-391). Упоредне таблице (392).

2015.

10. ИСТОРИЈСКИ архив (Суботица)

Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица. Књ. бр. 2 / [приредили Татјана Сегединчев, Зоран Вељановић, Золна Матијевић]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár, 2015 (Суботица : Репринт). – 406 стр. ; 24 cm. – (Водич кроз архивску грађу Србије ; 18/2. Водич

кроз архивске фондове за архиве у Војводини) „На изради друге свеске Водича је радило више архивиста. Предговор су написали Татјана Сегединчев и Зоран Вељановић. Напомене кориснику, Скраћенице, Класификациону шему као и описе 55 фондова је саставила Татјана Сегединчев, затим на опису фондова су радили Зоран Вељановић укупно 65 фонда као и географски регистар, Санела Плетикосић 51 фонд, Золна Матијевић 51 фонд, Зоран Вукелић 49 фонд као и Дијана Бореновић именовани регистар и лекторисање целокупнога текста.” --> стр. 7. – Тираж 500. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Татјана Сегединчев, архивска саветница, је представила обе свеске „Водича” на промоцији књига 14. новембра 2016. године у Градској библиотеци Суботица. Доступно и на: http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/vodici/Vodic-kroz-arhivske-fondove-Istorijskog-arhiva-Subotica-XVIII-2.pdf

С а д р ж а ј: Предговор / [Татјана Сегединчев и Зоран Вељановић] (6-7) ; Напомене кориснику / [саставила Татјана Сегединчев] (8-9) ; Списак скраћеница / [саставила Татјана Сегединчев] (10-11). Фондови, породични и лични фондови и збирке (13-338) ; Попис фондова по класификационој шеми / [саставила Татјана Сегединчев] (339-372). Географски регистар / [саставио Зоран Вељановић] (373-388). Именовани регистар / [саставила Дијана Бореновић] (389-406).

2016.

11. SZABADKAI Történelmi Levéltár

A Szabadkai Történelmi Levéltár levéltári kalauza. 1. köt. / [szerkesztők Tatjana Segedinčev, Zoran Veljanović] ; sajtó alá rendezte Apró Erzsébet ; [fordítók Halász Tibor, Matijević Zolna, Mészáros Zoltán]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijski arhiv = Szabadka : Történelmi Levéltár, 2016 (Subotica : Reprint). – 379 str. ; 24 cm

Prevod dela: Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица. – „A 2012-ben, szerb nyelven megjelent kiadvány kiegészített és javított változata” --> nasl. str. – „A Kalauz több főlevéltáros közreműködésével készült. Az Előszó, A Szabadkai Történelmi Levéltár története, a Levéltári anyag, a Használati útmutató, a Fondok rendezési elv szerinti összeírása, a Névmutató című fejezeteket, valamint 56 fond leírását Tatjana Segedinčev főlevéltáros készítette elő kiadásra, a további fondok leírása Zoran Veljanović főlevéltáros (56 fond és a szerb nyelvű helynévmutató kidolgozása), Zoran Vukelić főlevéltáros (50 fond), Sanela Pletikosić főlevéltáros (38 fond), Matijević Zolna levéltári tanácsos (18 fond) és Smilja Prodanović főlevéltáros (2 fond) munkája” --> str. 8. – Тираж 500. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Apro Erzsébet, urednica, je govorila na promociji ove knjige 14. novembra 2016. godine u Gradskoj biblioteci Subotica. – Dostupno i na: http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/vodici/A-Szabadkai-Történelmi-levéltár-kalauz-1-kötet.pdf ; https://static-cdn.hungaricana.hu/media/uploads/reports/2015/szabadkai_tortnelmi_leveltár_204112_00116.pdf . – Prevod druge sveske Vodiča kroz arhivske fondove Istorijskog arhiva u Subotici na mađarski jezik dostupan je samo u digitalizovanom obliku: http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/vodici/A-Szabadkai-Történelmi-Levéltár-levéltári-kalauza-II.-kötet.pdf

T a r t a l o m: Előszó / [összeállította Tatjana Segedinčev] (7-22); Bevezető (7-8) ; A Szabadkai Történelmi Levéltár története (9-15) ; Levéltári anyag (16-19) ; Útmutató a kalauz használatához (20-21) ; Rövidítések jegyzéke (22). A regisztratúra jellegű fondok, családi és személyi fondok, gyűjtemények F. 1–220 (23-334) ; A fondok rendezési elv (klasszifikációs séma) szerinti jegyzéke / [összeállította Tatjana Segedinčev] (335-368). Intézmények, fond-és állagnevek mutatója (369-378).

12. SVEDOČENJE vekova : pravni položaj i stanovništvo Subotice : [povodom jubileja Šest vekova Subotice]. [Tom 1], 1391-1828 / [urednik I. toma Laslo Mađar ; registar imena Rudolf Gerhardt ; prevodioci Josip Buljovčić, Imre Gotesman, Zolna Matijević, Jožef Nađ, Ruža Bosnai, János Dobos, Mirjana Dimitrijević, Marija Mikula, Gašpar Ulmer]. – Subotica : Istorijski arhiv = Szabadka : Történelmi Levéltár, 1991 ([Novi Sad : Dobra vest]). – XIV, 297 str., [9] listova s tablama, [14] presavijenih listova : ilustr. ; 25 cm + Ispravke = Hibajegyzék. – (Koreni = Gyökerek = Roots. [1])

II Монографије

1991.

Na spor. nasl. str.: Évszázadok vallomása : Szabadka közjogi helyzete és lakossága : Szabadka 600 éves jubileuma alkalmából ; Witnessing of centuries : The Judicial Status and the Population of Subotica : On Occasion of 600 years Jubilee of Subotica. – Tekst upor. na srp. i mađ. jeziku. – Tiraž 1500.

S a d r ž a j: Predgovor = Előszó / Milan Dubajić (IX-XIV). Subotica i njeno stanovništvo do 1828. / Laslo Mađar = Szabadka és lakossága 1828-ig / Magyar László (1-34) ; Prvi pomen naziva Subotica u dokumentu 1391. godine / Laslo Mađar = Szabadka nevének első említése / Magyar László (35-39) ; Najstariji pečat sa grbom Subotice / Laslo Mađar = Szabadka legrégebb címeres pecsétje / Magyar László (41-44) ; Privilegija kraljevskoj komorskoj varoši Sent Marija 1743. / Gašpar Ulmer ; prevela s latinskog jezika Mirjana Dimitrijević = Szent Mária kamarai mezőváros 1743. évi kiváltságlevele / Ulmer Gáspár ; latin eredetiből, Mirjana Dimitrijević szerbhorvát fordítását is felhasználva magyarra fordította Dobos János levéltáros (45-52) ; Diplomatičko-kodikološki prikaz privilegije komorske varoši Sent Marija iz 1743. godine / János Dobos = Szent Mária kamarai mezőváros 1743. évi királyi kiváltságlevelének paleográfiai-oklevéltani bemutatása / Dobos János (53-59) ; Večiti ugovor magistrata Subotice

sa ugarskom kraljevskom komorom iz 1743. godine / Gašpar Ulmer ; prevela s latinskog jezika Mirjana Dimitrijević = A város 1743. évi örökös szerződése a kamarával / Ulmer Gáspár ; latin eredetiből, Mirjana Dimitrijević szerbhorvát fordítását is felhasználva magyarra fordította Dobos János (61-72) ; Statut = Rendszabály / Iványi István fordítását kiegészítette Magyar László (73-75) ; O gradskom statutu iz 1745. godine / Gašpar Ulmer = A város 1745. évi rendszabálya / Ulmer Gáspár (77-79) ; Privilegija slobodnom kraljevskom gradu Marija Tereziopol iz 1779. godine / Gašpar Ulmer = Szabadka 1779. évi kiváltságlevele / Ulmer Gáspár (81-101) ; Gradska privilegija Subotice : (paleografsko-diplomatički prikaz) / Janoš Doboš = Szabadka város kiváltságlevele : (paleográfiai-oklevéltani bemutatás) / Dobos János (103-111) ; Organizacija mesne vlasti 1743-1918 u Subotici / Emil Vojnović = Szabadka helyhatósági szervezete az 1743-1918-ig terjedő időszakban / Emil Vojnović (113-125) ; Popis stanovništva Subotice 1578. godine / Janoš Doboš = Szabadka lakosságának 1578. évi összeírása / Dobos János (127-136) ; Popis domaćinstava subotičkog šanca 1720. godine / Laslo Mađar = Szabadka 1720. évi összeírása / Magyar László (137-148) ; Popis domaćinstava subotičkog šanca 1720. godine / priredio Laslo Mađar = A szabadkai sánc katonai háztartásainak 1720. évi összeírása / Magyar László (141-148) ; O popisu posjednika i njihove imovine za razrezivanje poreza po portama 1748. godine / Laslo Mađar = Szent Mária szabadalmazott kamarai mezőváros 1748. évi portális adó kivétési összeírása / Magyar László (149-189) ; Popis posjednika i njihove imovine za razrezivanje poreza po portama 1748. godine (152-189) ; O popisu domaćinstava privilegovanog komorskog grada Sent Marija 1765. godine / Laslo Mađar = Szent Mária szabadalmazott kamarai mezőváros háztartásainak 1765. évi összeírása / Magyar László (191-235) ; Popis domaćinstava privilegovanog komorskog grada Sent Marija 1765. godine = Szent Mária háztartásainak 1765. évi összeírása (193-235) ; Polaganje završnog kamena Gradske kuće 1828. godine / Laslo Mađar = Az 1828. évi szabadkai városháza zárókövének ünnepélyes letétele / Magyar László (237-239) ; Beseda / Jožef Sarič = Beszéd / Szárits József (241-251) ; Nazivi Subotice u pisanim dokumentima = Szabadka nevének előfordulása írásos emlékekben (253-257) ; O jeziku i ortografiji Statuta / Buljovčić Josip = A Rendszabály nyelvről és helyesírásáról / Buljovčić Josip. Ilustracije uz tekst = Szövegillusztráció (263-264) ; Prilozi fotografija = Fényképmellékletek (265-266) ; Imenski registar = Személynévmutató (267-280) ; Geografski registar = Földrajzi névmutató (281-293) ; Izvori = Források (294).

1994.

13. УЛМЕР, Гашпар

Просјаци у Суботици крајем XVIII и првој половини XIX века : (у време слободног краљевског града) / Гашпар Улмер ; [регистар имена

Рудолф Герхардт ; ликовна опрема Сава Халугин]. – Суботица : Историјски архив : Милен, 1994 (Суботица : Бирографија). – 93 стр. ; 20 см. – (Едиција Северна звезда ; књ. 1)

Белешка о аутору и изводи из рецензија на преса-витку корица. – Тираж 500.

С а д р ж а ј: Предговор / Зоран Вељановић (7-11) ; 1. Социјални проблеми Суботице крајем XVIII и првој половини XIX века (15-25) ; 2. Суботичка сиротишта (27-58) ; 3. Збрињавање изнемоглих (59-74) ; Закључак (75-76) ; Zusammenfassung (77-80) ; Скраћенице (81-82) ; Белешке (83-90). Регистар личних имена (91-93).

1995.

14. УЛМЕР, Гашпар

Занатство у Суботици крајем XVII и поткрај XVIII века : (1686-1779) / Гашпар Улмер ; [регистар имена Рудолф Герхардт]. – Суботица : Историјски архив : Милен : Минерва, 1995 (Суботица : Минерва). – 204 стр., [4] листа с факс. : илустр. ; 20 см. – (Едиција Северна звезда ; књ. 2) Кор. ств. насл.: Занатство у Суботици. – Тираж 500. – Примерака књиге има у фонду Градске библиотеке Суботица. – Доступно и на: <https://arhivsubotica.wordpress.com/zanatstvo-u-subotice-krajem-xvii-i-potkraj-xviii-veku-1686-1779/>

С а д р ж а ј: Предговор / Зоран Вељановић ; Суботица на Потиској војној граници : (1686-1743) ; Занатство за време краљевске привилеговане коморске вароши Сент Марије : (1743-1779) ; Закључак ; Zusammenfassung ; О изворима и литератури ; Напомене и белешке ; Прилози ; Регистар личних имена.

1996.

15. ВЕЉАНОВИЋ, Зоран

Мишићево : (1925-1996) : (прилози за Монографију села Мишићево) / Зоран Вељановић ; [превод резимеа на руски језик Јелена Ветро, превод резимеа на немачки језик Золна Матијевић ; регистар имена Рудолф Герхардт]. – Суботица : Историјски архив, 1996 (Суботица : „Чикош”). – 116 стр. : илустр. ; 25 см. – (Едиција Посебна издања / Историјски архив ; књ. 1)

Слика аутора и белешка о аутору и делу на преса-витку корица. – Тираж 1000.

С а д р ж а ј: 1. Географски положај, рељеф, клима и природна богатства (7-12) ; 2. Историја села Мишићево (13-34) ; 3. Други светски рат и шарварска голгота (35-48) ; 4. После ослобођења (49-70) ; 5. Постављање спомен бисте војводи Живојину Мишићу у Мишићеву (71-74) ; Закључак (75-76) ; Резиме (77-78) ; Zusammenfassung (79-80) ; Напомене и објашњења (81-86) ; Извори и литература (87-88) ; Уместо поговора (89-96) ; Прилози (97-112).

1997.

16. ПУПОЉЦИ историје : прилози за завичајну историју Северно-бачког округа. Бр. 1 / [главни и одговорни уредник Јелена Симовић]. – Бачка Топола : ОШ „Никола Тесла” ; Суботица : Историјски архив, 1997 (Суботица : Чикош). – 72 стр. : илустр. ; 25 cm
Тираж 500. – Литература уз поглавља.
С а д р ж а ј: Реч уредништва (5-6) ; Богдан Дунђерски и фантастична историја Фантаста / Ђурђа Жигић, Милорад Мирковић (7-50). Становништво Бачко-тополског среза у логору Шарвар : 1941-1945 (51-72) / Милорад Мирковић.

1998.

17. ВЕЉАНОВИЋ, Зоран

Српска читаоница у Суботици : (1862-1959) / Зоран Вељановић ; [превод резимеа на мађарски и немачки језик Золна Матијевић ; регистар имена и места Зоран Вељановић ; фотографи Тома Марјановић, Биљана Вучковић]. – Суботица : Српски културни центар „Свети Сава” : Историјски архив ; Нови Сад : Градска библиотека, 1998 (Суботица : Студио Браво). – 137 стр. : фотогр. ; 23 cm. – (Библиотека Луча Севера)
Тираж 1.000. – Белешка о делу на корицама. – Напомене и библиографске референце уз текст. С а д р ж а ј: О подстицају, теми, литератури и изворима / Зоран Вељановић (5-10) ; 1. Српска читаоница за време Хабсбуршке монархије : (1862-1918) (13-60) ; Српска читаоница у време Краљевине Југославије : (1918-1941) (61-86) ; 3. Српска читаоница за време мађарске окупације : (1941-1944) (87-90) ; 4. Поратни период гашења Српске читаонице : (1944-1959) (91-96). Српска читаоница у Суботици : резиме (97-98) ; Szabadkai Szerb Olvasóegylet : összefoglalás (99-100) ; Serbische Lesegesellschaft in Subotica : Zusammenfassung (101-102). Устав Српске читаонице у Суботици (103-122). Белешка о писцу / Весна Башић (123-125). Регистар имена и места / Зоран Вељановић (127-135).

18. ПУПОЉЦИ историје : прилози за завичајну историју Северно-бачког округа. Бр. 2 [главни и одговорни уредник Јелена Симовић]. – Бачка Топола : ОШ „Никола Тесла” ; Суботица : Историјски архив, 1998 (Суботица : Чикош). – 107 стр. : илустр. ; 25 cm
Садржи радове ученика: Магдалене Деак, Викторије Јанковић, Бојане Агбаба, Илдико Кишковач, Агнеш Банов.

2003.

19. ЛИБМАН, Емил

Istaknuti lekari Subotice : (1792-1992) / Emil Libman. – Subotica : Istorijски архив, 2003 (Subotica : MM print). – VII, 210 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Edicija Posebna izdanja / Istorijски архив, Subotica ; knj. 2)

Autorova slika. – Bibliografija uz svako poglavlje. – Tiraž 500.

С а д р ж а ј: Predgovor (1-3) ; Umesto uvoda (4-8) ; Prvi temelji zdravstvene službe u Subotici : Anton Štrobl (9-15) ; Prvi upravnik prve Građanske bolnice : Antal Kovač (16-23) ; Lekar, društveni radnik, bibliofil : Vince Zomborčević (24-30) ; Prvi banjски lekar, prvi predsednik Udruženja lekara i apotekara Subotice : Petar Stojković (31-36) ; Prvi stacionar za lečenje bolesnika sa očnim bolestima : Đerđ Kiš (37-41) ; Moderna bolnica u Subotici : Adolf Vilhajn (42-46) ; Osnivanje Stanice za hitnu medicinsku pomoć : Antal Barta (47-50) ; Početak savremene Hirurško-ginekološke službe : Đerđ Šanta (51-55) ; Pionir zdravstvene zaštite dece i lečenja difterije serumom : Mikloš Demeter (56-60) ; Zdravstveni i kulturni radnik, istoričar medicine : Risto Jeremić (61-64) ; Osnivanje Bakteriološko-hemijske laboratorije : Jožef Ginter (65-70) ; Pesnik, hirurg, naučnik : Dušan Malušev (71-77) ; Kultura, znanje, stručnost : Karlo Herman (78-83) ; Poteškoće i uspesi u radu : Pajo Ivković-Ivandečić (84-87) ; Trahom - i dalje ozbiljan problem : Ivo Šercer (88-91) ; Rad na kliničkom nivou : Aurel Milko (92-95) ; Cenjen porodični lekar : Vladeta Savić (96-99) ; Pionir rentgenologije, pedagog, prijatelj : Marcela Jagić (100-103) ; Borac za prava čoveka, vaspitač mladih : Šandor Štajnfeld (104-107) ; Utemeljivač bolničke ORL službe u Subotici : Ante Šokčić (108-113) ; Gastroenterolog, učitelj, kolekcionar umetničkih slika : Vinko Perčić (114-124) ; Novi putevi Zubno-zdravstvene službe : Milivoje Pavković (125-128) ; Razvoj Higijensko-epidemiološke službe : Antun Liht (129-134) ; Osnivanje Odeljenja za dečije bolesti : Adrijana Svoboda (135-138) ; Savremene tendencije u hirurgiji : Ivan Faltum (139-142) ; Izgradnja modernog zdravstvenog objekta : Lajoš Secker (143-146) ; Osnivanje službe za neonatologiju u Subotici : Cvetko Glogovčan (147-150) ; Znanjem kroz nauku : Stevan Stojšić (151-159) ; Moderni trendovi u otorinolaringologiji : Lajčo Kovač (160-163) ; Nova koncepcija rada Ginekološko-akušerske službe : Milovan Kapor (164-170) ; Savremena načela lečenja u psihijatriji : Fabijan Skenderović (171-175) ; Novi koraci u službi za epidemiologiju : Andrija Darvaš (176-181) ; Rehabilitacija, povratak životnim aktivnostima : Petar Poljaković (182-191) ; Osnivanje Odeljenja za transfuziju krvi : Etela Rajčić (192-196) ; Evropska hirurgija u Subotici : Laslo Kočik (197-203). O autoru / Stevan Mačković (204-205). Iz recenzija / Lazar Bosnić, Lazar Merковић (207-208). Zaključak (209) ; Összefoglalás (209) ; Conclusion (210).

2004.

20. МАЧКОВИЋ, Стеван

Industrija i industrijalci Subotice : (1918-1941) / Stevan Mačković ; [prevod sažetaka na nemački Zolna Matijeвић, prevod sažetaka na mađarski Marta Mačković Papp]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijски архив = Szabadka :

Történelmi Levéltár, 2004 (Subotica : Čikoš štampa). – 508 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Edicija Posebna izdanja / Istorijски архив)

Tekst štampan dvostubačno. – Tiraž 500. – Napomene uz svako poglavlje. – Rezime i na mađ. i nem. jeziku uz svako poglavlje. – Bibliografija: str. 7-10. – Dostupno i na: <https://suistorija.files.wordpress.com/2013/10/monografija-industrija-i-industrijalci-subotica-1918-1941.pdf>

I z s a d r ž a j a: Uvodne napomene ; Uvod : industrija i industrijalci ; Društvena i privredna klima ; Građevinska industrija ; Prehrambena industrija ; Industrija za preradu kože (perja, creva) i izradu obuće ; Hemijsko-kozmetička industrija ; Drvoprerađivačka industrija ; Industrija papirne robe i grafička industrija ; Štampanje ; Metaloprerađivačka industrija ; Tekstilna industrija ; Gradska preduzeća ; Državna preduzeća ; Ostale industrije ; Bioskopi ; Osiguravajući zavodi, agenture, špedicije ; Rasadnik, Banke i drugi novčani zavodi ; Zadruga ; Javni prevoz ; Reklama ; Prilozi ; Registar.

2005.

21. ЛИБМАН, ЕМИЛ

Lekarska društva u Subotici : (1880-2005) / Emil Libman ; [prevodi sažetaka Zolna Matijević (mađarski), Nevena Stešević (engleski)]. – Subotica : Istorijски архив : Srpsko lekarsko društvo, Društvo lekara Vojvodine, Podružnica, 2005 (Subotica : MM print). – 237 str. : ilustr. ; 24 cm

Tekst štampan dvostubačno. – Tiraž 500. – Napomene i objašnjenja u beleškama uz tekst. – Na koricama beleška Rite Fleis o autoru. – Bibliografija uz pojedina poglavlja.

S a d r ž a j a: Uvodna reč / Tatjana Stojišić (5) ; Predgovor / Autor (7-8) ; Kratak pregled razvoja lekarskih udruženja u svetu i u nas (11-30) ; Osnivanje i prve godine rada Udruženja lekara i apotekara u Subotici : (1880-1914) (31-54) ; Lekarska društva u Subotici između dva svetska rata : (1918-1941) (55-76) ; Lekarska društva u Subotici u periodu od 1945. do 2005. godine (77-127) ; Kratke biografije predsednika Društava lekara u Subotici : (1880-2005) (128-157) ; Članovi Društva lekara Vojvodine - Srpskog lekarskog društva Podružnica u Subotici dobitnici značajnijih nagrada i priznanja (158-177) ; Posebna zvanja lekara opšte medicine (lekar specijalista opšte medicine) i lekara specijalista (subspecijalista, magistar i doktor medicinskih nauka) (178-192) ; Vanprofesionalni kreativni rad zdravstvenih radnika Subotice (193-225). Recenzije (226-227) ; Kratak sadržaj = Összefoglalás = Summary (228-229). Registar imena (231-236).

2007.

22. ШЕЗДЕСЕТ година делатности

60 godina delatnosti Istorijskog arhiva Subotica = A Szabadkai Történelmi Levéltár 60 éves tevékenysége / [prevodi na mađarski jezik Zol-

na Matijević]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár, 2007 (Subotica : Čikoš). – 110 str., [16] str. s tablama u boji : ilustr. ; 24 cm

Uparedo srp. tekst i mađ. prevod. – Tiraž 500. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Dostupno i na: http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/publikacije/60_godina_arhiva.pdf

S a d r ž a j a: Uvodna reč / Stevan Mačković (7-8). Istorijat i delatnost Arhiva : (1946/1947-2007) (9-35) ; Arhivska građa (37-39) ; Zaposleni u Arhivu : (1947-2007) (41-44) ; Direktori Arhiva / sastavila Tatjana Segedinčev (45-51) ; Izložbe i publikacije (53-65) = Bevezető rész / Stevan Mačković (67-68) ; A levéltár története és tevékenysége : (1946/1947-2007) (69-92) ; A levéltári anyag (93-94) ; A levéltár személyzete (95-97) ; Levéltári igazgatók / összeállította Tatjana Segedinčev (99-106). [Ilustracije] = [Illusztrációk] (107-[128]).

2008.

23. ЛИБМАН, ЕМИЛ

Građa za medicinsku bibliografiju Subotice : (1828-2005) / Emil Libman ; [prevod na mađarski Zolna Matijević]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár : Srpsko lekarsko društvo, Društvo lekara Vojvodine, Podružnica, 2008 (Subotica : MM print). – 322 str. : ilustr. ; 24 cm

Kor. i hrpt. stv. nasl.: Medicinska bibliografija Subotice. – Tekst štampan dvostubačno. – Tiraž 300.

– Dostupno i na: http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/publikacije/Gradja_za_medicinsku_bibliografiju_Subotice.pdf

S a d r ž a j a: Predgovor / Autor = Előszó / a Szerző (5-8) ; Iz recenzija / Nevenka Bašić Palković, Stevan Mačković (9-10) ; Upotrebljene skraćenice (12). [Bibliografija] (13-303). Registar imena (305-322).

2011.

24. ЛИБМАН, ЕМИЛ

Građa za medicinsku bibliografiju Subotice. [Knj.] 2, (1828-2009) / Emil Libman ; [prevod na mađarski Zolna Matijević]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár : Srpsko lekarsko društvo, Društvo lekara Vojvodine, Podružnica, 2011 (Subotica : Reprint). – 120 str. : ilustr. ; 24 cm

Kor. stv. nasl.: Medicinska bibliografija Subotice. – Tekst štampan dvostubačno. – „Predmetni registar obuhvata radove iz prve i druge knjige Bibliografije.” --> str. 5. – Tiraž 300. – Dostupno i na: [http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/publikacije/Gradja_za_medicinsku_bibliografiju_Subotice-II\(1828-2009\).pdf](http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/publikacije/Gradja_za_medicinsku_bibliografiju_Subotice-II(1828-2009).pdf)

S a d r ž a j a: Predgovor / Autor = Előszó / Szerző (5-7) ; Upotrebljene skraćenice (10). [Bibliografija] (11-38). Index autora = Author index (39-44) ; Predmetni registar = Subject indeks (45-71). Učešće medicin-

skih radnika na stručnim sastancima = Participation of medical workers in scientific meetings : [(1841-2009)] (72-117). Ispravke u I knjizi bibliografije = Corrections in the 1st book of bibliography (118).

2016.

25. ХОВАЊ, Лажош

Sliv jezera Palić / Lajoš Hovanj. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Povijesni arhiv = Szabadka : Történelmi Levéltár : Pokret STUB, 2016 (Petrovaradin : Futura). – 303 str. : autorova slika ; 22 cm + 1 elektronski optički disk (CD ROM)

Monografija je preuređena dokt. disert. odbranjena na Građ. fak. u Subotici, 2008. god. – Tiraž 1.000. – O autoru: str. 298. – Bibliografija: str. 176-276. – Promocija knjige je održana u Gradskoj kući 29. juna 2016. i 14. novembra 2016. u Gradskoj biblioteci Subotica.

ISBN 978-86-907967-8-6

2017.

26. КОРПОНАИЋ, Катарина

Tajanstvena Subotica : porodična i zavičajna hronika / Katarina Korponaić. – Subotica : Istorijski arhiv, 2017 (Subotica : Rotografika). – 166 str. : ilustr. ; 22 cm

Tiraž 500. – Str. 164-165: Istorija u očima Katarine Korponaić / Stevan Mačković. – Str. 165-166: Kaćina knjiga o Subotici / Ljubomir Đorđević. – Slika autora i beleška o autoru na korici. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Promocija knjige je održana 14. decembra 2017. godine u Gradskoj biblioteci u Subotici. Pored autorke, govorili su i recenzenti knjige Stevan Mačković, direktor Istorijskog arhiva Subotica, i Ljubomir Đorđević, novinar i sociolog. Moderator je bila Jelena Cvetić, bibliotekarka Gradske biblioteke Subotica.

ISBN 978-86-901243-8-1

27. НАШИХ првих 70 година = Az első 70 évünk = Naših prvih 70 godina = Our first 70 years : (1947-2017) / [одговорни уредник Стеван Мачковић ; пријевод на хрватски Zlatko Romić, magyar fordítás Mészáros Zoltán, translation into English Dijana Borenović]. – Суботица : Историјски архив, 2017 (Суботица : Ротографија). – 120 стр. : илустр. у бојама ; 22 x 31 cm.

Упоредо срп. текст и мађ., хрв. и енгл. превод. – Текст штампан двостубачно. – Тираж 1.000. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Публикација је представљена на Десетом суботичком Архивском дану који је одржан у Градској кући 21. септембра 2017. – Доступно и на: <http://www.suarhiv.myspanel.rs/files/monografija/unutrasnji-blok.pdf>

С а д р ж а ј : Уводна реч / Стеван Мачковић (4). Претходних седам деценија у Архиву (5-8) ; Организовање (9) ; Архивска грађа / Татјана Сегединчев (11) ; Од прошлог јубилеја до данас (12) ; Органи-

зационе јединице Архива (13) ; Дигитализација, Е архива и веб сајт Архива (14) ; Конференције и радионице (14-15) ; Сарадња и усавршавање (16) ; Запослени у Архиву / Дијана Бореновић (17-18) ; Изложбе и публикације (19-20) ; Про меморија : Најистакнутији архивисти Историјског архива Суботица (21-23) = Előszó / Stevan Mačković (25). A Levéltár elmúlt hét évtizede (26-29) ; Szervezeti felépítés (30-31) ; A Levéltár iratanyaga / Tatjana Segedinčev (31-32) ; A két jubileum között (33) ; A Levéltár szervezeti egységei (33-34) ; Digitalizáció, e-Archívum és a Levéltár honlapja (34-35) ; Konferenciák és munkacsoportok (35-36) ; Együttműködés és továbbképzés (36) ; A Levéltár munkavállalói / [Dijana Borenović] (37-38) ; Kiállítások és publikációk (39-40) ; Pro memoria : A Szabadkai Történelmi Levéltár legjelesebb levéltárosai (41-43) = Uvodna riječ / Stevan Mačković (45). Prvih sedam desetljeća u Arhivu (46-48) ; Organiziranje (49-50) ; Arhivska građa / Tatjana Segedinčev (50-51) ; Od prošlog jubileja do danas (51) ; Organizacione jedinice Arhiva (52-53) ; Digitalizacija, E arhiva i web stranica Arhiva (53) ; Konferencije i radionice (53-54) ; Suradnja i usavršavanje (54) ; Zaposleni u Arhivu / [Dijana Borenović] (55-56) ; Izložbe i publikacije (57-58) ; Pro memoria : Najistaknutiji arhivisti Povijesnog arhiva Subotica (59-61) = Introduction / Stevan Mačković (63). Last seven decades in the Archives (64-66) ; Organization (67) ; Archival material (68-70) ; Between the last anniversary and today (71) ; Organizational units of the Archives (71) ; Digitization, e-research and the web site (73) ; Conferences and workshops (74) ; Collaboration and specialization (74) ; Employees in the Archives (75) ; Exhibitions and publications (76) ; Pro memoria : The most prominent archivists in the Historical Archives of Subotica (78-79). Broj zaposlenih (80) ; Evidentirane registrature (81) ; Površina Arhiva (82) ; Količina arhivske građe (83). Foto galerija (85-115).

2018.

28. СТОЈКОВСКИ, Борис

Цар Јован Ненад : живот, дело и наслеђе Црног Човека / Борис Стојковски ; [превод на мађарски Ева Шпицер ; карте израдио Растислав Стојсављевић]. – Будимпешта : Српски институт ; Нови Сад : Филозофски факултет ; Суботица : Историјски архив, 2018 (Budapest : Alfa press design). – 271 стр. : илустр. ; 25 cm.

Библиографија: стр. 207-223. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Промоција књиге је одржана 5. априла у Градској библиотеци Суботица. О књизи су говорили др Борис Стојковски, аутор, Пера Ластих, директор Српског института у Будимпешти, проф. др Ђура Харди, рецензент књиге и Стеван Мачковић, директор Историјског архива Суботица.

И з с а д р ж а ј а : Предговор ; Увод ; Шта се зна о Цару Јовану Ненаду? Оглед о изворима и историографији ; Земља подељена на три дела. Угар-

ска после Мохача ; Историјски оквири ; Људи и идеологија ; Четири века после: Nachleben Цара Јована Ненада ; Цар Јован Ненад и његово доба у књижевности и публицистици ; Цар Јован Ненад у публицистичким делима ; Завршна разматрања ; Összefoglaló ; Summary ; Регистри.

2019.

29. МИШИЋ, Тихомир

Pola veka subotičke popularne muzike / Tihomir Mišić. – Subotica : Istorijски архив, 2019 (Subotica : Grafoprodukt). – 197 str. : fotogr. ; 25 cm
Tiraž 500. – Tekst štampan dvostubačno. – Promocija knjige je održana 7. februara 2020. u Gradskoj biblioteci Subotica. O knjizi su pored autora govorili Stevan Mačković, u ime izdavača, i Bogomir Mijatović, pisac predgovora knjige.
S a d r ž a j: Predgovor / Bogomir Mijatović (6) ; Reč autora (7) ; Počelo je u Lojdu (8) ; Šesdesete (9-35) ; Sedamdesete (36-56) ; Osamdesete (57-95) ; Devadesete (96-123) ; Dvehiljadite (124-128) ; Vokalni izvođači (159-162) ; Multimedijalni umetnici (163-165) ; Antikvarnica Radio Subotice (166) ; Rok opera Zelenokosa (167) ; Ženski omladinski hor (168) ; Gde se snima(lo) (169-170) ; Festivali (171-181) ; Gostovanja stranih bendova (182). Prilozi : plakati, omoti ploča, CD izdanja, Kasetna izdanja (183-195) ; Nedostajući izvođači (196). Spisak skraćenica (197) ; Izvori (197) ; Literatura (197) ; Biografija autora ([198]).

III Каталогизација изложби

1964.

30. IZLOŽBA : Radnički pokret i NOB u Subotici. – Subotica : Gradski muzej ; Državna arhiva, [1964] (Subotica : Izdavačko-štampano preduzeće u Subotici). – 16 str. : ilustr. ; 22 cm
Milan Dubajić je autor ove izložbe organizovane u oktobru 1964. godine, povodom dvadesetogodišnjice oslobođenja Subotice. – Podatak o izdavaču preuzet sa prednje korice. – Primeraka knjige ima u fondu Gradske biblioteke Subotica.

1980.

31. ДВЕСТО година урбанизма

200 godina urbanizma Subotice : [katalog izložbe] = Szabadka 200 éves városrendezése : [kiállítási katalógus] : [1780-1980]. – Subotica : Istorijски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár ; Subotica : Zavod za urbanizam i geodeziju = Szabadka : Városrendezési és Geodéziai Intézet, 1980 ([S. l. : s. n.]). – 12, 15 listova ; 20x21 cm
Tekst na srp. i mađ. jeziku. – Drugi deo sa posebnom paginacijom: Urbanističko istorijska dokumentacija (materijal Istorijskog Arhiva Subotice) = Városrendezési történelmi okiratok (A Szabadkai Történelmi Levéltár anyaga). – Izložba je organizovana povodom

200 godina Urbanističke delatnosti u Subotici i 25 godina Urbanističkog Saveza Srbije. Bila je otvorena u Gradskoj kući od 20. do 27. oktobra 1980. godine.

1986.

32. SUBOTIČKE gradske kuće : 1751-1912 : katalog = Szabadkai városházák : 1751-1912 : katalógus / [izložbu i katalog priredili = a kiállítás és a katalógus szerzői Eržebet Apro, Janoš Doboš, Milan Dubajić, Laslo Mađar]. – Subotica : Istorijски архив, 1986. – 12 str. : ilustr. ; 23 cm.

Uporedan tekst na srp. i mađ. jeziku. – Tiraž 1000. – Tekst štampan dvostubačno. – Izložba je sastavljena od dokumenata Istorijskog arhiva, fotografija Gradske muzeja i iz zbirke Sabolča Prokeša. Bila je postavljena u Gradskoj kući od 1. do 30. oktobra 1986. godine.

S a d r ž a j: Subotičke gradske kuće : 1751-1912 = Szabadkai városházák : 1751-1912 : kiállítás (2-4) ; Izložena dokumenta i fotografije = A kiállított okmányok és fényképek (5-12).

1991.

33. МАЂАР, Ласло

Subotica vekovima = Szabadka évszazdai : 1391-1991 / [autor izložbe i katalog sastavio Laslo Mađar ; fotografije Augustin Juriga i Nimrod Nemet]. – Subotica : Istorijски архив, 1991 ([S. l. : s. n.]). – 72 str. : ilustr. ; 15 x 20 cm

Tiraž 500. – Uporedan tekst na srp. i mađ. jeziku. – Izložba je organizovana povodom prvog pominjanja imena grada. Postavljena je u Gradskom muzeju septembra 1991. godine.

S a d r ž a j: Subotički vekovi (3-4) ; Nazivi Subotice u pisanim dokumentima (4-5) = Szabadka évszazdai (6) ; Szabadka nevének előfordulása írásos emlékekben (7-8) ; Varijacije naziva Subotice u pisanim dokumentima = Szabadka névváltozatai írásos emlékekben (9-16) ; I Državna uprava – javno pravo – közigazgatás – közjog (17-24) ; II Zanat – industrija – trgovina = Kézmű- és gyáripár – kereskedelem (25-30) ; III Urbanizam – arhitektura = Városfejlesztés – építészet (31-41) ; IV Zdravstvo – karitativne organizacije = Egészségügy – jótékonyági egyesületek (41-45) ; V Kultura – etnologija – istorija naselja = Művelődés – néprajz – településtörténet (45-64) ; VI Iz novije istorije = Az újabb kor történelméből (65-67) ; VII Sport = Sport (67-70) ; Monografija grada Ištvana Ivanjija = Iványi István városmonográfiája (70-72).

1994.

34. ВЕЉАНОВИЋ, Зоран

Школство у Суботици ОИШ „Свети Сава” – Александрово : 1865-1994. – Суботица : Историјски архив, 1994. – (Едиција „На песку кругови” ; бр. 1)

Изложба је постављена у ОИШ „Свети Сава” 27.

јануара 1994.

1995.

35. ВЕЉАНОВИЋ, Зоран

Коло српских сестара Суботица : сећања : изложба / [аутор каталога Зоран Вељановић ; аутори изложбе Татјана Петковић, Зоран Вељановић]. – Суботица : Историјски архив : Коло српских сестара, 1995 (Суботица : Rotex). – [28] стр. : илустр. ; 24 cm. – (Едиција „На песку кругови” ; бр. 2) Тираж 300. – Резиме. – Изложба је постављена у Градској библиотеци маја 1995. – Примерака књиге има у фонду Градске библиотеке Суботица.

36. ГЕРХАРДТ, Рудолф

Туризам на Палићу / Рудолф Герхардт, Зоран Вељановић. – Суботица : Историјски архив, 1995.

Текст на срп. и мађ. језику. – Изложба је постављена у Малој гостионици на Палићу 1995. године.

37. ПЕДЕСЕТ година победе

50 година победе над фашизмом : изложба = 50 godina pobjede nad fašizmom : izložba = A fasizmus feletti győzelem 50 éve : kiállítás/ [уводни текстови Милка Микушка и Зоран Вељановић ; текст, аутор изложбе Стеван Мачковић ; превод на мађарски Урбан Габор]. – Суботица : Историјски архив : Градски музеј, 1995 (Суботица : Бирографија). – [16] стр. : илустр. ; 17x24 cm Упоредан текст на срп. и мађ. језику. – Тираж 500. – Штампано тростубачно. – Изложба је постављена у Клубу Војске Југославије маја 1995. године. С а д р ж а ј : [Педесет година велике победе...] / Милка Микушка = [Pedeset godina velike pobjede...] / Milka Mikuška = [A fasizmus feletti nagy győzelem...] / Mikuska Milka ([2]) ; [Други светски рат сматра се...] / Зоран Вељановић = [Drugi svetski rat smatra se...] / Zoran Veljanović = [A második világháború az emberiség történelmében...] / Zoran Veljanović ([3-4]) ; Суботица 1941-1945, од окупације до слободе / Стеван Мачковић = Subotica 1941-1945, od okupacije do slobode / Stevan Mačković = Szabadka 1941-1945, a megszállástól a szabadságig / Stevan Mačković ([5-11]). Попис изложених предмета = Popis izloženih predmeta = A kiállított tárgyak jegyzéke ([12-16]).

1996.

38. ВЕЉАНОВИЋ, Зоран

Др Јован Пачу - народни трибун / Зоран Вељановић ; [превод резимеа на мађарски и немачки Золна Матијевић]. – Суботица : Историјски архив, 1996 (Суботица : Глобус). – 50 стр. : илустр. ; 24 cm. – (Едиција „На песку кругови” ; бр. 5) Тираж 500. – Списак изложених докумената на изложби: стр. 37-46. – Изложба је организована поводом стопедесетогодишњице од рођења др Јована Пачуа. Постављена је у Српском културном

центру „Свети Сава” 13. новембра 1996. године. – Примерака књиге има у фонду Градске библиотеке Суботица. ISBN 86-901243-6-5

39. ШКОЛСТВО у Суботици : Основна школа „Иво Лола Рибар”, Суботица : изложба = Školstvo u Subotici : Osnovna škola „Ivo Lola Ribar”, Subotica : izložba = Szabadka közoktatása : Ivo Lola Ribar Általános Iskola, Szabadka : kiállítás : 1856-1996 / [аутори изложбе Рудолф Герхардт и Зоран Вељановић ; превод Золна Матијевић]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijski arhiv = Szabadka : Történelmi levéltár, 1996 (Суботица : Ситопринт). – 15 стр. : илустр. ; 17x24 cm. – (Едиција „На песку кругови” = Edicija „Körök a homokban” ; бр. 3)

Упоредан текст на срп. и мађ. језику. – Тираж 100. – Изложба је постављена у ОШ „Иво Лола Рибар” 1996. године. – Стр. 3: Увод / Зоран Вељановић = Uvod / Zoran Veljanović = Bevezető / Veljanović Zoran. – Стр. 5-6: Фрагменти из историје школе / Рудолф Герхардт = Fragmenti iz istorije škole / Rudolf Gerhardt = Töredékek az iskola történetéből / Gerhardt Rudolf.

1999.

40. СТАНОЈЕВИЋ, Павле

Напред у отаџбину и славу / [аутори каталога Павле Станојевић, Зоран Вељановић]. – Суботица : Историјски архив ; Нови Сад : Архив Војводине, 1999 (Суботица : Студио „Браво”). – 8 стр. : илустр. ; 23 cm. – (Едиција „На песку кругови” ; бр. 6)

Кор. насл. – Тираж 350. – Изложбу су поводом осамдесетогодишњице пробоја Солунског фронта приредили Архив Војводине, Историјски архив, Удружење ратних добровољаца 1912-1918 њихових потомака и поштовалаца Суботице и Клуб Војске Југославије.

С а д р ж а ј : [Први светски рат...] / Зоран Вељановић (1) ; [факсимил записника] (2) ; Напред у отаџбину и славу / Павле Станојевић (3-8).

2002.

41. МАЧКОВИЋ, Стеван

„Из депоа Архива - архивалије од терезијанског до модерног доба” : (поводом обележавања 1.09. Дана града Суботице и јубилеја – 50 година од оснивања установе Архива) = „Iz depona Arhiva - arhivalije od terezijanskog do modernog doba” : (povodom obeležavanja 1.09. Dana grada Subotice i jubileja - 50. godina od osnivanja ustanove Arhiva) = Kiállítás „A Levéltár raktáráiból - levéltári anyag Mária Terézia korától napjainkig” (Szabadka város napjának - szeptember 1. megünneplése és a Levéltár fennállásának 50. évfordulója alkalmából) / Стеван Мачковић, Рудолф Герхардт ; превод Рудолф Герхардт, Марта Пап Мачковић ; фотографи-

је Иштван Баш . – Суботица : Историјски архив, 2002.

Изложба је постављена у Градском музеју, септембра 2002. – Доступно и на: <https://stevanmackovic.files.wordpress.com/2019/01/iz-depaa-arhiva.pdf>

С а д р ж а ј: [Повод за приређивање и поставку изложбе...] / Стеван Маčkовић = [Povod za priredivanje i postavku izložbe...] / Stevan Mačković = [„A Levéltár raktáráiból – levéltári anyag Mária Terézia korától napjainkig” elnevezésű kiállítás...] / Mačković Stevan. Попис изложених предмета = Popis izloženih predmeta = A kiállított tárgyak jegyzéke.

2010.

42. СУБОТИЧКЕ градске куће = Subotičke gradske kuće = Szabadkai városházák : изложба = izložba = kiállítás : 1751-1828-1910 / [аутори изложбе и каталога Зоран Вукелић, Стеван Маčkовић, Золна Матијевић, Золтан Месарош, Татјана Сеgeдинчев]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijski arhiv = Szabadka : Történelmi Levéltár, 2010 (Суботица : Čikoš štampa). – 32 стр. : илустр. у бојама ; 21 cm

Упоредан текст на срп., хрв. и мађ. језику. – Тираж 1.000. – Изложба је била отворена у Градској кући од 3. до 24. септембра 2010. – Доступно и на: <http://www.suarhiv.co.rs/files/katalozi/suboticke-gradske-kuce.pdf>

С а д р ж а ј: Увод = Uvod = Bevezető / Стеван Маčkовић (3-5). О градским кућама = O gradskim kućama = A városházákról (6-18) ; О приказаним експонатима = O prikazanim izloščima = A kiállítás tárgyainak bemutatása (19-23). Попис изложака = Popis izložaka = A kiállított képek jegyzéke (23-32).

2011.

43. SUBOTICA na starim kartama i mapama = Суботица на старим картама и мапама = Szabadka a régi térképek tükrében = Subotica on old charts and maps / [аутори изложбе и каталога = a kiállítás és a katalógus szerzői Zoran Vukelić, Stevan Mačković, Zolna Matijević, Mészáros Zoltán, Tatjana Segedinčev]. – Суботица : Историјски архив = Subotica : Historijski arhiv = Szabadka : Történelmi Levéltár = Subotica : The Historical Archives of Subotica, 2011 (Subotica : Neopress). – 31 стр. : илустр. у боји ; 19x28 cm

Kor. nasl. – Упоредан текст на срп. и мађ. језику. – Тираж 1.000. – Изложба је била постављена у Градској кући од 2. до 23. септембра 2011. – Доступно и на: <http://www.suarhiv.co.rs/files/katalozi/subotica-na-starim-mapama.pdf>

С а д р ж а ј: Увод = Bevezető / Stevan Mačković (3-4). Karte kao arhivska građa = Térképek a Levéltárban (7-13) ; Crtice iz hronologije kartografskog predstavljanja Subotice = Szabadka történetének bemutatása időrendben, a térképek segítségével (14-20). Popis izložaka (21-29).

IV Сепарат

2013.

44. ЋУПУРДИЈА, Бранко

Оквири истраживања дрежничке културе / Бранко Ћупурдија ; [преводи сажетака на мађарски језик Золна Матијевић]. – 2. измењено и допуњено изд. – Суботица : Историјски архив, 2013. – Стр. 42-50.

П. о.: Ex Pannonia ; бр. 17 (2013).

V Електронски извори

2005.

45. РУКОПИСНЕ карте из картографске збирке Историјског архива Суботица = Rukopisne karte iz kartografske zbirke Historijskog arhiva Subotica = Kézíratos térképek a Szabadkai Történelmi Levéltár térképtárából. – Суботица : Историјски архив, 2005. – 1 електронски оптички диск (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm.

Tiráž 100 primeraka.

2006.

46. МАНДИЋ, Зорица

Prothocollum Oppidi Cameralis Regio Privilegiati - Szent Maria, antehac Szabatka vocati [Elektronski izvor] : (1743-1756) / Zorica Mandić, Vera Manasijević ; [elektronsko izdanje pripremili Rudolf Gerhardt, Hézső Zsolt]. – Суботица : Историјски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár = Subotica : Historijski arhiv, 2006. – 1 електронски оптички диск (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm. – (Naučno-informativna sredstva o arhivskoj građi / Istorijski arhiv, Subotica. Analitički inventar)

Sistemska zahtevi: Internet Explorer 6.0 ili novija verzija, na rezoluciji 1024 *768. – Nasl. na etiketi i kontejneru: Protokol Magistrata povlašćene Kraljevsko-komorske varoši Sent Marija - pre zvane Sabatka. – Tiráž 50. – Beleška o autorki Zorici Mandić.

2007.

47. ДІАКОК а Levéltárban : a Levéltár és iskola : kiállítás 2007. 05. 16. - 30. [Elektronski izvor] / főszerkesztő Stevan Mačković ; felkészítő tanár Mészáros Zoltán ; műszaki szerkesztők Hezső Zsolt, Gerhardt Rudolf. – Суботица : Историјски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár = Subotica : Historijski arhiv, 2007. – 1 електронски оптички диск (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm.

Példányszám (Tiráž) 50. – A CD tartalma Internet Explorer 6.0-ra, vagy újabb verzióra van optimalizálva, 1024*768-as fölbontásra (Sistemska zahtevi: Internet Explorer 6.0 ili novija verzija, na rezoluciji 1024*768). – A médium tartalmazza a 2007. májusában megrendezett a Levéltár és az iskola című kiállítás képanyagát és a kiállításon szereplő szöveganyagot

(Medij sadrži fotografije i tekst izložbe pod naslovom Arhiv i škola održane u maju 2007). – Izložba je rezultat saradnje Arhiva i Gimnazije za talentovane učenike „Deže Kostolanji” u školskoj 2006/2007. godini. – Autori izložbe su Zoltan Mesaroš i Stevan Mačković.

48. ШЕЗДЕСЕТ година делатности 60 godina delatnosti Istorijskog arhiva Subotica : elektronsko izdanje = A Szabadkai Történelmi Levéltár 60 éves tevékenysége : elektronikus kiadvány [Elektronski izvor] / [elektronsko izdanje pripremio Hézsó Zsolt]. – Суботица : Историјски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár = Subotica : Historijski arhiv, 2007. – 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm.

„U cilju obeležavanja šezdeset godina delovanja organizovane arhivske službe na ovim prostorima, nastala je i ova prigodna publikacija, u štampanom i digitalnom obliku...”--> kontejner. – Tiraž 200.

2009.

49. ДІАКОК а Левéлтáрбан. 2 - Szabadkai polgárok [Elektronski izvor] / felkészítő tanár Mészáros Zoltán ; műszaki szerkesztők Hezsó Zsolt, Gerhardt Rudolf. – Суботица : Историјски архив = Szabadka : Történelmi Levéltár = Subotica : Historijski arhiv, 2009. – 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm.

A projekt hordozója: Szabadkai Történelmi Levéltár (Nosílac projekta: Istorijiski arhiv Subotica). – A Szabadkai Történelmi Levéltár és a Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium 2009. évi közös projektuma (Zajednički projekat Istorijskog arhiva Subotice i Gimnazije za talentovane učenike „Deže Kostolanji” za 2009. godinu). – Résztvevők: Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium tanulói (Učesnici: učenici Gimnazije za talentovane učenike „Deže Kostolanji”). – Példányszám (Tiraž) 100. – A CD tartalma Internet Explorer 6.0-ra, vagy újabb

verzióra van optimalizálva, 1024*768-as fölbontásra (Sistemiški zahtevi: Internet Explorer 6.0 ili novija verzija, na rezoluciji 1024*768). – A médium tartalmazza a 2009. májusában megrendezett a Diákok a Levéltárban című kiállítás képanyagát és a kiállításon szereplő szöveganyagot (Medij sadrži fotografije i tekst izložbe pod naslovom Đaci u Arhivu održane u maju 2009). – Izložba je postavljena u Gimnaziji za talentovane učenike „Deže Kostolanji” 28. maja 2009. – Autori izložbe su Zoltan Mesaroš i Stevan Mačković.

50. PRIVILEGIJA slobodnog kraljevskog grada Subotice iz 1779. godine = Szabadka szabad királyi város 1779. évi kiváltságlevele [Elektronski izvor] / [urednici Stevan Mačković, Gerhardt Rudolf, Hézsó Zsolt ; autor paleografsko-diplomatičkog prikaza Janoš Doboš ; prevodilac Gašpar Ulmer]. – Суботица : Историјски архив, 2009. – 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm

Sistemiški zahtevi: Internet Explorer 6.0 ili novija verzija, na rezoluciji 1024*768. – „Prevod i paleografsko-diplomatički prikaz privilegije preuzeti su iz publikacije Istorijskog arhiva Subotica, zbirke dokumenata: Koreni - Svedočenje vekova I (Subotica, 1991)” --> kontejner. – Tiraž 100.

2010.

51. СУБОТИЧКЕ градске куће : изложба= Subotičke gradske kuće : izložba = Szabadkai városházák : kiállítás : 1751-1828-1910 [Elektronski izvor] / [аутори изложбе и каталога Зоран Вукелић, Стеван Мачковић, Золна Матијевић, Золтан Месарош, Татјана Сегединчев]. – Суботица = Subotica = Szabadka : Историјски архив Суботица = Historijski arhiv Subotica = Történelmi Levéltár, 2010. – 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst, slika ; 12 cm
Тираж 1000.

Регистри

Регистар наслова

а) на српском језику

ћирилица:

Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица. Књ. 1 9

Водич кроз архивске фондове Историјског архива Суботица. Књ. 2 10

Др Јован Пачу 38

Занатство у Суботици крајем XVII и поткрај XVIII века 14

„Из депоа Архива - архивалије од терезијанског до модерног доба” 41

Коло српских сестара Суботица 35

Мишићево 15

Напред у отаџбину и славу 40

Наших првих 70 година 27

50 година победе над фашизмом 37

Просјаци у Суботици крајем XVIII и првој половини XIX века 13

Пупољци историје. Бр. 1 16

Пупољци историје. Бр. 2 18

Рукописне карте из картографске збирке 45

Среско начелство Суботица. Св. 1 1

Среско начелство Суботица. Св. 2 2

Среско начелство Суботица. Св. 3 3

Среско начелство Суботица. Св. 4 4

Српска читаоница у Суботици 17

Суботица на старим картама и мапама 43

Суботичке градске куће 42, 51

Туризам на Палићу 36

Цар Јован Ненад 28

Школство у Суботици : Основна школа „Иво

Лола Рибар”, Суботица 39

Школство у Суботици ОШ „Свети Сава” - Алек-

сандрово 34

латиница:

200 godina urbanizma Subotice 31
 Građa za medicinsku bibliografiju Subotice 23
 Građa za medicinsku bibliografiju Subotice. Knj. 2
 24
 Izložba : Radnički pokret i NOB u Subotici 30
 Industrija i industrijalci Subotice 20
 Istaknuti lekari Subotice 19
 „Iz depoa Arhiva - arhivalije od terezijanskog do
 modernog doba” 41
 Kraljevski komesar Jozef Gludovac u Subotici 7
 Kraljevski komesar Mihalj Irmenji u Subotici 6
 Kraljevski komesar Skulteti u Subotici 5
 Lekarska društva u Subotici 21
 50 godina pobeđe nad fašizmom 37
 Pola veka subotičke popularne muzike 29
 Privilegija slobodnog kraljevskog grada Subotice iz
 1779. godine 50
 Protokol Magistrata povlašćene kraljevsko-
 -komorske varoši Sent Marija - pre zvane Sabatka 8,
 46
 Sliv jezera Palić 25
 Subotica vekovima 33
 Subotičke gradske kuće 32
 Svedočenje vekova 12
 60 godina delatnosti Istorijskog arhiva Subotica 22,
 48
 Tajanstvena Subotica 26

б) на хрватском језику

Naših prvih 70 godina 27
 Subotica na starim kartama i mapama 43
 Subotičke gradske kuće 32, 42, 51

в) на мађарском језику

Diákok a levéltárban 47
 Diákok a levéltárban. 2 49
 Az első 70 évünk 27
 Évszázadok vallomása 12
 A fasizmus feletti győzelem 50 éve 37
 „A Levéltár raktáraiból - levéltári anyag Mária
 Terézia korától napjainkig” 41
 Szabadka évszázadai 33
 Szabadka 200 éves városrendezése 31
 Szabadka közoktatása : Ivo Lola Ribar Általános
 Iskola, Szabadka 39
 Szabadka a régi térképek tükrében 43
 Szabadka szabad királyi város 1779. évi
 kiváltságlevele 50
 A szabadkai Történelmi Levéltár 60 éves
 tevékenysége 22, 48
 A Szabadkai Történelmi Levéltár levéltári kalauza.
 1. köt. 11
 Szabadkai városházák 32, 42, 51
 Szent Mária kiváltságos királyi kamarai mezőváros
 tanácsának jegyzőkönyve - korábbi nevén Szabatka
 8

г) на енглеском језику

Our first 70 years 27
 Subotica on old charts and maps 43
 Witnessing of centuries 12

д) на латинском језику

Prothocollum Oppidi Cameralis Regio Privilegiati -
 Szent Maria, antehac Szabatka vocati 8, 46

Именски регистар

Агбаба, Бојана 18
 Апро, Ержебет (Apró Erzsébet) 11, 32
 Банов, Агнеш (Banov Ágnes) 18
 Барта, Антал (Barta Antal) 19
 Баш, Иштван (Basch István) 41
 Башић, Весна 17
 Башић Палковић, Невенка 23
 Бореновић, Дијана 10, 27
 Боснаи, Ружа 12
 Боснић, Лазар 19
 Буљовчић, Јосип 12
 Вељановић, Зоран 6, 9-11, 13-15, 17, 34-40
 Ветро, Јелена 15
 Вилхајм, Адолф (Wilhelm Adolf) 19
 Вукелић, Зоран 9-11, 42, 43, 51
 Вучковић, Биљана 17
 Герхардт, Рудолф (Gerhardt Rudolf) 12-15, 36, 39,
 41, 46, 47, 49, 50
 Гинтер, Жожеф (Günter József) 19
 Глоговчан, Цветко 19
 Глудовац, Јозеф (Gludovác József) 7
 Готесман, Имре (Gottesman Imre) 12
 Дарваш, Андрија 19
 Деак, Магдалена (Deák Magdaléna) 18
 Деметер, Миклош (Dömötör Miklós) 19
 Димитријевић, Мирјана 12
 Добош, Јанош (Dobos János) 12, 32, 50
 Дубајић, Милан 12, 30, 32
 Дунђерски, Богдан 16
 Ђорђевић, Љубомир 26
 Жигић, Ђурђа 16
 Зомборчевић, Винце 19
 Ивањи, Иштван (Iványi István) 12
 Ивковић-Ивандекић, Пајо 19
 Ирмењи, Михал (Ürményi Mihály) 6
 Јагић, Марцела 19
 Јанковић, Викторија 18
 Јеремић, Ристо 19
 Јурига, Аугустин 33
 Капор, Милован 19
 Киш, Ђерђ (Kis György) 19
 Кишковац, Илдико (Kiskovács Ildikó) 18
 Ковач, Антал (Kovács Antal) 19
 Ковач, Лајчо 19
 Корпонаић, Катарина 26
 Кочик, Ласло (Kocsik László) 19
 Ластић, Пера 28
 Либман, Емил 19, 21, 23, 24
 Лихт, Антун (Licht Antal) 19
 Мађар, Ласло (Magyar László) 12, 32, 33
 Малушев, Душан 19
 Манасијевић, Вера 8, 46

- Мандић, Зорица 7, 8, 46
Марјановић, Тома 17
Матијевић, Золна 1, 9-12, 15, 17, 20-24, 38, 39, 42, 43, 51
Мачковић, Стеван 1-4, 19-23, 26, 27-29, 37, 41-43, 47, 49, 50, 51
Мачковић Пап, Марта (Mačković Papp Márta) 20
Мерковић, Лазар 19
Месарош, Золтан (Mészáros Zoltán) 11, 27, 42, 43, 47, 49, 51
Мијатовић, Богомир 29
Микула, Марија 12
Микушка, Милка 37
Милко, Аурел (Milkó Aurél) 19
Мировић, Милорад 16
Мишић, Живојин 15
Мишић, Тихомир 29
Нађ, Јожеф (Nagy József) 12
Немет, Нимрод (Német Nimród) 33
Павић, Зорица в. Мандић, Зорица
Павковић, Миливоје 19
Пачу, Јован 38
Перчић, Винко 19
Петковић, Татјана в. Сегединчев, Татјана
Плетикосић, Санела 9, 11
Пољаковић, Петар 19
Продановић, Смиља 9, 11
Прокеш, Сабољч (Prokes Szabolcs) 32
Рајчић, Етела 19
Ромић, Златко 27
Савић, Владета 19
Сарић, Јожеф (Szárits József) 12
Свобода, Адријена 19
Сегединчев, Татјана 9-11, 22, 27, 35, 42, 43, 51
Секер, Лајош (Szekér Lajos) 19
Сенте, Марко 21
Симовић, Јелена 16, 18
Скендеровић, Фабијан 19
Скултети, Ференц (Scultety Ferencz) 5
Станојевић, Павле 40
Стешевић, Невена 21
Стојковић, Петар 19
Стојковски, Борис 28
Стојсављевић, Растислав 28
Стојшић, Стеван 19
Стојшић, Татјана 21
Тупурдија, Бранко 44
Улмер, Гашпар (Ulmer Gáspár) 5-7, 12-14, 50
Урбан, Габор (Urbán Gábor) 37
Фалтум, Иван 19
Флеис, Рита 21
Халас, Тибор (Halász Tibor) 11
Халугин, Сава 13
Харди, Ђура 28
Хеже, Жолт (Hezső Zsolt) 46-50
Херман, Карло (Hermann Károly) 19
Ховањ, Лајош (Hovány Lajos) 25
Цветић, Јелена 26
Шанта, Ђерђ (Sánta György) 19
Шерцер, Иво 19
Шокчић, Анте 19
Шпицер, Ева (Spitzer Éva) 28
Штајнфелд, Шандор (Steinfeld Šandor) 19
Штробл, Антон 19
Регистар штампарија
Alfa press design (Budapest) 28
Бирографија 13, 37
Глобус 38
Графопродукт 29
Добра вест (Нови Сад) 12
Издавачко штампарско предузеће у Суботици 30
Историјски архив 1-4
Сорупринт 5
Минерва 14
ММ print 7, 8, 19, 21, 23
Неопресс 43
Панпапир (Нови Сад) 6
Reprint 9-11
Rotex 35
Ротографија 26, 27
Ситопринт 39
Српска књига (Рума)
Студио Браво 17, 40
Futura (Петроварадин) 25
Чикош штампа 15, 16, 18, 20, 22, 42
Предметни регистар
Архиви - Суботица 1-4
Глудовац, Јозеф - Архивска грађа 7
Дунђерски, Богдан (1862-1943) 16
Занатство - Суботица - 1686-1779 14
Здравство
- Суботица - 1792-1992 - Биографије 19
- 1828-2005 - Библиографије 23
- 1828-2009 - Библиографије 24
Индустрија - Суботица - 1918-1941 20
Индустријалци - Суботица - 1918-1941 20
Ирмењи, Михаљ (Űrményi Mihály) 6
Историјски архив (Суботица)
- 1947-2007 22
- 1947-2017 27
- Архивска грађа 41
- Архивски фондови - водичи 9-11
- Картографска збирка
- изложбени каталози 43
- рукописне карте 45
- Каталогизација изложби 31
- Фондови - инвентари 5-8
Јован Ненад - самозвани српски цар - 1492-1527 28
Коло српских сестара - Суботица - 1938-1993 - Каталогизација изложби 35
Колонизација - Црногорци 18
Колонисти - Војводина 44
Корпонајић (породица) 26
Лекари - Суботица - Биографије 19, 21
Лекарска друштва - Суботица - 1880-2005 21
Ловћенац 18
Магистрат (Суботица) - 1743-1756 - Историјска грађа 8
Мишић, Живојин (1855-1921) 15

- Мишићево - Монографија - 1925-1996 15
 Народноослободилачки рат 1941-1945
 - Раднички покрет - Суботица - Каталогзи изложби 30
 - Суботица - Каталогзи изложби 37
 Основна школа „Иво Лола Рибар” - Суботица - 1856-1996 - Каталогзи изложби 39
 Основна школа „Свети Сава” - Суботица - 1865-1994 - Каталогзи изложби 34
 Пачу, Јован (1847-1902) 38
 Повеље - Хабсбуршка монархија - 1779 50
 Површинске воде - Слив - Палићко језеро - 17-21 в. 25
 Поп музика - Историја - Суботица - 1960-2018 29
 Први светски рат 1914-1918 - Солунски фронт - 1915-1918 - Каталогзи изложби 40
 Скултети, Ференц - Архивска грађа 5
 Социјално старање - Сиромашни - Суботица - 18-19. в. 13
 Срби - Историја - Дрежница - 15-20 в. 44
 Српска читаоница (Суботица) - 1862-1959 17
 Суботица
 - Архивска грађа - 1391-1991 - Каталогзи изложби 33
 - Географске карте - Планови - Каталогзи изложби 43
 - Градска кућа - Каталогзи изложби 32, 42, 51
 - Историја 26
 - 1391-1828 - Зборници 12
 - 1782-1788 - Архивска грађа 6
 - 1788-1790 - Архивска грађа 7
 - 1819-1823 - Архивска грађа 5
 - Историјска грађа 9-11
 - Привилегије - 1779 50
 Туризам - Палић 36
 Суиздавачи
 Архив Војводине (Нови Сад) 40
 Градска библиотека (Нови Сад) 17
 Градски музеј Суботица 37
 Коло српских сестара 35
 Милен 13, 14
 Минерва 14
 ОШ „Никола Тесла” (Бачка Топола) 16, 18
 Покрет СТУБ 25
 Српски институт (Будимпешта) 28
 Српски културни центар „Свети Сава” 17
 Српско лекарско друштво, Друштво лекара Војводине, Подружница 21, 23, 24
 Филозофски факултет (Нови Сад) 28

Летопис Историјског архива у 2019. години

Чланови колектива Историјског архива Суботица током 2019. године били су организатори стручних састанака архивиста и учествовали су у активностима које су организовали други архиви у земљи и иностранству. Најзначајнији догађај који је одржан у организацији нашег архива је међународна архивска конференција *Дванаести суботички архивски дан* и издање 23 броја часописа *Ex Pannonia*.

Културно-пропагандна и образовна делатност

29. јануар

У читаоници Историјског архива одржано је предавање ученицима других разреда Гимназије „Светозар Марковић“ који похађају изборни предмет Примењене науке. Предавање са шетњом кроз депое, упознавањем са начином рада установе, архивирањем докумената, методологијом истраживања, као и значајем архива је одржао Золтан Месарош, виши архивиста.

5. април

У пуној читаоници Градске библиотеке Суботица одржана је промоција књиге *Цар Јован Ненад – живот, дело и наслеђе Црног човека*, аутора проф. др Бориса Стојковског. Историјски архива Суботица је суиздавач ове монографије.

23. мај

Ученици Средње хемијско-технолошке школе „Лазар Нешић“ из Суботице, са професорком географије Андреом Штраком посетили су Архив.

Предавање и упознавање са архивом и демографским истраживањима одржао је Золтан Месарош.

3. јул

Архив је посетило Удружење генеологије из Сегедина. Предавање и упознавање са архивом је одржао Золтан Месарош.

20. септембар

Историјски архив је организовао међународну архивистичку конференцију под називом *12. суботички архивски дан*. Тема овогодишњег скупа је била *Матичне књиге (црквене и државне) као архивска грађа*.

Конференција се одржала у Великој већници Градске куће у Суботици. Уводну реч и поздрав, након кратке музичке тачке ученице Музичке школе из Суботице, одржао је Стеван Мачковић, архивски саветник, директор Историјског архива Суботице. Након тога је уследио радни део са излагањем 14 реферата. Излагачи су били:

- др Андор Лакатош, Архив Калоче, Мађарска;
- проф. др Борис Стојковски, Филозофски факултет Нови Сад;
- Ержебет Апро, архивска саветница у пензији;
- др Јожеф Ђенереси, МНА Архив жупаније Бач Кишкун, Мађарска;
- Срђан Сивчев, Историјски архив Кикинда;
- Ванда Војводић Мицова, Никола Петричић, Историјски архив Зрењанин;
- др сц. Влатка Лемић, свеучилиште у Загребу, Хрватска;
- Владимир Мијатовић, Јелена Николић, Исто-

- ријски архив Београда;
- Анастасија Мако, Историјски архив Сомбор;
- Саша Сабадос, Историјски архив Сомбор;
- Слободанка Цветковић, Историјски архив Пожаревац;
- Илдико Мергеш, Архив Војводине;
- Милена Поповић Субић, Архив Војводине;
- др Бодор Михаљ, МНА Архив жупаније у Барањи, Мађарска.

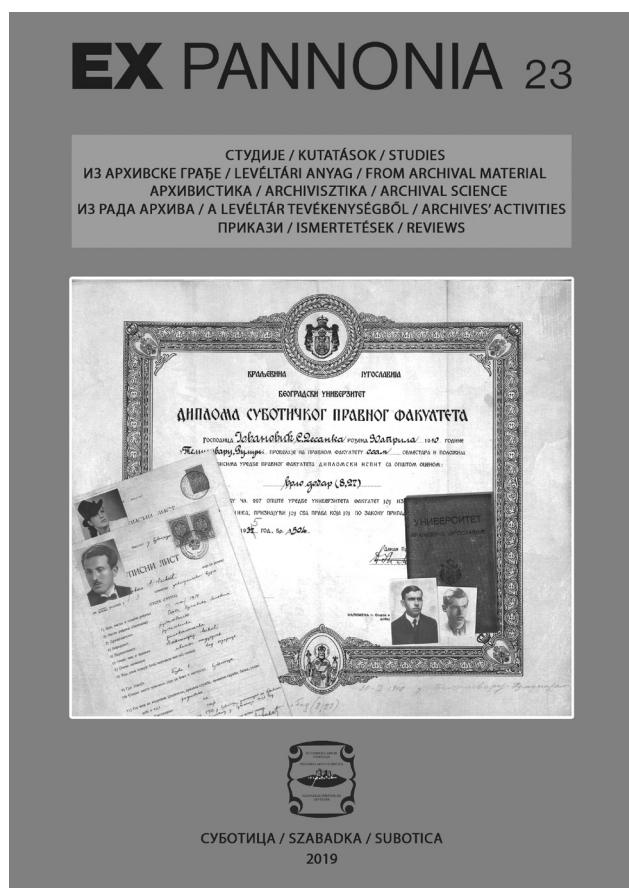
Након вишесатног радног дела уследио је пригодан ручак уз дружење.

4. октобар

Архив су посетили ученици Основне школе „Соња Маринковић“ из Суботице, у оквиру часа Грађанско васпитање. Упознавање са радом архива и шетњу кроз депое приредили су Татјана Сегединчев, архивска саветница и Тамара Петковић, архивисткиња.

6. децембар

Из штампе излази часопис Историјског архива Суботица *Ex Pannonia*, број 23. Часопис обрађује тематику завичајне историографије и архивистике, и садржи следеће рубрике: Студије, Архивистика, Из архивске грађе, Из рада архива, Прикази. Часопис има 118 страна. Издавање часописа су помогли Град Суботица и Фондација Белен Габор из Мађарске.

Међуархивска и институционална сарадња

10. јануар

У Архиву Војводине одржана је јавна расправа о нацрту Закона о архивској грађи и архивској делатности којој су присуствовали Зоран Вукелић, архивски саветник и Золтан Месарош.

25–29. март

5. Дани ICARUS-а у Хрватској и 23. ICARUS конвенција су одржани у Пули, Хрватска. Предавања су одржали Стеван Мачковић – *Искусства на пројекту сарадње ИАСу са Америчким меморијалним музејом холокауста*, Татјана Сегединчев – *Архивска баштина кинематографа Александра Лифке* и Зоран Вукелић, архивски саветник – *Веб странице војвођанских историјских архива*.

27. март

У српско-корејском културном центру у Београду, у организацији Архива Србије, одржана је једнодневна обука за рад у јединственом софтверском решењу за архиве, АРХИС. На предавањима су присуствовали Бојан Самарџија, информатичар, Халас Тибор, архивиста и Дејан Мркић, архивски помоћник.

9–10. април

Архивска конференција *Архиви и изазови 21. века*, у организацији Архива Војводине одржана је у Архиву града Новог Сада у част српско-мађарског пријатељства. Наш архив су представљали Тибор Халас, архивиста, Золна Матијевић, архивска саветница и Стеван Мачковић.

12. април

Татјана Сегединчев је присуствовала Скупштини Архивистичког друштва Србије, који се одржао у Архиву Југославије у Београду. На сед-

ници је изабран нови сазив Скупштине, Извршни одбор и председник Друштва за наредни мандатни период.

24–25. мај

У музеју града Илока одржан је семинар на тему *Причање повијести: архивске праксе и перспективе*. Стеван Мачковић, архивски саветник, одржао је предавање првог дана семинара. Тема рада је била *Активности Историјског архива Суботица*.

31. мај

Састанку Извршног и Надзорног одбора Архивистичког друштва Србије који је одржан у Архиву Србије присуствовала је Татјана Сегединчев, архивска саветница. На састанку се разматрало о више тачака уз верификацију новоизабраних чланова Друштва, о новом Закону о архивској грађи и архивској делатности као и о актуелним питањима у архивима.

5–7. јун

Архивистичко удружење Босне и Херцеговине је одржало 3. конгрес у Лакташима, Република Српска. Зоран Вукелић је представио свој рад *Бањалучки потрес и Суботичани*, а Татјана Сегединчев рад *Архивска грађа у нашем архиву која се односи на прошлост БиХ*.

14. јун

Стеван Мачковић је одржао предавање на тему *Живот, дело и смрт Јована Микића* у Опову, родном граду Јована Микића.

1–3. јул

Удружење мађарских црквених архивиста је организовало конференцију у Сомбатхељу, Мађарска. Стеван Мачковић је представио рад *Црквене и државне матичне књиге (1687–1917)*.

15. август

Татјана Сегединчев је присуствовала састанку Архивистичког друштва Србије, који је одржан у Архиву Србије у Београду.

9–11. септембар

На годишњој конференцији Друштва мађарских архивиста ван граница Мађарске, која се одржала у Ђули, Мађарска, присуствовао је Стеван Мачковић.

23–25. септембра

24. по реду конвенција ICARUS-а је одржана

у Београду у организацији Филозофског факултета у Београду и Историјског архива Београда. Састанцима су присуствовале делегације архива из Мађарске, Италије, Аустрије, Хрватске, Чешке, Естоније, Немачке, Холандије и Србије, а у вези са пројектом *Временске машине*. Наш архив су представљали Роберт Шимон и Дејан Мркић.

27–28. септембар

Тузлански архивски дани су одржани у Тузли, Босна и Херцеговина. Скупу су присуствовали Татјана Сегединчев са радом *Коршићење е-архиве у истраживању на примеру читаонице Историјског архива Суботице* и Зоран Вукелић са радом *Предности и мане електронске комуникације*.

8. октобар

Одржана је промоција књиге Карла Славића *Историја виноградарства у суботичко-хоргошкој пешчари*, у Винском двору у Хајдукову. Промоцији су присуствовали Стеван Мачковић, Хајналка Леваи, архивски помоћник, Тибор Халас и Дејан Мркић.

9–11. октобар

Архивистичко друштво Србије је одржало Међународно архивистичко саветовање у Чачку. Татјана Сегединчев је представила рад *Архивска збирка као културно наслеђе*, а Зоран Вукелић рад *Интернет у служби „спољне службе“*.

14–17. октобар

VII курс архивиста верских општина мађарске и мађарских архивиста ван граница Мађарске, одржан је у Архиву града Будимпеште. Стручном усавршавању присуствовао је Стеван Мачковић, директор Историјског архива Суботица.

4. новембар

Стручни надзор над радом архива је обавила комисија из Архива Војводине, коју је предводила Милена Поповић Субић. Надзор је извршен над свим областима рада које Архив обавља.

6. новембар

Архив Војводине и предавач Светлана Јовановић, виши саветник у Кабинету председника Владе Републике Србије, одржали су семинар на тему Е-управа и архиви – са освртом на заштиту података о личности. Семинару су присуствовали Зоран Вукелић и Јована Калинић, архивисткиња.

7–12. новембар

За чланове колектива је организован шестодневни стручни излет у Италију. Колектив је обишао историјске градове Болоњу, Фиренцу, Мон-

текатини, Сијену, Сан Ђимињано и национални парк Чинкве Тере.

3. децембар

Одржан је састанак Извршног одбора Архивистичког друштва Србије у Архиву Србије у Београду. Састанку је присуствовала Татјана Сегадинчев.

Колектив

Колектив Историјског архива Суботица испратио је драгу колегиницу и архивску саветницу

Золну Матијевић у заслужену пензију, након 38 година рада у Архиву.

У 2019. години стручни радници архива су објављивали своје радове, студије и приказе у више стручних часописа из архивистике и завичајне историографије, затим су путем штампе, радио и ТВ емисија (Yu ESO телевизија, Радио Суботица и др.) популарисали архивистичку струку и давали информације поводом разних јубилеја или догађаја који су се збивали. Рад са странкама и истраживачима се обавља на веома високом професионалном нивоу.

О феномену рок културе у граду

*Тихомир Мишић: Пола века суботичке популарне музике,
издавач Историјски архив Суботица*

Средина XX века, период у којем почиње ова књига, време је великих промена који у музици доноси специфичан ритам који доноси одушевљење код младих широм света, па тако и у Суботици – граду значајне музичке традиције. Аутор монографије *Пола века суботичке популарне музике* Тихомир Мишић, веома прецизно уочава моменат када се, путем руком исписаних плаката, позива публика да посети нешто што се, управо тих година, формира као *естрада*, повишено место, подијум, позорница подигнута за наступ оркестра који ће се наредних пола века смењивати пред очима радознале публике жељне добре забаве. У узбудљивом тексту који следи Мишић ће веома храбро износити своје основне утиске и слободне рефлексije око теме – музике – осветљавајући је са различитих страна, посебно оних група и музичара који леже у средишту његовог интересовања или су се по његовом мишљењу, истицали својом актуелношћу. Овај замашан посао Мишић није почео скоро – у суштини посреди је једна сабирачка, музејска делатност која описује и проучава феномен урбане рок културе у граду. Управо то је и једна од вредности његове књиге – врло прецизно уочавање момента када рок култура у граду прелази убрзани развојни пут од поткултуре (стила и начина живота) до ширег културног и естетског феномена који поприма шире социјалне и антрополошке оквире. Бележење и евидентирање музичких група и извођача само је основа на којој се гради ова јединствена књига која има амбицију више – да проговори о проблематици културе у једном граду, као и о процесима промена које је доживео.

Мишићева књига заправо представља низ чланака који настоје да прикажу занимљив развој суботичке популарне музике како по декадама, тако по поглављима која обрађују посебне темате (мултимедијални уметници, фестивали, гостовања страних бендова итд.). То је у нашим градским оквирима заиста пионирски покушај који ће помоћи – свима које интересује ова област – лаицима – као основно помагало за прву, основну оријентацију – а знаљцима – као сврсисходан *vademesum* (приручник, подсетник) послужи за даље проучавање ове вредне баштине која има изразито суботички, локални значај. Књига је опремљена ванредно занимљивим фотографијама које

илуструју пола века спектакуларне смотре која је уприличена тако да представи дух музике и дешавања у Суботици. Хвале вредан је и труд издавача – Историјског архива Суботице – који је разумео значај објављивања ове монографије.

Књига је побудила велико интересовање овдашње публике. Музика стреми ка неком другом, потребан јој је неко наспрам ње. Она га тражи, она говори ка њему. Пажња коју је Мишић посветио свему што је „било музика“ и свему што је пресретало, његово оштро чуло за детаљ, за контуру, за структуру, за боју, али и за „подрхтавања“ и „наговештаје“ није само постигнуће заљубљеника већ и жеља да се финализује велика усредоточеност која се и даље спомиње као карактеристика ауторове вишегодишње посвећености музици.

У овом издању он је показао даље могуће правце истраживања и комплетирања сцене која, по свој прилици, није била само скица једног живота – него сам живот – меридијан на којем су ставале бројне генерације суботичких музичара.

Промоција књиге Пола века суботичке популарне музике 7. фебруар 2020. у читаоници Градске библиотеке

IN MEMORIAM

БРАНИСЛАВ ЕГИЋ
(12.11.1964–5.9.2020)

После 26 година рада у Историјском архиву Суботица, изненада је преминуо наш колега Бранислав Егић – Бане.

Рођен је у Суботици 12. новембра 1964. године. После завршене основне школе завршава средњу школу Образовног центра у друштвеним делатностима „Светозар Марковић“ – културолошке сврхе и стиче образовање за организатора културних делатности. Следећи свој афинитет према прошлости уписује Филозофски факултет у Новом Саду на одсеку за историју где је апсолвирао.

Рођен и одрастао у Суботици, проводи у њој године детињства и школовања. Из овога периода проживљава своје најлепше године у Плашком у Лици код баке, што је често помињао као најсрећнији период детињства и младости.

Плашки и Лику ће носити у срцу кроз цео свој живот!

Одрастао је у време много мирније и срећније, уграђујући у себе све одлике тога времена – попут другарства, солидарности, поштења, поноса, задате речи, осећаја за друге људе и једноставности које је било одлика и карактеристика живота генерација стасалих 80-их година прошлога столећа, помињући како је управо у тој једноставности лепота живота. У себи је носио емпатију према Индијанцима племенима Апача и Сијукса, које је заволео преко филмова и стрипова, који су били вечити борци за своју слободу и правду угњетених племена. Одувек је волео домаће филмове снимане у времену 70-тих до 90-тих година XX века, често цитирајући реченице из поменутих антологијских улога попут оних која се показала иронијом судбине а данас као пророчка:

„... А на дан државности мене ако се сете – сете, ако не, ја сам своју дужност обавио!...“ карикирајући улогу легендарног глумца Данила Бате Стојковића.

Радио је као наставник историје у ОШ „Иван Милутиновић“ у Суботици. Од 1994. године је био запослен у Историјском архиву Суботице, као архивски помоћник – приправник. Стручни испит за архивског помоћника је положио децембра 1995. године у Београду. Радио је најпре у одељењу службе заштите архивске грађе и регистратурског материјала изван архива, потом једно кратко време на сређивању архивске грађе а потом на пословима истраживача и издавања уверења из фондова Архива.

У свом послу је био архивски ентузијаста, посвећен и прецизан, мењајући више пута свој одговор на тражени податак све док сваки зарез и тачка не би били правилно написани. Тек тада би био задовољан резултатима истраженог.

Био је поуздан ослонац, поготово млађим колегама за које је увек имао стрпљења при објашњавању – неретко то зачинивши неком смешном анегдотом.

За писање овога текста за који не верујемо да је опроштај сложили смо се сви из прве – твоје колеге и пријатељи: Стева, Жељко, Горан, Бојан, Невенка, Тамара, Тања, Зоран, Санела, Тибор, Јована, Робика, Дејан, Хајналка, Золика и Дијана, да текст не треба да буде пуко набрајање чињеница о животу и раду, већ да се из бирократских чињеница које ће бити свакако написане, представи човек.

Прошла су лета и зиме, сусрети са људима, дружења, стрепње, туге, тренуци среће, прве јутарње кафе у Архиву за почетак дана за који се никада не зна шта носи.

Најдрагоценије што остаје на крају јесу успомене!

9. септембар 2020.

Аутори у овом броју

Бореновић, ма Дијана, филолог, архивиста, Историјски архив Суботица

Вукелић, Зоран, дипломирани политиколог, виши архивиста, Историјски архив Суботица

Калинић, ма Јована, историчар, архивиста, Историјски архив Суботица

Либман, прим. др Емил, специјалиста интерне медицине, субспецијалиста гастроентерологије,
Научно друштво за историју здравствене културе Војводине, Суботица

Мачковић, Стеван, историчар, архивски саветник, директор Историјског архива Суботица

Месарош, Phd Золтан, историчар, виши архивиста, Историјски архив Суботица

Мркић, Дејан, архивски помоћник, Историјски архив Суботица

Неђела, Ласло Марк, теолог, стручњак за културну баштину, независни истраживач

Папди, Изабела, дипломирани библиотекар – информатичар, независни истраживач

Петковић, Тамара, дипломирани економиста, архивиста, Историјски архив Суботица

Роквић, Драган, професор књижевности, директор Градске библиотеке Суботица

Сегединчев, Татјана, историчар, архивски саветник, Историјски архив Суботица

Славић, мр Карло, магистар пољопривредних наука, независни истраживач

Халас, Тибор, историчар, архивиста, Историјски архив Суботица

Чусо, др Деже, специјалиста ургентне медицине, Научно друштво за историју здравствене
културе Војводине, Суботица

Упутство сарадницима

Прилози за часопис *Ex Pannonia* достављају се на адресу redakcija@suarhiv.co.rs до 30. јуна за број који ће бити објављен у текућој години.

Радови се прилажу као е-mail прилог (Attachment).

Рад може бити на српском језику писан ћириличним писмом, мађарском или хрватском језику.

Структура радова за рубрике **Студије**, **Архивистика**, **Из архивске грађе** је следећа:

- име и презиме аутора;
- установа у којој ради;
- Наслов рада;
- Сажетак (50–100 речи);
- Кључне речи (3–10);
- текст (напомене се у тексту наводе преко *Footnote* у непрекидном низу од 1);
- Извори и литература;
- Резиме (200–400 речи);
- Наслова рада, Кључне речи и Резиме на енглеском језику.

За радове у осталим рубрикама Сажетак, Кључне речи и Резиме нису неопходни, док су остали елементи чланка обавезни.

Форма текста:

- текст MS Word;
- стил Normal;
- font *Times New Roman*, 16pt наслов, 14pt поднаслови, 12pt основни текст, 10pt напомене;
- проред *Single*,
- напомене преко *Footnote* у непрекидном низу од 1.

Илустрације које се прилажу уз рад морају бити адекватно скениране (довољно велике резолуције и јасно читљивог текста, уколико га има). Све илустрација морају бити означене бројем, морају имати легенду написану у посебном MS Word документу и назначено место унутар текста где ће се наћи, ако је њихов редослед од значаја.

УДК:
Библиотека Матице српске

Прелом и припрема за штампу:
Бојан Самарџија

Штампа:
Ћикош штампа, Суботица

Тираж:
500 примерака

Слика на корицама:
Суботица око 1930. године, из збирке фотографија Дејана Мркића

У финансирању овог броја часописа учествовали су

Megvalósult
a Magyar Kormány
támogatásával

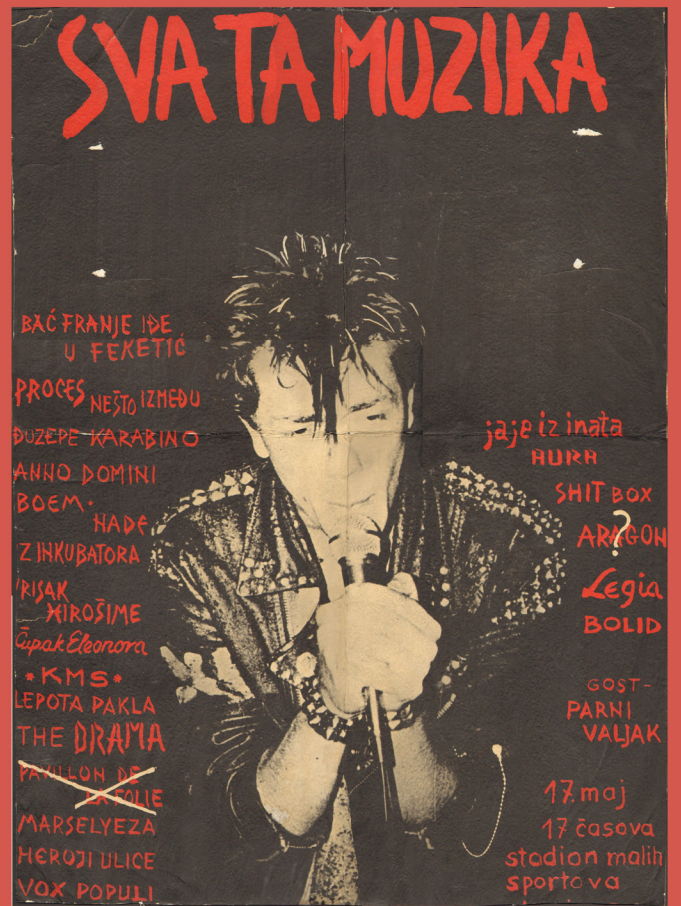
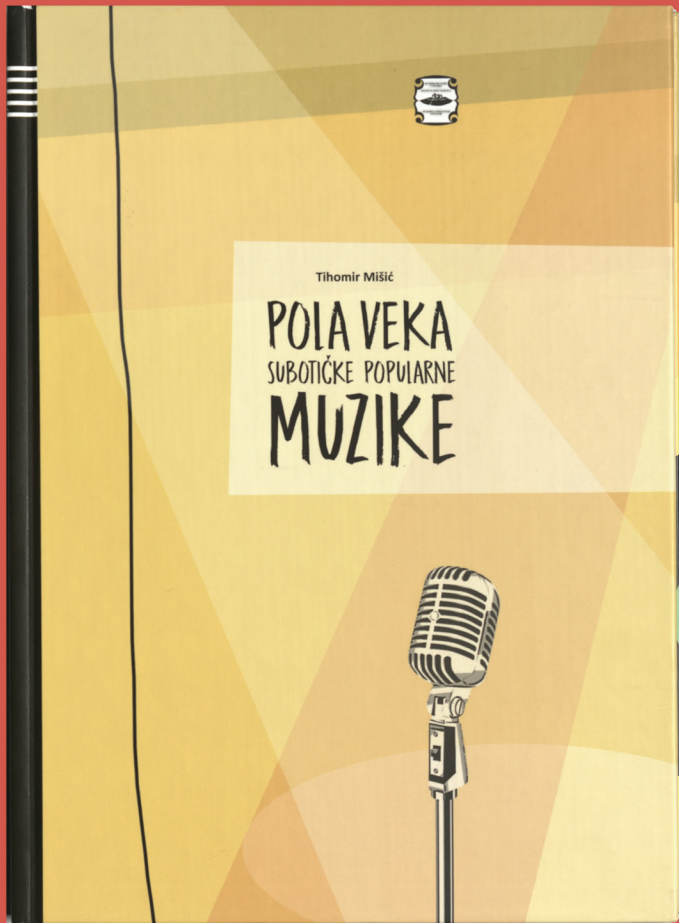
CIP - Каталогизација у публикацији Библиотеке
Матице српске, Нови Сад

930.25 (497.113)

Ex Pannonia / redakcija Stevan Mačković, Tatjana
Segedinčev, Zolna Matijević, - 1996, Br. 1. - Subotica:
Istorijski arhiv Subotica, 1996-.; 30 cm

Godišnje
ISSN 0345 - 9151

COBISS.SR-ID 74467596

szabadkai lóverseny egyesület

535 SZ.

1907.

A SZABADKAI LÓVERSENY EGYESÜLET.

TRIBUNE-JEGY

E JEGY LÁTHATÓLAG

ÁRA 2 KORONA.

VISELENDŐ.

Krausz és Fischer Szabadka. 3642.

